UNIJNE GWIAZDY NAD GRODZISKIEM

EUROPEJSKA FUNDACJA OCHRONY ZABYTKÓW

JAK SIĘGAĆ PO GWIAZDY

PORADNIK DLA BENEFICJENTÓW
Z MIEJSKICH OBSZARÓW
ZDEGRADOWANYCH
WDRAŻAJĄCYCH FUNDUSZE
STRUKTURALNE

GDAŃSK 2006

Projekt współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna, Konkurs dotacji dla organizacji pozarządowych „Promocja dobrych praktyk" organizowany przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego.

Europejska Fundacja Ochrony Zabytków

PRACA ZBIOROWA

wykonana w ramach
realizacji zadania informacyjno – promocyjnego

„UNIJNE GWIAZDY NAD GRODZISKIEM”

Koordynator projektu	Aleksandra	Kociałkowska
Redaktor opracowania	Barbara	Malicka

Zespół wolontariuszy:

Autorzy	Aleksandra	Kociałkowska
	Paweł	Kościelecki
	Grzegorz	Lechman
	Dorota	Niemczyk
	Tomasz	Słomczyński

Wykonawcy:

Agata	Chrul	Anna	Firlej
Beata	Madejska	Julia	Mielczarek
Magda	Phalke	Małgorzata	Krysińska
Aneta	Wiśniewska	Bogdan	Wójcik
Marcin	Kowalski	Zbigniew	Jarosik

SPIS TREŚCI

1. WPROWADZENIE 7
1.1. Dlaczego warto przeczytać ten poradnik? 9
1.1.1. Po co powstał poradnik? 9
1.1.2. Informacje uzupełniające zawarte w poradniku 10
1.1.3. Struktura poradnika. Jak go czytać? 11
1.1.4. Podsumowanie. Uwagi. 11
1.2. Co warto wiedzieć o funduszach 12
1.2.1. Rola funduszy strukturalnych w polityce regionalnej Unii Europejskiej. 12
1.2.2. Programowanie Funduszy Strukturalnych w Polsce w latach 2004-2006. 14
1.2.3. Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego 15
1.3. Na jakie rodzaje projektów rewitalizacyjnych można uzyskać dofinansowanie? 18
1.3.1. Rodzaje projektów kwalifikujących się w poddziałaniu 3.3.1. ZPORR 19
1.3.2. Rodzaje projektów kwalifikujących się w poddziałaniu 3.3.2. ZPORR 19
1.4. Ochrona zabytków i dóbr kultury - dlaczego warto chronić dziedzictwo kulturowe. .. 20
1.4.1. Czym jest zabytek? 21
1.4.2. Jakie są wartości zabytków? 22
1.4.3. Czym się różni zabytek od dziedzictwa kulturowego? 25
1.4.4. Po co się chroni zabytki i dla kogo ? 26
1.4.5. Co to jest ochrona zabytków? Co to jest opieka nad zabytkiem? 26
1.4.6. Rozwój ochrony zabytków architektury w Polsce po II wojnie światowej 27
1.4.7. Nowoczesne podejście do dziedzictwa kulturowego. Zarządzanie dziedzictwem kulturowym 29
1.5. Rewitalizacja obszarów zdegradowanych - najszersze oddziaływanie naprawcze. 30
1.5.1. Cechy obszaru zdegradowanego 31
1.5.2. Na czym polega rewitalizacja obszarów zdegradowanych? 32
1.5.3. Jak powinien wyglądać proces rewitalizacji obszaru zdegradowanego? 33
1.5.4. Koordynacja procesów rewitalizacji 34
1.5.5. Pomysł na projekt rewitalizacyjny - uwagi wstępne 35

2. PODSTAWOWE POJĘCIA I DEFINICJE 37
2.1. Podstawowe definicje w zakresie działań naprawczych. 37
2.1.1. Inne używane terminy 40
2.2. Podstawowe pojęcia i definicje stosowane w programach pomocowych. 43

3. SPOSOBY OCHRONY BUDYNKÓW I ZABYTKÓW POPRZEZ ICH ADAPTACJĘ DO NOWYCH FUNKCJI. 50
3.1. Opis wybranych Priorytetów i poddziałań 51
3.2. Kwalifikowalność projektów i koszty kwalifikowalne 52
3.2.1. Projekty kwalifikowalne 52
3.2.2. Koszty kwalifikowalne 53
3.3. Typy kwalifikujących się projektów. 54
3.3.1. Typy kwalifikujących się projektów w ramach Poddziałania 3.3.1 ZPORR 54
3.3.2. Typy kwalifikujących się projektów w ramach Poddziałania 3.3.2 ZPORR 57
3.4. Kto może być beneficjentem funduszy 59
3.4.1. Kategorie Beneficjentów. 60
3.5. Komplementarność poddziałania. 61

4. SPOSOBY OCHRONY ZESPOŁÓW BUDYNKÓW I OBSZARÓW ZABYTKOWYCH - REWITALIZACJA OBSZARÓW ZDEGRADOWANYCH 67
4.1. Rewitalizacja zdegradowanych obszarów w ZPORR 68
4.2. Lokalny Program Rewitalizacji 68
4.3. Procedury opracowania i przyjęcia LPR 70
4.3.1. Proponowane etapowanie prac nad Programem Rewitalizacji 71
4.3.2. Metodologia opracowania dokumentów 73
4.3.3. Przykładowy (tygodniowy) harmonogram przygotowania projektu lokalnego programu rewitalizacji małego miasta lub dzielnicy 75
4.4. Wniosek do Lokalnego Programu Rewitalizacji. 78

5. JAK PRZYGOTOWAĆ PROJEKT I WYPEŁNIĆ WNIOSEK 84
5.1. Jak przygotować dobry i interesujący projekt rewitalizacyjny 86
5.1.1. Projekty duże realizowane przez samorządy – projekty „kluczowe” 86
5.2. Zasady obowiązujące przy przygotowaniu projektu. Wskaźniki realizacji projektu 98
5.3. Możliwe drogi postępowania przy projektach inwestycyjnych i program funkcjonalno-użytkowy. 102
5.4. Dokumenty wymagane do przygotowania studium wykonalności i wypełnienia wniosku aplikacyjnego 105
5.5. Wdrażanie, monitoring i promocja projektu. 114
5.6. Wdrażanie 115
5.6.1. Plan zarządzania projektem 115
5.6.2. Monitoring 121
5.6.3. Promocja projektu 122

6. POMOC 136
6.1. Problemy 136
6.2. Gdzie szukać pomocy w trakcie przygotowania wniosku? 136
6.3. Z jakich materiałów należy korzystać przygotowując projekt 136
6.4. Najważniejsze kontakty 137
6.4.1. WOJEWÓDZTWO DOLNOŚLĄSKIE 137
6.4.2. WOJEWÓDZTWO KUJAWSKO-POMORSKIE 137
6.4.3. WOJEWÓDZTWO LUBUSKIE 137
6.4.4. WOJEWÓDZTWO ŁÓDZKIE 138
6.4.5. WOJEWÓDZTWO MAŁOPOLSKIE 138
6.4.6. WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE 138
6.4.7. WOJEWÓDZTWO OPOLSKIE 138
6.4.8. WOJEWÓDZTWO PODKARPACKIE 138
6.4.9. WOJEWÓDZTWO PODLASKIE 139
6.4.10. WOJEWÓDZTWO POMORSKIE 139
6.4.11. WOJEWÓDZTWO ŚLĄSKIE 139
6.4.12. WOJEWÓDZTWO ŚWIĘTOKRZYSKIE 139
6.4.13. WOJEWÓDZTWO WARMIŃSKO-MAZURSKIE 139
6.4.14. WOJEWÓDZTWO WIELKOPOLSKIE 140
6.4.15. WOJEWÓDZTWO ZACHODNIOPOMORSKIE 140
6.4.16. WOJEWÓDZTWO LUBELSKIE 140

7. PRZYKŁADY DOBRYCH PRAKTYK - Analiza i komentarz 142
7.1. Projekt „Rewitalizacja dawnego kompleksu poszpitalnego w Chojnicach” 142
7.2. Projekt „Warsztaty Terapii Zajęciowej w Wapnie miejscem integracji i aktywacji osób niepełnosprawnych” 145
7.3. Projekt „ Przebudowa Parku Miejskiego w Jaśle” 147

8. UWAGI DO KOLEJNEGO OKRESU PROGRAMOWANIA 151
8.1. Województwo dolnośląskie 152
8.2. Województwo kujawsko-pomorskie 152
8.3. Województwo lubelskie 152
8.4. Województwo lubuskie 153
8.5. Województwo łódzkie 153
8.6. Województwo małopolskie 154
8.7. Województwo mazowieckie 155
8.8. Województwo opolskie 155
8.9. Województwo podkarpackie 156
8.10. Województwo pomorskie 156
8.11. Województwo śląskie 157
8.12. Województwo świętokrzyskie 157
8.13. Województwo warmińsko - mazurskie 157
8.14. Województwo wielkopolskie 158
8.15. Województwo zachodniopomorskie 158
9. Zestawienie dokumentów programowych na lata 2004-2006 161
10. Alfabetyczny spis ważniejszych terminów 163
11. PODSUMOWANIE 171

1. WPROWADZENIE

Od 1 maja 2004 roku Polska jest pełnoprawnym członkiem Wspólnoty Europejskiej. Obecność w strukturach Unii Europejskiej łączy się wieloma obowiązkami, ale także prawami, które przysługują wszystkim członkom. Jednym z efektów przystąpienia Polski do struktur Unii Europejskiej, obok możliwości korzystania z doświadczeń innych krajów w tworzeniu nowoczesnych gospodarek rynkowych, **jest dostęp do tzw. „funduszy europejskich**.
Zasadniczym celem tych funduszy jest wyrównanie szans pomiędzy nowymi i starymi krajami. Niezmiernie ważne jest, aby regiony tzw. "nowej Unii", skutecznie konkurowały z regionami "starej Unii", w ramach wspólnego europejskiego rynku.
Oznacza to, że Polacy, a konkretnie uprawnieni do tego beneficjenci, mogą skorzystać ze środków finansowych Unii Europejskiej na realizację projektów, które umożliwią wyrównanie szans, konkurencyjności i poziomu życia pomiędzy starymi członkami Unii a nowymi jej członkami.

W odróżnieniu od minionego okresu, funkcjonowania planowej gospodarki zarządzanej centralne, gdy o wszystkich inwestycjach decydowano centralnie na najwyższym szczeblu partyjno – rządowym, fundusze UE i sposób ich dystrybucji, zostały przygotowane w taki sposób, aby mogła z nich skorzystać każda społeczność lokalna. Wynika to z przeświadczenia, popartego wieloletnią praktyką, że społeczności lokalne najlepiej wiedzą czego potrzebują, co w pierwszej kolejności powinno być na ich terenie zrobione i co przyniesie im najwięcej korzyści, w co warto zainwestować zarówno swoje środki jak również te zewnętrzne.
Warto też zwrócić uwagę, że w kolejnym okresie programowania 2007 - 2013, nawet przygotowanie programów zostało przekazane na szczebel regionalny, tak by umożliwić dopasowanie zapisów dokumentów programowych, do specyfiki i rzeczywistych potrzeb poszczególnych regionów[1].

Aby społeczność lokalna mogła skorzystać z możliwości uzyskania dofinansowania swych projektów ze środków pomocowych Unii Europejskiej, musi wykazać się odpowiednią inicjatywą. Zasadniczym celem tej inicjatywy powinna być poprawa funkcjonowania niewłaściwie działającego fragmentu miejskiej przestrzeni. Nierzadko jest to dotknięte degradacją osiedle lub dzielnica, które bez odpowiedniego impulsu nie mogą odzyskać utraconej równowagi społecznej, gospodarczej lub przestrzennej. Niezmiernie ważna jest świadomość, że podejmowana inicjatywa powinna w rzeczywisty sposób przyczynić się do wzrostu jakości i poziomu życia określonej społeczności. Warto pamiętać na każdym etapie projektu, że skutki źle wydanych pieniędzy, wznoszenia "zamków z piasku" czy swoistych pomników lokalnym liderom, będą straconą szansą na wyjście z marazmu, zacofania, sytuacji kryzysowej, być może utraconą raz na zawsze.

Projekty są oceniane w trybie konkursowym a dofinansowanie otrzymują te przedsięwzięcia, które w ocenie Panelu Ekspertów[2] i Komitetu Sterującego[3] spowodować powinny najlepsze

[1] Chodzi tu o Regionalne Programy Operacyjne (RPO), za których przygotowanie odpowiedzialne są Urzędy Marszałkowskie wszystkich 16 województw. W rozdziale 8 zamieszczono krótkie wyciągi z projektów Regionalnych Programów Operacyjnych w zakresie dofinansowywania projektów rewitalizacyjnych

[2] Panel Ekspertów - zespół niezależnych ekspertów, którzy w oparciu o przedłożone dokumenty i dane, dokonują oceny efektywności projektu w kontekście określonych kryteriów.

[3] Komitet Sterujący - zespół powoływany przez instytucję zarządzającą w celu opiniowania i konsultowania wyboru projektów kwalifikujących się do wsparcia z Funduszy Strukturalnych

efekty i mieć bezpośredni wpływ na poprawę jakości i poziomu życia społeczności lokalnej. Należy pamiętać, że w wyniku realizacji projektów powinny powstawać nowe miejsca pracy. Dofinansowywane przez UE działania powinny stwarzać nowe szanse i możliwości rozwoju obszarów, na których są wdrażane.

O istnieniu funduszy pomocowych Unii Europejskiej, słyszał już prawie każdy. O tym, jak można z nich skorzystać, gdzie szukać informacji na ten temat, wie już znacznie mniejsza liczba Polaków. Niniejszy poradnik ma pomóc odnaleźć w gąszczu dokumentów, ustaw, rozporządzeń i przepisów, właściwą drogę do skonstruowania dobrego projektu, przygotowania odpowiedniej dokumentacji i w rezultacie uzyskania dofinansowania. Poradnik ma służyć wszystkim, którzy chcieliby skorzystać z możliwości dofinansowania projektów, których zasadniczym i najważniejszym celem jest ożywienie zdegradowanych fragmentów naszych miast i osiedli.

Oddajemy Państwu, zapewne nie pierwszy, ale i nie ostatni poradnik, którego celem jest przybliżenie **„wiedzy tajemnej”** o funduszach europejskich i o możliwościach uzyskania dofinansowania z Unii Europejskiej.

Chcemy zachęcić Państwa do wnikliwego przeczytania i przestudiowania niniejszego poradnika a w perspektywie również przygotowania projektu "unijnego". Zdaniem autorów – praktyków taka formuła publikacji jest najbardziej efektywnym sposobem na prezentację zagadnień związanych z pozyskiwaniem funduszy europejskich.

Tytuł niniejszego poradnika: ”Jak sięgać po gwiazdy” w przenośni formułuje cel, który przyświecał autorom niniejszego opracowania. **Gwiazdy** to fundusze pomocowe, **grodzisko** to nasze zaniedbane miasta. Mamy nadzieję, że w niniejszym informatorze i załączonym do niego poradniku, odnajdziecie Państwo kompletny zestaw wskazówek, który pozwoli skutecznie ubiegać się o dofinansowanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

1.1. Dlaczego warto przeczytać ten poradnik?

Opracowaniu ***Poradnika dla beneficjentów z miejskich obszarów zdegradowanych wdrażających fundusze strukturalne*** przyświecało kilka celów. Aby ułatwić zrozumienie intencji autorów, piszących poradnik, zostały one usystematyzowane, a ich przeczytanie pozwoli zrozumieć istotę tworzenia właściwych projektów. Będą w tym pomocne także te partie tekstu, które mogą wydawać się niezwiązane bezpośrednio z przygotowaniem projektów europejskich. Tworzą one jednak logiczną całość i są niezbędnym uzupełnienie informacji bezpośrednio przydatnych przy przygotowywania projektów.

1.1.1. Po co powstał poradnik?

Cel informacyjny
Pierwszoplanowym celem niniejszego poradnika jest przybliżenie wiedzy na temat możliwości wykorzystania funduszy europejskich w celu poprawy stanu obszarów naszych miast, uznanych za zdegradowane, co może być realizowane w ramach poddziałań 3.3.1. i 3.3.2. priorytetu 3 ZPORR[4], szczególnie przez te grupy beneficjentów, które dotąd były najsłabiej reprezentowane wśród zwycięzców konkursów na przyznanie dofinansowania projektów rewitalizacyjnych.
Jak ważne jest podniesienie świadomości społecznej odnośnie istnienia funduszy europejskich, a także przybliżenie wiedzy o możliwościach wykorzystania tych środków, widać analizując liczbę i typy beneficjentów, którzy już uzyskali dofinansowanie na poprawę sytuacji zdegradowanych obszarów miejskich, (w tym również poprzemysłowych i powojskowych).
Warto wiedzieć jakie warunki należy spełnić i jakie dokumenty należy przygotować, aby móc uzyskać dofinansowanie realizacji własnych pomysłów.

Cel edukacyjny
W przypadku zdegradowanych obszarów miejskich, lub zaniedbanych a czasem porzuconych obszarów poprzemysłowych lub powojskowych, bardzo często mówi się o konieczności poprawy ich stanu, o konieczności ich ożywienia. W tym kontekście bardzo często pojawia się termin "rewitalizacja", wymieniany w wszelkich sytuacjach i w odniesieniu do poprawy stanu niemal wszystkiego.
Na czym polega rewitalizacja i czym się charakteryzuje, w odniesieniu do zdegradowanych obszarów miejskich a także poprzemysłowych i powojskowych, wyjaśnić powinna lektura niniejszego poradnika.

Cel promocyjny
Niniejszy poradnik ma na celu promowanie funduszy europejskich, zarówno przeprowadzając potencjalnego beneficjenta niemal "za rękę", przez meandry dokumentów programowych i zawiłości wymagań, jak ukazując przykłady tzw. "dobrych praktyk" w pozyskiwaniu funduszy na projekty rewitalizacyjne i ich realizowaniu. W końcowej części poradnika zamieszczono zestawienie tytułów wszystkich projektów, które uzyskały dofinansowanie. Z zestawienia autorzy opracowania wybrali, ich zdaniem najciekawsze i

[4] Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego (ZPORR) jest jednym z siedmiu programów operacyjnych, które służą realizacji Narodowego Planu Rozwoju/Podstaw Wsparcia Wspólnoty na lata 2004-2006 (NPR/PWW). ZPORR rozwija cele NPR, określając priorytety i kierunki polityki regionalnej państwa w pierwszym okresie członkostwa Polski w Unii Europejskiej. Realizacja tej polityki w ramach ZPORR, będzie współfinansowana ze środków Funduszy Strukturalnych.

najbardziej oryginalne projekty, które zostały szerzej opisane jako przykłady dobrych praktyk.

Cel wdrożeniowy
Przeczytanie poradnika powinno pomóc w przygotowaniu dobrego, kompleksowego projektu rewitalizacyjnego, który będzie stanowił element procesu rewitalizacji określonego obszaru zdegradowanego. Zasadniczym zadaniem poradnika jest wyjaśnienie wielu zagadnień jak, np. kto może być beneficjentem i jakie są ich rodzaje, na czym polega kompleksowość projektu oraz jak przygotować dobry projekt rewitalizacyjny. Wszelkie, zdaniem autorów, niejasne lub budzące wątpliwość problemy w zakresie pozyskiwania środków na projekty rewitalizacyjne, zostały szczegółowo opisane, skomentowane i mamy nadzieję wyczerpująco wyjaśnione.

1.1.2. Informacje uzupełniające zawarte w poradniku

Oprócz wiedzy koniecznej dla realizacji celów głównych, w poradniku zamieszczono informacje uzupełniające, które w istotny sposób mogą przybliżyć lub wyjaśnić trudne aspekty rewitalizacji, informacje te zdaniem autorów są niezbędne, dla właściwego rozumienia procesów rewitalizacji a także prawidłowego budowania projektów rewitalizacyjnych.

Rola dziedzictwa kulturowego w procesach rewitalizacji
Szczególny nacisk położony został na wyjaśnienie w procesach rewitalizacyjnych roli i funkcji obszarów oraz obiektów zdegradowanych reprezentujących wartości kulturowe. **Warto zauważyć już na wstępie, że ochrona dziedzictwa kulturowego nie jest nadrzędnym celem projektów i programów rewitalizacyjnych**. Ochrona dziedzictwa kulturowego może być jedynie narzędziem do ożywiania - rewitalizacji obszarów dotkniętych degradacją. Niemniej biorąc pod uwagę, że obiekty i obszary kulturowe stanowią większość obszarów zdegradowanych lub zaniedbanych, odpowiednie ich umiejscowienie i wykorzystanie w projektach rewitalizacyjnych jest bardzo ważne

Inne działania mogące wspierać projekty rewitalizacyjne
Jako uzupełnienie wiedzy wskazane zostały również inne pokrewne programy, priorytety, działania i poddziałania, które choć nie mają w tytule "rewitalizacji", mogą być wykorzystane jako wspierające dla projektów rewitalizacyjnych.

Rewitalizacja w latach 2007-2013
Mając na uwadze fakt, że większość środków europejskich przeznaczonych dla Polski na lata 2005 - 2006 w ramach poddziałań 3.3.1 i 3.3.2. ZPORR, została już rozdysponowana a wdrażanie Programu zbliża się ku końcowi, w ostatniej części poradnika zamieszczono skrótową informację na temat możliwości uzyskania wsparcia rewitalizacji obszarów zdegradowanych w latach funkcjonowania nowego okresu budżetowego Unii, czyli latach 2007 – 2013. Główna zmiana polega na wzmocnieniu roli samorządów wojewódzkich. Dla każdego z 16 województw obowiązujący będzie Regionalny Program Operacyjny. W chwili przygotowywania niniejszego opracowania Programy te były przygotowywane indywidualnie w każdym województwie

1.1.3. Struktura poradnika. Jak go czytać?

Układ niniejszego poradnika został tak zaplanowany, aby czytelnika - potencjalnego beneficjenta i projektodawcę, przeprowadzić od ogólnych informacji na temat funduszy, poprzez wyjaśnienie używanych pojęć i terminów, do zidentyfikowania potrzeb, sformułowania projektu, wreszcie przygotowania wniosku. Niemniej poradnik można też czytać poszczególnymi rozdziałami w dowolnej kolejności. Warto zwrócić uwagę, że
w poszczególnych rozdziałach ważne części tekstu podkreślono pogrubioną czcionką lub ujęto w ramki.
Na końcu niektórych rozdziałów i podrozdziałów zamieszczono informacje uzupełniające, które oznaczono pochyłym drukiem. Stanowią one poszerzenie informacji zawartych w rozdziale i mogą być traktowane jako materiał dla chętnych, lub tych, którzy chcieliby w szerszym zakresie poznać istotę poruszanych zagadnień. Są to jednak informacje z punktu widzenia przygotowujących projekt mniej ważne, choć nie można wykluczyć, że mogą stanowić inspirację przy opracowywaniu opisu i uzasadnianiu projektu.
Na końcu rozdziałów mogą się znajdować informacje dodatkowe lub zestawienia uzupełniające tekst, będące wyciągiem z dokumentów programowych, rozporządzeń, itp.
Na końcu poradnika zamieszczono alfabetyczne zestawienie ważniejszych definicji, terminów i zwrotów.

1.1.4. Podsumowanie. Uwagi.

Celem niniejszego poradnika nie jest zastąpienie jakiegokolwiek dokumentu programowego, ustaw lub rozporządzeń, ale przeprowadzenie potencjalnego beneficjenta przez gąszcz zapisów, uwarunkować i wytycznych, ułatwienie zrozumienia intencji, które przyświecały tworzeniu tych skomplikowanych dokumentów. Poradnik może ułatwić przebycie niewątpliwie trudnej i skomplikowanej, drogi od pomysłu do realizacji projektu rewitalizacyjnego.
Należy jednak pamiętać, że nie może się to odbyć bez wnikliwego studiowania dokumentów i wytycznych, a także śledzenia często pojawiających się aktualizacji i zmian dokumentów programowych.
Mamy nadzieję, że dzięki tej lekturze jak największej liczbie beneficjentów niepublicznych uda się przygotować dobre projekty rewitalizacyjne, które pomogą ożywić zdegradowane dzielnice i osiedla.

1.2. Co warto wiedzieć o funduszach [5].

W mniejszym podrozdziale zawarto informacje na temat funduszy strukturalnych. Rozdział ten wydawać się może mało istotny, jednak po przeczytaniu reszty poradnika, powrót do niego może być nieodzowny, a informacje w nim zawarte pomogą wyjaśnić wiele fundamentalnych kwestii w zakresie filozofii dofinansowania unijnego

1.2.1. Rola funduszy strukturalnych w polityce regionalnej Unii Europejskiej.

Punktem wyjścia działania Unii Europejskiej, przy prowadzeniu polityki rozwoju regionalnego, były i pozostają zróżnicowania regionalne oraz ich negatywne konsekwencje, występujące na rozmaitych płaszczyznach: politycznej, ekonomicznej, społecznej i kulturowej.
Podstawową misją polityki rozwoju regionalnego Unii Europejskiej jest wzrost poziomu spójności wewnętrznej w ramach całej organizacji. Zbyt duże zróżnicowania regionalne są bowiem niekorzystne nie tylko dla obszarów biednych, ale także dla obszarów bogatych, nie wspominając o interesach całej organizacji. Spójność (kohezja) rozumiana jest w ujęciu ekonomicznym, społecznym i przestrzennym (terytorialnym).
Problem spójności dostrzeżono już u zarania struktur europejskich. Stąd w preambule do Traktatu Rzymskiego, ustanawiającego Wspólnoty Europejskie z 1958 roku przyjęto następujący zapis:

Państwa członkowskie pragną wzmocnienia jedności swoich gospodarek i zabezpieczenia ich harmonijnego rozwoju przez redukowanie zróżnicowań istniejących między regionami oraz łagodzenie zacofania regionów mniej uprzywilejowanych.

Deklaracja ta zobowiązywała do podejmowania działań kraje członkowskie. Stąd też przez wiele lat nie przekładała się na przedsięwzięcia na poziomie całej Wspólnoty. Dopiero przyjęty w roku 1987 Jednolity Akt Europejski (JAE) w artykule 130A stwierdza, iż :

W celu promowania ogólnego harmonijnego rozwoju, Wspólnota powinna rozwinąć akcje prowadzące do wzmocnienia swojej ekonomicznej i społecznej spójności. W szczególności Wspólnota powinna działać na rzecz redukcji zróżnicowań między regionami i ograniczenia zacofania słabiej uprzywilejowanych regionów.

W artykule 130B wspomnianego już JEA stwierdzono, że osiąganie tych celów jest wspomagane przez stosowanie odpowiednich instrumentów finansowych, zwanych Funduszami Strukturalnymi.
Wyróżniamy: Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej - Sekcja Orientacji, Europejski Fundusz Społeczny, Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, Europejski Instrument Rybołówstwa. Do innych instrumentów realizacji polityki regionalnej należą: Fundusz Spójności, Europejski Bank Inwestycyjny i inne instrumenty finansowe.
Za najważniejszy z punktu widzenia działań rewitalizacyjnych uznać należy **Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego.** Został on utworzony w roku 1975, a jego podstawowym celem było korygowanie dysproporcji regionalnych wewnątrz Wspólnoty Europejskiej

[5] Zapisy niniejszego podrozdziału stanowią obszerny wyciąg z zapisów Uzupełnienia Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego który został przyjęty Rozporządzeniem Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 25 sierpnia 2004 r. , W sprawie przyjęcia Uzupełnienia Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego 2004—2006

wynikających przede wszystkim z dominacji rolnictwa, zmian w przemyśle lub strukturalnego bezrobocia. W pierwszym okresie funkcjonowania tego funduszu - w latach 1975-1980 - jego środki były dzielone pomiędzy wszystkie kraje członkowskie, służąc refundacji wydatków ponoszonych przez te kraje na inwestycje z dziedziny infrastruktury, przemysłu, usług oraz rzemiosła.

W roku 1980 zaproponowano zasady klasyfikacji regionów ubiegających się o wsparcie z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, na podstawie których prawo ubiegania się o pomoc z tego funduszu miały regiony:

- cechujące się długotrwałym niedorozwojem,
- o niskim poziomie dochodów, wysokiej stopie bezrobocia i wysokim wskaźniku migracji,
- narażone na ujemne skutki działalności Wspólnoty Europejskiej,
- przygraniczne.

Drugim istotnym z punktu widzenia rewitalizacji funduszem strukturalnym pozostaje **Europejski Fundusz Społeczny** Europejski Fundusz Społeczny to najwcześniej utworzony fundusz strukturalny UE. Powstał na podstawie art. 123 Traktatu Rzymskiego w 1957 r. jako narzędzie realizacji wspólnotowej polityki społecznej. Finansuje on działania państw członkowskich w zakresie przeciwdziałania bezrobociu i rozwoju zasobów ludzkich. Od lat 60-tych aż do dzisiaj ewoluował, wraz z całą polityką spójności społeczno-gospodarczej (polityką strukturalną) oraz polityką zatrudnienia UE. Ewolucja tego funduszu przebiegała w dwóch zasadniczych kierunkach. Stopniowo zmniejszała się „niezależność" funkcjonowania funduszu od pozostałych funduszy strukturalnych, zwłaszcza Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. EFS staje się swoistą operacjonalizacją wytycznych w zakresie działań inwestycyjnych, instrumentów bezpośredniego oddziaływania na uczestników rynku pracy – potencjalnych i obecnych pracowników, oraz przedsiębiorstwa. Jest to szczególnie istotne dla mieszkańców obszarów podlegających rewitalizacji, dotkniętych często strukturalnym bezrobociem, spowodowanym trwaniem starych gospodarek przemysłowych.
Programy rozwoju regionalnego, tak jak cała polityka Wspólnoty, planowane są w cyklach wieloletnich, zakończył się okres lat 2000-2006, rozpoczął 2007 - 2013. Przedmiotem koncentracji zainteresowania i środków ze strony polityki regionalnej Unii Europejskiej są Cele. Lista Celów tej polityki została ograniczona do trzech: dwu zorientowanych regionalnie, trzeciego horyzontalnie.

Podstawowy pozostaje w dalszym ciągu Cel 1; czyli działanie na obszarach zacofanych w rozwoju społeczno-ekonomicznym, przy stosowaniu jako podstawowego kryterium ich identyfikacji poziomu produktu krajowego brutto (PKB) na mieszkańca, co mierzy się parytetem siły nabywczej (poniżej 75% w stosunku do średniego poziomu Unii Europejskiej). Regiony tego celu powinny pozostać podstawowym obszarem koncentracji uwagi i środków polityki strukturalnej tej organizacji, skupiając około 70% całości nakładów przeznaczanych na interwencję w tej sferze.

W odniesieniu do wszystkich regionów, stojących przed wyzwaniami (potrzebami) głębokiej restrukturyzacji społeczno-ekonomicznej, zaproponowano **„nowy" Cel 2.** Jego zakres dotyczy obszarów dotkniętych zmianami w sferze przemysłu, usług i rybołówstwa oraz obszarów wiejskich i wysoko zurbanizowanych dotkniętych regresem społeczno-ekonomicznym, przeżywających problemy związane z adaptacją do zmienionych warunków. W przypadku tego Celu powinna nastąpić koncentracja przestrzenna środków na obszarach znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji, oraz ograniczenie zasięgu przestrzennego w porównaniu ze „starym" Celem 2, dlatego udział ludności zamieszkałej na tych obszarach nie może przekroczyć 18% ludności Wspólnoty.

Komisja Europejska zaproponowała kreowanie **nowego Celu 3**, jedynego zorientowanego horyzontalnie, służącego wspieraniu działań w regionach nie uwzględnionych w zakresie Celu 1 i 2, a dotyczących adaptacji i modernizacji ich systemów

edukacyjnych, szkoleniowych oraz zatrudnienia. Oznacza to koncentrację uwagi i środków na problemach modernizacji rynków pracy. Podstawą działań ma być, tak jak na innych obszarach problemowych, wieloletni plan przedsięwzięć podejmowanych w regionie w sferze zatrudnienia. Cel 3 ma promować działalność prowadzoną w czterech strefach: wspierania pozytywnych dostosowań społeczno-ekonomicznych, tworzenia systemów szkolenia i edukacji obejmujących cały okres życia zawodowego człowieka, rozwijania aktywnych polityk na rynku pracy skierowanych przeciwko wysokiemu bezrobociu, ograniczania sytuacji wykluczenia z rynku pracy znaczących grup społeczeństwa oraz przeciwdziałania dyskryminacji różnych grup ludności. Na realizację zadań Celu 3 przewidziano około 12% ogółu środków przeznaczanych na politykę strukturalną.
Dla każdego cyklu budżetowego przeznaczenie EFRR określa się nieco odmiennie. Zakres oddziaływania funduszy określony jest indywidualnie w zapisach odpowiednich rozporządzeń Komisji, lub Rady i Parlamentu Europejskiego. W latach 2000-2006 zakres finansowania ze strony Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego dotyczył środowiska produkcyjnego, zwłaszcza podniesienia konkurencyjności firm, (przede wszystkim małych i średnich przedsiębiorstw poprzez rozwój ich potencjału produkcyjnego), oraz wzrostu atrakcyjności regionów poprzez poprawę standardu infrastruktury, postęp w dziedzinie badań i technologii (promocja wdrożeń oraz wzmocnienie potencjału rozwojowego badań i technologii), rozwoju społeczeństwa informacyjnego, rozwoju turystyki, inwestycji w dziedzinie kultury, w tym ochrony dziedzictwa kulturowego i naturalnego, ochrony i poprawy stanu środowiska przyrodniczego, równouprawnienia kobiet i mężczyzn w dziedzinie zatrudnienia, transnarodowej, transgranicznej i międzyregionalnej współpracy mającej na celu trwały regionalny i lokalny rozwój.
Poza realizacją wspomnianych Celów, w ramach polityki spójności (regionalnej, strukturalnej) wdraża się tak zwane Inicjatywy Wspólnotowe. W latach 2000-2006 były to cztery inicjatywy dotyczące: współpracy przygranicznej i międzyregionalnej służącej wzmocnieniu harmonijnego i trwałego rozwoju całego obszaru Wspólnoty (**INTERREG III, finansowany z EFRR**), rozwoju obszarów wiejskich (**LEADER, finansowany z EIOiGR),** współpracy międzynarodowej służącej promowaniu nowych form zwalczania wszelkich form dyskryminacji i nierówności na rynku pracy (**EQUAL, finansowany z EFS**), gospodarczej i społecznej regeneracji miast i obszarów miejskich znajdujących się w kryzysie (**URBAN II, finansowany z ERDF**).
W Polsce wdrażane były dwie Inicjatywy: INTERREG III oraz EQUAL.

1.2.2. Programowanie Funduszy Strukturalnych w Polsce w latach 2004-2006.

Polska, wstępując do Unii Europejskiej 1 maja 2004 r., wkroczyła jednocześnie w drugą połowę programowania polityki strukturalnej. Wyrazem tego stała się możliwość absorpcji środków ze wspomnianych Funduszy Strukturalnych oraz Funduszu Spójności.
Dokumentem, określającym kierunki i wysokość wsparcia finansowego ze strony Funduszy strukturalnych na realizację zamierzeń rozwojowych w Polsce po przystąpieniu do UE, są Podstawy Wsparcia Wspólnoty (PWW). Jest to dokument przedstawiający strategię i priorytety działań funduszy państwa członkowskiego UE, ich cele szczegółowe, wielkość wkładu funduszy i innych środków finansowych.
PWW w Polsce są wdrażane za pomocą pięciu jednofunduszowych **Sektorowych Programów Operacyjnych (SPO)**, w ramach których beneficjenci mogą ubiegać się o dofinansowanie. Są to: **SPO Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw** (SPO WKP), finansowany z EFRR – skierowany do przedsiębiorców oraz instytucji wsparcia biznesu, w ramach którego można realizować zarówno bezpośrednie inwestycje i dokapitalizowanie

przedsiębiorstw, jak projekty szkoleniowe, **SPO Rozwój zasobów ludzkich** (SPO RZL), finansowany z EFS, dotyczący głównie działań szkoleniowych, doradczych mających na celu likwidację bezrobocia i realizację projektów socjalnych, zapobiegających wykluczeniu społecznemu, **SPO Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich** (SPO ROL), finansowany z EIOiGR, mający na celu wsparcie działań infrastrukturalnych na obszarach wiejskich oraz dywersyfikację struktury zatrudniania i modernizacji gospodarki rolnej, **SPO Rybołówstwo i Przetwórstwo Ryb** (SPO Ryby), finansowany z EIOR, skierowany na modernizację gospodarki obszarów nadmorskich, **SPO Infrastruktura transportowa i gospodarka morska** (SPO Transport).
O dofinansowanie ze środków unijnych można ubiegać się także w ramach dwufunduszowego[6] **Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego** (ZPORR), który zarządzany jest na poziomie krajowym, ale wdrażany w systemie zdecentralizowanym na poziomie poszczególnych województw. Jest to największy pod względem zasięgu działania i środków program operacyjny na lata 2004-2006.

1.2.3. Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego

Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego (ZPORR) jest jednym z siedmiu programów operacyjnych, które powstały, by służyć realizacji Narodowego Planu Rozwoju/Podstaw Wsparcia Wspólnoty na lata 2004-2006 (NPR/PWW). ZPORR rozwijał cele NPR, określając priorytety i kierunki polityki regionalnej państwa w pierwszym okresie członkostwa Polski w Unii Europejskiej. Realizacja tej polityki w ramach ZPORR, była współfinansowana ze środków Funduszy Strukturalnych. ZPORR został utworzony po to, by stworzyć warunki wzrostu konkurencyjności regionów oraz przeciwdziałać marginalizacji niektórych obszarów w taki sposób, aby sprzyjać długofalowemu rozwojowi gospodarczemu kraju, jego spójności ekonomicznej, społecznej i terytorialnej oraz integracji z Unią Europejską. Wzrost konkurencyjności jest w dokumentach programowych rozumiany jako oddziaływanie na zmiany struktury gospodarczej i poprawę sytuacji regionów w Polsce w odniesieniu do innych regionów europejskich, w zakresie: produktywności gospodarki, wydajności pracy, tworzenia i absorpcji innowacji, wykształcenia mieszkańców, dochodów ludności oraz ilości i jakości infrastruktury technicznej, a więc tych czynników, które decydują o sile gospodarek państw i regionów. Przeciwdziałanie marginalizacji niektórych obszarów należy rozumieć jako podjęcie działań interwencyjnych w ograniczonej liczebnie i przestrzennie grupie obszarów: wiejskich, podlegających restrukturyzacji oraz przeciwdziałanie degradacji społeczno-ekonomicznej przestrzeni miejskiej, poprzemysłowej i powojskowej, o najmniejszych możliwościach rozwojowych oraz najtrudniejszej sytuacji społeczno-gospodarczej. Realizacja celów sprzyjać powinna wzrostowi gospodarczemu, przekształceniom strukturalnym regionów, wzrostowi urbanizacji, zwiększeniu mobilności przestrzennej ludności oraz zwiększeniu poziomu wiedzy i dostępu do najnowocześniejszych technologii społeczeństwa i podmiotów gospodarczych.
ZPORR dzieli się na priorytety, czyli wielkie nisze tematyczne, które z kolei dzielone są na działania.
Priorytet 1. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury służącej wzmacnianiu konkurencyjności regionów dzieli się na sześć działań:
1.1. Modernizacja i rozbudowa regionalnego układu transportowego,
1.2. Infrastruktura ochrony środowiska,
1.3. Regionalna infrastruktura społeczna,
1.4. Rozwój turystyki i kultury,

[6] Określenie w przypadku Programu jako "zintegrowany" oznacza ze jest on finansowany z kilku, w tym przypadku z dwóch funduszy.

1.5. Infrastruktura społeczeństwa informacyjnego,
1.6. Rozwój transportu publicznego w aglomeracjach.
Działania te są przeznaczone na inwestycje w skali regionalnej o znaczeniu wyraźnie ponadlokalnym.

Priorytet 2. Wzmocnienie rozwoju zasobów ludzkich w regionach dzieli się na sześć działań: 2.1. Rozwój umiejętności, powiązany z potrzebami regionalnych rynków pracy i możliwości kształcenia ustawicznego w regionie,
2.2. Wyrównywanie szans edukacyjnych poprzez programy stypendialne,
2.3. Reorientacja zawodowa osób odchodzących z rolnictwa,
2.4. Reorientacja zawodowa osób zagrożonych procesami restrukturyzacyjnymi,
2.5. Promocja przedsiębiorczości,
2.6. Regionalne Strategie Innowacyjne i transfer wiedzy.
Działania, te finansowane z EFS, mają na celu stworzenie warunków do rozwoju zasobów ludzkich na poziomie lokalnym i regionalnym, a także poprawę zdolności do programowania i realizacji projektów w zakresie rozwoju zasobów ludzkich. Szczególne znaczenie ma realizacja działań mających na celu reorientację zawodową pracowników zagrożonych bezrobociem oraz przekwalifikowanie osób odchodzących z rolnictwa.

Z punktu widzenia potrzeb ożywiania obszarów zdegradowanych, najistotniejszy jest:

Priorytet 3 Rozwój lokalny, który składa się pięciu działań:
3.1. Obszary wiejskie,
3.2. Obszary podlegające restrukturyzacji,
3.3. Zdegradowane obszary miejskie, poprzemysłowe i powojskowe,
3.4. Mikroprzedsiębiorstwa,
3.5. Lokalna infrastruktura społeczna.
Projekty, finansowane z EFRR w tym priorytecie mają charakter lokalny i odzwierciedlają podobny zakres przedsięwzięć, jak „duże" projekty w priorytecie pierwszym.

Najważniejszym z punktu widzenia procesu rewitalizacji działaniem ZPORR jest działanie **3.3 Zdegradowane obszary miejskie, poprzemysłowe i powojskowe**, którego celem jest zachęcanie do rozwijania nowych form aktywności gospodarczej, generujących miejsca pracy poprzez oferowanie infrastruktury do prowadzenia działalności dostosowanej do potrzeb nowych przedsiębiorstw, przy równoczesnej trosce o ochronę stanu środowiska naturalnego warunkującego zrównoważony rozwój gospodarczo-społeczny.

W ramach Działania 3.3. realizowane są m.in. następujące poddziałania mające na celu ożywianie - rewitalizację obszarów zdegradowanych:
3.3.1. Rewitalizacja obszarów miejskich,
3.3.2. Rewitalizacja obszarów poprzemysłowych i powojskowych.

Poddziałania 3.3.1. i 3.3.2. mają na celu wspieranie projektów, których zadaniem jest odwrócenia niekorzystnych zjawisk, będących następstwem upadku lub likwidacji ośrodków przemysłowych lub baz wojskowych, stanowiących dotychczasową bazę ekonomiczną miast. Zjawiska te są niepożądanym, ubocznym efektem procesów urynkowienia Polskiej gospodarki i mają wpływ na degradację obszarów miejskich i podmiejskich. W szczególnie trudnej sytuacji znalazły się te miasta, których byt ekonomiczny opierał się na funkcjonowaniu jednego zakładu przemysłowego zatrudniającego kilka tysięcy osób.

Stosunkowo nowym zjawiskiem w Polsce, lecz już dobrze rozpoznanym w Europie, jest degradacja obszarów wielkomiejskich. Wiąże się ona z problemami degradacji społecznej, jak również degradacją majątku trwałego o wartości kulturowej, co uzewnętrznia się w skali „sypialnianych" oraz poprzemysłowych dzielnic. Problemy te nieraz wpływają na obniżenie zainteresowania inwestorów całym miastem, a w skrajnych przypadkach nawet całym regionem.

Zjawiska te mają duże konsekwencje dla rynku pracy i możliwości rozwoju całych regionów. Wspólnymi cechami tych obszarów jest między innymi utrzymujące się długotrwale bezrobocie, niskie dochody mieszkańców, których znaczną część stanowi pomoc socjalna, niski poziom wykształcenia ludności, patologie społeczne i przejawy wykluczenia społecznego.

Dużym problemem w Polsce jest także zagospodarowanie obiektów oraz terenów zajmowanych w przeszłości przez armię byłego Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich (ZSRR). Należą do nich zarówno kompleksy obiektów, w skład których wchodzą: koszary, szpitale, magazyny, jak i pojedyncze obiekty o charakterze militarnym - lotniska, porty. Pomimo upływu czasu, (armia ZSRR opuściła teren Polski w 1992r.), problem integracji tych obszarów i ich wykorzystania nadal nie jest rozwiązany. Podobny problem dotyczy zagospodarowania byłych baz Wojska Polskiego, które zostały opuszczone w wyniku przeprowadzanej reformy armii.

Podsumowanie

Zasadniczym celem wymienionych poddziałań jest ożywienie gospodarcze i społeczne zdegradowanych terenów, zwiększenie ich potencjału turystycznego i kulturalnego, w tym nadanie im nowych funkcji społeczno-gospodarczych poprzez:

- rewitalizację i odnowę zdegradowanych obszarów miast i dzielnic mieszkaniowych w miastach,
- rewitalizację obiektów i terenów poprzemysłowych, przez zmianę dotychczasowych funkcji na inne: gospodarcze, społeczne, edukacyjne, zdrowotne, rekreacyjne i turystyczne,
- rewitalizację obiektów i terenów powojskowych przez zamianę dotychczas funkcji zabudowy powojskowej na usługową, gospodarczą, społeczną, edukacyjną, zdrowotną, rekreacyjną czy turystyczną.

1.3. Na jakie rodzaje projektów rewitalizacyjnych można uzyskać dofinansowanie?

Podrozdział stanowi wprowadzenia do trudnej materii pozyskiwania funduszy europejskich na dofinansowanie projektów rewitalizacyjnych. Znaleźć można tu wyczerpujące informacje odnośnie projektów na które można uzyskać dofinansowanie, a także wiedzę które elementy projektu rewitalizacyjnego mogą być sfinansowane ze środków europejskich. Rozszerzenie informacji tu zawartych w odniesieniu do ZPORR znajduje się w rozdziale 3.

Zgodnie z zapisami zawartymi w celach poddziałań 3.3.1. Rewitalizacja obszarów miejskich i 3.3.2. Rewitalizacja obszarów poprzemysłowych i powojskowych, jako priorytet traktowane jest: zachęcanie do rozwijania nowych form aktywności gospodarczej, generujących miejsca pracy poprzez oferowanie infrastruktury do prowadzenia działalności dostosowanej do potrzeb nowych przedsiębiorstw. Wszystkie te działania winny być ukierunkowane na kompleksowe ożywienie gospodarcze i społeczne, a także zwiększenie potencjału turystycznego i kulturalnego, w tym nadanie obiektom i terenom zdegradowanym nowych funkcji społeczno-gospodarczych poprzez rewitalizację i odnowę zdegradowanych obszarów miast i dzielnic mieszkaniowych w miastach, ożywianie obiektów i terenów poprzemysłowych przez zmianę dotychczasowych funkcji na gospodarcze, społeczne, edukacyjne, zdrowotne, rekreacyjne i turystyczne, a także ożywianie obiektów i terenów powojskowych, przez wprowadzenie do zabudowy powojskowej innych funkcji: usługowych, gospodarczych, społecznych, edukacyjnych, zdrowotnych, rekreacyjnych i turystycznych.

Planując przygotowanie jakiegokolwiek projektu w ramach działań naprawczych dofinansowywanych ze ZPORR, należy pamiętać o tym, że rewaloryzacja[7] urbanistyczna powinna polegać na wsparciu kompleksowych działań technicznych, takich jak: remonty, modernizacja infrastruktury podstawowej oraz rewaloryzacja zabudowy, poprawa funkcjonalności ruchu kołowego i ruchu pieszego, zwiększenie funkcjonalności i estetyki przestrzeni publicznych, w tym renowacja obiektów o wartości architektonicznej i znaczeniu historycznym znajdujących się na terenach rewitalizowanych.
Projekty obejmować powinny także działania na rzecz walki z patologiami społecznymi. Ich koncentracja na obszarach problemowych pozwoli na przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego pewnych grup, które w wyniku trudnej sytuacji na rynku pracy znalazły się na marginesie życia społecznego.
W ramach poddziałań 3.3.1. i 3.3.2. przewidziane do realizacji są projekty, które przyczyniają się do zapewniania dobra publicznego lub poprawy jakości istniejącego dobra publicznego (z wyjątkiem projektów zawierających pomoc publiczną).

[7] Więcej na temat znaczeń terminów używanych w procesach naprawczych można znaleźć w rozdziale 2

1.3.1. Rodzaje projektów kwalifikujących się w poddziałaniu 3.3.1. ZPORR

Poniżej przedstawiono zestawienie rodzajów projektów kwalifikujących się jako rewitalizacyjne, na które można było uzyskać dofinansowanie ze środków przewidzianych w ZPORR w działaniach 3.3.1..

Projekty, będące elementami rewitalizacji obszarów miejskich, dofinansowywane w ramach poddziałania 3.3.1., powinny wynikać ze zintegrowanych Lokalnych Programów Rewitalizacji społeczno-gospodarczej, przestrzennej i funkcjonalnej zdegradowanych dzielnic mieszkaniowych czy zespołów mieszkaniowych w miastach. Projekty te powinny być wdrażane zwłaszcza na obszarach zagrożonych lub dotkniętych zjawiskami patologii społecznej. W ramach tego poddziałania wsparcie uzyskać mogą następujące rodzaje projektów:

- tworzenie w zdegradowanych dzielnicach warunków lokalowych i infrastrukturalnych dla rozwoju małej i średniej przedsiębiorczości, działalności kulturalnej lub edukacyjnej, w tym mających za zadanie podniesienie kwalifikacji zawodowych mieszkańców ww. terenów, zagrożonych wykluczeniem społecznym. Priorytetowo będą traktowane projekty mające znaczenie dla rozwoju gospodarczego,
- porządkowanie starej tkanki urbanistycznej poprzez odpowiednie zagospodarowywanie pustych przestrzeni w harmonii z otoczeniem,
- renowacja zabytkowych budynków, w tym obiektów infrastruktury społecznej,
- renowacja budynków o znacznej wartości architektonicznej i znaczeniu historycznym znajdujących się na rewitalizowanym terenie oraz ich adaptacja na nowe cele: gospodarcze, społeczne i kulturalne,
- poprawa funkcjonalności struktury ruchu kołowego, ruchu pieszego i estetyki przestrzeni publicznych,
- przebudowa lub remonty publicznej infrastruktury, związanej z rozwojem funkcji turystycznych, rekreacyjnych, kulturalnych i sportowych połączonych z działalnością gospodarczą,
- tworzenie stref bezpieczeństwa i zapobiegania przestępczości w zagrożonych patologiami społecznymi obszarach miast.

Projekty dofinansowane w tym poddziałaniu, powinny pobudzać aktywność środowisk lokalnych i stymulować współpracę na rzecz rozwoju społeczno-gospodarczego, a także przeciwdziałać zjawiskom wykluczenia społecznego w zagrożonych patologiami społecznymi obszarach miast. Projekty te powinny stymulować szybszy wzrost gospodarczy oraz wzrost zatrudnienia. Aby projekty przygotowane przez beneficjentów w ramach poddziałania 3.3.1. mogły uzyskać dofinansowanie, warunkiem koniecznym jest opracowanie przez właściwą gminę kilkuletniego Lokalnego Programu Rewitalizacji[8], dla terenów wymagających rewitalizacji.

1.3.2. Rodzaje projektów kwalifikujących się w poddziałaniu 3.3.2. ZPORR

Poniżej przedstawiono zestawienie rodzajów projektów rewitalizacyjnych kwalifikujących się do uzyskania dofinansowanie ze środków przewidzianych w ZPORR w działaniach 3.3.2.

[8] Wyczerpujące informacje na temat sposobu przygotowania i zawartości Lokalnych Programów Rewitalizacji zamieszczono w rozdziale 4.

Projekty, mające na celu rewitalizację obszarów poprzemysłowych i powojskowych, dofinansowywane w ramach poddziałania 3.3.2. (podobnie jak z poddziałania 3.3.1.) powinny wynikać ze zintegrowanych Lokalnych Programów Rewitalizacji społeczno - gospodarczej, przestrzennej i funkcjonalnej terenów poprzemysłowych i powojskowych, wraz ze znajdującymi się na nich obiektami. Głównym celem rewitalizacji obszarów poprzemysłowych a także powojskowych jest zmiana dotychczasowych funkcji i adaptacja terenu, oraz znajdujących się tam obiektów poprzemysłowych, na inne funkcje. Mogą to być funkcje usługowe, gospodarcze, społeczne, edukacyjne, zdrowotne, rekreacyjne, kulturalne i turystyczne. Priorytet mają projekty o funkcjach gospodarczych. Istotne jest także spajanie tego typu obszarów w jeden organizm miejski poprzez odpowiednie zagospodarowanie znajdującego się tam terenu. Szczególnie ważne są też kwestie ochrony środowiska naturalnego, przyczynianie się do rekonwersji terenu poprzez tworzenie stref zieleni (np.: zalesianie), oraz rozbiórkę niepotrzebnych instalacji poprzemysłowych i powojskowych .

Należy pamiętać, że sam fakt zgodności planowanego zamierzenia z rodzajem przedsięwzięć dopuszczalnych w określonym poddziałaniu, nie jest warunkiem wystarczającym do uzyskania dofinansowania, choć jest warunkiem koniecznym. Należy jeszcze dopilnować zgodności planowanego przedsięwzięcia z typami projektów kwalifikowanych do danego poddziałania (czyli określić jego kwalifikowalność). Niemniej ważne jest stwierdzenie czy beneficjent, ubiegający się o dofinansowanie dla swojego projektu, jest wymieniony na liście typów dopuszczalnych beneficjentów określonego poddziałania. - wyczerpujące informacje na ten temat zamieszczono w rozdziale 3

1.4. Ochrona zabytków i dóbr kultury - dlaczego warto chronić dziedzictwo kulturowe.

W niniejszym podrozdziale znaleźć można informacje na temat sposobów i zasad ochrony dziedzictwa kulturowego, definicji zabytku, typów obiektów zabytkowych, itp. Rozdział niniejszy powinni przeczytać zwłaszcza ci beneficjenci, którzy w swoim projekcie rewitalizacyjnym zamierzają zamieścić obiekt zabytkowy. Beneficjenci, którzy nie działają na obszarze zabytkowym, mogą ten podrozdział pominąć. Jeżeli jednak nie ma pewności czy obiekt lub obiekty, które będą elementem projektu rewitalizacyjnego są zabytkowe, warto ten rozdział wnikliwie przeczytać.

1.4.1. Czym jest zabytek?

Na wstępie od razu powiedzmy, że nie istnieje jedna uniwersalna definicja zabytku. W związku z tym można oprzeć się na definicji funkcjonującej w obecnym prawodawstwie polskim. Zabytki to nieruchomości lub rzeczy ruchome, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną przez nie wartość historyczną, artystyczną lub naukową[9].

Z definicji tej najistotniejszy jest wniosek: zabytki to pewna grupa rzeczy, które należy zachować dla dobra ogółu ze względu na ich wartości.

Lista tego, co można uznać za zabytek jest dość długa. Mogą to być: krajobrazy kulturowe (fragmenty przestrzeni), układy urbanistyczne, ruralistyczne (wiejskie), zespoły budowli, pojedyncze obiekty architektoniczne i budowle, w tym budowle obronne, obiekty techniki - w szczególności kopalnie, huty, zakłady przemysłowe, elektrownie, ponadto cmentarze, parki, ogrody, stworzone przez człowieka układy zieleni, miejsca bitew i innych wydarzeń historycznych oraz miejsca upamiętniające działalność wybitnych osób lub instytucji. Poza wymienionymi wyżej, tak zwanymi **zabytkami nieruchomymi,** chronić należy także **zabytki ruchome:** dzieła sztuk plastycznych, obiekty rzemiosła artystycznego, kolekcje, numizmaty, militaria, sztandary, pieczęcie, odznaki, medale i ordery, urządzenia techniczne, środki transportu, maszyny, urządzenia, materiały biblioteczne, instrumenty muzyczne, wytwory sztuki ludowej. Trzecią dużą grupą zabytków są **zabytki archeologiczne,** czyli pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa - cmentarzyska, kurhany, relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej[10]. Jest to dość specyficzna grupa zabytków, dlatego, że w zachowanych nawarstwieniach kulturowych (zabytkach archeologicznych nieruchomych), mogą znajdować się przedmioty będące wytworem intencjonalnym człowieka (narzędzia, ozdoby), jak i wytwory jego gospodarowania (np. półwytwory i odpadki) – stanowiące zabytki archeologiczne ruchome.

[9] Art. 3 pkt 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. O o*chronie zabytków i opiece nad zabytkami* (Dz. U. nr 162 poz. 1568, z 2004 r., Nr 92, poz. 880 i Nr 96, poz. 959 i Nr 238, poz. 2390 oraz z 2006 r., Nr 50, poz. 362 i Nr 126, poz. 875).

[10] Art. 6 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (Dz. U. nr 162 poz. 1568, z 2004 r., Nr 92, poz. 880 i Nr 96, poz. 959 i Nr 238, poz. 2390 oraz z 2006 r., Nr 50, poz. 362 i Nr 126, poz. 875).

1.4.2. Jakie są wartości zabytków?

Zasadniczym uzasadnieniem ochrony zabytków jest fakt, iż posiadają one określone wartości lub można im je przypisać. Cóż to zatem są za wartości, które tworzą pewien splot determinujący konieczność ochrony? Podziałów i wyróżników jest wiele. Przeprowadzili je między innymi tacy wybitni badacze i teoretycy konserwatorstwa jak: D. Thorsby, R. Mason, B. S. Frey i W.W. Pommerehne, którzy wprowadzili w teorię zabytków na szerszą skalę wartości wypływające z psychiki człowieka. Generalnie można wyróżnić najważniejszą wartość - immanentną, istotną dla każdego z zabytku, jaką jest jego **autentyczność. Konieczność jej ochrony jest ściśle powiązana z teorią rozwoju zrównoważonego**.

Dla przypomnienia dodać można, iż ostatnią, uznawaną oficjalnie definicję rozwoju zrównoważonego ustalono na Konferencji Organizacji Narodów Zjednoczonych w Rio de Janeiro w 1992 r. Zgodnie z nią za zrównoważony rozwój, (zwany w polskim piśmiennictwie przedmiotu także ekorozwojem), uważa się zgodne z wyznaczonymi zasadami użytkowanie zmniejszających się zasobów przy konieczności podtrzymywania wzrostu dobrobytu ludzkości, ze szczególnym uwzględnieniem społeczności lokalnych, i z zastrzeżeniem, że wzrost ten nie może spowodować ograniczenia zdolności przyszłych generacji do zaspokojenia ich własnych potrzeb. Wraz z rozwojem i umacnianiem się ruchu ekologicznego, rozpoczęło się przejmowanie jego myśli i dorobku przez środowiska zajmujące się ochroną i konserwacją zabytków. Podstawowym założeniem nowej doktryny konserwatorskiej było założenie, że także **zabytki stanowią pewien ograniczony i nieodnawialny zasób, tak jak zasoby przyrodnicze.** Powyżej zreferowany pogląd można uzupełnić o obserwację, że zabytki (relikty i obiekty, związane z działalnością ludzi), są „wtopione" w biosferę, stąd wszelkie zagrożenia dla ekosystemu dotyczą także ich. Człowiek, eksploatując pierwotny ekosystem, przekształca go i potem nigdy już nie jest on taki sam.

Zasoby zabytków są skończone i ograniczone w tym znaczeniu, że w przeszłości powstała określona, zamknięta liczba przedmiotów lub obiektów, które zostały uznane za zabytki. **Wartością staje się ich oryginalność, sam fakt, iż istnieją w sposób nienaruszony w danym miejscu, a więc przedmiotem wartościowanym jest substancja zabytkowa jako taka**. Należy także pamiętać, że dziedzictwo kulturowe jest zasobem w rozumieniu ekonomicznym i społecznym. Wartość autentyczna pozostaje pierwotna względem wszystkich innych wartości dziedzictwa. Za autentyczne wartości uznaje się czasami nie tylko prawdziwą, dawną substancję zabytkową, ale także takie nośniki wartości i przeżyć, które nie są autentyczne, ale pomagają w odtworzeniu bądź nauczaniu i czuciu starodawnych technik wytwarzania. Naczynie gliniane stojące w gablocie może mieć dla odbiorcy takie samo znaczenie i doprowadzać do podobnych doznań jak jego idealna kopia. Jednakże kopia ta będzie tylko kopią zabytku, a nie samym zabytkiem. Staje się jego makietą, protezą, wizerunkiem...

Przechodzimy do innych wartości zabytków. Można je podzielić zasadniczo na wartości nieekonomiczne i ekonomiczne. Do wartości nieekonomicznych należy wartość naukowa (informacyjna, źródłowa). Zabytki są źródłem wiedzy o zdarzeniach, zjawiskach procesach, technikach odkrytych i stosowanych przez człowieka. Stanowią często podstawowe źródło wiedzy o cywilizacji (jak najdawniejsze zabytki archeologiczne), lub są bardzo interesującym i ważnym uzupełnieniem źródeł pisanych, numizmatycznych bądź kartograficznych. W wyniku ewolucji historii sztuki, architektury, architektury coraz częściej przedmiotem analiz i opracowań metodycznych jest właśnie konserwatorski charakter tych nauk. Dostrzeżono bowiem fakt, iż stan i stopień zachowania zabytków wpływa bezpośrednio na możliwości poznawcze źródeł i uzyskiwany zasób informacji, a w

konsekwencji na możliwości odtwarzania dziejów człowieka, formułowanie wiarygodnych hipotez i możliwości narracji historycznej. Poszukuje się zatem takich metod badań zabytków, by ich zasoby ulegały minimalnemu uszczupleniu i jednocześnie dostarczały wielu informacji.

Inną ważną wartością zabytków jest wartość **skojarzeniowo-symboliczna**. Wynika ona z faktu, iż zabytki są namacalnym pośrednikiem między teraźniejszością (środowiskiem człowieka tu i teraz) a przeszłością (środowiskiem człowieka tu i dawniej). Umiejscowienie to łączy przeszłość i teraźniejszość, daje poczucie kontynuacji, powiązania z przodkami, ze swoimi korzeniami. W dobie postępującej globalizacji i pomniejszania się roli państw, ale równoczesnym rozwojem „małych ojczyzn", zabytki nie muszą stawać się symbolami nacjonalizmów, ale stają się kapitalną szansą na tworzenie metryki cywilizacyjnej regionu, bogactwa kulturowego społeczności, które je tworzyły. Zabytki są więc niepowtarzalną szansą na to, by uczyć tolerancji dla innych, którzy pozostawili po sobie ślady w architekturze, sztuce, sposobach gospodarowania przestrzenią itp. Zabytki często stanowią symbole dla lokalnych społeczności, stanowią także wizerunek „zbiorowej pamięci" narodów, element obrazujący pewne specyficzne znaczenie, istotne dla narodu, mieszkańców państwa lub świadczące o długiej metryce rozwoju cywilizacyjnego. W Polsce takie istotne dla zachowania pamięci historycznej zabytki uznawane są przez Prezydenta RP za Pomniki Historii.

Zabytki uznane przez Prezydenta RP za Pomniki Historii:

1. Biskupin – rezerwat archeologiczny (uznany za Pomnik w 1994 r.), 2. Bochnia – kopalnia soli (2000 r.), 3. Chełmno- stare miasto (2005 r.), 4. Częstochowa - Jasna Góra – klasztor o.o. Paulinów (1994 r.), 5. Frombork-Zespół katedralny (1994 r.), 6. Gdańsk - miasto w zasięgu obwarowań z XVII w. (1994 r.), 7. Gdańsk – pole bitwy na Westerplatte (2003 r.), 8. Gniezno – zespół katedralny (1994 r.), 9. Góra Św. Anny – komponowany krajobraz kulturowo-przyrodniczy (2004 r.), 10. Kalwaria Zebrzydowska- zespół manierystycznego parku pielgrzymkowego (2000 r.), 11. Kamień Pomorski – zespół katedralny (2005 r.), 12. Kazimierz Dolny (1994 r.), 13. Kraków - historyczny zespół miasta (1994 r.), 14. Krzemionki Opatowskie- zespół kopalni neolitycznych (1994 r.), 15. Krzeszów - zespół dawnego opactwa cystersów (2004 r.), 16. Legnickie Pole – zespół dawnego opactwa benedyktyńskiego (2004 r.), 17. Leżajsk- zespół klasztorny o.o. bernardynów (2005 r.), 18. Łańcut – zespół pałacowo-parkowy (2005 r.), 19. Łęknica- Park Mużakowski (2004 r.), 20. Malbork – zespół zamku krzyżackiego (1994 r.), 21. Ostrów Lednicki (1994 r.), 22. Racławice – miejsce bitwy (2004 r.), 23. Srebrna Góra – Twierdza (2004 r.), 24. Tarnowskie Góry – podziemia kopalni rud srebra (2004 r.), 25. Toruń- Stare i Nowe Miasto (1994 r.), 26. Warszawa – historyczny zespół Starego Miasta z Traktem Królewskim i Wilanowem (1994 r.), 27. Wieliczka – kopalnia soli (1994 r.), 28. Wrocław – zespół historyczny miasta (1994 r.), 29. Wrocław – Hala Stulecia (2005 r.), 30. Zamość – zespół staromiejski w granicach obwarowań z XIX w. (1994 r.).

Autonomiczną wartością zabytków jest **wartość estetyczna**. Jest ona wynikiem doznań wizualnych i identyfikacji przeciwieństwa brzydota-piękno, ma charakter samo-usprawiedliwiający się i nie potrzebuje uzasadnień dla swojego istnienia. Różnorodność stylistyczna zabytków – obiektów powstałych w przeszłości powoduje, że reprezentują one wszystkie możliwe style. Każdy styl architektoniczny potrafi odnaleźć swoich wielbicieli. Dotyczy to także obiektów powstałych w XX w., które do tej pory nie były za zabytki uznawane, w tym również na przykład przedwojennych kompleksów wojskowych i fabryk. Estetyka przy tym nie jest rozumiana jako doskonałość artystyczna. Estetyczne są i mogą być także te przedmioty, które są uszkodzone, wyrzucone ze swojego pierwotnego kontekstu. Swoiste poczucie piękna zabytku polega na tym, iż jego wygląd jest wypadkową estetyki (kreacji artystycznej), w czasach kiedy ów przedmiot/obiekt powstawał i jednocześnie wypadkową wszystkich wydarzeń, w których „uczestniczył" – nosi na sobie ślady działania człowieka.

Istotną wartością zabytku jest **wartość ekonomiczna**. Bardzo często, choć zupełnie niesłusznie, w dobie negacji wielu wartości niematerialnych, jest ona uważana za decydującą o tym, czy zabytek przetrwa, czy też nie. Wartość ekonomiczną można w tym przypadku rozumieć dwojako. Po pierwsze to wartość materialna samego zabytku – czyli cena, jaką jest skłonna zapłacić osoba lub instytucja za fakt jej nabycia, posiadania i użytkowania. Oczywiście, rozważamy w tym miejscu tylko i wyłącznie sytuacje, kiedy zabytek można nabyć lub zbyć w sposób legalny. Wartość ekonomiczna może w tym przypadku wynikać z użytkowo-gospodarczego charakteru i najczęściej dotyczy obiektów architektury lub zespołów architektonicznych. Traktowane są one wówczas jak specyficzne nieruchomości. Specyficzne, gdyż możliwości ich wykorzystywania na obiekty mieszkalne, biura, firmy, obiekty użyteczności publicznej, instytucji kultury są ograniczone przez konstrukcję obiektu, jego podziały wewnętrzne, stylistykę, harmonię obiektu etc. W konsekwencji, po odpowiednich zabiegach adaptacyjnych, zabytkowi daje się szansę dalszego trwania i służenia ludziom, choćby w inny sposób niż pierwotnie zakładano. Należy przy tym zauważyć, iż granice dopuszczalnych zmian w zabytku i adaptacji w procesie przywracania go do użyteczności jest bardzo trudna do uniwersalnego określenia. Szczególnie trudne jest to w obiektach, przeznaczonych do użytkowania komercyjnego, w których dalszy rozwój i zyski ekonomiczne mogą być związane z przebudową obiektu. Takimi obiektami są hotele w zabytkowych obiektach. Liczba pokoi, oraz pojemność zaplecza i liczba potencjalnych usług towarzyszących, są wprost determinowane przez wymogi konserwatorskie obiektu. W wielu zabytkach niemożliwe są zmiany wewnątrz obiektu lub zmiana jego bryły. Są wszak sytuacje odwrotne. Przykładem są adaptacje starych zespołów poprzemysłowych na mieszkania (tak zwane lofty), obiekty komercyjne bądź użyteczności publicznej. Substancją najbardziej cenną jest sama konstrukcja obiektu (jej bryła, taktowanie i podziały tektoniczne fasad), natomiast podziały wewnętrzne ulegały częstym przemianom lub w ogóle były tymczasowe, co wynikało z potrzeby częstych zmian, związanych ze wstawianiem nowych wielkogabarytowych silników, urządzeń i taśm produkcyjnych.

Drugi wymiar wartości ekonomicznej istnieje w pośrednim wykorzystaniu zabytków. Przejawia się on w szeroko rozumianym systemie prezentacji zabytków. Polega on na publicznym udostępnianiu zabytków przez ekspozycje rezerwatowe, wystawy muzealne, widowiska artystyczno-historyczne, festyny. Tego typu wydarzenia i sieć instytucjonalna tworzą otoczkę przemysłów kultury – wytwarzanie produktów, związanych z konkretnymi wydarzeniami kulturalnymi lub miejscami *(w krajach anglosaskich, ukuto termin sprzedaży nostalgii) Jest to widoczne* przede wszystkim w sferze różnego rodzaju produktów kulturowych: pamiątek, wydawnictw muzycznych, albumowych, sztuki użytkowej, dzieł sztuki etc., daje zatrudnienie wysoko kwalifikowanym kadrom i generuje znaczącą wartość produktu krajowego brutto o wysokiej wartości dodanej. Kluczowymi odbiorcami zabytków w tej formie są turyści. Turystyka kulturowa to jedna z głównych form turystyki, której organizacja oparta jest na założeniach kontaktu i spotkania z szeroko rozumianą kulturą. Potencjał turystyczny Polski jest duży, jednakże efekty gospodarcze ruchu turystycznego są niewspółmiernie niskie. Niezbędne jest zatem urozmaicenie oferty turystycznej o atrakcje kulturalne. Wymagają one rozwoju infrastruktury kultury, istotnej dla konkurencyjności oferty produktów turystyki, sprzyjającej wydłużeniu sezonu turystycznego oraz prowokującej wzrost wydatków turystów. Według danych Światowej Organizacji Turystyki (WTO) turystyka kulturowa stanowi 20% głównych celów podróży turystycznych do Europy oraz jeden z celów podróży aż u 60% osób odwiedzających Europę. Na podstawie obserwowanych trendów demograficznych, wzrastającego poziomu wykształcenia oraz poprawy sytuacji materialnej społeczeństw europejskich, przewidzieć można wzrost zainteresowania turystyką kulturową, co będzie miało bezpośrednie przełożenie na wzrost

liczby podróży krajowych mieszkańców Polski oraz przyjazdów turystów zagranicznych. Niestety danych na temat Polski jest stosunkowo nowele. Według dostępnych informacji z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, na przykład województwo małopolskie w roku 2004 odwiedziło blisko 9,3 mln turystów, którzy wydali na jego terenie około 3,3 mld złotych, przeznaczonych głównie na usługi, towarzyszące sektorowi kultury.

Podsumowując: rewitalizacja obszaru, połączona z właściwą ochroną, konserwacją zabytków i ich odpowiednią adaptacją, może przyczynić się do rozwoju turystyki, a także do poprawy estetyki otoczenia i tym samym stanowić niematerialny, pozaekonomiczny, psychologiczny czynnik, służący poprawie poziomu życia. Badania socjologiczne wykazały ponad wszelką wątpliwość, iż ładne, zadbane, estetyczne otoczenie nasycone dodatkowymi atrakcjami niematerialnymi, jest równie ważne jak wzrost gospodarczy i poprawa materialnych aspektów życia. Mało tego, zabytki i prace przy nich mogą stać się także środkiem do zwalczania bezrobocia – rynek usług konserwatorskich rozwija się w Polsce bowiem coraz bardziej intensywnie.

1.4.3. Czym się różni zabytek od dziedzictwa kulturowego?

Często słychać o dziedzictwie kulturowym. Słowo dziedzictwo występuje nawet w tytulaturze ministra, który odpowiada za stan zabytków. Czym jest zatem dziedzictwo? Podobnie jak z zabytkiem – definicji dziedzictwa kulturowego jest wiele. Niektórzy badawcze i teoretycy (a w konsekwencji również praktycy) stosują te nazwy zamiennie. Nie wydaje się to jednak zasadne.

Można powiedzieć, iż dziedzictwo kulturowe to cały zbiór dawnych wytworów ludzkich (zabytków), zarówno ruchomych, jak nieruchomych, z którymi związane są określone wartości. To właśnie istnienie tych wartości uzasadnia konieczność zachowania dziedzictwa na przyszłość. Jest to więc pewien zamknięty układ: materialne elementy dziedzictwa mają pewne wartości, które uzasadniają istnienie i przetrwanie elementów materialnych .

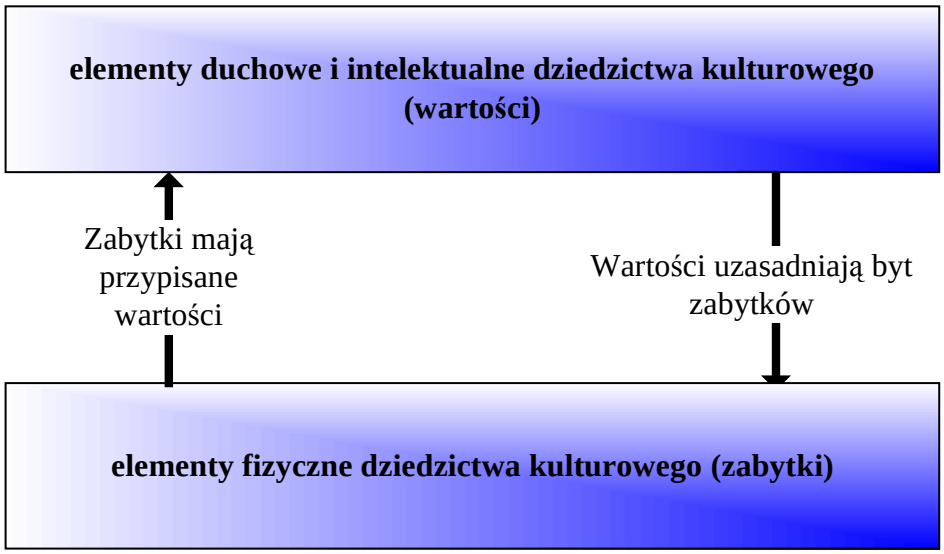

Ryc. Wzajemne zależności między elementami duchowymi (wartościami) a fizycznymi dziedzictwa kulturowymi (zabytkami)

Owe wartości przypisane dziedzictwu kulturowemu uzasadniają działania ochronne i pozwalają na legitymizację i interwencję różnego rodzaju instytucjom i organizacjom, które mają na celu ochronę fizycznych elementów dziedzictwa przed zniszczeniem. Ochrona samej

jedynie substancji zabytkowej nie ma większego znaczenia, jeżeli za nią nie kryją się istotne dla społeczeństwa wartości oraz treści ideowe i poznawcze lub materialne.

1.4.4. Po co się chroni zabytki i dla kogo ?

Z powyższych spostrzeżeń wysnuć można refleksję na temat zasadniczego celu ochrony dziedzictwa kulturowego. Jest nią konieczność zachowania jak największej ilości zasobów fizycznych elementów dziedzictwa, aby w jak najszerszym zakresie chronić jego pierwotną wartość – oryginalność, z której wynikają pozostałe wartości zabytków.

Bardzo istotna dla uzasadnienia konieczności ochrony dziedzictwa kulturowego, a więc zabytków i ich wartości jest refleksja na temat, dla kogo to dziedzictwo jest chronione. Problemy dziedzictwa kulturowego jako swoistej własności publicznej i jego ochrony jako zadania ogółu, były już przedmiotem intensywnych rozważań środowiska konserwatorskiego na Zachodzie. Badacze, teoretycy konserwatorstwa wspólnie doszli do konstatacji, iż za ochronę dziedzictwa są odpowiedzialne nie tylko służby konserwatorskie, ale także obywatele, choć jak twierdzi jeden z wybitnych konserwatorów-archeologów J. Carman, argument, że przeszłość należy do wszystkich nie prowadzi w sposób logiczny do konkluzji, że wszyscy ludzie zainteresowani są zachowaniem pozostałości [...]. Istotą ochrony i partycypacji obywatelskiej w tym procesie jest właśnie kładzenie akcentu na pierwotną wartość (autentyzm) w trakcie prezentacji dziedzictwa kulturowego, wykorzystywanie zabytków w edukacji społecznej, uświadamianie różnych wartości dziedzictwa oraz wskazywanie tak na wymierne, jak i niewymierne korzyści dla społeczności lokalnych z jego istnienia na danym terenie.

1.4.5. Co to jest ochrona zabytków? Co to jest opieka nad zabytkiem?

W potocznym życiu nie rozróżnia się tych dwóch pojęć. Słowa ochrona i opieka stosuje się zamiennie. Tymczasem oznaczają one dwie różne formy działań wobec zabytków. Podział ten jest wynikiem adaptacji niemieckiej myśli konserwatorskiej w Polsce. Ochrona zabytków oznacza te działania, które względem zabytków lub ich użytkowników podejmuje konserwatorska administracja publiczna. Działa ona przy pomocy nakazów, zakazów, decyzji i pozwoleń administracyjnych oraz uzgodnień decyzji innych organów administracji. Aktywność w zakresie ochrony ma na celu zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków, zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla ich wartości. Ochrona zabytków oznacza także podejmowanie czynności przeciwdziałających niszczeniu zabytków, zapobieganie ich kradzieżom, zaginięciu, nielegalnemu wywozowi za granicę, a także przeprowadzanie kontroli stanu zabytków, sprawdzanie, jak się je wykorzystuje. Ochrona zabytków oznacza także ustanawianie form ochrony jak:

- **wpis do rejestru zabytków** (decyzja wojewódzkiego konserwatora zabytków),
- ustanowienie pomnika historii (rozporządzenie Prezydenta Rzeczpospolitej Polskiej),
- ustanowienie parku kulturowego (uchwała rady gminy)
- ustalenia ochrony w dokumentach planowania oraz aktach zagospodarowania przestrzennego (w koncepcjach przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, studiów uwarunkowań i zagospodarowania

przestrzennego, planów zagospodarowania województw, powiatów, gmin itp.).

Warto zauważyć, że poddziałaniu 3.3.1. ZPORR jest mowa o możliwości uzyskania dofinansowania przez wspólnoty mieszkaniowe, których budynek jest wpisany do rejestru zabytków. Oznacza to, że jedynie te wspólnoty mogą przygotowywać projekt rewitalizacyjny, których budynki czy tereny mają status wpisu do rejestru zabytków

W ramach ochrony zabytków prowadzi się także ewidencję zabytków – na poziomie kraju (przez Generalnego Konserwatora Zabytków), na poziomie województw (przez wojewódzkich konserwatorów zabytków), oraz na poziomie gminy lub miasta (przez wójtów, burmistrzów lub prezydentów miast).

Opieka nad zabytkami obejmuje wszystkie działania, które podejmują użytkownicy i właściciele zabytków dla ich ochrony. Mają oni zapewniać warunki do prowadzenia badań i dokumentowania zabytków, prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych, zabezpieczenia i utrzymywania zabytków wraz z ich otoczeniem w jak najlepszym stanie. Oznacza to również takie użytkowanie zabytków, aby zapewnić trwałe zachowanie ich wartości. Opieka nad zabytkami oznacza też ich popularyzowanie oraz upowszechnianie wiedzy o nich. Opiekunami zabytków są zatem nie tylko właściciele i użytkownicy obiektów zabytkowych, właściciele kolekcji i różnorakich zabytków ruchomych, ale również przedstawiciele fundacji, stowarzyszeń, organizacji pozarządowych i wolontariusze, w tym zwłaszcza Społeczni Opiekunowie Zabytków.

1.4.6. Rozwój ochrony zabytków architektury w Polsce po II wojnie światowej

Pierwsze powojenne opracowania i wytyczne dotyczące ochrony dziedzictwa historycznego, zwłaszcza w procesie planowania i zagospodarowania przestrzennego, pojawiły się w Polsce już w drugiej połowie lat czterdziestych i latach pięćdziesiątych XX w. Dotyczyły konieczności uwzględniania ochrony zabytków w procesie rozwoju miast oraz odbudowy historycznych centrów urbanistycznych ze zniszczeń po II wojnie światowej. Na początku lat pięćdziesiątych pojawiły się także pierwsze powojenne prace na temat metodyki badań historyczno-urbanistycznych. Odbudowy historycznych centrów miast i związany z tym rozwój teorii konserwatorskiej trwał do 1955 r., czyli do czasu wprowadzenia w życie Uchwały Prezydium Rządu nr 666 w sprawie porządkowania miast, kiedy to wstrzymano - z nielicznymi wyjątkami - procesy rekonstrukcji historycznej zabudowy na obszarach zurbanizowanych. Na początku lat sześćdziesiątych XX w. obserwujemy niedostatek piśmiennictwa, związanego z ochroną zabytków, co można tłumaczyć ówczesnym stanem prawnym. W polskim prawie przepisy o planowaniu przestrzeni nie uwzględniały zabytków aż do 1984 r.! W badaniach i w sposobach prowadzenia polityki konserwatorskiej w procesie planistycznym w tym czasie pojawiła się więc głęboka zapaść. Mimo to, za sprawą wąskiego grona specjalistów, pojawiły się pierwsze w piśmiennictwie polskim prace na temat wyznaczania stref ochrony konserwatorskiej, kreowanych na potrzeby planistyki przestrzennej, oraz nowe metody opisu i klasyfikacji krajobrazu kulturowego w miastach. Miały one jednak raczej charakter teoretyczny i postulatywny.

Efektem powolnego rozwoju metodyki od lat sześćdziesiątych XX w. była cała seria studiów konserwatorsko-urbanistycznych (stworzyły je m.in. Gdańsk, Nieszawa, Kazimierz Dolny, Zamość, Chełm, Jelenia Góra), zawierających postulaty rewaloryzacji obszarów staromiejskich. Przyczynkiem do kreowania owych studiów było pojawienie się w polskim piśmiennictwie wzorców francuskich, związanych z realizacją tamtejszej ustawy o ochronie

zabytków z 1972 r. (tzw. prawo Malraux). Poza rozwojem nurtu urbanistycznego, pojawił się także w badaniach i piśmiennictwie przedmiotu, widoczny od połowy lat sześćdziesiątych XX w. i rozwijany szczególnie w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX w., ruch ochrony krajobrazu kulturowego i układów ruralistycznych.

Mimo rozwoju myśli teoretycznej i jej realizacji w opracowaniach konserwatorskich, w latach siedemdziesiątych XX w. ujawniła się szczególna rozbieżność między ochroną zabytków a praktycznym gospodarowaniem przestrzenią. Okres ten charakteryzuje się marnotrawieniem przestrzeni, budowaniem szpetnych nowoczesnych budynków, rozbijaniem starych układów miast, zapełnianiem miast prymitywną stylistycznie zabudową wysokopiętrową (blokowiska), znikaniem stylistycznych różnic w architekturze regionalnej, zarówno w miastach jak i na wsi, dewastacją zabytków przeznaczanych na mieszkalnictwo komunalne lub na siedziby instytucji publicznych. W polskiej szkole konserwatorskiej dostrzeżono w tym czasie także, iż zabytki są nie tylko elementem kształtującym przestrzeń, ale także wpływającym na komfort życia lokalnej społeczności. Pojawiały się także prace na temat wprowadzania nowoczesnej architektury w układy zabytkowe, w których, wobec permanentnego zacierania historycznego charakteru zabudowy miast, próbowano podpowiadać rozwiązania architektoniczne wychodzące naprzeciw zamiarom zharmonizowania zabudowy zabytkowej z nowymi formami architektonicznymi.

<u>Uzupełnienie</u>

Przełom lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX w. przyniósł w piśmiennictwie przedmiotu konieczność rozważenia nowych problemów konserwatorskich, przede wszystkim wynikających z wyzwań nowego ustroju ekonomiczno-społecznego i gwałtownego rozwoju nowoczesnego budownictwa, pojawienia się wielkich inwestycji przekształcających całe dzielnice miast. Daje się odczuć negacja osiągnięć polskiej szkoły konserwatorskiej z okresu PRL. Z nowszych publikacji, część opracowań dotyczy wybranych aspektów zarządzania dziedzictwem kulturowym w planistyce przestrzennej, takich jak: urbanistyki, struktury krajobrazu kulturowego i oceny stanu zachowania substancji zabytkowej oraz możliwości realizacji zadań konserwatorskich w planowaniu przestrzennym. Więcej uwagi w nich poświęcano samej koncepcji planowania przestrzennego i konieczności pełniejszego jej stosowania w ochronie dziedzictwa kulturowego. Definicje i ujęcia filozoficzne planowania zintegrowanego z konserwacją, bądź społecznego aspektu rewitalizacji obszarów zabytkowych, znaleźć można raczej rzadko, przede wszystkim u obcych autorów, wydanych w Polsce. W pracy dotyczącej doktryn ochrony zabytków architektury, kwestię planowania przestrzennego omówiono w kontekście planów rewaloryzacji dzielnic staromiejskich zaś w monografii dotyczącej kształtowania się koncepcji zabytku, kwestii planowania przestrzennego poświęcono część dotyczącą krajobrazu kulturowego. Stosunkowo mało wydawnictw poświęcono rewitalizacji obszarów poprzemysłowych oraz powojskowych.

1.4.7. Nowoczesne podejście do dziedzictwa kulturowego. Zarządzanie dziedzictwem kulturowym

Nauka o zarządzaniu dziedzictwem kulturowym, a właściwie zasobami kulturowymi (cultural resource management), narodziła się w połowie lat siedemdziesiątych XX w. w Stanach Zjednoczonych i była przedmiotem analizy wpierw amerykańskich archeologów i antropologów kultury. Za głównego teoretyka zarządzania dziedzictwem kulturowym (zwłaszcza archeologicznym), w tym okresie uważa W. D. Lipe'a. Początki tego pojęcia należy wiązać z procesem przypisywania zabytkom cech elementów środowiska naturalnego, czyli przede wszystkim ich niepowtarzalności, indywidualności i ich ograniczeniu tak ilościowym, jak jakościowym. Ma to swoje implikacje w przyjmowaniu zasad teorii zrównoważonego rozwoju. Pojęcie zarządzania dziedzictwem, szczególnie archeologicznym, pojawiło się więc z potrzeby teoretycznego ujęcia sposobu dysponowania ograniczonymi i szczuplejącymi zasobami.

Zarządzanie dziedzictwem kulturowym polega na podejmowaniu, w obrębie wyznaczonej do tego organizacji (np. służby konserwatorskiej i jej partnerów – użytkowników i właścicieli), stosownych decyzji, mających w konsekwencji doprowadzić do jak najszerszego zachowania jak największej liczby elementów dziedzictwa kulturowego – zabytków i związanych z nimi wartości. Decyzje te podejmowane są na podstawie strategii, zawierającej między innymi algorytmy działania, realizowane z zastosowaniem dostępnych procedur, przy uwzględnieniu czynników wewnętrznych i zewnętrznych dotyczących organizacji zarządzającej, (która decyduje o dziedzictwie kulturowym), i przedmiotu zarządzanego (zabytków).

Uzupełnienie

W okresie lat siedemdziesiątych XX w. pojawiło się pojęcie managment of change – czyli zarządzania zmianą. Pojęcie to i próba jego zdefiniowania w odniesieniu do zabytków jest następstwem refleksji, iż całe środowisko człowieka, a co za tym idzie warunki w jakich trwa dziedzictwo kulturowe, nieustannie się zmieniają. Autorem koncepcji zarządzania zmianą w odniesieniu do zabytków był B.F. Feilden. W Ameryce zarządzanie dziedzictwem kulturowym kojarzone jest z koncepcją multiple use, wielorakiego wykorzystania dziedzictwa w sposób odpowiadający potrzebom mieszkańców, w szczególności, choć nie tylko, związanym z rekreacją i wypoczynkiem. W piśmiennictwie brytyjskim zarządzanie dziedzictwem także określane jest poprzez opis działań. H.F. Cleere z kolei zakłada, iż nowoczesne zarządzanie dziedzictwem jest integralnym komponentem planowania społecznego i ekonomicznego. Wielu badaczy, szczególnie archeologów, zwracało uwagę na prawny aspekt zarządzania dziedzictwem kulturowym, że jest rządzone przez prawodawstwo i że musi istnieć mandat prawny dla inteligentnego zarządzania dziedzictwem.

G. J. Ashworth łączy planowanie i zarządzanie dziedzictwem, wskazując, iż nie różni się ono zbytnio od innych aspektów planowania i zarządzania konkretnym miejscem. Planowanie i zarządzanie dziedzictwem, według tego badacza, niesie z sobą konieczność wyboru: wybranie jednej z opcji działania. Przedmiotem wyboru są takie elementy jak: co należy konserwować, na podstawie jakich kryteriów należy dokonać wyboru, gdzie chronić, w jakiej ilości i w jakim celu ? Omawia on także cele zarządzania.

1.5. Rewitalizacja obszarów zdegradowanych - najszersze oddziaływanie naprawcze.

W podrozdziale zawarto informacje o dotychczasowych doświadczeniach polskich miast, chcących rewitalizować swoje zdegradowane dzielnice, a także: jak wymiernie ocenić czy dany obszar jest zdegradowany, kiedy należy wdrażać procesy rewitalizacji i na czym polega rewitalizacja obszarów zdegradowanych.

W wielu naszych miastach są miejsca, które zamiast rozwijać się, tkwią w zastoju lub ulegają powolnej degradacji. Występowanie takich miejsc jest częstym zjawiskiem. Trudno znaleźć miasto, które by nie posiadało, choć jednej dzielnicy z takimi problemami. W zdecydowanej większości przypadków, problem ten dotyka obszarów intensywnie zainwestowanych, posiadających jednolity charakter zabudowy. Niektóre z nich wyróżniają się walorami kulturowymi, którym towarzyszy wysoki stopień degradacji. W większości przypadków, zjawisko to dotyczy obszarów, na których dominuje zabudowa mieszkaniowa. Nie brakuje wśród nich jednak również obszarów poprzemysłowych lub powojskowych, powiązanych funkcjonalnie z terenami mieszkaniowymi.

Wspólne cechy tych obszarów to m.in.: podobny okres powstania i typ zabudowy, czytelna ciągłość tkanki przestrzennej oraz występowanie na danym obszarze jednej silnej funkcji głównej, przy jednoczesnym braku funkcji uzupełniających. Powoduje to szczególną wrażliwość tych obszarów na zmieniające się tendencje koniunktury gospodarczej, wzrastające wymagania w zakresie standardów zamieszkania, a także zmian demograficznej struktury mieszkańców. Stan techniczny tych obszarów bywa zróżnicowany, najczęściej jest zły, a sytuacja ekonomiczna mieszkańców niekorzystna.

Grunty i znajdująca się na nich zabudowa nie są przedmiotem obrotu nieruchomościami, a jeżeli nawet zdarzają się sporadyczne transakcje, to ceny osiągają niski pułap. Niejednokrotnie obszary te dotknięte są różnego rodzaju patologiami społecznymi i nader niechętnie są odwiedzane przez mieszkańców innych dzielnic oraz turystów, nawet gdy reprezentują interesujące wartości kulturowe. Miejsca te powoli, lecz nieubłaganie przekształcają się w nieformalne getta. Wszystkie tego typu obszary wymagają szybkiej interwencji – uzdrowienia tych form życia, które są dysfunkcyjne, w przeciwnym wypadku grozi im stopniowa dezintegracja.

Do obszarów, które w pierwszym rzędzie wymagają przeprowadzenia działań naprawczych, często należą obszary historycznej, śródmiejskiej zabudowy mieszkaniowej, powstałe przed 1945 rokiem, a czasem także niektóre tzw. blokowiska. Obszary wskazane do rehabilitacji nie muszą zawsze być przekształcane w sposób kompleksowy, niejednokrotnie wystarczyć mogą przedsięwzięcia skromniejsze i zindywidualizowane, a rehabilitacja zostanie zrealizowana jako suma indywidualnych działań poszczególnych właścicieli - gestorów systemów infrastruktury technicznej oraz samorządów.

Po roku 1989 w niektórych miastach Polski, samorządy lokalne podjęły pierwsze próby ożywienia zdegradowanych struktur miejskich. W większości przypadków były to próby uzdrowienia sytuacji poprzez działania przeprowadzone w pierwszej kolejności w obrębie przestrzeni publicznych. Podejmowane próby realizacji programów naprawczych, w zasadzie miały na celu wyłącznie poprawę stanu zabudowy, co odbywało się poprzez kreację programów wspomagających, prowadzenie remontów zabudowy mieszkaniowej oraz elementów przestrzeni publicznych i budynków użyteczności publicznej. Takie działania w bardzo różnym stopniu i bardzo zróżnicowanej różnej skali rozpoczęto m.in.: w Szczecinie,

Sopocie, Lublinie, Płocku, Bielsku Białej, Krakowie, Tarnowie, Dzierżoniowie, Łodzi[11]. Próby te w zdecydowanej większości przypadków były dość krótkotrwałe[12] i dotyczyły głównie substancji budowlanej. Bardzo rzadko prowadzono aktywne działania zmierzające do poprawy pozostałych aspektów życia w zakresie sytuacji społecznej i gospodarczej. Bardzo często działania miały na uwadze głównie poprawę wizerunku obszaru lub jego fragmentu. Samorządy poprzestawały zatem na aspekcie poprawy stanu przestrzeni, pomimo że były świadome niewystarczalności zakresu podejmowanej interwencji. Jako zasadniczy problem samorządy z reguły wskazują ograniczenia finansowe. Można zatem stwierdzić, że większość podejmowanych działań była rewaloryzacją obszarów lub budynków.

Degradacja obszarów miejskich ma pośrednie przełożenie na zagadnienia faktycznego stanu państwa i społeczeństwa. Tym samym można stwierdzić, że występowanie obszarów zdegradowanych jest wynikiem nienajlepszej kondycji państwa a co za tym idzie i społeczeństwa. Stan, wygląd naszych mieszkań, domów, osiedli i ład przestrzenny miast, jego brak lub zachwianie, są swoistym wskaźnikiem, który w sposób bardzo czytelny sygnalizuje kondycję mieszkającego tam społeczeństwa. Likwidacja przyczyn degradacji, może być drogą do naprawy stanu polskich miast i poprawy jakości życia zamieszkującego tam społeczeństwa.

1.5.1. Cechy obszaru zdegradowanego

We wprowadzeniu opisano cechy obszaru zdegradowanego. Pojawia się jednak zawsze problem obiektywnej oceny stanu obszaru. W praktyce mieszkańcy obszaru uznanego za zaniedbany, niebezpieczny lub zdegradowany, w strategicznych dokumentach gminnych lub artykułach prasowych, bardzo stanowczo protestują. Sytuacja jednak ulega diametralnemu odwróceniu, gdy okazuje się, że dzięki uzyskaniu statusu dzielnicy zdegradowanej, można liczyć na nowe inwestycje, poprawiające warunki życia i zamieszkania oraz powodujące wzrost wartości nieruchomości. Podobnie wygląda sytuacja w przypadku możliwości uzyskania dofinansowania unijnego.

Aby uniknąć nieporozumień, wynikających z różnic w sposobie postrzegania degradacji przestrzeni i umożliwić obiektywną, porównywalną dla wielu fragmentów miasta, ocenę degradacji obszaru, konieczne jest przyjęcie obiektywnych kryteriów oceny degradacji. Powinny one być możliwe do przedstawienia za pomocą wskaźników liczbowych. W tym przypadku trzeba też zabezpieczyć możliwość oceny, wszystkich obszarów w mieście wobec siebie według tych samych kryteriów. Możliwe też i nieco łatwiejsze jest badanie stanu obszaru w zakresie określonego kryterium w odniesieniu do średniej w mieście.

Kryteria oceny mogą być dla każdej gminy przyjęte indywidualnie. Ważne jest jednak, by umożliwiały zbadanie stanu całego obszaru miasta. Ocenie może podlegać np.: poziom bezrobocia, poziom ubóstwa lub wykształcenia a także stan środowiska, poziom degradacji budynków, brak aktywności gospodarczej na danym obszarze.

---

[11] Zainteresowani mogą znaleźć więcej informacji o początkach ożywiania zdegradowanych miast i pierwszych doświadczeniach samorządów lokalnych w tej dziedzinie, a także przykłady rewitalizacji w państwach Europy Zachodniej w książce pt.: *Poradnik Rewitalizacji. Zasady, procedury i metody działania współczesnych procesów rewitalizacji* (2003) Deutsche Gesellschaft fur Technische Zusammenarbeit (GTZ)Gmbh przy współpracy Instytut fur Wohnen und Umwelt Darmstadt, wydanej przez nieistniejący już Urząd Mieszkalnictwa i Rozwoju Miast. Materiał jest też dostępny w wersji elektronicznej

[12] Programy interwencji dzielnic pojawiają się najczęściej na plakatach wyborczych, jednak o wiele rzadziej są skutecznie wdrażane, ze względu na długotrwałość procesu oraz brak widocznych efektów przy końcu czteroletniej kadencji. Brak efektu sukcesu politycznego oraz konieczność zaangażowania dużych środków, przy i tak już napiętych budżetach gmin, oraz brak skutecznych metod i narzędzi odnowy, praktycznie oddala podejmowanie wielu działań w przyszłość i powoduje w konsekwencji dalsze rujnowanie już zdegradowanej zabudowy.

Dostarczyć materiału do takiej oceny oraz ocenić sytuację w zakresie poszczególnych kryteriów, powinny wyspecjalizowane jednostki, działające na terenie określonej gminy, mające pełnię wiedzy oraz najbardziej aktualne dane, na temat określonego parametru. Są to jednostki samorządu terytorialnego, urzędy skarbowe, statystyczne, policja, itp. Należy raczej wystrzegać się przeprowadzania niezależnych badań poszczególnych parametrów ze względu na ich wysokie koszty, raczej starać się je uzyskać z istniejących źródeł. Warto podkreślić, że najlepiej przygotowane do badania stanu degradacji obszarów są właściwe jednostki samorządu terytorialnego i to one powinny być zainteresowane badaniem degradacji obszarów, którymi administrują.

Szczegółowy opis kryteriów oceny degradacji opisano w rozdziale 4, sposób wyznaczania obszaru rewitalizacji w podrozdziale 4.2. a procedurę opracowania Lokalnego Programu Rewitalizacji w podrozdziale 4.3.

1.5.2. Na czym polega rewitalizacja[13] obszarów zdegradowanych?

Jeżeli na terenie danej gminy zostały wyznaczone obszary zdegradowane, to ze względu na stopień degradacji i występujące problemy, należy przeprowadzić krytyczną analizę i wskazać te, które są najbardziej zaniedbane i nie rokują szans na samoistną poprawę sytuacji w wyniku działania mechanizmów rynkowych.
Obszary, które zostaną uznane za przynależne do tej ostatniej grupy, powinny być poddane działaniom naprawczym. Naprawa obszaru powinna polegać na ożywieniu tych aspektów życia, które uległy degradacji. Najczęściej zamiast ożywienie używa się terminu rewitalizacja. Działania rewitalizacyjne powinny obejmować kompleksowo wszystkie sfery życia na określonym obszarze zdegradowanym a więc ekonomiczne, społeczne i przestrzenne aspekty życia.

Często w potocznym użyciu, pojęcia rewitalizacji i renowacji stosowane są zamiennie. Dotyczy to również innych podobnych terminów, takich jak rewaloryzacja czy rehabilitacja. Niejednokrotnie prowadzi to do nieporozumień, również w środowiskach branżowych, które zawodowo związane są z naprawą przestrzeni naszych miast. Niejednokrotnie ich zakres nakłada się. Często mówi się o rewitalizacji chodnika lub nadproża a jednocześnie to samo pojecie odnoszone jest do działań w skali całej dzielnicy, pojedynczego budynku czy nawet detalu. Nie każdy remont jest tożsamy z rewitalizacją, choć prawie każda rewitalizacja, szczególnie w polskich realiach, obejmuje również prace remontowe. W potocznym użyciu termin rewitalizacja oznacza ożywianie lub przywracanie do życia. Jest stosowany w wielu dziedzinach życia, np.: w kosmetyce czy hodowli roślin.

W przypadku zdegradowanych obszarów miejskich, termin ten oznacza prowadzenie działań naprawczych - rewitalizacyjnych w tych aspektach życia, miasta lub dzielnicy które dotknięte są degradacją. Często za przyczynę degradacji obszarów mieszkaniowych uznaje się zły stan zabudowy i infrastruktury. Warto jednak zauważyć, że zły stan techniczny to jedynie końcowy efekt nawarstwiania się takich niekorzystnych zjawisk, jak: ubożenie ludności, zwiększanie poziomu bezrobocia i narastanie problemów wykluczenia społecznego. Gdy problemy te zaczynają się nasilać, powodują one ucieczkę części ludności a także zniechęcają potencjalnych inwestorów i ewentualnych kupców.

Tak więc rewitalizacja jest procesem mającym na celu ożywianie tych fragmentów miasta, które nie funkcjonują właściwie.

[13] Wyczerpująca definicja rewitalizacji i innych pokrewnych działań znajduje się w podrozdziale 2.1.

Działania rewitalizacyjne[14] można scharakteryzować jako kompleksowe, najczęściej wieloletnie programy i składające się na nie projekty. Prowadzone działania każdorazowo powinny polegać na identyfikacji przyczyn niekorzystnego rozwoju wypadków, które doprowadziły do pogorszenia sytuacji w określonym obszarze miasta oraz na zaplanowaniu a następnie wdrożeniu działań, które spowodują poprawę społecznych i socjalnych aspektów życia, wzrost aktywności i wydolności gospodarczej oraz poprawę stanu fizycznej struktury miasta. Jako nadrzędny cel tego procesu należy zawsze stawiać dobro i poprawę warunków życia mieszkańców[15].

1.5.3. Jak powinien wyglądać proces rewitalizacji obszaru zdegradowanego?

Projekt rewitalizacyjny powinien być realizowany jako kompleksowe, interdyscyplinarne przedsięwzięcie, obejmujące działania inwestycyjne (czasami określany jako tzw. komponent twardy projektu - hardware) oraz działania zmierzające do ożywienia społecznego i gospodarczego, nie będące działaniami o charakterze inwestycyjnym (czasami określany jako tzw. komponent miękki – software)[16]. Rewitalizacja obejmuje trzy aspekty życia na danym obszarze, które w zasadzie obejmują wszystkie sfery życia. Można oczywiście stosować inne podziały, ale najważniejsze jest, by obejmowały one wszystkie sfery życia.

Aspekt społeczny

Ożywienie społeczne powinno być realizowane poprzez działania umożliwiające stopniową likwidację występujących na danym obszarze zjawisk negatywnych jak: wykluczenie społeczne, bezrobocie, bezdomność, czy patologie społeczne.

Aspekt gospodarczy

Ożywienie gospodarcze może być realizowane przez wszelkiego rodzaju projekty, zmierzające do generowania i wspierania aktywności gospodarczej na danym obszarze, do maksymalizacji liczby i jakości podmiotów gospodarczych, a także tworzenia programów wspierających wzrost gospodarczy i realizację różnego rodzaju polityk, mających na celu wzrost jakości i atrakcyjności gospodarczej obszaru.

[14] Skalski K. W definiuje rewitalizację jako kompleksowy proces, zmierzający do ożywienia społeczno - gospodarczego danego obszaru, obejmujący wszelkie niezbędne działania techniczne jak remonty, modernizacje i rewaloryzacje obiektów historycznych, wprowadzanie nowej zabudowy. Wskazuje na nierozerwalność działań, zmierzających do ożywienia aktywności ludności zamieszkującej dany obszar oraz odnowę gospodarki na tym terenie, poprzez np: redukcję bezrobocia, wpieranie inicjatyw gospodarczych, itp.. Skalski K. "O budowie systemu rewitalizacji dawnych dzielnic", Kraków l996r.

[15] Definicje wszystkich terminów wymienionych w tym punkcie znajdują się w podrozdziale 2.1.

[16] Określenia *hardware -(ang.) projekt twardy* oraz *software - (ang.) projekt miękki*, pojawiają się dość często w literaturze przedmiotu i odnoszą się odpowiednio do działań inwestycyjnych i nieinwestycyjnych. W ostatnim czasie można spotkać również bardziej szczegółowe podziały działań jak: ecoware, finware, civicware, orgware

Aspekt przestrzenny

Podkreślić należy, że „dobry projekt" to taki, którego zasadniczym celem będzie realizacja założonych celów ożywienia danego obszaru. Projekt nie może być więc ograniczony do samego tylko obiektu lub obszaru.

Działania inwestycyjne w projektach i programach rewitalizacji, zawsze powinny być podporządkowane celowi głównemu, jakim jest ożywienie społeczne i gospodarcze, a nie ratowanie choćby najbardziej cennego zabytku. Poprawa stanu infrastruktury jest tu zawsze tylko środkiem, a nie celem.

Należy zauważyć, że przygotowanie projektu powinno być poprzedzone szczegółową analizą stanu istniejącego oraz postawieniem diagnozy, w jaki sposób można odwrócić niekorzystne tendencje, występujące w zdegradowanej dzielnicy.

1.5.4. Koordynacja procesów rewitalizacji

Rozważając kompleksowość działań rewitalizacyjnych nie sposób nie wspomnieć o konieczności powoływania jednostek, które będą zawiadywać, kierować i koordynować procesem rewitalizacji. Forma prawna takiej jednostki, najczęściej określanej mianem Operatora Rewitalizacji[17] może być różna, jednak musi mu umożliwiać prowadzenie i koordynację odpowiednich działań. Istnienie operatora wydaje się niezbędne, zwłaszcza na etapie wdrażania projektów.

Warto zauważyć, że powoływać i określać zadania Operatora może i powinien samorząd lokalny. Wynika to z zadań własnych gminy, która pełni rolę administracyjną w stosunku do podległego jej obszaru. Odstępstwa od tej zasady wydają się możliwie jedynie wtedy, gdy określony obszar zdegradowany praktycznie w całości jest własnością podmiotu innego niż gmina.

Zasadniczą przeszkodą – utrudnieniem przy powoływaniu operatora jest brak odpowiednich uregulowań ustawowych. Operator powinien posiadać szereg uprawnień, umożliwiających mu prowadzenie takich działań na obszarze interwencji, które pozwolą mu na podejmowanie skutecznych przedsięwzięć. Przygotowywane kolejne projekty ustawy o rewitalizacji przewidywały konieczność powoływania operatora oraz nadania mu odpowiednich uprawnień, jednak jak na razie prace nad żadnym ze wspomnianych projektów ustaw nie zostały zakończone i sfinalizowane przyjęciem przez Sejm.

Pomimo to powoływanie Operatorów Rewitalizacji jest możliwe, z tym, że ich uprawnienia muszą mieścić się w ramach istniejącego ustawodawstwa i uprawnień samorządu lokalnego. Brak właściwej ustawy o rewitalizacji obszarów zdegradowanych będzie jednak utrudniać lub nawet uniemożliwiać podejmowanie niektórych działań interwencyjnych. O ile współpraca potencjalnych operatorów ze służbami komunalnymi jest uzależniona od uprawnień przekazanych przez samorząd, o tyle współpraca z podmiotami niepublicznymi jest możliwa tylko na zasadzie podejmowania dobrowolnych zobowiązań obydwu stron.

[17] O roli operatora w procesie rewitalizacji wspomina szerzej K. Skalski "O budowie systemu rewitalizacji dawnych dzielnic", Kraków l996 r. wzmianki o operatorze pojawiają się również w kolejnych projektach ustawy o rewitalizacji.

1.5.5. Pomysł na projekt rewitalizacyjny - uwagi wstępne

Przy opracowywaniu projektu rewitalizacyjnego, w trakcie poszukiwania pomysłu na ożywienie dotkniętej degradacją przestrzeni, warto pamiętać, że najważniejszym celem rewitalizacji jest poprawa jakości i warunków życia tych społeczności, które są niesamodzielne w warunkach gospodarki rynkowej, zarówno z przyczyn zależnych jak i niezależnych od siebie.

Realizacja tego celu powinna być prowadzona w oparciu o działania zarówno w sferze społecznej, gospodarczej jak i przestrzennej.

Inwestycje realizowane w ramach projektów rewitalizacyjnych służyć powinny przede wszystkim realizacji określonych celów społecznych i gospodarczych.

Projekty nie mogą się ograniczać jedynie do podtrzymania zdegradowanej tkanki materialnej budynku lub obszaru, czy wydobycia walorów estetycznych lub kulturowych. Przewidywane następstwa efektów realizacji projektu nie muszą być oszałamiające, ważne jest tworzenia trwałych projektów, które pomogą ludziom godniej i lepiej żyć.

Pamiętać należy, że projekt powinien dobrze funkcjonować i służyć społeczności lokalnej przez wiele lat, budować tożsamość miejsca a także wzmacniać więzi społeczne. Projekt powinien być tworzony i wdrażany przy współudziale przedstawicieli społeczności lokalnej. Należy unikać projektów korzystnych jedynie w sensie medialnym, których późniejsze funkcjonowanie będzie obciążać budżet gmin, nie przynosząc korzyści społeczności lokalnej ani nie przyczyniając się do poprawy jakości życia na obszarze, w którym zrealizowano określony projekt rewitalizacyjny.

Opis zasad sporządzania i przygotowywania, konkretnych projektów rewitalizacyjnych znajduje się w rozdziale 5.

2. PODSTAWOWE POJĘCIA I DEFINICJE

Niniejszy rozdział ma na celu uporządkowanie terminologii używanej zarówno w odniesieniu do działań naprawczych, jak również pojęć wprowadzonych i używanych w związku z projektami europejskimi. Wyjaśniono tu lub rozszerzono pojęcia użyte zarówno w rozdziale 1, jak i w następnych rozdziałach. Mogą w niniejszym poradniku znaleźć się pojęcia nie wytłumaczone w tym rozdziale, o ile autorzy uznali, że są one oczywiste lub łatwo dostępne. Znaleźć tu można również pojęcia znane i potocznie często używane, w przypadku których uznano, że ich dokładne wyjaśnienie jest niezbędne dla jasności i jakości przekazywanych w poradniku treści.
Warto zwrócić uwagę, że w dokumentach programowych często również załączane są słowniki pojęć, dlatego warto i tam zaglądać.
Z oczywistych powodów do niniejszego rozdziału czytelnicy będą zapewne powracać wielokrotnie w trakcie lektury poradnika. W celu ułatwienia dotarcia do wyjaśnianych tu pojęć i terminów, analogiczne informacje, tyle że w ujęciu alfabetycznym, ale już bez komentarzy dodatkowych, zamieszczono w końcowej części poradnika.

Zauważalne jest obecnie coraz większe zamieszanie w terminologii działań naprawczych. Aby poprawnie zdefiniować problemy zdegradowanych struktur oraz utworzyć odpowiednie narzędzia – scenariusze do ich odnowy, należy przyswoić sobie odpowiednie pojęcia i definicje. W okresie ostatnich lat pojawiło się bardzo wiele pojęć używanych lokalnie w celu określenia różnorodnych działań naprawczych o bardzo różnym zasięgu i zakresie. Poniższe dwa podrozdziały powinny ułatwić poruszanie się w skomplikowanej terminologii przedmiotu.

Zestawione poniżej terminy i ich definicje umieszczono w ramkach, dla ich lepszego uczytelnienia. W całym rozdziale wyjaśniono kilkanaście terminów, te najważniejsze zostały dodatkowo wyróżnione pogrubiona czcionką.

2.1. Podstawowe definicje w zakresie działań naprawczych.

W literaturze przedmiotu, a także w opracowaniach z dziedzin pokrewnych, omawiających zagadnienia odnowy i ożywienia miast, stosowane są różnorodne pojęcia, dość często również zamiennie.

K. Skalski w swoich opracowaniach[18] przywołuje takie pojęcia jak rehabilitacja jako szczególnie często używane we Francji w kontekście odnowy starych dzielnic, jednak posługuje się głównie terminem r e w i t a l i z a c j a , jako obejmującym zarówno centra miast, dzielnice śródmiejskie, jak i dawne dzielnice mieszkaniowe. Proponuje również używać je w kontekście rewitalizacji osiedli powojennych, potocznie określanych mianem „blokowisk". Autor precyzuje również inne określenia działań, które są niewątpliwie składnikami szeroko rozumianych procesów odnowy, używane już od dawna w środowiskach technicznych i ekonomicznych w Polsce. I tak Skalski wyróżnia następujące pojęcia:

Remont - działania mające na celu przywrócenie budynku do takiego stanu, technicznego, jaki istniał na początku poprzedniego cyklu jego eksploatacji

[18] str.19 „O budowie systemu rewitalizacji dawnych dzielnic miejskich" K. M. Skalski, Krakowski Instytut Nieruchomości, Kraków, 1996,

Nieco szerszym działaniem są prace modernizacyjne.

Modernizacja - działania remontowe, uzupełnione wprowadzaniem nowych, lepszych, sprawniejszych lub nawet dodatkowo podnoszących komfort elementów wyposażenia.

Rewaloryzacja w znakomitej większości przypadków odnosi się do działań w tkance historycznej.

Rewaloryzacja - przywrócenie wartości, czyli remont lub modernizacja obiektu czy zespołu architektonicznego o szczególnych wartościach zabytkowych z uwzględnieniem zmian funkcjonalnych. Wymagane jest przy tym przeprowadzenie prac badawczych i realizacyjnych służących wyeksponowaniu wartości zabytkowych lub kulturowych budynku czy zespołów architektonicznych.

Pojęcie **rewitalizacji** zajmuje zostało zdefiniowane następująco:

Rewitalizacja obejmuje działania polegające na kompleksowym procesie podejmowanym na wybranym obszarze miasta, w dzielnicach starych, zniszczonych, zdegradowanych, uciążliwych, niebezpiecznych, wiążących działania poprzednio wymienione (czyli remont, modernizację, rewaloryzację), z działaniami zmierzającymi do ożywienia społeczno – gospodarczego.

Działania interwencyjne, których zasadniczym celem jest odwrócenie niekorzystnych tendencji na obszarach problemowych, określane są zatem najczęściej jako rewitalizacja. Jednak termin ten jest często używany zamiennie z innymi, tylko pozornie podobnymi jak: renowacja, rehabilitacja, rewaloryzacja lub odnowa. Różnice pomiędzy wymienionymi terminami jednak istnieją, ale najbardziej istotna jest różnica pomiędzy tymi pojęciami a pojęciem rewitalizacji. Wszystkie przytoczone powyżej terminy (oprócz rzecz jasna rewitalizacji), ograniczają się wyłącznie do przedsięwzięć techniczno – remontowych i w żaden sposób nie odnoszą się do ściśle związanej z rewitalizacją problematyki społeczno – gospodarczej. Poniżej zamieszczono tabela ukazującą zakresy znaczeniowe poszczególnych pojęć.

Tab. . Graficzna interpretacja definicji, mieszczących się w ogólnym pojęciu rehabilitacji, obrazująca zakres działań w ramach płaszczyzn problemowych, występujących w zdegradowanych obszarach miejskich. Wyróżniono aspekty społeczny i gospodarczy, występujące tylko w działaniu rewitalizacyjnym.

Rodzaj działania rehabilitacyjnego	Zakres działania w ramach sfery:					
	przestrzennej				społecznej	gospodarczej
Renowacja						
Remont						
Modernizacja						
Rewaloryzacja						
Rewitalizacja						

Jak widać, rewitalizacja jest działaniem kojarzącym polityki miejskie, ukierunkowanym na ochronę i odnowę wartości kulturowych oraz ekologicznych przestrzeni miejskiej, połączonym z promowaniem nowych aktywności, wzmacniających bazę ekonomiczną

miasta, a także wzrostem aktywności społeczności lokalnej, zamieszkującej obszar, którego działania bezpośrednio dotyczą.

Wspomniany na wstępie termin rehabilitacja jest używany bardzo często w wielu dziedzinach życia, zwłaszcza. w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym[19], gdzie jest mowa o konieczności wyznaczenia w dokumentach Studiów Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego m.in.: obszarów wymagających rehabilitacji. Jednak samo pojęcie rehabilitacji nie zostało w ustawie zdefiniowane. Najczęściej rehabilitację definiuje się jako polepszenie warunków użyteczności poprzez remont i modernizację techniczną obiektu budowlanego.

Ze względu na brak odniesienia pomiędzy rewitalizacją a rehabilitacją, zapisaną w ww. ustawie, można rehabilitację traktować jako termin obejmujący wszelkie działania naprawcze, zaczynając od tych o znaczeniu najwęższym a na najszerszym kończąc. Rehabilitacja może być różnicowana w zależności od zachowanych wartości kulturowych zespołu, stanu technicznego obiektów i względów społecznych. Działania rehabilitacyjne obejmować mogą szerokie spektrum działań naprawczych, od tych najbardziej wąskich, aż po kompleksowe, wieloletnie programy rewitalizacyjne, obejmujące swoim zasięgiem nie tylko tkankę budowlaną i infrastrukturę techniczną, ale większość aspektów życia na danym obszarze. Działania te mają więc na celu trwałą odnowę obszaru, poprawę jakości życia, stanu środowiska przyrodniczego i zabudowy, obniżenie poziomu przestępczości i patologii społecznych, a także wprowadzenie nowych inwestycji, w zależności od potrzeb. Do działań o charakterze rehabilitacyjnym zaliczyć można działania o tak zróżnicowanym zakresie jak: remonty, modernizacje infrastruktury podstawowej oraz rewaloryzacje zabudowy, poprawę funkcjonalności ruchu kołowego i pieszego, zwiększenie funkcjonalności i estetyki przestrzeni publicznych, w tym renowacje obiektów o wartościach architektonicznych i znaczeniu historycznym znajdujących się na tych terenach, a także wszelkie działania rewitalizacyjne, mające na celu kompleksową odnowę środowiska zabudowanego, sfery społecznej i gospodarczej na zdegradowanym terenie.

Rehabilitacja[20] - jest działaniem obejmującym, różnego typu obszary, o różnym stopniu degradacji, w celu podtrzymania istniejących funkcji i substancji budowlanej. Podjęcie procesu rehabilitacji wynikać może ze przesłanek kulturowych: chodzi o zachowanie zabudowy i funkcji terenu, mimo że całkowite wyburzenie i wprowadzenie nowej zabudowy byłoby tańsze. W niektórych przypadkach dominującym względem będzie aspekt ekonomiczny; poprawa istniejącej zabudowy i doprowadzenie jej do współczesnych wymagań technicznych i funkcjonalnych (niekiedy z koniecznymi odstępstwami od tych standardów). Zarówno funkcja, jak i substancja mogą w procesie rehabilitacji ulec pewnym zmianom i modyfikacjom, wzbogaceniu funkcji i uzupełnieniom zabudowy. Proces rehabilitacji dotyczy równocześnie systemów infrastruktury technicznej obsługującej dany teren i może być zróżnicowany w zależności od zachowanych wartości kulturowych zespołu, jego stanu technicznego, w dużym stopniu musi uwzględniać też aspekty społeczne.

[19] ustawa „O planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym", z dnia 27 marca 2003 r. z późniejszymi zmianami

[20] Powyższa definicja została zaczerpnięta z zapisów zawartych w Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania przestrzennego Gdańska - uchwała z dnia 20 grudnia 2001 RMG, autor: M. Piskorski z zesp. Biuro Rozwoju Gdańska 2002.

2.1.1. Inne używane terminy

Obok wymienionych, bardzo często używanych w prasie czy wypowiedziach polityków, spotkać można pojęcia pokrewne, które są już o wiele rzadziej używane a występują w prasie fachowej lub opracowaniach naukowych .

Renowacja - działania mające na celu utrzymanie lub przywrócenie estetycznego wyglądu zabytku, nie wkraczające w zakres utrzymania stanu technicznego budowli i jej instalacji

Warto przytoczyć też, często spotykaną w literaturze przedmiotu, nieco odmienną definicję rewaloryzacji, spopularyzowaną w Polsce głównie w aspekcie likwidacji zniszczeń wojennych:

Rewaloryzacja - obejmuje działania mające na celu doprowadzenie zabytku nieruchomego (obiektu o wartościach kulturowych) do stanu umożliwiającego w pełni odbiór jego wartości zabytkowych. Rewaloryzacji mogą być poddane pojedyncze obiekty, ich zespoły oraz historyczne układy urbanistyczne. W procesie rewaloryzacji mają miejsce takie działania jak: adaptacja, konserwacja, modernizacja, odsłonięcie, odtworzenie, rekonstrukcja, restauracja. Przedsięwzięcie powinno iść w parze z dobraniem funkcji gwarantującej dalsze trwanie zabytku.

W skali urbanistycznej - rewaloryzacja może dotyczyć wielu elementów i zagadnień objętych omówionymi działaniami konserwatorskimi i adaptacyjnymi, przedsięwziętymi w celu uzyskania zespołu pełnowartościowego pod względem użytkowym i estetycznym oraz przystosowanego do potrzeb współczesnych.

W przypadku zespołów staromiejskich, terminem rewaloryzacji określa się całokształt działań gospodarczych na rzecz przywrócenia i utrwalenia ich historycznych walorów, nadania im współczesnych treści, jak również ich funkcjonalnej i kompozycyjnej integracji z całością organizmów miejskich. W odniesieniu do zespołów staromiejskich objętych ochroną, inne określenia, jak: modernizacja, rehabilitacja, konserwacja, rekonstrukcja itp. traktuje się jako określenia różnych form działania w procesie rewaloryzacji układu urbanistycznego, stosowane w odniesieniu do poszczególnych obiektów i elementów tego układu. Ustalenie to dotyczy nie tylko zespołów staromiejskich, lecz również zespołów z okresu historyzmu (XIX=XX w.) i innych zasługujących na ochronę i rewaloryzację. W odniesieniu do zespołów urbanistycznych wiele pojęć dotyczących zazwyczaj architektury - jak konserwacja lub restauracja - brzmi niewłaściwie i nie odpowiada zakresowi prac stosowanych w tych zespołach. W rewaloryzacji zabytkowych zespołów miejskich nie występuje na ogół zagadnienie jedności stylowej, tj. dążenie do nadania obliczu miasta form z jakiegoś wąsko określonego okresu (gotyku, baroku itp.). Powszechną zasadą jest zachowanie i ekspozycja wszystkich nawarstwień stylowych, powstałych w ciągu całego rozwoju miasta, w harmonijnej kompozycji urbanistycznej. Zmiany i korekty dotyczą tylko fragmentów dysharmonijnych, zakłócających lub szpecących zespół, a decydują o tym kryteria naukowe i konserwatorskie i tylko w przypadku braku takowych - czysto estetyczne.

Rewaloryzacja oznacza zatem stały kierunek wszelkich działań gospodarczych, podejmowanych na określonym obszarze w procesie rozwojowych przemian miasta.

W przypadku działań odnoszących się do obiektów zabytkowych oraz całych zespołów takiej zabudowy, czasem można się jeszcze spotkać z takimi terminami jak:

Odtworzenie - często niewłaściwie nazywane „rekonstrukcją". Jest to odbudowa w skali 1:1, na podstawie ikonografii zabytku – zachowanego szczątkowo lub całkowicie nieistniejącego. Zazwyczaj nie przywraca się w rezultacie odtworzenia ostatniego znanego z inwentaryzacji lub ikonografii wyglądu budynku, lecz jego stan w pewnym, wybranym z historii okresie. W trakcie odtwarzania budowli dokonuje się wobec pierwowzoru znanego z ikonografii czynności: adaptacji, modernizacji itp. Odtworzenie można uznać za działanie z dziedziny ochrony zabytków, gdy wynika z potrzeby przywrócenia ważnego składnika układu przestrzennego, lub gdy dotyczy miejsca, obiektu lub przedmiotu odgrywającego szczególną rolę w świadomości społecznej.

Wspomniana powyżej rekonstrukcja od odtworzenia różni się nieznacznie:

Rekonstrukcja - polega na przywróceniu zabytkowi (także w rozumieniu: zabytkowego układu urbanistycznego), zniszczonemu w części lub całości, jego pierwotnej postaci i cech architektonicznych, przy wykorzystaniu zachowanych autentycznych fragmentów zabytku, bądź przy użyciu tylko materiałów współczesnych, ale tego samego rodzaju, formy, kształtu itd. Podstawą rekonstrukcji muszą być materiały historyczne, ikonograficzne, inwentaryzacyjne. Rekonstrukcja odnosi się tylko do zabytków zniszczonych wskutek działań niezależnych od woli człowieka (np. wojna, pożar, klęska żywiołowa).

Inne występujące w literaturze przedmiotu a także dokumentach planistycznych lub strategicznych pojęcia pokrewne i ich definicje:

Rekompozycja - polega na przywróceniu zespołowi zabudowy właściwych mu walorów kompozycyjnych, które zostały z czasem zagubione. Dotyczy to przede wszystkim korekty stanu zabudowy i użytkowania terenów, a polega na uporządkowaniu gabarytów obiektów i ciągów ulicznych (między innymi przez budowę nowych, przebudowę lub wyburzenie istniejących obiektów), osi widokowych i akcentów urbanistycznych oraz uczytelnieniu dawnej sieci ulicznej i podziałów parcelacyjnych. W odniesieniu do budynku - polega na przywróceniu budynkowi właściwych mu walorów kompozycyjnych i użytkowych, które zostały z czasem zagubione. Dotyczy to korekty stanu budynku, a polega na uporządkowaniu gabarytów budynku oraz układu elewacji (rozmieszczenie i proporcje otworów, detali architektonicznych, układ i kształt dachu, kolorystyka).

Odbudowa - jest przykładem szczególnym działań w zakresie ochrony dóbr kultury, dotyczy zespołów zniszczonych wskutek kataklizmów lub wojny, gdy wystąpi możliwość odbudowy w danych zarysach kompozycyjnych lub budowy (przebudowy) nowego miasta współ-czesnego. Może ona przybrać postać rekonstrukcji (mniej lub bardziej wiernej), nie identycznej jednak z pojęciem rekonstrukcji architektury, lub współczesnej kompozycji urbanistyczno-architektonicznej, nawiązującej do dawnego ukształtowania przestrzennego w sposób mniej lub bardziej rygorystyczny.

Należy zatem pamiętać, że **rewitalizacja** obejmuje swym zasięgiem działania kojarzące polityki miejskie, ukierunkowane na ochronę i odnowę wartości kulturowych (o ile takie istnieją na danym obszarze) i ekologicznych przestrzeni miejskiej, połączone z promowaniem nowych aktywności wzmacniających bazę ekonomiczną miasta, przede wszystkim aktywności społeczności lokalnej zamieszkującej obszar, którego działania dotyczą bezpośrednio. Polityki rewitalizacyjne koncentrują się głównie na historycznych dzielnicach śródmiejskich.

Termin rewitalizacja nie może być używany zamiennie wobec: renowacji, rehabilitacji, rewaloryzacji lub odnowy. Istotne jest to, że rewitalizacja jest działaniem kompleksowym i nie ogranicza się wyłącznie do przedsięwzięć techniczno – remontowych, ale uwzględnia całą skomplikowaną problematykę społeczno – gospodarczą takich przedsięwzięć**.** Można nawet stwierdzić, że aspekt techniczno – materialny jedynie służy poprawie sytuacji społeczno - gospodarczej.

Uzupełnienie [21]

W praktyce w ujęciu ściśle konserwatorskim, r e w i t a l i z a c j a oznacza zagospodarowanie użytkowe zabytku dotychczas nie użytkowanego, lub wprowadzenie do zabytku niewłaściwie użytkowanego nowej funkcji, odpowiadającej randze zabytku i potrzebom społecznym
Małachowicz proponuje następujące definicje dla pojęć naprawczych wynikających z problematyki konserwacji zabytków. I tak rekompozycja - to przywrócenie zespołowi właściwych walorów kompozycyjnych, które zostały z czasem zagubione, a sam zabieg oczyszczenia jest do tego celu niewystarczający. Dotyczy to przede wszystkim korekty stanu zabudowy i użytkowania terenów, a polega m. in. na uporządkowaniu gabarytów i ciągów ulicznych (przez przebudowę niektórych obiektów), osi widokowych i akcentów urbanistycznych oraz wyodrębnieniu zespołów staromiejskich pasmami zieleni z reliktami urządzeń obronnych, przywróceniu dawnej sieci ulicznej i ewentualnie lokalizacji niektórych funkcji usługowych.

Reintegracja - polega na uzupełnieniu zabudowy i innych elementów składowych zespołu zgodnie z założeniem historycznym i kierunkami rozwoju jego idei kompozycyjnej, lub też na harmonijnym połączeniu go z miastem współczesnym. Powinna być w zasadzie realizowana za pomocą form architektury współczesnej, odpowiednio dostosowanych do zabytkowego otoczenia.

Odbudowa - jest przykładem szczególnym i dotyczy zespołów zniszczonych wskutek kataklizmów lub wojny, gdy wystąpi możliwość ich odbudowy w danych zarysach kompozycyjnych lub budowy (przebudowy) nowego miasta współczesnego. Może ona przybrać postać rekonstrukcji (mniej lub więcej wiernej), nie identycznej jednak z pojęciem rekonstrukcji architektury, omówionym w części czwartej, lub współczesnej kompozycji urbanistyczno-architektonicznej, nawiązującej do dawnego ukształtowania przestrzennego w sposób mniej lub bardziej rygorystyczny.

Adaptacja - jest uznawana za działanie o charakterze pozakonserwatorskim, ogólnobudowlano-urbanistycznym. Jest rozumiana w szerokim znaczeniu dostosowania do współczesnych potrzeb użytkowych, częstokroć zawiera używane dawniej pojęcia sanacji i modernizacji. Adaptacja dotyczy zarówno architektury, komunikacji i urządzeń rekreacyjnych, jak i całej infrastruktury występującej w danym zespole.

---

[21] Fragmenty opracowania E. Małachowicza, *Konserwacja i rewaloryzacja architektury w zespołach krajobrazowych*, WPW, Wrocław1994

2.2. Podstawowe pojęcia i definicje stosowane w programach pomocowych.

Poniższe zestawienie terminów sporządzono na podstawie ***Słowniczka pojęć na temat funduszy strukturalnych*** – dostępnego na stronach internetowych funduszy strukturalnych. Podobne zestawienie można też znaleźć w Uzupełnieniu Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego[22].

Najważniejszym i najczęściej używanym terminem w odniesieniu do programów europejskich jest beneficjent. Pojęcie to oznacza „Beneficjenta Końcowego", czyli ostatecznego odbiorcę pomocy. Jest to zatem podmiot, który otrzymuje dofinansowanie, jest stroną w umowie z instytucją przyznającą dofinansowanie i tym samym jest zobowiązany do wydatkowania środków europejskich w ramach dofinansowania na określonych warunkach i na określony cel.

Definicja beneficjenta jest następująca:

Beneficjent – osoba fizyczna, prawna lub jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, korzystająca z publicznych środków wspólnotowych i publicznych środków krajowych na podstawie umowy o dofinansowanie projektu, albo decyzji podjętej przez właściwego kompetencyjnie ministra [Patrz: Roz. 1.3.1].

Często pojawiają się dwa bardzo podobnie brzmiące terminy: beneficjent końcowy i ostateczny. Różnice pomiędzy nimi można zauważyć porównując poniższe definicje:

Beneficjent końcowy - instytucja lub firma publiczna albo prywatna odpowiedzialna za zlecanie operacji, jaką jest np. realizacja projektu. W przypadku programów pomocy beneficjentami końcowymi są instytucje, które przyznają pomoc. W przypadku projektów beneficjentami są podmioty, którym przyznano dofinansowanie i które są stroną w umowie o dofinansowanie i wydatkują środki z dotacji. Występują dwa rodzaje beneficjentów końcowych: instytucje wdrażające i ostateczni odbiorcy pomocy.

Beneficjent ostateczny – osoba, instytucja lub środowisko (grupa społeczna) bezpośrednio korzystająca z wdrażanej pomocy, np. mieszkańcy zdegradowanej dzielnicy, dla których w ramach danego projektu organizowane są zajęcia szkoleniowe albo uczniowie szkół, którzy będą korzystać ze zmodernizowanego obiektu sportowego.

Ostateczni odbiorcy pomocy – jednostka publiczna lub prywatna przedkładająca wnioski na realizację projektów współfinansowanych z funduszy strukturalnych. W przypadku uzyskania dofinansowania jednostka jest stroną w umowie o dofinansowanie i wydatkuje środki – realizuje dany projekt. W mniejszym poradniku pojęciem „Beneficjent" będzie określany „Ostateczny odbiorca pomocy". Praktyka taka jest obecnie powszechnie stosowana.

Oto kolejne definicje, których znaczenie warto sobie przyswoić ubiegając się o dofinansowanie zewnętrzne:

[22] [sporządzono na podstawie: „Słowniczka pojęć na temat funduszy strukturalnych" – dostępnego na stronie internetowej: www.funduszestrukturalne.gov.pl, „Objaśnienie pojęć" – Uzupełnienie ZPORR, informacji publikowanych na stronach internetowych Ministerstwa Rozwoju Regionalnego].

Instytucje wdrażające - instytucje, które przyznają pomoc, np. Urząd Marszałkowski.

W związku z projektami rewitalizacyjnymi i nie tylko tymi pojawiają się pojęcia produktu i rezultatu:

Produkt – bezpośredni, materialny efekt realizacji przedsięwzięcia mierzony konkretnymi wielkościami Wskaźniki produktu powinny odzwierciedlać główne kategorie wydatków w projekcie (wydatki o znacznym udziale procentowym w całym budżecie projektu) [Patrz: Roz. 5.2].

Rezultat – bezpośredni wpływ zrealizowanego przedsięwzięcia na otoczenie społeczno – ekonomiczne uzyskany natychmiast po zakończeniu realizacji projektu.. Rezultaty dostarczają informacji o zmianach, jakie nastąpiły w wyniku wdrożenia programu lub projektu u beneficjentów pomocy bezpośrednio po uzyskaniu przez nich wsparcia. Wybrane przez beneficjenta końcowego wskaźniki mają jak najtrafniej oddawać cele realizacji projektu [Patrz: Roz. 5.2].

O funduszach europejskich wspomniano już w rozdziale 1, warto jednak tę wiedzę nieco usystematyzować:

Fundusze europejskie – nazwa ogólna obejmująca przede wszystkim fundusze strukturalne, Inicjatywy Wspólnoty, mechanizmy finansowe pochodzące spoza Unii Europejskiej [np. NMF MF EOG] oraz Fundusz Spójności.

Fundusze Strukturalne – zasób finansowy UE umożliwiający pomoc w restrukturyzacji i modernizacji gospodarki krajów członkowskich drogą interwencji w kluczowych sektorach i regionach (poprawa struktury). Na fundusze strukturalne składają się:

- ✓ Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (EFRR),
- ✓ Europejski Fundusz Społeczny (EFS),
- ✓ Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej (EFOiGR)
- ✓ Finansowy Instrument Wspierania Rybołówstwa (FIWR).

[ZPORR był finansowany z EFRR – Priorytety 1,3 oraz z EFS – Priorytet 2]

- EFRR - jeden z Funduszy Strukturalnych, którego zadaniem jest zmniejszanie dysproporcji w poziomie rozwoju regionów należących do Unii. EFRR współfinansuje realizację Celów 1 i 2 Polityki Strukturalnej UE. W szczególności fundusz ten udziela wsparcia inwestycjom produkcyjnym, rozwojowi infrastruktury, lokalnym inicjatywom rozwojowym oraz małym i średnim przedsiębiorstwom.

- EFS - jeden z Funduszy Strukturalnych, którego zadaniem jest głównie finansowanie działań poprawiających jakość zasobów ludzkich oraz instytucji regulujących rynek pracy.

Często pojawiającym się pojęciem są tzw. inicjatywy. Warto wyjaśnić czym one są i określić jak je dzielimy:

Inicjatywy Wspólnoty – programy finansowane z funduszy strukturalnych, mające na celu rozwiązanie problemów występujących na terenie całej Unii Europejskiej. Liczba i charakter Inicjatyw Wspólnotowych ulega zmianom w zależności od zidentyfikowanych problemów mających wpływ na funkcjonowanie Unii Europejskiej. W latach 2000-2006 były to:

- ✓ EQUAL,
- ✓ INTERREG III,

- ✓ LEADER+,
- ✓ URBAN.

-**INTERREG** – inicjatywa Wspólnoty Europejskiej dotycząca wspierania współpracy przygranicznej, ponadnarodowej i międzyregionalnej, służąca wzmacnianiu harmonijnego rozwoju całego obszaru Wspólnoty. W ramach tej inicjatywy realizowane są trzy komponenty: komponent A – współpraca przygraniczna, komponent B – współpraca transnarodowa oraz komponent C – współpraca międzyregionalna.

-**LEADER** – inicjatywa Wspólnoty polegająca na wsparciu dla projektów rozwoju obszarów wiejskich, zwłaszcza lokalnych przedsięwzięć pilotażowych. Inicjatywa ta jest w całości finansowana przez Sekcję Orientacji Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej.

-**URBAN** – inicjatywa Wspólnoty polegająca na udzieleniu wsparcia projektom, mającym na celu gospodarczą i społeczną regenerację miast i obszarów miejskich, znajdujących się w kryzysie, w celu promowania zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich. Inicjatywa Wspólnoty Dekompozycja całości finansowana jest przez EFRR.

Wśród funduszy czasami wspomina się tzw. funduszach norweskich. Ich znaczenie jest następujące:

NMF MF EOG – Norweski Mechanizm Finansowy, Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego - środki finansowe przyznane m.in. Polsce, w wyniku przystąpienia Polski do Unii Europejskiej i Europejskiego Obszaru Gospodarczego. Darczyńcami środków są trzy państwa członkowskie EFTA [Europejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu] – Norwegia, Islandia i Lichtenstein. W celu uruchomienia środków, Polska podpisała z państwami-darczyńcami umowy w postaci tzw. „Memorandów of Understanding". Oba Mechanizmy zostały objęte jednolitymi zasadami i procedurami oraz podlegają jednemu systemowi zarządzania i wdrażania w Polsce. Warunki, na jakich są przyznawane środki NMF i MF EOG określa Program Operacyjny, który zawiera szczegółowy opis priorytetów, mechanizmów finansowych i działań, które będą możliwe do realizacji w ich ramach, wskazuje ogólne kryteria i procedury naboru i wyboru projektów, rodzaje kwalifikujących się kosztów oraz typy beneficjentów.

Przygotowując się do opracowania projektu europejskiego warto znać kilka związanych z nimi terminów i definicji. Może pomóc to uniknąć wieloznaczności i nieporozumień.

Projekt – przedsięwzięcie mogące być przedmiotem umowy o dofinansowanie projektu między beneficjentem a instytucją odpowiedzialną za przyznawanie dotacji. To najmniejsza dająca się wyodrębnić jednostka stanowiąca przedmiot pomocy.

Generator Wniosków – aplikacja umożliwiająca tworzenie, edycję i drukowanie wniosków o dofinansowanie realizacji projektów finansowanych z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej [Aplikację można pobrać zarówno ze strony internetowej Ministerstwa Finansów, jak i ze stron innych instytucji, właściwych dla wybranego programu operacyjnego].

Studium Wykonalności - studium przeprowadzone w fazie przygotowania projektu, weryfikujące, czy dany projekt ma dobre podstawy do realizacji i czy odpowiada potrzebom przewidywanych beneficjentów. Studium powinno stanowić plan projektu; muszą w nim zostać określone i krytycznie przeanalizowane wszystkie szczegóły operacyjne jego

wdrażania, a więc uwarunkowania handlowe, techniczne, finansowe, ekonomiczne, instytucjonalne, społeczno-kulturowe oraz związane ze środowiskiem naturalnym. Studium wykonalności pozwala na określenie rentowności finansowej i ekonomicznej projektu, a w rezultacie jasno uzasadnia cel realizacji [Patrz: Roz. 5.5].

Okres programowania - okres planowania budżetów Wspólnoty Europejskiej. To okres obowiązywania dokumentów programowych, stanowiących podstawę do ubiegania się o wsparcie z funduszy europejskich. W pierwszym okresie programowania, czyli lat 2004 – 2006, w Polsce dostępne były[23] środki pomocowe, m.in. w ramach ZPORR. Drugi okres programowania będzie trwał od roku 2007 do roku 2013. W drugim okresie programowania ZPORR zostanie zastąpiony Regionalnymi Programami operacyjnymi [RPO].

Program operacyjny – dokument realizowany w ramach polityki strukturalnej państwa, przyjęty przez Radę Ministrów i Komisję Europejską, służący wdrażaniu Podstaw Wsparcia Wspólnoty, składający się z zestawienia priorytetów oraz wieloletnich działań, które mogą być wdrażane poprzez jeden lub kilka funduszy strukturalnych, jeden lub kilka innych dostępnych instrumentów finansowych oraz Europejski Bank Inwestycyjny.

Określenie, że Program jest zintegrowany oznacza, iż jest finansowany przez więcej niż jeden fundusz.

Sektorowe Programy Operacyjne - programy operacyjne przygotowywane i zarządzane przez właściwe organy administracji publicznej, realizujące zadania horyzontalne w odniesieniu do całych sektorów ekonomiczno-społecznych. Składają się ze spójnego zestawienia priorytetów operacyjnych i działań, odnoszących się do sektora gospodarki. Są przygotowywane przez właściwego kompetencyjnie ministra.

W okresie programowania 2004 – 2006 dostępne były[24] środki pomocowe w ramach programu operacyjnego – ZPORR oraz w ramach Sektorowych Programów Operacyjnych, m.in.: SPO – RZL, SPO – WKP, SPOT.

- ✓ **ZPORR** – Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego -

ZPORR - Program Operacyjny, którego celem jest tworzenie warunków wzrostu konkurencyjności regionów oraz przeciwdziałanie marginalizacji niektórych obszarów w taki sposób, aby sprzyjać długofalowemu rozwojowi gospodarczemu kraju, jego spójności ekonomicznej, społecznej i terytorialnej oraz integracji z Unią Europejską. Osiągnięcie wyżej wymienionego celu odbywało się poprzez realizację poszczególnych priorytetów i działań programu. Program jest „zintegrowany" – tzn. finansowany z więcej niż jednego funduszu – z EFRR i EFS.

- ✓ **SPO – RZL** – Sektorowy Program Operacyjny „Rozwój Zasobów Ludzkich". Głównym celem SPO RZL była: „budowa otwartego, opartego na wiedzy społeczeństwa poprzez zapewnienie warunków do rozwoju zasobów ludzkich w drodze kształcenia, szkolenia i pracy". Realizacja niniejszego celu miała przyczynić się do rozwijania konkurencyjnej gospodarki, opartej na

[23] Używa się tu czasu przeszłego, gdyż zasadnicza część środków przewidzianych na okres programowania 2004 – 2006 została już rozdysponowana wśród Beneficjentów – w ramach wymienianych Programów Operacyjnych. Niekiedy są jeszcze one dostępne, jednak w zdecydowanej większości w wymienianych Programach Operacyjnych środków już nie ma.
[24] Jw.

wiedzy i przedsiębiorczości. Harmonijny rozwój gospodarki miał zapewnić wzrost zatrudnienia i osiągnięcie spójności społecznej, ekonomicznej i przestrzennej z Unią Europejską na poziomie regionalnym i krajowym.

- ✓ **SPO – WKP** – Sektorowy Program Operacyjny „Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw, w latach 2004-2006" znany pod hasłem UNIA DLA PRZEDSIĘBIORCZYCH - „PROGRAM KONKURENCYJNOŚĆ". SPO WKP, wykorzystując zasoby sfery naukowo-badawczej oraz korzyści związane ze stosowaniem nowoczesnych technologii, w tym technologii informacyjnych oraz technologii wspierających ochronę środowiska, określał cele, priorytety i działania dotyczące realizacji polityki w zakresie przedsiębiorczości i innowacyjności, ze szczególnym uwzględnieniem sektora małych i średnich przedsiębiorstw (MSP).

- ✓ **SPOT** - Sektorowy Program Operacyjny „Transport" - program ten określa kierunki, priorytety działania i wysokość środków przeznaczonych na rozwój sfery transportu.

Uzupełnienie Programu – dokument odrębny dla każdego programu operacyjnego, wdrażający strategie i priorytety pomocy, zawierający także szczegółowe wymogi odnośnie działań wdrażających poszczególne priorytety programu operacyjnego.

Wniosek o dofinansowanie projektu – aplikacja, wniosek aplikacyjny – dokument przedkładany instytucji wdrażającej przez potencjalnego beneficjenta w celu uzyskania środków finansowych na realizację projektu w ramach programu operacyjnego. Zakres informacji zawartych we wniosku obejmuje: informacje o instytucji zgłaszającej wniosek, informacje na temat projektu, charakterystykę działań podejmowanych podczas realizacji projektu, planowane rezultaty i wydatki, wymagane dokumenty w formie załączników. W ZPORR wnioski aplikacyjne należało wypełniać za pomocą Generatora Wniosków.

Aby niniejszy poradnik mógł stanowić pomoc przy formułowaniu i tworzeniu projektów rewitalizacyjnych, co nierozłącznie związane jest z koniecznością opracowywania programów rewitalizacji, niezbędne jest również rozróżnienie tych pojęć:

Projekt rewitalizacyjny – przedsięwzięcie, (mogące być przedmiotem umowy o dofinansowanie pomiędzy beneficjentem a instytucją odpowiedzialną za przyznawanie dotacji), będące najmniejszą, dająca się wyodrębnić jednostką stanowiącą przedmiot pomocy, obejmujące kompleksowe, zmierzające do ożywienia społeczno – gospodarczego działania na wybranym fragmencie zdegradowanego obszaru miasta, powiązane z określonymi projektami inwestycyjnymi, łączącymi zamierzenia adaptacyjne z takimi jak remont, modernizacja lub rewaloryzacja.

Program rewitalizacji(PRe) - dokument strategiczny, określający potrzeby, formułujący założenia procesu ożywiania zdegradowanych obszarów a także wyznaczający konieczne do przeprowadzenia działania lub przynajmniej ich ramy. Ma za zadanie koordynację wielu projektów rewitalizacyjnych, w celu uzyskania jak najlepszego efektu w proporcji do zainwestowanych środków, a także kumulację środków. Powinien obejmować działania zarówno sektora publicznego jak i nie publicznego.

Lokalny Program Rewitalizacji (LPR) - określenie Programu Rewitalizacji używane w dokumentach ZPORR. Oprócz rozszerzenia nazwy, LPR zawierać powinien wszystkie wymienione w definicji PRe elementy a także musi określać granice obszaru, który może zostać poddany rewitalizacji, ma na celu koordynację projektów rewitalizacyjnych, powinien zawierać: opis niezbędnych działań potrzebnych dla rozwoju gospodarczego rewitalizowanych terenów, proponowane sposoby rozwiązywania problemów społecznych, a także kilkuletnie plany finansowe gminy dotyczące rewitalizacji obszarów miejskich. Musi być przyjęty uchwałą właściwej Rady Gminy.

Szczegółowe wymagania odnośnie zawartości Lokalnego Programu Rewitalizacji oraz sposobu jego sporządzania opisano w rozdziale 4.

3. SPOSOBY OCHRONY BUDYNKÓW I ZABYTKÓW POPRZEZ ICH ADAPTACJĘ DO NOWYCH FUNKCJI.

W rozdziale zamieszczono informacje o tym, gdzie można szukać dofinansowania projektów europejskich, kto i na jakich zasadach może się ubiegać o dofinansowanie swojego projektu a także na jakie rodzaje projektów można uzyskać dofinansowanie. Wspomniano też o możliwościach uwzględnienia w projektach rewitalizacyjnych obiektów i zespołów zabytkowych.

Jak już wspomniano w podrozdziale 1.4., zabytki posiadają określone wartości i stanowią ograniczony i w zasadzie nieodnawialny zasób, podobnie jak zasoby przyrodnicze. Zasoby zabytków są skończone i ograniczone w tym znaczeniu, że w przeszłości powstała określona, zamknięta liczba przedmiotów lub obiektów, które zostały uznane za zabytki. Ale zdarza się, że obiekty, które wczoraj uważaliśmy za bezwartościowe, jutro mogą uzyskać status świadka historii, gdy pokryje je patyna czasu. Dziedzictwo kulturowe jest zasobem w rozumieniu ekonomicznym i społecznym. Wartości zabytków dzielimy na wartości nieekonomiczne i ekonomiczne. Do wartości nieekonomicznych należą wartości naukowe, symboliczne - niezmiernie ważne zwłaszcza w aspekcie rozwoju tzw. „małych ojczyzn" a także wartości estetyczne.

Z punktu widzenia procesów rewitalizacji istotna jest też wartość ekonomiczna zabytku. Bardzo często ona decyduje czy zabytek przetrwa, czy też nie. Wartość ekonomiczną wyznacza materialna, rynkowa wartość zabytku a także możliwości użytkowania obiektu w innych funkcjach, niekoniecznie związanych z eksponowaniem wartości kulturowych.

Wartość zabytku zależy więc w dużej mierze od tego, czy i jak jest on użytkowany lub może być użytkowany. Oznacza to w zasadniczej większości przypadków adaptację, czyli przystosowanie zabytku do nowych funkcji. Mogą to być funkcje biurowe, usługowe, gastronomiczne, hotelowe, muzealne i inne. Granice dopuszczalnych zmian adaptacyjnych w procesie przywracania zabytku do użyteczności są różne, w zależności od typu obiektu. W wielu zabytkach niemożliwe są zmiany wewnątrz obiektu lub zmiana jego bryły. Są wszak sytuacje odwrotne. Przykładem są adaptacje starych zespołów poprzemysłowych na mieszkania (tak zwane lofty) lub obiekty komercyjne bądź użyteczności publicznej. Substancją najbardziej cenną jest sama konstrukcja obiektu, jej bryła i podziały architektoniczne fasad, natomiast podziały wewnętrzne ulegały częstym przemianom lub w ogóle były tymczasowe, co wynikało z potrzeby częstych zmian, związanych ze wstawianiem nowych wielkogabarytowych silników, urządzeń i taśm produkcyjnych.

Jeszcze inny wymiar wartości ekonomicznej istnieje w pośrednim wykorzystaniu zabytków. Przejawia się to w szeroko rozumianym systemie prezentacji zabytków. Kluczowymi odbiorcami zabytków w tej formie są turyści. Turystyka kulturowa to jedna z głównych form turystyki, której organizacja oparta jest na założeniach kontaktu i spotkania z szeroko rozumianą kulturą. Potencjał turystyczny Polski jest duży, jednakże efekty gospodarcze ruchu turystycznego są niewspółmiernie niskie. Niezbędne jest zatem urozmaicenie oferty turystycznej o atrakcje kulturalne, w tym rozwój infrastruktury kultury, istotnej dla konkurencyjności oferty produktów turystyki, sprzyjającej wydłużeniu sezonu turystycznego oraz prowokowaniu wydatków turystów.

Rewitalizacja obszaru może być połączona z ochroną, konserwacją zabytków i ich odpowiednią adaptacją. W ten sposób może przyczynić się do rozwoju turystyki, a także do poprawy estetyki otoczenia i tym samym stanowić niematerialny, pozaekonomiczny, psychologiczny czynnik służący poprawie poziomu życia. Estetyczne otoczenie, nasycone

dodatkowymi atrakcjami niematerialnymi, jest równie istotne jak wzrost gospodarczy i poprawa materialnych aspektów życia.

Przygotowując projekty rewitalizacyjne i planując procesy rewitalizacji zdegradowanych obszarów, należy pamiętać, że prace przy nich mogą stać się także środkiem do zwalczania bezrobocia – rynek usług konserwatorskich rozwija się w Polsce bowiem coraz bardziej intensywnie.

Wykorzystanie obiektów zabytkowych w projektach rewitalizacyjnych nie jest obowiązkowe, ale warto pamiętać o takiej możliwości i zdawać sobie sprawę jakie efekty można uzyskać wykorzystując zabytki.

Powyższe oczywiście nie ma zastosowania w przypadku obszarów zdegradowanych, które nie posiadają obiektów zabytkowych na swoim terenie. Więcej informacji o możliwościach adaptacji a także ochronie obiektów zabytkowych można znaleźć w podrozdziale 1.4.

3.1. Opis wybranych Priorytetów i poddziałań

W niniejszym podrozdziale przywoływane są zapisy Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego (ZPORR). Należy zaznaczyć, że ZPORR jest Programem Operacyjnym, w którym wyznaczono zasady wydatkowania środków w okresie programowania 2004 – 2006. Od roku 2007 nastąpią zmiany. W czasie powstawania niniejszego poradnika tworzono w każdym z 16 województw, Regionalne Programy Operacyjne. Ich ostateczne wersje będą znane na początku 2007 roku, natomiast pierwsze konkursy wniosków planuje się mniej więcej w połowie roku 2007. Przestudiowanie zapisów ZPORR jest zasadne ze względu na to, że doświadczenia zdobyte podczas wdrażania ZPORR, stanowią punkt wyjścia dla zespołów przygotowujących Regionalne Programy Operacyjne.

Można się spodziewać pewnych różnic pomiędzy Regionalnymi Programami Operacyjnymi a ZPORR. Biorąc jednak pod uwagę, że zasady konstruowania Programów Operacyjnych są zbliżone do tych, które stosowano opracowując ZPORR nie będą one szokujące. Zatem przeanalizowanie i przyswojenie zasad, według których formułowano ZPORR, jest przydatne dla przyszłych Beneficjentów Regionalnych Programów Operacyjnych.

Należy jednak pamiętać, że w przypadku przygotowywania konkretnego projektu, dla którego chcemy uzyskać dofinansowanie z określonego programu, każdorazowo należy zapoznać się zasadami przygotowania projektu w ramach właściwego dla danego województwa Regionalnego Programu Operacyjnego i je w całości zastosować.

Poniżej przedstawiono zapisy określające rodzaje Beneficjentów oraz rodzaje [typy] kwalifikujących się projektów. Wprowadzenie do problematyki zamieszczono w podrozdziale 1.3.

Najszerzej przedstawiono te zapisy, które dotyczą rewitalizacji formułowanej wprost jako „rewitalizacja”. Ponadto wskazano te fragmenty Uzupełnienia Programu, które wskazują na możliwości realizacji inwestycji nienazywanych mianem „rewitalizacji”. Jednakże ich realizacja na obszarach zdegradowanych, pod warunkiem umieszczenia tychże zamierzeń w LPR, może zwiększyć rzeczywistą rewitalizację obszaru.

Dla przyswojenia postanowień ZPORR niezbędna jest lektura Uzupełnienia Programu oraz innych dokumentów, które wymienia się w odnośnikach znajdujących się w tekście poradnika. Niniejszy poradnik nie zastąpi Uzupełnienia ZPORR, może jednak stanowić

swoiste wprowadzenie i ułatwić wybór kwestii najistotniejszych z punktu widzenia rewitalizacji.

Jak już wspomniano w podrozdziale 1.3., możliwość dofinansowania projektów rewitalizacyjnych została zawarta w Działaniu 3.3 Zdegradowane obszary miejskie, poprzemysłowe i powojskowe. W ramach tego działania wyodrębnia się dwa podziałania rewitalizacyjne:

- Poddziałanie 3.3.1 Rewitalizacja obszarów miejskich
- Poddziałanie 3.3.2 Rewitalizacja obszarów poprzemysłowych i powojskowych

3.2. Kwalifikowalność projektów i koszty kwalifikowalne

Sam fakt, że projekt jest zgodny z rodzajami projektów wymienionymi w dokumentach programowych, nie daje pewności, że może on to dofinansowanie uzyskać. Pojawia się tu pojęcie „k w a l i f i k o w a l n o ś c i" projektu, które oznacza cechę [zespół cech] projektu, która „kwalifikuje" go do wsparcia – dofinansowania z UE. Stwierdzenie kwalifikowalności oznacza, że projekt może być realizowany, gdyż jest zgodny z określonymi zasadami. Jest to tylko jeden z warunków, które muszą być spełnione, żeby dany projekt mógł być brany pod uwagę w procedurze konkursowej.

3.2.1. Projekty kwalifikowalne

Można wyróżnić trzy zasady k w a l i f i k o w a l n o ś c i p r o j e k t ó w :

Zasada pierwsza: projekt musi być zgodny z politykami wspólnotowymi Unii Europejskiej, m.in. w zakresie: konkurencji, udzielania zamówień publicznych, ochrony i poprawy stanu środowiska naturalnego, równego traktowania kobiet i mężczyzn.

Zasada druga: projekt musi przewidywać działanie w obszarze objętym wsparciem w ramach danego funduszu. W przypadku Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego kwestie te rozstrzyga Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego1783/1999, w przypadku Europejskiego Funduszu Społecznego kwestie te rozstrzyga Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego 1784/1999 [Patrz: Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego1783/1999, Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego 1784/1999]. Zasada druga jest spełniana automatycznie przez zgodność z zasadą trzecią. Program Operacyjny przekłada na język konkretnych działań intencje wyartykułowane w ww. Rozporządzeniach.

Zasada trzecia: projekt musi być zgodny ze szczegółowymi zasadami kwalifikowalności projektów dla danego Programu Operacyjnego.

Typy projektów kwalifikowalnych zostały dość dokładnie określone w Uzupełnieniu ZPORR – dla każdego Działania i Poddziałania [Patrz: Uzupełnienie ZPORR]
W Roz. 3.1 dokładnie przedstawiono m.in. typy projektów, które w ramach danego Działania i Poddziałania ZPORR były uznawane za kwalifikowlane [dla wybranych Działań i Poddziałań].
Podczas przygotowywania projektów do ZPORR konieczna była znajomość odpowiednich zapisów Uzupełnienia Programu. Dokument ten rozstrzygał – w odniesieniu do każdego projektu, czy dany projekt może być uznany za kwalifikowany do wsparcia ze środków

przyznawanych w ramach ZPORR. Należy sądzić, że podobne dokumenty będą w jasny sposób rozstrzygały kwalifikowalność działań planowanych przez Beneficjentów w nadchodzącym okresie programowania 2007 – 2013.

3.2.2. Koszty kwalifikowalne

Omawiając projekty kwalifikowalne należy wspomnieć o jeszcze jednym dość podobnie brzmiącym pojęciu k o s z t u k w a l i f i k o w a n e g o .
Koszty kwalifikowalne to te, które – w świetle obowiązujących przepisów – kwalifikują się do refundacji w ramach dofinansowania projektu.

Generalnie rzecz biorąc, o tym czy dany koszt kwalifikuje się do refundacji, decydują dwie zasady. Pierwsza z nich, bardziej ogólna wskazuje, że koszt kwalifikowalny to ten, który jest wydatkowany zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa; w szczególności wymienia się tu ustawę Prawo zamówień publicznych, jak również ustawę Kodeks Pracy. Druga zasada wskazuje, że koszt kwalifikowany to ten, który jest wydatkowany ściśle według reguł określonych w dokumentacji danego Programu Operacyjnego i innych dokumentów uściślających jego zapisy.
Podczas przygotowywania projektu niezbędna jest znajomość tych przepisów. Jest to bodajże najtrudniejsze zadanie, które stoi przed Beneficjentami. Należy pamiętać, że nawet bardzo dobry projekt może być źle przygotowany. Konieczna jest zgodność założeń projektu z wymaganiami dotyczącymi kwalifikowalności, dyktowanymi przez instytucje decydujące o udzieleniu dofinansowania.

Nie sposób w ramach niniejszego poradnika wskazać, jakie koszty, dla jakich projektów są kwalifikowalne. Dlatego poniżej podano ogólne zasady kwalifikowalności kosztów, które odnoszą się do wszystkich projektów ubiegających się o dofinansowanie ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.

Ogólne zasady k w a l i f i k o w a l n o ś c i k o s z t ó w , są następujące:

Zasada pierwsza: kwalifikowalne są wydatki poniesione w ramach danego projektu, niezbędne dla jego realizacji. Przy planowaniu każdego, nawet najdrobniejszego kosztu powinniśmy zadać sobie pytanie: czy bez poniesienia tego kosztu [uzyskania określonego dobra za dany koszt] moglibyśmy zrealizować nasz projekt? Czy ewentualna rezygnacja z ponoszenia danego kosztu miałaby wpływ na realizację celów projektu?

Zasada druga: kwalifikowalne są wydatki rzeczywiście ponoszone i udokumentowane. Przy planowaniu każdego, nawet najdrobniejszego kosztu powinniśmy zadać sobie pytanie: czy jesteśmy w stanie udokumentować poniesienie danego kosztu? Czy dysponujemy środkami by ponieść dany koszt [który, jak zakładamy, zostanie później zwrócony]?

Zasada trzecia: kwalifikowane są wydatki poniesione w określonym przedziale czasowym. Przy planowaniu każdego, nawet najdrobniejszego kosztu powinniśmy zadać sobie pytanie: Czy dany koszt zostanie poniesiony i udokumentowany w czasie, który pozwoli nam ostatecznie rozliczyć projekt? Czy planowane przez nas ostateczne rozliczenie projektu nastąpi w czasie, który przez dokumenty programowe został określony jako „okres kwalifikowalności kosztów”? W tym wypadku niezbędne jest dotarcie do właściwych

informacji – w przypadku ZPORR były one zawarte w Uzupełnieniu ZPORR oraz w innych dokumentach, wskazywanych przez instytucje odpowiedzialne za wdrażanie funduszy.

Zasada czwarta: kwalifikowane są wydatki ponoszone zgodnie z obowiązującymi przepisami, m.in. konieczne może być przeprowadzenie procedury zamówień publicznych. Przy planowaniu kosztów powinniśmy zadać sobie pytanie: Czy jesteśmy przygotowani do przeprowadzenia procedury zamówień publicznych?

Ministerstwa przygotowały publikacje, w których w sposób szczegółowy przedstawione są zasady kwalifikowalności kosztów [Patrz: Kwalifikowalność wydatków w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego [EFRR], Kwalifikowalność wydatków w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego].

Od właściwej identyfikacji kwalifikowalności kosztów zależy właściwe sporządzenie tzw. „montażu finansowego". Należy pamiętać, że poziom dofinansowania oznacza procentowy udział refundacji w kosztach kwalifikowalnych.

Przykład: jeżeli nasz projekt będzie kosztował 100 000 zł, jednak 10 000 to koszty niekwalifikowalne z powodu [np.] braku możliwości ich udokumentowania, to refundacja będzie wynosiła 75% z 90 000. Tym samym wkład własny będzie stanowił 25% z 90 000. Pozostałe, niekwalifikowalne 10 000 będziemy musieli ponieść niezależnie od dofinansowania. W rzeczywistości koszty, jakie poniesiemy dla realizacji będą wynosiły 25% z 90 000 plus 10 000.

3.3. Typy kwalifikujących się projektów[25].

W niniejszym podrozdziale zamieszczono zestawienie typów kwalifikujących się projektów rewitalizacyjnych, na które można było uzyskać dofinansowanie, ubiegając się o środki przewidziane w ZPORR.

3.3.1. Typy kwalifikujących się projektów w ramach Poddziałania 3.3.1 ZPORR

Pamiętając, że inwestycje wdrażane w ramach Poddziałania 3.3.1. muszą wynikać z Lokalnych Programów Rewitalizacji, beneficjenci tego poddziałania mogą ubiegać się o dofinansowanie niżej wymienionych projektów:

1) porządkowanie „starej tkanki" urbanistycznej poprzez odpowiednie zagospodarowywanie pustych przestrzeni w harmonii z otoczeniem,
2) izolacja, remont lub przebudowa elewacji, fasad i dachów budynków oraz pomieszczeń przeznaczonych na cele gospodarcze, szkoleniowe lub kulturalne - za wyjątkiem przeprowadzania prac budowlano-montażowych w indywidualnych mieszkaniach, wraz z zagospodarowaniem przyległego terenu, w tym:
   a) remont, przebudowa w budynkach instalacji: grzewczych, elektrycznych, gazowych i wodno-kanalizacyjnych,

[25] Podrozdział stanowi wyciąg z UZPORR w zakresie typów projektów kwalifikowalnych dla poddziałań 3.3.1. i 3.3.2.

b) zagospodarowanie terenu przyległego do obiektu - budowa, remont, przebudowa małej architektury, wykonywanie ogrodzeń,

3) renowacja budynków o wartości architektonicznej i znaczeniu historycznym znajdujących się na rewitalizowanym terenie, w tym ich adaptacja na rozmaite cele: gospodarcze, społeczne, edukacyjne, turystyczne lub kulturalne, przyczyniająca się do tworzenia stałych miejsc pracy. Priorytetowo będą traktowane budynki o potencjale potrzebnym dla rozwoju turystyki. Renowacja będzie się składała z działań wspierających prace konserwatorskie, odnawianie zabudowań (z wyjątkiem indywidualnych mieszkań);
4) prace konserwatorskie, odnowienie fasad i dachów budynków o istotnej wartości architektonicznej i znaczeniu historycznym, znajdujących się w rejestrze zabytków, wraz z zagospodarowaniem przyległego terenu, przyczyniające się do tworzenia stałych miejsc pracy;
5) wyburzanie budynków ze względu na przeznaczanie terenu na inne cele: usługowe, kulturowe, edukacyjne, gospodarcze, turystyczne lub rekreacyjne;
6) remont lub przebudowa infrastruktury publicznej, związanej z rozwojem funkcji turystycznych, rekreacyjnych, kulturalnych;
7) tworzenie stref bezpieczeństwa i zapobiegania przestępczości w zagrożonych patologiami społecznymi obszarach miast, przez:
   a) budowę lub remont oświetlenia,
   b) zakup i instalację systemów monitoringu.
8) adaptacja, przebudowa lub remonty budynków znajdujących się na terenie rewitalizowanym, a także zagospodarowanie przestrzeni użyteczności publicznej na cele edukacyjne-społeczne, w tym: przedszkola, szkoły podstawowe, gimnazja, szkoły średnie i ponadgimnazjalne, szkoły wyższe, szkolne stołówki, domy dziecka, ośrodki walki z patologiami społecznymi (narkomanią, alkoholizmem), poradnie psychologiczne, świetlice dla dzieci i młodzieży, domy kultury, Warsztaty Terapii Zajęciowej oraz obiekty służące pomocą społeczną (np. dla samotnych matek z dziećmi, dla zapobiegania przestępczości, punkty służące pomocą w społeczno- zawodowej adaptacji byłych więźniów. Priorytetowo będą traktowane obiekty, które przede wszystkim przyczynią się do rozwoju działalności gospodarczej i wzrostu zatrudnienia (za wyjątkiem wykonawców prac remontowo-instalacyjnych w indywidualnych mieszkaniach), w tym wykonywanie:
   a) izolacji, remontów, przebudowy fasad i dachów budynków;
   b) remontów, przebudowy, adaptacji pomieszczeń,
   c) budowy, remontów, przebudowy w budynkach instalacji: grzewczych, wodno- kanalizacyjnych, gazowych, elektrycznych,
   d) zagospodarowania przyległego terenu (np. budowa, remont, przebudowa ogrodzeń i małej architektury),
9) przebudowa, wymiana lub remont infrastruktury wodno-kanalizacyjnej, elektrycznej, grzewczej i gazowej w rewitalizowanych obiektach publicznych, usługowych,
10) regeneracja, rehabilitacja i zabudowywanie pustych przestrzeni publicznych, w tym remont lub przebudowa: placów, rynków, parkingów, placów zabaw dla dzieci, publicznych toalet miejskich, małej architektury (np. tarasy widokowe, fontanny, ławki, kosze na śmieci), miejsc rekreacji, terenów zielonych (zieleń wysoka, niska. trawniki), oraz prace restauracyjne na terenie istniejących parków:
    a) izolacja, remont, przebudowa fasad i dachów budynków,
    b) remont, przebudowa, adaptacja pomieszczeń,

c) budowa, remont, przebudowa w budynkach instalacji: grzewczych, wodno - kanalizacyjnych, gazowych, elektrycznych,
d) zagospodarowanie przyległego terenu (np. budowa, remont, przebudowa ogrodzeń i małej architektury),

11) remonty lub przebudowa infrastruktury technicznej, szczególnie służącej ochronie środowiska na terenie zdegradowanych dzielnic miast, w tym:
a) budowa, remonty lub przebudowa sieci kanalizacyjnych i innych urządzeń do oczyszczania, gromadzenia, odprowadzania i przesyłania ścieków,
b) budowa, remonty lub przebudowa kanalizacji deszczowej,
c) wymiana elementów konstrukcyjnych zawierających azbest w budynkach publicznych, (poza celami mieszkaniowymi), w przypadku, gdy nie wymaga to przebudowy całego obiektu i po spełnieniu wymagań przekazania powstałych odpadów podmiotom, które uzyskały zezwolenie właściwego organu na prowadzenie działalności w zakresie gospodarki takimi odpadami,
d) budowa, remonty lub przebudowa sieci wodociągowych, ujęć wody i urządzeń służących do gromadzenia i uzdatniania wody oraz urządzeń regulujących ciśnienie wody,

12) poprawa funkcjonalności ruchu kołowego, ruchu pieszego i estetyki przestrzeni publicznych rewitalizowanego terenu, w tym:
a) remonty, przebudowa lub modernizacja dróg lokalnych (gminnych lub powiatowych) i ulic prowadzących do dzielnic mieszkalnych oraz komunalnych dróg osiedlowych, (między innymi wzmocnienie podbudowy jezdni, polepszenie stanu nośności, wymiana i poszerzenie nawierzchni) oraz wykonywanie małych obiektów inżynieryjnych,
b) budowa, remonty lub przebudowa chodników i przejść dla pieszych, jak również wszelkie inne prace infrastrukturalne i zakup wyposażenia pozwalającego zwiększyć bezpieczeństwo pieszych, rowerzystów lub zwierząt, (np. budowa, przebudowa lub remont ścieżek rowerowych),

13) remont lub przebudowa obiektów pełniących funkcje zaplecza turystycznego, kulturalnego,
14) remont, przebudowa lub przystosowanie budynków i przestrzeni dla potrzeb tworzenia inkubatorów przedsiębiorczości,
15) remont, przebudowa lub przystosowanie budynków i infrastruktury do celów turystycznych i kulturalnych (włącznie z odnowieniem i konserwacją obiektów dziedzictwa kulturowego), prowadzące do zrównoważonego rozwoju i tworzenia miejsc pracy.

Projekty z zakresu kultury, przewidziane w tym Działaniu, nie mogą być związane z działalnością gospodarczą, za wyjątkiem działalności statutowej nie nastawionej na zysk realizowanej przez działające w imieniu samorządu terytorialnego jednostki organizacyjne, instytucje kultury z sektora finansów publicznych, dla których organem założycielskim są jednostki administracji rządowej lub samorządowej, a także organizacje pozarządowe, w tym stowarzyszenia, fundacje, kościoły i związki wyznaniowe.

3.3.2. Typy kwalifikujących się projektów w ramach Poddziałania 3.3.2 ZPORR

Podobnie jak w przypadku inwestycji, wdrażanych w poddziałaniu 3.3.1., inwestycje wdrażane w ramach Poddziałania 3.3.2. muszą wynikać z Lokalnych Programów Rewitalizacji. Beneficjenci tego poddziałania, mogą ubiegać się o dofinansowanie niżej wymienionych projektów:

1) izolacja, remont, prace rozbiórkowe, przebudowa lub adaptacja budynków, obiektów, infrastruktury i urządzeń poprzemysłowych i powojskowych wraz z zagospodarowaniem przyległego terenu w celu nadania im nowych funkcji użytkowych: usługowych, turystycznych, rekreacyjnych, zdrowotnych edukacyjnych:
   a) remont, przebudowa lub adaptacja opustoszałego obiektu budowlanego i pomieszczeń na: biura, warsztaty, pomieszczenia dla inkubatorów przedsiębiorczości, pomieszczenia konferencyjne, a także dla: przedszkoli, szkół podstawowych, gimnazjów, szkół średnich i ponadgimnazjalnych, szkół wyższych, szkolnych stołówek, domów dziecka, ośrodków walki z patologiami społecznymi (narkomanią, alkoholizmem), poradni psychologicznych, świetlic dla dzieci i młodzieży, domów kultury, Warsztatów Terapii Zajęciowej, obiektów służących pomocą społeczną (np. dla samotnych matek z dziećmi, punktów zapobiegania przestępczości, punktów służących pomocą w adaptacji społeczno-zawodowej byłych więźniów),
   b) pomoc strukturom świadczącym usługi dla lokalnej społeczności, przyczyniające się do tworzenia lub ochrony miejsc pracy i przeciwdziałania marginalizacji społecznej. Priorytetowo traktowane będą projekty, które będą wspierać działania gospodarcze, w tym:
      - izolację, remont, przebudowę fasad i dachów budynków;
      - budowa, remont, przebudowa w budynkach instalacji: grzewczych, wodno- kanalizacyjnych, gazowych, elektrycznych,
      - zagospodarowanie przyległego terenu (np. budowa, remont, przebudowa ogrodzeń i małej architektury),
2) izolacja, remont, adaptacja lub przebudowa pokoszarowych budynków mieszkalnych w celu nadania im nowych funkcji: usługowych, gospodarczych, społecznych, edukacyjnych, rekreacyjnych (za wyjątkiem prac budowlano - instalacyjnych w indywidualnych mieszkaniach), w tym:
   a) remont, przebudowa, adaptacja pomieszczeń (za wyjątkiem celów mieszkaniowych),
   b) izolacja, remont, przebudowa fasad, dachów,
   c) budowa, remont, przebudowa w budynkach instalacji: grzewczych, wodno- kanalizacyjnych, elektrycznych, gazowych,
   d) zagospodarowanie przyległego terenu, w tym budowa, remont, przebudowa małej architektury i ogrodzeń,
3) porządkowanie „starej tkanki" urbanistycznej poprzez odpowiednie zagospodarowywanie i zabudowywanie pustych przestrzeni, w harmonii z otoczeniem, na cele: usługowe, edukacyjne, społeczne, turystyczne, rekreacyjne, gospodarcze, kulturalne;
4) wyburzanie budynków w celu realizacji nowych funkcji: usługowych, kulturowych, edukacyjnych, gospodarczych, turystycznych lub rekreacyjnych,

5) renowacja - prace związane z konserwacją, rewaloryzacją, zachowaniem, adaptacją budynków, infrastruktury o znacznej wartości architektonicznej i znaczeniu historycznym (w tym z zakresu ochrony dziedzictwa przemysłowego i obiektów o znaczeniu militarnym), a także ich adaptacja na cele: gospodarcze, społeczne i kulturalne, wraz z zagospodarowaniem przyległego otoczenia - znajdujących się na rewitalizowanym terenie;
6) prace konserwatorskie, odnowienie fasad i dachów budynków o wartości architektonicznej i znaczeniu historycznym znajdujących się w rejestrze zabytków wraz z zagospodarowaniem przyległego terenu, przyczyniające się do tworzenia stałych miejsc pracy,
7) zakładanie parków lub zalesianie oczyszczonego obszaru, w celu nadania mu funkcji turystycznych lub rekreacyjnych,
8) zabudowywanie pustych przestrzeni — budowa, remont lub przebudowa: placów, rynków, parkingów, placów zabaw dla dzieci, publicznych toalet, małej architektury (np. tarasy widokowe, fontanny, ławki, kosze na śmieci), miejsc rekreacji, terenów zielonych (zieleń wysoka, niska i trawniki) oraz prace restauracyjne na terenie istniejących parków,
9) budowa, przebudowa lub remont podstawowej infrastruktury komunalnej, w szczególności w zakresie ochrony środowiska naturalnego oraz infrastruktury transportowej znajdującej się na terenie rewitalizowanym:
   a) budowa, przebudowa lub modernizacja sieci wodociągowych, ujęć wody, urządzeń służących do gromadzenia i uzdatniania wody oraz urządzeń regulacji ciśnienia wody,
   b) budowa, przebudowa lub modernizacja oczyszczalni ścieków,
   c) budowa, remont lub przebudowa sieci kanalizacyjnych i innych urządzeń do oczyszczania, gromadzenia, odprowadzania i przesyłania ścieków,
   d) budowa, remont lub przebudowa kanalizacji deszczowej,
   e) rekultywacja gruntów, usuwanie niebezpiecznych materiałów - jeśli stanowi to niezbędny element realizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji,
   f) wymiana elementów konstrukcyjnych zawierających azbest w budynkach publicznych (poza celami mieszkaniowymi) w przypadku, gdy nie wymaga to przebudowy całego obiektu i po spełnieniu wymagań przekazania powstałych odpadów podmiotom, które uzyskały zezwolenie właściwego organu na prowadzenie działalności w zakresie gospodarki takimi odpadami,
   g) budowa, remont lub przebudowa systemów odwadniających,
   h) budowa, remont lub przebudowa: chodników, przejść dla pieszych lub zwierząt, ścieżek rowerowych,
   i) budowa lub remont parkingów,
   j) budowa, rozbudowa, modernizacja lub remont dróg (poza drogami międzynarodowymi, krajowymi i wojewódzkimi), na terenach obszarów powojskowych i poprzemysłowych oraz ich połączeń z siecią dróg publicznych (np.: zwiększenie nośności, usunięcie ostrych i ciasnych zakrętów, poszerzenie nawierzchni), łącznie z budową lub remontem drogowej infrastruktury towarzyszącej (w tym obiektów inżynieryjnych), kompleksowe uzbrojenie terenu pod inwestycje,

10) tworzenie stref bezpieczeństwa na terenie byłych obszarów poprzemysłowych i powojskowych w miastach, w celu zapobiegania przestępczości w zagrożonych patologiami społecznymi obszarach, w tym:
    a) budowa lub remont oświetlenia,
    b) zakup i instalacja systemów monitoringu przyczyniających się do realizacji działania,
11) budowa, przebudowa lub remont obiektów rewitalizowanego obszaru dla nadania im funkcji zaplecza kulturalnego, turystycznego lub rekreacyjnego, w celu tworzenia stałych miejsc pracy.

Podobnie jak w przypadku projektów z poddziałania 3.3.1, projekty z zakresu kultury przewidziane w Działaniu nie mogą być związane z działalnością gospodarczą, za wyjątkiem działalności statutowej nie nastawionej na zysk, realizowanej przez działające w imieniu samorządu terytorialnego jednostki organizacyjne, instytucje kultury z sektora finansów publicznych dla których organem założycielskim są jednostki administracji rządowej lub samorządowej, a także organizacje pozarządowe, w tym stowarzyszenia, fundacje, kościoły i związki wyznaniowe.

3.4. Kto może być beneficjentem funduszy

Poprzez pojęcie „Beneficjenta" najczęściej rozumie się „Beneficjenta Końcowego" – „Ostatecznego odbiorcę pomocy" – jest to podmiot, który otrzymuje dofinansowanie, jest stroną w umowie z instytucją przyznającą dofinansowanie (np. wojewodą) i tym samym jest zobowiązany do wydatkowania środków europejskich w ramach dofinansowania na określonych warunkach i na określony cel. **W niniejszym poradniku pojęciem „Beneficjent" będzie określany „Ostateczny odbiorca pomocy".** Praktyka taka jest obecnie powszechnie stosowana.

Beneficjentem funduszy – dofinansowania w ramach ZPORR może być podmiot, który:

- spełnia szereg wymagań formalnych,
- zamierza zrealizować określone zadania i w tym celu przygotował projekt a następnie złożył wniosek aplikacyjny o dofinansowanie wraz załącznikami.

Beneficjent musi spełnić szereg wymagań. Wśród wymagań formalnych najbardziej istotne to:

- W kategoriach Beneficjentów dla danego kierunku działań - Działania lub Poddziałania [nazewnictwo obowiązujące w ZPORR] znajduje się kategoria Beneficjentów, do której zalicza się podmiot ubiegający się o dofinansowanie,

Przykład: w Poddziałaniu 3.3.1 ZPORR dopuszcza się aplikowanie o dofinansowanie wspólnotom mieszkaniowym, w innych Działaniach i Poddziałaniach nie dopuszcza się takiej możliwości – oznacza to, że wspólnota mieszkaniowa nie może aplikować o środki z innych Poddziałań niż 3.3.1 ZPORR.

- Podmiot ubiegający się o dofinansowanie zabezpieczył środki na tzw. „wkład własny" – posiada środki finansowe w wysokości 15% lub 25% [najczęściej] wartości kosztów kwalifikowalnych projektu.

Pojęcie kosztów kwalifikowalnych zostało przedstawione w Roz. 1.3.3.

Uwaga!
Niekiedy używa się pojęcia Beneficjenta Ostatecznego. Najogólniej rzecz ujmując, jest to najczęściej grupa osób, które skorzystają z dofinansowania – do nich kierowane są działania przewidziane w projekcie. Przygotowując projekt należy zdefiniować takich Beneficjentów – tzn. wskazać, dla jakiej grupy osób kieruje się planowane w projekcie działania. Należy mieć tu na względzie cele danego Działania czy Poddziałania. Jeśli jest nim np. zwalczanie bezrobocia, to Beneficjentami powinny być osoby bezrobotne lub zagrożone utratą pracy, jeżeli celem jest wsparcie przedsiębiorstw, to powinni to być przedsiębiorcy... itd. Beneficjentów Ostatecznych definiuje się m.in. za pomocą kryteriów przestrzennych lub geograficznych (obszar pochodzenia – dzielnica, miasto, region, kraj), kryteriów społecznych (osoby dotknięte problemami...), innych kryteriów, takich jak np. „osoby, które odpowiedzą na ogłoszenie rekrutacyjne", „osoby, które zostaną zaproszone do udziału w...". Należy pamiętać, że na Beneficjencie Końcowym spoczywa obowiązek wskazania wykonalności dotarcia do Beneficjentów Ostatecznych. Niekiedy udowadnianie powyższego nie jest konieczne – ogólnodostępny park w przestrzeni dzielnicy będzie służył w głównej mierze mieszkańcom tej dzielnicy – nie ma tu potrzeby dalszych wyjaśnień. Niekiedy jednak uczestnictwo Beneficjentów Ostatecznych w projektowanych działaniach wymaga dodatkowych ustaleń i zobowiązań – np. zajęcia aktywizacji dla seniorów będą realizowane po wykonaniu określonych czynności rekrutacyjnych.

3.4.1. Kategorie Beneficjentów.

Beneficjentami Działania 3.3 Zdegradowane obszary miejskie, poprzemysłowe i powojskowe, w ramach Poddziałania 3.3.1. Rewitalizacja obszarów miejskich i 3.3.2 Rewitalizacja obszarów poprzemysłowych i powojskowych mogą być:

1) Jednostki samorządu terytorialnego, jak również związki, porozumienia i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego.
2) Następujące podmioty, których projekt został ujęty w Lokalnym Programie Rewitalizacji:
   a) spółki prawa handlowego oraz inne jednostki organizacyjne nie działające w celu osiągnięcia zysku lub przeznaczające zyski na cele statutowe, w których większość udziałów lub akcji posiadają podmioty wymienione w pkt 1 i 2 lub samorząd województwa,
   b) podmioty wykonujące usługi publiczne na podstawie umowy zawartej z jednostką samorządu terytorialnego, w których większość udziałów lub akcji posiada gmina lub powiat,
   c) podmioty wybrane w wyniku postępowania przeprowadzonego na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych, dostarczające usługi użyteczności publicznej na zlecenie jednostek samorządu terytorialnego, pod warunkiem przestrzegania zasad pomocy publicznej określonych w przepisach odrębnych,
   d) organizacje pozarządowe nie działające w celu osiągnięcia zysku, w tym stowarzyszenia, fundacje oraz kościoły i związki wyznaniowe,
   e) spółdzielnie mieszkaniowe,
   f) jednostki zaliczane do sektora finansów publicznych, w szczególności policja, straż pożarna,
   g) szkoły wyższe,
   h) wspólnoty mieszkaniowe – dla projektów dotyczących konserwacji i renowacji fasad budynków oraz połaci dachowej, a także dla projektów dotyczących zagospodarowania budynków i przyległego otoczenia zgodnie z celami poddziałania

(bez prowadzenia prac w indywidualnych mieszkaniach) - znajdujących się w rejestrze zabytków i pod warunkiem, że wiążą się one z tworzeniem stałych miejsc pracy.

Oprócz wymienionych w ramach Poddziałania 3.3.2 Rewitalizacja obszarów poprzemysłowych i powojskowych, beneficjentem mogą być również: związki, porozumienia i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego.

Podsumowanie

W świetle powyższych zapisów projektem rewitalizacyjnym jest przedsięwzięcie:

1. realizowane przez podmiot wymieniony w „kategoriach beneficjentów",
2. realizowane przez podmiot spełniający postulaty zawarte w „celu działania" oraz „opisie działania",
3. polegające na interwencji wskazanej w „rodzajach kwalifikujących się projektów".

Tylko łączne spełnianie wymienionych powyżej warunków pozwala na stwierdzenie, że dane przedsięwzięcie jest działaniem rewitalizacyjnym w świetle zasad obowiązujących w ZPORR.

Przykład: „zwykły" remont drogi nie jest przedsięwzięciem rewitalizacyjnym. Uzasadnienie celowości realizacji projektu z zakresu infrastruktury drogowej może ograniczyć się do wskazania na uciążliwości komunikacyjne, wypadkowość na danym odcinku drogi oraz niską estetykę. Wówczas w wyniku realizacji projektu skrócony zostanie czas przejazdu, oszczędności użytkowników drogi będą sprowadzać się do zmniejszonej ilości zużytego paliwa, amortyzacji pojazdów oraz zmniejszonej ilości zdarzeń drogowych. Jeżeli aplikujemy o dofinansowanie remontu drogi w ramach ZPORR, Działania 3.3, musimy dodatkowo wskazać, że: w wyniku remontu drogi powstaną miejsca pracy, nastąpi poprawa sytuacji społecznej „walka z patologiami", czyli w wyniku remontu drogi nastąpi ożywienie sytuacji społeczno – gospodarczej.

3.5. Komplementarność poddziałania.

Pojęcie komplementarności należy zaliczyć do pojęć kluczowych dla problematyki rewitalizacji. Komplementarne wobec siebie powinny być poszczególne grupy projektów, realizowanych w ramach jednego programu rewitalizacji. Budowa hotelu będzie pozbawiona sensu, jeśli nie będą jej towarzyszyły działania promocyjne, mające na celu przyciągnięcie turystów. Potrzebne są atrakcje turystyczne. Nie będą miały znaczenia dla rewitalizacji dzielnicy działania kulturalne, jeśli ich efekty – w postaci np. dzieł artystycznych nie znajdą miejsca w przestrzeni obszaru zdegradowanego – czy to w przestrzeni otwartej, np. w parku, czy też w galerii zlokalizowanej w dzielnicy. Podobnie remont infrastruktury podziemnej i nawierzchni jezdni z remontem ciągów pieszych będzie działaniem pozbawionym sensu [z punktu widzenia rewitalizacji], bez realnej szansy na przyciągnięcie inwestorów, którzy wykorzystają wybudowaną infrastrukturę do celów biznesowych. Powyższe twierdzenia są zasadne tylko w określonych warunkach lokalnych – te ostatnie warunkują ostateczną zasadność działań. Jednak oczywistym jest fakt, że program rewitalizacji danego obszaru stanowi zespół wzajemnie powiązanych, uzupełniających się – komplementarnych działań, zarówno w sferze techniczno – przestrzennej, jak i społeczno – gospodarczej.

Komplementarność można również definiować na poziomie danego projektu. Jeśli naszym zamierzeniem jest aktywizacja dzieci i młodzieży poprzez budowę boisk, to oprócz

ich wybudowania, powinniśmy zadbać również o realizację specjalnego programu zajęć sportowych. W tym celu musimy te zajęcia w odpowiedni sposób promować, przygotować kadrę, zapewnić im finansowanie.

Najlepsze projekty rewitalizacyjne składają się z szeregu różnych jakościowo działań, które są wobec siebie komplementarne.

Komplementarność można również scharakteryzować na poziomie Programu Operacyjnego, takiego jak ZPORR.

Wymienione w Rozdz. 3.1 Działania i Poddziałania ZPORR są wobec siebie komplementarne. Ponadto można wskazać komplementarność z innymi Działaniami ZPORR, niewymienionymi powyżej. Pożądane jest równoczesne składanie wniosków o dofinansowanie z różnych Działań i Poddziałań w ramach jednego Programu Operacyjnego. Stąd autorzy Uzupełnienia ZPORR wskazują wprost komplementarność różnych Działań i Poddziałań.

Ponadto w Uzupełnieniu Programu wskazuje się możliwości uzyskiwania dofinansowania z innych niż ZPORR Programów Operacyjnych. Są to: SPO „Rozwój Zasobów Ludzkich", SPO „Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw" [Patrz: dokumenty programowe SPO RZL, SPO WKP].
Również inicjatywy wspólnoty, takie jak EQUAL, czy INTEREG lub inne tzw. „mechanizmy finansowe" – NMF MF EOG, przewidują interwencje w obszarach, które śmiało można nazwać „rewitalizacyjnymi" [Patrz: dokumenty programowe: EQUAL, NMF MF EOG www.interreg.gov.pl].

Uzupełnienie

Poniżej zamieszczono Uzupełnienia ZPORR wskazujące na możliwości realizacji działań nie określanych jako „rewitalizacyjne", wskazujących jednak na możliwość przeprowadzenia rewitalizacji na zdegradowanym obszarze.

W tabeli przytoczono fragmenty Uzupełnienia ZPORR, które wskazują na możliwości realizacji działań z zakresu rewitalizacji, w ramach innych działań. Należy pamiętać, że budowa „zwykłego" boiska lub hotelu różni się od „rewitalizacyjnego" m.in. tym, że ta druga stanowi część grupy inwestycji planowanych w ramach realizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji. Dlatego warunkiem koniecznym dla stwierdzenia o znaczeniu dla rewitalizacji – również w odniesieniu do realizacji projektów z niżej wymienionych Działań i Poddziałań – jest umieszczenie danego zamierzenia w LPR.

Umieszczenie danego przedsięwzięcia w LPR stanowi swoistą gwarancję wpływu danej inwestycji na ożywienie danego obszaru. Innymi słowy: sam fakt, że inwestycja jest wskazana do realizacji jako „rewitalizacyjna" przez odpowiednie gremia odpowiedzialne za koordynację wdrażania LPR-u, powinien stanowić o rzeczywistym jej wpływie na proces rewitalizacji. Sposoby formułowania założeń projektów rewitalizacyjnych przedstawiono w Roz. 5.1. W tym miejscu należy poprzestać na stwierdzeniu, że fakt iż dane zamierzenie

wpisuje się w cele wymienionych poniżej Działań i Poddziałań nie oznacza, że jest to projekt rewitalizacyjny. Wskazuje jedynie na możliwość finansowania projektu.

Tab. Możliwości prowadzenia działań rewitalizacyjnych w ZPORR

ZPORR	***Kto mógł wg ZPORR ubiegać się o dofinansowanie – kategorie beneficjentów***	***Na co można było w ZPORR uzyskać dofinansowanie? – typy kwalifikujących się projektów – zasada trzecia na przykładzie ZPORR – patrz: podrozdz. 1.3***
Priorytet 1 Rozbudowa i modernizacja infrastruktury służącej wzmacnianiu konkurencyjności regionów *Działanie 1.3 Regionalna infrastruktura społeczna* *Poddziałanie 1.3.1 Regionalna infrastruktura edukacyjna*	*- Jednostki samorządu terytorialnego, jak również związki, porozumienia i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego.* *- Szkoły wyższe.* *- Organizacje pozarządowe nie działające w celu osiągnięcia zysku prowadzące statutową działalność o charakterze edukacyjnym lub naukowo - badawczym w powiązaniu ze szkoła wyższą.*	*Podmioty realizujące projekty w ramach poddziałania muszą prowadzić działalność zgodnie z ustawą z dnia 12 września 1990 r. o szkolnictwie wyższym (Dz.U. 1990, Nr 65, poz. 385 z późn. zm) lub ustawą o wyższych szkołach zawodowych z dnia 26 czerwca 1997 r. (Dz.U. 1997, Nr 96, poz. 590 z późn. zm).* *Realizowane w ramach poddziałania projekty obejmują między innymi:* *- Budowę nowych lub rozbudowę, przebudowę istniejących obiektów dydaktycznych, w tym laboratoriów dydaktycznych, pracowni komputerowych, bibliotek, infrastruktury społeczno-edukacyjnej w kampusach, w tym akademików i stołówek, i obiektów służących prowadzeniu działalności dydaktycznej lub naukowo-badawczej powiązanej z dydaktyką na poziomie wyższym oraz obiektów naukowo - badawczych w szkołach wyższych. Powyższe projekty stanowić będą główny rodzaj inwestycji wspieranych w ramach działania zgodnie z głównym celem ZPORR jakim jest wzmocnienie rozwoju gospodarczego.* *- Budowę, rozbudowę lub modernizację obiektów sportowych w szkołach wyższych lub kampusach.* *- Budowę, rozbudowę lub modernizację infrastruktury technicznej i sanitarnej w szkołach wyższych.* *- Zagospodarowanie otoczenia obiektów wyłącznie jako jeden z elementów realizacji projektów wymienionych powyżej.* *- Wyposażenie obiektów wymienionych powyżej.*
Działanie 1.4 Rozwój turystyki i kultury	*- Jednostki samorządu terytorialnego, jak również związki, porozumienia i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego.* *- Regionalne organizacje turystyczne nie działające w celu osiągnięcia zysku.* *- Organizacje pozarządowe nie działające w celu osiągnięcia zysku, w tym stowarzyszenia, fundacje, kościoły i związki wyznaniowe.* *- Jednostki zaliczane do sektora finansów publicznych, w tym instytucje turystyczne, sportowe i kulturalne dla których organem założycielskim są organy administracji rządowej lub samorządowej.* *- Przedsiębiorstwa państwowe działające non-profit w zakresie zachowania dziedzictwa narodowego.* *- Spółki prawa handlowego nie działające w celu osiągnięcia zysku lub przeznaczające zyski na cele statutowe, w których większość udziałów lub akcji posiadają jednostki samorządu*	*I. Z ZAKRESU TURYSTYKI* *Projekty infrastrukturalne o minimalnej wartości całkowitej 4 mln PLN, pod warunkiem, że ich realizacja ma znaczący wpływ ekonomiczny na rozwój regionalny i prowadzi do tworzenia stałych miejsc pracy. Projekty kwalifikujące się:* *- adaptacja zabytków techniki i architektury celu zwiększenia atrakcyjności turystycznej regionu,* *- rozwój i modernizacja infrastruktury noclegowej i innej infrastruktury turystycznej,* *- rozwój i modernizacja infrastruktury gastronomicznej, między innymi w obiektach podkreślających specyfikę regionu, np. młyny, kuźnie, obiekty podworskie,* *- opracowanie i utworzenie systemów i centrów informacji turystycznej, w tym nowoczesnej, interaktywnej sieci informacji internetowej,* *- rozwój i modernizacja infrastruktury służącej rozwojowi aktywnych form turystyki, w tym budowa i modernizacja obiektów sportowych i rekreacyjnych,* *- projekty inwestycyjne gmin uzdrowiskowych związane z rozwojem funkcji leczniczo-wypoczynkowych.* *II. Z ZAKRESU KULTURY* *Projekty infrastrukturalne o minimalnej wartości całkowitej 4 mln PLN związane z ochroną dziedzictwa kulturowego, a także w wyjątkowych przypadkach z budową,* *rozbudową i modernizacją infrastruktury związanej z kulturą, pod warunkiem, że w znaczący sposób oddziałuje ona gospodarczo na rozwój regionu i prowadzi do tworzenia stałych miejsc pracy. W miarę możliwości zrealizowane inwestycje powinny być otwarte publicznie.* *Projekty kwalifikujące się:* *- projekty związane z rewitalizacją, konserwacją, renowacją, rewaloryzacją, zachowaniem, modernizacją, adaptacją historycznych i zabytkowych obiektów wraz z i ich otoczeniem*

ZPORR	*Kto mógł wg ZPORR ubiegać się o dofinansowanie – kategorie beneficjentów*	*Na co można było w ZPORR uzyskać dofinansowanie? – typy kwalifikujących się projektów – zasada trzecia na przykładzie ZPORR – patrz: podrozdz. 1.3*
	terytorialnego lub ich związki, porozumienia i stowarzyszenia.	*,* *- projekty związane z rewitalizacją, konserwacją, renowacją, rewaloryzacją, zachowaniem, modernizacją, adaptacją publicznych obiektów poprzemysłowych wraz z i ich otoczeniem oraz ich przystosowanie na cele kulturalne,* *- projekty związane z zabezpieczeniem obiektów dziedzictwa kulturowego na wypadek zagrożeń (w szczególności przed włamaniami, pożarem),* *- projekty dotyczące budowy, rozbudowy i modernizacji publicznej infrastruktury kulturalnej, przyczyniającej się do aktywnego udziału społeczeństwa w kulturze,* *- projekty dotyczące opracowania i utworzenia systemów informacji kulturalnej, w tym nowoczesnej, interaktywnej sieci informacji internetowej,* *- projekty dotyczące rozwoju i modernizacji publicznej infrastruktury informacyjnej (np. centra i punkty informacji kulturalnej).* *Ponadto w ramach Działania będzie można realizować projekty promocyjne (o minimalnej wartości całkowitej 400 000 PLN).* *Projekty kwalifikujące się:* *- organizacja imprez i wydarzeń turystycznych oraz kulturalnych przyciągających turystów z innych regionów Polski i z zagranicy oraz udział w specjalistycznych targach,* *- projekty związane z przygotowaniem i realizacją programów rozwoju i promocji lokalnych i regionalnych produktów turystycznych i kulturowych*
Priorytet 3 Rozwój lokalny *Działanie 3.2 Obszary podlegające restrukturyzacji*	*- Jednostki samorządu terytorialnego, jak również związki, porozumienia i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego.* *- Spółki prawa handlowego oraz inne jednostki organizacyjne nie działające w celu osiągnięcia zysku lub przeznaczające zyski na cele statutowe, w których większość udziałów posiada samorząd województwa, gmina, powiat.* *- Podmioty wykonujące usługi publiczne, w których większość udziałów lub akcji posiada gmina lub powiat, w tym podmioty wykonujące te usługi na mocy odrębnej umowy.* *- Podmioty wybrane w wyniku postępowania przeprowadzonego na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych wykonujące usługi publiczne na podstawie umowy zawartej z jednostką samorządu terytorialnego na świadczenie usług z danej dziedziny.* *- Organizacje pozarządowe nie działające w celu osiągnięcia zysku, w tym stowarzyszenia, fundacje, kościoły i związki wyznaniowe.*	*VII. KOMPLEKSOWE UZBROJENIE TERENU POD INWESTYCJE:* *- projekty kompleksowego uzbrojenia terenu przeznaczonego w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego pod inwestycje, za wyjątkiem terenów z przeznaczeniem pod inwestycje mieszkaniowe - uzbrojenie związane z dostarczeniem podstawowych mediów - kanalizacji, wodociągu, instalacji elektrycznych, gazowych oraz dróg wewnętrznych, itp.* *VIII. BUDOWA LUB MODERNIZACJA LOKALNEJ BAZY KULTURALNEJ I TURYSTYCZNEJ:* *- infrastruktura służąca rozwojowi aktywnych form turystyki,* *- infrastruktura noclegowa, gastronomiczna, informacyjno-recepcyjna,* *- systemy informacji kulturalnej i turystycznej,* *- infrastruktura kultury, w szczególności zaplecze kulturalne i rozrywkowe - sale koncertowe i wystawowe, amfiteatry,* *- projekty polegające na restauracji i rewitalizacji obiektów dziedzictwa kulturowego, systemy zabezpieczeń obiektów dziedzictwa kulturowego na wypadek zagrożeń (w szczególności pożarów, włamań).* *Projekty z zakresu kultury przewidziane w Działaniu nie będą związane z działalnością gospodarczą, za wyjątkiem działalności statutowej nie nastawionej na zysk realizowanej przez działające w imieniu samorządu terytorialnego jednostki organizacyjne, instytucje kultury z sektora finansów publicznych dla których organem założycielskim są jednostki administracji rządowej lub samorządowej, a także organizacje pozarządowe, w tym stowarzyszenia, fundacje, kościoły i związki wyznaniowe.* *IX. INKUBATORY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI:* *- modernizacja obiektów, w których zlokalizowane będą inkubatory przedsiębiorczości,* *- przystosowanie obiektów do pełnienia funkcji inkubatorów przedsiębiorczości.*

ZPORR	***Kto mógł wg ZPORR ubiegać się o dofinansowanie – kategorie beneficjentów***	***Na co można było w ZPORR uzyskać dofinansowanie? – typy kwalifikujących się projektów – zasada trzecia na przykładzie ZPORR – patrz: podrozdz. 1.3***
	- Jednostki zaliczane do sektora finansów publicznych.	
Działanie 3.5 Lokalna infrastruktura społeczna *Poddziałanie 3.5.1 – Lokalna infrastruktura edukacyjna i sportowa*	*- Jednostki samorządu terytorialnego, jak również związki, porozumienia i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego.* *3. Osoby prawne i fizyczne będące organami prowadzącymi szkoły lub placówki w świetle przepisów ustawy z dnia 7 września 1991 roku o systemie oświaty.* *4. Jednostki organizacyjne, w tym spółki prawa handlowego nie działające w celu osiągnięcia zysku, utworzone przez jednostki wymienione w pkt 1 i 2 prowadzące działalność o charakterze sportowym.* *5. Organizacje pozarządowe nie działające w celu osiągnięcia zysku, a także osoby prawne prowadzące statutową działalność w zakresie oświaty, wychowania i sportu .*	*Realizowane w ramach poddziałania projekty obejmują w szczególności:* *1. Budowę nowych i przebudowę, rozbudowę istniejących obiektów dydaktycznych (w szczególności budynków szkolnych, przedszkolnych, laboratoriów dydaktycznych, sal do praktycznej nauki zawodu w szkołach ponadgimnazjalnych).* *2. Budowę nowych i przebudowę, rozbudowę istniejących bibliotek.* *3. Budowę nowych i przebudowę, rozbudowę istniejących obiektów sportowych (w szczególności sal gimnastycznych, basenów, boisk sportowych, stadionów, hal sportowych).* *4. Budowę nowych i przebudowę, rozbudowę istniejących obiektów infrastruktury społeczno - edukacyjnej (w szczególności burs, internatów, stołówek).* *5. Budowę, rozbudowę i przebudowę infrastruktury technicznej i sanitarnej.* *6. Wyposażenie obiektów sportowych, dydaktycznych i społeczno-edukacyjnych.* *7. Zagospodarowanie otoczenia obiektów wyłącznie w przypadku realizacji projektów wymienionych w pkt 1-6 realizowanych w ramach poddziałania.*

Kultura, turystyka, edukacja, wspieranie przedsiębiorczości i przyciąganie inwestorów to najczęściej wskazywane sposoby na rewitalizacje obszarów zdegradowanych. Powyższe Działania można uznać za rewitalizacyjne, jeśli spełniają warunki określone w „celu działania" i „opisie działania" dla Działania 3.3, oraz jeśli są wskazane do realizacji w LPR. Wówczas można stwierdzić, że realizacja projektu w ramach ZPORR, np. Działania 3.5, jest przedsięwzięciem rewitalizacyjnym. Zabiegi polegające na włączaniu do ogółu planowanych działań rewitalizacyjnych projektów, które są przewidziane do realizacji przy dofinansowaniu z innych działań niż 3.3, nazywa się komplementarnością. Dobre Programy Rewitalizacji uwzględniają komplementarność poszczególnych działań rewitalizacyjnych i przewidują różne sposoby ich finansowania.

4. SPOSOBY OCHRONY ZESPOŁÓW BUDYNKÓW I OBSZARÓW ZABYTKOWYCH - REWITALIZACJA OBSZARÓW ZDEGRADOWANYCH

W rozdziale opisano zasady sporządzania Lokalnych Programy Rewitalizacji. Pomimo że programy te mogą być w zasadzie przygotowane jedynie przez samorządy lokalne, warto wiedzieć, co program rewitalizacji zawierać powinien i jak powinien być sporządzony. Informacje tu zawarte umożliwią potencjalnym beneficjentom formułowanie własnych wniosków do takich programów. Pamiętać należy, że jedynie wpisanie projektu do dokumentu Lokalnego Programu Rewitalizacji umożliwia ubieganie się o środki pomocowe.

Ulice i budynki często ulegają degradacji, ale dopiero, gdy problemy techniczne, społeczne i gospodarcze zdominują życie większego fragmentu miasta, możemy mówić o degradacji przestrzeni miejskiej. Procesy rewitalizacji, ze względu na rozległość i kompleksowość podejmowanych działań, powinny być prowadzone w odniesieniu do całych dzielnic lub osiedli. Degradacja miasta lub dzielnicy, objawiająca się narastaniem problemów gospodarczych i społecznych, z reguły jest połączona z nieustannym pogarszaniem stanu ulic i budynków w całej dzielnicy. Gdy problemy osiągają takie rozmiary, że samoistna poprawa sytuacji nie jest już możliwa, a obszar dzielnicy ulega postępującej marginalizacji, sytuację poprawić może jedynie kompleksowe wdrożenie programów rewitalizacji obszarów ulegających degradacji.

W przypadku małych miast, obszar objęty procesami ożywiania - rewitalizacji może być tylko jeden. W przypadku dużych miast, obszarów takich może być kilka lub kilkanaście. W odniesieniu do obszaru zdegradowanego, można wdrażać kilka lub więcej kompleksowych projektów, których zasadniczym celem powinno być ożywienie społeczne, gospodarcze i przestrzenne. Warto zauważyć, że w zdecydowanej większości problemy degradacji dotykają obszary historyczne, reprezentujące wartości kulturowe, niekiedy również obszary wielkoblokowych osiedli.

W powojennych opracowaniach, dotyczących ochrony obszarów historycznych, pojawiają się postulaty rewaloryzacji obszarów staromiejskich, czyli poprawy ich stanu technicznego, przywrócenia utraconych walorów. Miniony okres charakteryzował się marnotrawieniem przestrzeni, budowaniem jednofunkcyjnych osiedli - sypialni oraz nowoczesnych budynków w miejsce XIX i XX wiecznych kwartałów, rozbijaniem historycznych układów miast, dewastacją pozostałych zabytków, przeznaczanych na mieszkalnictwo komunalne lub na siedziby instytucji publicznych. Gdy dostrzeżono, że zabytki kształtują nie tylko przestrzeń, ale także wpływając na komfort życia lokalnej społeczności, zaczęto z większym rozmysłem wprowadzać nowoczesną architekturę w układy zabytkowe.

Transformacje ustrojowe lat 90', przyczyniły się do znacznego zróżnicowania poziomu życia mieszkańców poszczególnych dzielnic. Gdy większość mieszkańców określonego obszaru zatrudniona była w upadającej gałęzi przemysłu, podobny los dotykał obszaru na którym mieszkali.

Przyczyny braku powstawania kompleksowych projektów i programów rewitalizacyjnych wynikają z niewystarczalności istniejących regulacji prawnych w dziedzinie poprawy stanu zdegradowanych obszarów miejskich.

Innym problemem jest brak całości aktów prawnych dotyczących partnerstwa publiczno - prywatnego. W chwili redagowania niniejszego poradnika, odpowiednia ustawa już funkcjonowała, jednak nie była jeszcze wyposażona we wszystkie rozporządzenia wykonawcze. Można mieć nadzieję, że ustawa o partnerstwie publiczno – prywatnym rozszerzy możliwości współpracy pomiędzy sektorem publicznym i niepublicznym w zakresie kompleksowych działań rewitalizacyjnych, co będzie korzystne zarówno dla interesu gminy jak zaangażowanych partnerów prywatnych.

4.1. Rewitalizacja zdegradowanych obszarów w ZPORR.

Wejście Polski w struktury europejskiej oraz wynikające z tego możliwości uzyskania dofinansowania ze środków Unii Europejskiej, również na przedsięwzięcia o charakterze rewitalizacyjnym, zaowocowały powstawaniem w poszczególnych gminach Programów Rewitalizacji. Przyczynił się do tego Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego (ZPORR)[26], ponieważ umożliwiał uzyskanie dofinansowania na projekty rewitalizacyjne, tylko jeśli wymienione w nich obiekty były umieszczone w dokumencie Program Rewitalizacji, (określanym w ZPORR jako Lokalny Program Rewitalizacji), określającym kompleksowość, zasady wdrażania, finansowanie, monitoring wraz z terminami realizacji przedsięwzięć o charakterze rewitalizacyjnym na terenie całej gminy.

Program operacyjny określił zasady i zalecenia dotyczące sformułowania programu rewitalizacji. Zakładał również, że dokument taki musi być przyjęty uchwałą Rady Miasta, którego władze pragnęły wdrożyć procesy rewitalizacji na obszarze swojej jurysdykcji.

Najważniejszy celem poddziałania umożliwiającego prowadzenie działań rewitalizacyjnych jest pobudzenie aktywności środowisk lokalnych i stymulowanie współpracy na rzecz rozwoju społeczno – gospodarczego, oraz przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego w zagrożonych patologiami społecznymi obszarach miast, poprzez ich szybszy wzrost gospodarczy i wzrost zatrudnienia. Cel ten ma charakter strategiczny i wymaga od podmiotów zarządzających wieloletniej perspektywy zabiegów realizacyjnych. Stąd też Instytucja Zarządzająca nałożyła na jednostki samorządu terytorialnego, które chcą uzyskać wsparcie w ramach tego poddziałania, obowiązek, aby dla swego obszaru, zwłaszcza dla terenów wymagających rewitalizacji, przygotowały kilkuletnie Lokalne Programy Rewitalizacji.

4.2. Lokalny Program Rewitalizacji

Przy podjęciu decyzji o konieczności przygotowania Lokalnego Programu Rewitalizacji, należy pamiętać, że zasadniczym efektem musi być przygotowanie dokumentu w formie projektu uchwały Rady Miasta.

Zasadniczym celem programu rewitalizacji jest wyznaczenie określonych obszarów, spełniających kryteria degradacji, odnośnie których można uzyskać odpowiednie, porównywalne dane liczbowe. Lokalny Program Rewitalizacji winien zawierać wyznaczone na podstawie krytycznej analizy wyników badań i analiz (w tym wniosków różnych podmiotów współuczestniczących w procesie rewitalizacji), precyzyjne granice obszaru,

[26] Zasady i zalecenia przygotowania odpowiednich programów rewitalizacji nazywanych Lokalnymi Programami Rewitalizacji, zastały określone z załączniku do rozporządzenia Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie przyjęcia Uzupełnienia Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego 2004—2006, opublikowanego w Dzienniku Ustaw nr 200 z 15 września 2004 roku.

który może zostać poddany rewitalizacji. Powinny być przy tym wzięte pod uwagę dostępne dane na temat poziomu bezrobocia, ubóstwa, trudnych warunków mieszkaniowych, wskaźniki przestępczości, a także poziom wykształcenia mieszkańców, wskaźnik przedsiębiorczości mieszkańców, stopień degradacji technicznej infrastruktury i budynków, zanieczyszczenia środowiska naturalnego.

Niezmiernie ważnym elementem w procesie przygotowania Programu Rewitalizacji, jest przeprowadzenie krytycznej analizy zebranych danych i wyznaczenie obszaru rewitalizacji. W następnej kolejności obszar ten będzie wymagać przeprowadzenia interwencji w postaci prowadzenia działań rewitalizacyjnych. Warto pamiętać, że za obszar zdegradowany uznaje się taki obszar, którego sytuacja w odniesieniu do określonych kryteriów jest gorsza od średniej dla danego miasta. Niespełnienie tego warunku może spowodować, że dany program zostanie potraktowany jako przygotowany niewłaściwie, w konsekwencji projekty sporządzone dla tego obszaru zostaną odrzucone.

Jeśli jednak kryteria zostaną spełnione i Program obejmie dany obszar, znajdujący się na jego obszarze potencjalni beneficjenci, by móc ubiegać się o środki, muszą przygotować odpowiedni wniosek, projekt, program działań oraz udostępnić odpowiednie dane finansowe i kosztorysowe zgodnie z zaleceniami i procedurami, aby Prezydent mógł umieścić ów teren w Lokalnym Programie Rewitalizacji. Lokalny Program Rewitalizacji powinien zawierać opis niezbędnych działań, potrzebnych dla rozwoju gospodarczego rewitalizowanych terenów, proponować sposoby rozwiązywania problemów społecznych, a także mieć opracowane kilkuletnie plany finansowe dotyczące rewitalizacji tych obszarów miejskich. Program musi być zgodny ze strategią rozwoju województwa i powinien być przekazany razem z wnioskiem aplikacyjnym EFOR, po uprzednim zatwierdzeniu uchwałą Rady Miasta - Urzędom Marszałkowskim. Inwestycje realizowane ze środków Poddziałania 3.3.1. muszą wynikać z Lokalnych Programów Rewitalizacji.

Właściwie przygotowany Program Rewitalizacji umożliwia identyfikację potencjalnych beneficjentów, tworzy podstawy do ubiegania się o środki europejskie przez poszczególnych beneficjentów, a także wypracowuje programy i projekty operacyjne realizujące cele programu rewitalizacji.

<u>Uzupełnienie</u>

Najczęściej występujące przy opracowywaniu programów i projektów problemy wynikają z niezrozumienia idei rewitalizacji, przejawiają się najczęściej w zgłaszaniu projektów inwestycyjnych, które nie tworzą nowych miejsc pracy, a także nie służą ani poprawie sytuacji społecznej ani gospodarczej. Beneficjenci często zapominają, że w przypadku projektów rewitalizacyjnych najważniejszy jest aspekt społeczny a inwestycje są tu jedynie środkiem do osiągnięcia celu. Bardzo często przygotowują projekty rewaloryzacji. Często przygotowywane są projekty bardzo medialne, których późniejsze funkcjonowanie będzie dodatkowym obciążeniem dla budżetu gminy, nie przynosząc korzyści społeczności lokalnej ani nie przyczyniając się do poprawy jakości życia na obszarze, na którym zrealizowano projekt rewitalizacyjny. Zdarza się, że obszar rewitalizacji nie jest wyznaczany w oparciu o krytyczną analizę danych i nie odzwierciedla rzeczywistych potrzeb oraz problemów, co skutkuje odrzuceniem projektu w przypadku wnioskowania o dofinansowanie zewnętrzne. Nieczęsto projekty lub programy są konsultowane społecznie lub zasięg tych konsultacji jest niewystarczający. Należy pamiętać, by ostateczna wersja harmonogramu została ustalona na pierwszym spotkaniu zespołu zadaniowego

4.3. Procedury opracowania i przyjęcia LPR.

Przygotowując Program Rewitalizacji można postępować zgodnie z zapisami w Rozporządzeniu Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 25 Sierpnia 2004 r. w sprawie przyjęcia Uzupełnienia Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego 2004—2006 (Dziennik Ustaw nr 200).

W pierwszej kolejności niezbędne jest powołanie zespołu zadaniowego, złożonego z kompetentnych przedstawicieli urzędu a także innych jednostek odpowiedzialnych za bezpieczeństwo, pomoc społeczną czy inwestycje miejskie, który to zespół przygotuje Program Rewitalizacji. Zespół zadaniowy może być powołany spośród pracowników urzędu miasta, reprezentujących różne specjalności, posiadających dostęp do odpowiednich informacji oraz umiejętność sporządzania dokumentów strategicznych.

Bardzo często, ze względu na niemożność wyłączenia dużej grupy urzędników od prowadzenia bieżących spraw, lub ze względu na ich brak doświadczenia w sporządzaniu tego typu dokumentów, może wystąpić konieczność powołania zewnętrznej grupy ekspertów, którzy przeprowadzą odpowiednią dla danego miasta procedurę przygotowania Programu Rewitalizacji, i zakończą ją przygotowaniem odpowiedniego dokumentu przyjętego przez Radę Gminy w formie uchwały Rady Miasta.

W tym przypadku najkorzystniejsze wyniki można uzyskać, gdy zewnętrzna grupa ekspertów ściśle współpracuje ze wspomnianym już zespołem zadaniowym, powołanym przez Wójta, Burmistrza lub Prezydenta. Wtedy dokument na bieżąco może być konsultowany z osobami najlepiej znającymi problemy miasta a jednocześnie jego przygotowywanie nie powoduje znaczącego zakłócenia pracy urzędu.

W takim przypadku głównym zadaniem zespołu zadaniowego jest przygotowanie danych wejściowych do analiz i opiniowanie projektów, przygotowanych przez grupę ekspertów. Grupa ekspertów odpowiedzialna jest za sformułowanie, na podstawie pozyskanych przez zespół zadaniowy danych, kolejnych części dokumentu, którym będzie projekt programu rewitalizacji. Ta sama grupa może przygotowywać projekty rewitalizacyjne. Należy pamiętać, że projekty mogą być przygotowane tylko dla obszarów wyznaczonych w programie rewitalizacji i powinny realizować cele przygotowanego programu.

Kluczową rolę przy sporządzaniu dokumentu odgrywa osoba o randze pełnomocnika, wyznaczona przez wójta, burmistrza lub prezydenta, kierująca całością prac nad projektem uchwały w sprawie programu rewitalizacji. W skład wspomnianego już zespołu zadaniowego ds. rewitalizacji powinni wejść przedstawiciele poszczególnych wydziałów Urzędu Miasta oraz instytucji współpracujących jak np.: Policja, Ośrodek Pomocy Społecznej, Staż Miejska i inni.

Ważne dla zespołu zadaniowego jest skonsultowanie projektu z komisją lub komisjami Rady Miejskiej, lub specjalną komisją ds. rewitalizacji, jeśli taka istnieje, lub zainteresowaną tematem grupą radnych. Projekt powinien być również skonsultowany z kluczowymi dla rozwoju gminy partnerami działającymi w sferach: społecznej i gospodarczej miasta, oraz co najważniejsze, z mieszkańcami miasta. W przypadku korzystania z pomocy zewnętrznej grupy ekspertów, w procesie będzie również uczestniczyć zespół ekspertów – specjalistów reprezentujących różne branże i specjalności. W jego składzie powinni znaleźć się m.in.: specjaliści ds. rewitalizacji, planowania strategicznego, urbanistyki, ochrony środowiska, gospodarki i ekonomii oraz socjologii.

Tab. Przykładowa procedura przygotowania Lokalnego Programu Rewitalizacji obszarów miejskich[27]

1) Zarządzeniem Prezydenta, Wójta, Burmistrza wyznaczona zostaje osoba, dalej zwana pełnomocnikiem oraz horyzontalny zespół zadaniowy ds. rewitalizacji.
2) Pełnomocnik ds. rewitalizacji pełni funkcję koordynatora zespołu zadaniowego przygotowującego program rewitalizacji i jest odpowiedzialny za zbieranie wniosków, przygotowanie danych i wyznaczenie obszaru wymagającego rewitalizacji.
3) Horyzontalny zespół zadaniowy ds. rewitalizacji składa się z pracowników Urzędu Gminy z różnych departamentów/wydziałów niezbędnych do przygotowania programu rewitalizacji (w tym osób odpowiedzialnych za przygotowanie budżetu) lub instytucji współpracujących (np. jednostki organizacyjne gminy, organizacje pozarządowe).
4) Burmistrz, Wójt, Prezydent może wnioskować do Rady Gminy o powołanie w ramach Rady Gminy specjalnej komisji ds. rewitalizacji.
5) Rada Gminy powołuje Komisję uchwałą.
6) Komisja składa się z wyznaczonych przez Radę Gminy radnych gminy oraz kluczowych dla rozwoju gminy partnerów społeczno-gospodarczych.
7) Komisja wybiera uchwałą - ze swojego składu - przewodniczącego kierującego jej pracami i ją reprezentującego.
8) W posiedzeniach Komisji udział mogą brać przedstawiciele Urzędu Marszałkowskiego i Urzędu Wojewódzkiego, członkowie zespołu zadaniowego oraz niezależni eksperci.
9) Do zadań Komisji należy opiniowanie programu rewitalizacji przygotowanego przez zespół zadaniowy i rekomendowanie go Radzie Gminy do przyjęcia uchwałą.
10) Przewodniczący Komisji wnosi pod obrady Rady Gminy program rewitalizacji.
11) Rada Gminy przyjmuje uchwałą program rewitalizacji.
12) Rada Gminy może podjąć uchwałę o przyjęciu dowolnej formy prawnej zarządzającego realizacją programu rewitalizacji (operatora) zgodnie ze stosownymi aktami prawnymi w tym zakresie.
13) W przypadku wystąpienia o wsparcie ze środków Funduszy Strukturalnych program zostanie przekazany do Urzędu Marszałkowskiego wraz z załączonym wnioskiem aplikacyjnym

4.3.1. Proponowane etapowanie prac nad Programem Rewitalizacji[28]

Etap I - Opracowanie Lokalnego Programu Rewitalizacji,

Faza I – Celem tej fazy jest przeanalizowanie dostępnych danych, postawienie diagnozy, a także przeanalizowanie mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń, czyli tzw. analiza SWOT, co składa się z następujących etapów:

1. Zebranie kompletu danych wejściowych we współpracy z pełnomocnikiem i zespołem zadaniowym,
2. Charakterystyka aktualnej sytuacji w mieście,
3. Nawiązanie do strategicznych dokumentów dotyczących rozwoju przestrzenno-społeczno – gospodarczego miasta i regionu
4. Wykonanie analizy SWOT, (gorące problemy i miejsca, potencjały, bariery) – analiza SWOT zostać powinna na postawie warsztatu – seminarium w grupie określonej przez pełnomocnika.

[27] Tabela w całości pochodzi z udostępnianych dokumentów projektów UZPORR

[28] W przygotowaniu niniejszego materiału wykorzystano elementy metodologii przygotowania Lokalnego Programu Rewitalizacja miasta Lęborka przyjętego UML w dniu 3 sierpnia 2004 roku, opracowanego przez zespól Biura Urbanistycznego P.P.P. pod kierunkiem A. Piskorskiej

Faza II – Celem tej fazy jest opracowanie założeń programu rewitalizacji miasta:

1. Sformułowanie celów rewitalizacji miasta a także sposobu wypracowywania wariantów, sposobów realizacji celów i realizacji wizji.
2. Wybór obszaru (obszarów) wymagającego/-ych przeprowadzenia procesów rewitalizacji (wyznaczenie granic), realizujących cele rewitalizacji i spełniających kryteria obszarów o szczególnych trudnościach oraz uzasadnienie wyboru.
3. Ustalenie priorytetów rewitalizacji, kryteria wyboru pilotażu, kolejność realizacji.
4. Wyznaczenie oczekiwanych wskaźników osiągnięć.
5. Podział na projekty i zadania inwestycyjne oraz podokresy programowania.
6. Seminarium warsztatowe w grupie określonej przez pełnomocnika, podsumowujące i opiniując\e założenia programu rewitalizacji.

Faza III - celem tej fazy jest opracowanie dokumentu - programu rewitalizacji:

1. Opracowanie projektu uchwały Rady Miasta w formie programu rewitalizacji.
2. Warsztat-seminarium w grupie ustalonej przez pełnomocnika, opiniujące projekt.

<u>Etap II - Opracowanie Szczegółowych Programów Rewitalizacji wybranych obszarów.</u>

Procedurę, przygotowania szczegółowych programów rewitalizacji dla poszczególnych dzielnic, należy przeprowadzać dla każdego obszaru indywidualnie.

Faza I – celem tej fazy jest diagnoza i analiza SWOT obszaru dzielnicy:

1. Zebranie kompletu danych wejściowych we współpracy z pełnomocnikiem, zespołem zadaniowym oraz mieszkańcami,
2. Charakterystyka aktualnej sytuacji w dzielnicy,
3. Nawiązanie do strategicznych dokumentów dotyczących zagadnienia rozwoju przestrzenno - społeczno – gospodarczego dzielnicy ,
4. Wykonanie analizy SWOT, (gorące problemy i miejsca, potencjały, bariery) – analiza SWOT zostanie wykonana na postawie warsztatu – seminarium w grupie określonej przez pełnomocnika.

Faza II – celem tej fazy jest opracowanie założeń programu rewitalizacji dzielnicy

1. Cele rewitalizacji dzielnicy, warianty dróg osiągania celów i realizacji wizji.
2. Wybór obszarów rewitalizowanych (wyznaczenie granic) realizujących cele rewitalizacji i spełniających kryteria obszarów o szczególnych trudnościach, uzasadnienie wyboru,
3. Ustalenie priorytetów rewitalizacji, kryteria wyboru pilotażu, kolejność realizacji,
4. Oczekiwane wskaźniki osiągnięć,
5. Podział na projekty i zadania inwestycyjne, podokresy programowania,
6. Warsztat – seminarium w grupie określonej przez pełnomocnika, podsumowujący i opiniujący założenia programu rewitalizacji.

Faza III - celem tej fazy jest opracowanie końcowego dokumentu programu rewitalizacji dzielnicy:

1. Opracowanie projektu uchwały Rady Miasta dotyczącej przyjęcia Lokalnego Programu Rewitalizacji oraz Szczegółowych Programów Rewitalizacji.
2. Warsztat- seminarium w grupie ustalonej przez pełnomocnika opiniujące projekt.

4.3.2. Metodologia opracowania dokumentów

Przygotowanie dokumentów programowych powinno być oparte o analizę dotychczasowych opracowań, dotyczących zagadnień rozwoju miasta lub dzielnicy oraz innych dostępnych dokumentów, badania własne, ankiety, dorobek punktów konsultacyjnych a także warsztaty, seminaria dyskusyjno – decyzyjne opiniujące projekt. Poniżej zamieszczono przykładową strukturę dokumentu programu rewitalizacji

Tab. Przykładowa struktura dokumentu - Programu Rewitalizacji – elementy, które można wykorzystać podczas opracowania dokumentu[29]

I. Charakterystyka obecnej sytuacji w mieście

Poniżej wymieniono elementy, które można wykorzystać podczas opracowania rozdziału Nr I:

Obszary problemowe:

1) Zagospodarowanie przestrzenne,
   a) Granice stref ochrony konserwatorskiej,
   b) Uwarunkowania ochrony środowiska,
   c) Własność gruntów i budynków,
   d) Infrastruktura techniczna,
   e) Identyfikacja problemów,
2) Gospodarka,
   a) Główni pracodawcy/ struktura i trendy,
   b) Struktura podstawowych branż gospodarki znajdującej się na terenie miasta /trendy,
   c) Ilość podmiotów gospodarczych i osób zatrudnionych w danych sektorach/trendy,
   d) Identyfikacja problemów,
3) Sfera społeczna,
   a) Struktura demograficzna i społeczna/trendy,
   b) Określenie grup społecznych wymagających wsparcia w ramach programu rewitalizacji,
   c) Stan i zróżnicowanie dochodowości gospodarstw domowych,
   d) Struktura organizacji pozarządowych,
   e) Identyfikacja problemów,
4) Tabela z podstawowymi danymi statystycznymi dotyczącymi ww. sektorów,
5) Analiza SWOT

II. Nawiązanie do strategicznych dokumentów dotyczących rozwoju przestrzenno- społeczno-gospodarczego miasta i regionu

Elementy, które można wykorzystać podczas opracowania rozdziału Nr II:

1) Strategia Rozwoju Województwa,
2) Strategia Rozwoju Gospodarczego Gminy (jeśli istnieje),
3) Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy, Miasta na prawach powiatu (jeśli istnieje),
4) Dokumenty dotyczące polityk w różnych sektorach społeczno-gospodarczych (o ile istnieją):
   a) mieszkalnictwo,
   b) infrastruktura i usługi komunalne,
   c) rozwój przedsiębiorczości,
   d) gospodarowanie gruntami,
   e) ochrona dziedzictwa kulturowego,
   f) polityka komunikacji społecznej,
   g) polityka transportu,
   h) polityka społeczna związana z przeciwdziałaniem patologiom społecznym,

   o ile ww. dokumenty istnieją
5) Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego

III. Założenia programu rewitalizacji

Elementy, które można wykorzystać podczas opracowania rozdziału Nr III:

1) Podokresy programowania: 2004-2006, i lata następne,

[29] Tabela w całości pochodzi z Uzupełnienia ZPORR

2) Zasięg terytorialny rewitalizowanego obszaru (wyznaczenie granic) i uzasadnienie (obligatoryjnie),
3) Podział na projekty i zadania inwestycyjne,
4) Kryteria wyboru pilotażu i kolejność realizacji,
5) Oczekiwane wskaźniki osiągnięć.

IV. Planowane działania w latach 2004 – 2006 i w latach następnych na obszarze rewitalizowanym

Sugerowana struktura rozdziału:

w układzie : nazwa planowanego działania, etapy działania wraz z czasem realizacji, oczekiwane rezultaty, Instytucje i podmioty uczestniczące we wdrażaniu, nakłady do poniesienia

Elementy, które można wykorzystać podczas opracowania rozdziału Nr IV:

1). Planowane działania przestrzenne (techniczno materialne) w l. 2004 – 2006 i w latach następnych na obszarze rewitalizowanym w układzie : nazwa planowanego działania, etapy działania wraz z czasem realizacji, oczekiwane rezultaty, Instytucje i podmioty uczestniczące we wdrażaniu, nakłady do poniesienia

Cele szczegółowe rewitalizacji – wybór priorytetów w tym np.:

a) działania dotyczące rozwoju infrastruktury technicznej,
b) działania dotyczące rozwoju transportu,
c) działania dotyczące restrukturyzacji przemysłu,
d) działania dotyczące remontów i renowacji istniejących zasobów mieszkaniowych,
e) działania dotyczące budowy nowych mieszkań,
f) działania dotyczące rozwoju infrastruktury społecznej, kulturalnej, turystycznej,
g) zabezpieczenie puli mieszkań rotacyjnych i zamiennych

2) Plan działań gospodarczych w l.2004 – 2006 i w latach następnych na obszarze rewitalizowanym w układzie : nazwa planowanego działania, etapy działania wraz z czasem realizacji, oczekiwane rezultaty, Instytucje i podmioty uczestniczące we wdrażaniu, nakłady do poniesienia

Cele szczegółowe rewitalizacji – wybór priorytetów w tym np.:

a) działania dotyczące wspierania przedsiębiorczość,
b) działania dotyczące rozwoju turystyki bądź innych sektorów gospodarki lokalnej,
c) działania dotyczące uruchamiania finansowych mechanizmów wsparcia (np. lokalny fundusz poręczeń),
d) Inne działania wynikające z programów pomocowych dotyczące rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP).

3) Plan działań społecznych w l. 2004 – 2006 i w latach następnych na obszarze rewitalizowanym w układzie : nazwa planowanego działania, etapy działania wraz z czasem realizacji, oczekiwane rezultaty, Instytucje i podmioty uczestniczące we wdrażaniu, nakłady do poniesienia

Cele szczegółowe rewitalizacji – wybór priorytetów w tym np.:

a) działania dotyczące rozwoju zasobów ludzkich,
b) działania dotyczące przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu,
c) działania dotyczące walki z patologiami społecznemu,
d) działania dotyczące tworzenia równych szans,
e) działania dotyczące zapobieganiu zjawisku bezrobocia,
f) działania dotyczące zapobieganiu zjawisku bezdomności,
g) działania na rzecz aktywizacji środowisk dziecięcych i młodzieżowych,
h) działania dotyczące przekwaterowywania mieszkańców rewitalizowanych terenów,
i) działania dotyczące uruchamiania systemu grantów dla organizacji pozarządowych

V. Plan finansowy realizacji rewitalizacji na lata 2004 – 2006 (obligatoryjnie) i na lata następne (fakultatywnie) Źródła finansowania programu rewitalizacji obszarów miejskich w latach 2004 – 2006

1) Budżet JST,
2) Budżet państwa,
3) Środki prywatne,
4) Środki UE,
5) Inne.

VI. System wdrażania

Elementy, które można wykorzystać podczas opracowania rozdziału Nr VI:

1) Wybór prawnej formy zarządzającego programem

VII. Sposoby monitorowania, oceny i komunikacji społecznej

Elementy, które można wykorzystać podczas opracowania rozdziału Nr VIII:

1) System monitorowania programu rewitalizacji,
2) Sposoby oceny programu rewitalizacji,
3) Sposoby inicjowania współpracy pomiędzy sektorem publicznym, prywatnym i organizacjami pozarządowymi,
4) Public Relations programu rewitalizacji.

4.3.3. Przykładowy (tygodniowy) harmonogram przygotowania projektu lokalnego programu rewitalizacji małego miasta lub dzielnicy

Przedstawiony poniżej, przykładowy harmonogram opracowania dokumentu Programu Rewitalizacji - projektu uchwały Rady Miasta, należy traktować jako możliwy, ale nie jedyny sposób postępowania. Zaproponowany okres trzech miesięcy (12 tygodni) przygotowywania dokumentu Lokalnego Programu Rewitalizacji lub Szczegółowego Programu Rewitalizacji Dzielnicy wydaje się najkrótszym, możliwym terminem opracowania takiego dokumentu. Wiele zależy od jakości i liczby posiadanych danych na temat aktualnego stanu obszaru miasta w świetle przyjętych kryteriów oceny jego degradacji. Czas opracowania programu w dużej mierze zależeć będzie również od zakresu obszarów wymagających rewitalizacji, wielkości miasta lub dzielnicy, dla których będzie opracowywany program, szczegółowości opracowania, liczby wnioskodawców oraz beneficjentów chcących przygotować projekt.

Warto też zwrócić uwagę, że w ramach procedury przygotowania Lokalnego Programu Rewitalizacji, powinny odbyć się seminaria dyskusyjno – decyzyjne o charakterze warsztatowym. Można założyć konieczność odbycia 3 lub 4 seminariów - spotkań w przypadku opracowywania Lokalnego Programu Rewitalizacji oraz 4 seminaria w przypadku opracowywania każdego ze Szczegółowych Programów Rewitalizacji Dzielnic. W składach zespołów uczestniczących w przygotowywaniu programów dotyczących poszczególnych dzielnic powinni uczestniczyć przedstawiciele tych dzielnic. Mogą to być radni, liderzy lokalni, a także reprezentanci jednostek samorządowych i przedsiębiorstw działających na danym obszarze.

Dokument końcowy powinien mieć formę projektu uchwały lub załącznika do uchwały Rady Miasta w sprawie przyjęcia programu rewitalizacji miasta. W przypadku Szczegółowych Programów Rewitalizacji może mieć miejsce ich uchwalanie oddzielnie, jako uzupełnień lub załączników do istniejącej uchwały, można też każdorazowo uchwalać dokument programu Rewitalizacji Miasta w całości, wraz z dokumentem lub dokumentami Programów Szczegółowych jako pełną aktualizację programu

Przykładowy z harmonogram przygotowania projektu lokalnego programu rewitalizacji - tabela strona następna:

Tab.Przykładowy z harmonogram przygotowania projektu lokalnego programu rewitalizacji

Kolejny tydzień	**Obowiązki Zamawiającego - Pełnomocnika i zespołu horyzontalnego ds. rewitalizacji**	**Obowiązki Wykonawcy zespołu ekspertów**	**Spotkania**
0	Przygotowanie materiałów wejściowych: -dokumenty i strategie istniejące -propozycje obszarowe	Analiza kompletności materiałów wejściowych, uzupełnienie danych Wstępne rozpoznanie możliwości pozyskania bieżących danych	
0	Uzupełnienie danych	Odbiór materiałów – rozpoczęcie prac	
1		*prace kameralne rozdz. I i II*[30]	
2		*prace kameralne I, II wstępnie III*	
3	Uwagi do rozdziałów I i II	Wstępne przedłożenie do akceptacji rozdziałów I i II - dokumentu programu rewitalizacji	
4	Akceptacja założeń I, II i uwagi do III	- przedłożenie do akceptacji rozdziałów I i II - dokumentu programu rewitalizacji oraz roboczej wersji rozdziału III, - opracowanie formularza, na którym będą składane wnioski po wyborze obszarów objętych programem rewitalizacji, - Propozycja listy potencjalnych wnioskodawców	
	Wybór obszarów do rewitalizacji z uzasadnieniem,	Wybór obszarów do rewitalizacji	**Warsztat**
	Ustalenie listy wnioskodawców docelowych Ogłoszenie o przystąpieniu do przygotowania programu rewitalizacji **Formalna partycypacja potencjalnych beneficjentów**[31]		
5		- prace kameralne - opracowanie analizy SWAT - przedłożenie do akceptacji rozdziału III,	
6	Wybór systemu wdrażania programu rewitalizacji, sposobów monitorowania, oceny i komunikacji społecznej – ustalenie wytycznych do rozdziałów VI i VII	Wstępny projekt systemu wdrażania programu rewitalizacji, w tym sposoby monitorowania, oceny i komunikacji społecznej - wytyczne do rozdziałów VI i VII dokumentu programu rewitalizacji	

[30] Numeracja rozdziałów zgodnie z tabelą opisującą przykładową strukturę dokumentu - Programu Rewitalizacji

[31] Partycypacja społeczna może się odbyć również w innym momencie sporządzania LPR: na początku w formie ankiety dwuetapowej lub po ustaleniu obszaru rewitalizacji, jej termin powinien być ustalony w trakcie prac zespołu zadaniowego

7	Zebranie wniosków od potencjalnych beneficjentów, wstępna kwalifikacja wniosków, przekazanie przyjętych wniosków do Wykonawcy	Analiza wniosków pod względem merytorycznym, przygotowanie	
8	Akceptacja ostateczna wniosków do umieszczenia w programie rewitalizacji. Wybór priorytetów,	Przeprowadzenie wspólnej analizy wniosków w formie warsztatowej	**Warsztat**
9		- prace kameralne	
10	Uwagi do rozdziałów IV i V	Wstępne przedstawienie rozdziałów IV i V - dokumentu programu rewitalizacji Ewentualne modyfikacje – uzupełnienia do rozdziałów VI i VII	
11	Akceptacja rozdziałów IV i V	Przedłożenie do akceptacji rozdziałów IV i V - dokumentu programu rewitalizacji. (ew. VI i VII)	
12	Ostatnie uwagi finałowe	Prace kameralne, Edycja finałowa	
13	Przyjęcie ostatecznej wersji dokumentu projektu programu rewitalizacji		
	Przedłożenie dokumentu projektu programu rewitalizacji do prac w Komisjach Rady Miejskiej a następnie uchwalenie dokumentu jako załącznika do uchwały Rady Miasta		Komisje Sesja RM

Zaproponowany wyżej harmonogram opracowania (lub aktualizacji), Lokalnego Programu Rewitalizacji lub Szczegółowego Programu Rewitalizacji Dzielnicy, może wymagać pewnych modyfikacji w przypadku opracowywania dokumentów programów w latach 2007 2013, w związku z wymaganiami Regionalnych Programów Operacyjnych w poszczególnych województwach.

4.4. Wniosek do Lokalnego Programu Rewitalizacji.

Ważnym, o ile nie najważniejszym elementem projektu rewitalizacyjnego, jest akceptowanie i współtworzenie projektu przez społeczność lokalną. Tylko w tym przypadku można liczyć na pełne wykorzystanie efektów projektu przez tych, do których jest on adresowany i którzy powinni skorzystać na jego realizacji. Aby mieszkańcy zdegradowanej dzielnicy mogli projekt zaakceptować, powinni być zapraszani do dyskusji i wyrażania opinii, a także móc zgłaszać własne pomysły i rozwiązania, oczywiście w stopniu adekwatnym do swoich rzeczywistych potrzeb i możliwości czynnego uczestnictwa w projekcie. Powinni oni uczestniczyć w przygotowywaniu programów i projektów, a ich uwagi powinny być odnotowywane i wykorzystywane o tyle, o ile pomoże to przygotować lepszy i bardziej efektywny projekt.

Uczestników, partycypujących w procesie przygotowania programu rewitalizacji, można zasadniczo podzielić, ze względu na rodzaj aktywności na biernych i czynnych. Bierni uczestnicy procesu to zwykli mieszkańcy, którzy mogą prezentować swoje poglądy a nawet zgłaszać pomysły, jednak nigdy nie uczestniczą czynnie w ich realizacji. Uczestnicy czynni, zwani niekiedy interesariuszami, biorą aktywny udział w życiu obszaru. Mogą nimi być zarówno instytucje, organizacje NGO jak przedsiębiorcy prywatni, osoby fizyczne. Interesariusze mogą realizować swój własny pomysł na ożywienie obszaru zdegradowanego.

Drugim, nie mniej ważnym elementem partycypacji społecznej jest bieżące informowanie mieszkańców o postępach prac nad przygotowaniem i wdrażaniem projektu, terminach, oddziaływaniach, etapach a także uciążliwościach i zagrożeniach. Proces konsultacji powinien mieć charakter ciągłych kontaktów pomiędzy przedstawicielami operatora rewitalizacji, reprezentowanego przez zespół wdrażający projekt i być prowadzony w sposób uporządkowany oraz przejrzysty. Informacje o projekcie i planowanych działaniach powinny być przekazywanie lokalnym mediom jako realizacja polityki przejrzystości, a współpraca z mediami również powinna mieć charakter ciągły i długofalowy. Należy wystrzegać się prowadzenia jednostkowych, nieprzygotowanych pod względem merytorycznym spotkań, które zamiast akceptacji i zrozumienia mogą przynieść odwrotne skutki, a przez to wzbudzić opór i niezrozumienie celów oraz zamierzeń, a w konsekwencji skutecznie utrudnić prowadzenie działań rewitalizacyjnych na innych obszarach.

Mając pomysł na przeprowadzenie działań ożywiających określony obszar zdegradowany, należy pamiętać o konieczności umieszczenia projektu w programie rewitalizacji. Poniżej przedstawiono przykładową zawartość wniosku, umożliwiającego wpisanie projektu do programu rewitalizacji, zgodnego z zalecaną strukturą dokumentu Lokalnego Programu Rewitalizacji.

Przykładowy formularz wniosku przedstawiono w załączniku do podrozdziału

Załącznik

Przykładowy wniosek o ujęcie projektu w Lokalnym Programie Rewitalizacji

WNIOSEK

Proszę o ujecie w Lokalnym Programie Rewitalizacji miasta Gdańska, projektu pt.: „..... .....”
który jest zgodny z założeniami ZPORR, przewidzianymi w ramach Priorytetu 3. „Rozwój lokalny”, Działanie 3.3. „Zdegradowane obszary miejskie” , poprzemysłowe i powojskowe” , Poddziałanie 3.3.1. „ Rewitalizacja obszarów miejskich”[32].

I. Informacje o zgłaszającym

1. Dane zgłaszającego wniosek - wszelkie dane adresowe, struktura organizacyjna, itd

2. Czy zgłaszający może być beneficjentem wg ZPORR dla poddziałania 3.3.1. lub 3.3.2.
jako (wymienić właściwe):*
tak -

***** - proszę określić typ beneficjenta wg grup wymienionych, w ZPORR dla danego poddziałania***

3. Czy zgłaszający posiada środki własne na pokrycie wkładu własnego wymaganego wg ZPORR lub czy będzie się ubiegał o sfinansowanie wkładu własnego z innych źródeł :

II. Informacje o projekcie, stanie zaawansowania prac:

4. Nazwa projektu – oprócz nazwy proszę zamieścić krótki, ale wyczerpujący opis projektu
Projekty powinny wynikać z celów poszczególnych Działań i Poddziałań opisanych w Uzupełnieniu Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego .Tytuł Projektu powinien stanowić krótką jednoznaczną nazwę, aby w sposób jasny identyfikował Projekt, a jednocześnie nie powielał tytułu innych Projektów realizowanych przez Beneficjenta Końcowego lub przez inne podmioty. Nazwa Projektu powinna zawierać przedmiot, lokalizację i etap, fazę zadania (jeżeli realizowany projekt jest częścią większej inwestycji).

4.1. Hasło projektu - *(o ile istnieje)*

4.2. Przedmiotem projektu jest :

[32] Taki wpis winien obowiązywać w przypadku wpisywania projektu do programu rewitalizacji , gdy projekt ubiegać się będzie o dofinansowanie ze ZPORR

5. Projekt przewiduje: *opisać elementy projektu*

6. Zasięg terytorialny działania – proszę opisać *(posługując się np. nazwami ulic, warto załączyć mapkę)*

6.1.Zasięg terytorialny obszaru rewitalizowanego na którym znajduje projekt. Obejmuje rejon - opisowo

6.2. Szkic obrazujący położenie projektu na mapie miasta wraz z przewidywanym zasięgiem oddziaływania.

Mapka może być wklejona lub dodana jako załącznik graficzny

7. Zasięg społeczny efektów działania – proszę opisać grupy społeczne, wiekowe oraz szacunkową liczbę ludności mogącej skorzystać z planowanej inwestycji

Przewidywana łącznie, rocznie liczba osób korzystających ..... [ ] osób

Przewidywana łącznie, rocznie liczba osób zatrudnionych na umowę o pracę [ ] osób

8. Etapowanie działania wraz z czasem realizacji w rozbiciu na miesiące i lata (w tym złożenia wniosku i terminy realizacji)*:

I
II
III
IV
V
VI
VII

* liczba etapów dowolna

9.Terminy realizacji:

10. Instytucje i podmioty uczestniczące lub współuczestniczące we wdrażaniu projektu:

11. Nakłady do poniesienia – całkowita wartość projektu na podstawie kosztorysu:

NAZWA ZADANIA	PLANOWANE NAKŁADY FINANSOWE W LATACH									RAZEM
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
KOSZT PROJEKTU										
W TYM ŚRODKI WŁASNE										
DOTACJA WFOŚIGW										
DOTACJA MRR										
FUNDUSZE STRUKTURALNE										

11. Stan zaawansowania projektu – proszę zaznaczyć wykonane danej czynności poprzez postawienie znaku „X” przy danym punkcie:

a) koncepcja .....

b) projekt techniczny .....

c) kosztorys.. .....

d) studium wykonalności .....

III. Cele projektu, uzasadnienie realizacji

12. Cel planowanej inwestycji – produkty:

bezpośredni, materialny efekt realizacji przedsięwzięcia mierzony konkretnymi wielkościami – zaleca się podanie wskaźników proponowanych w Generatorze Wniosków dostępnym na stronie internetowej www.zporr.gov.pl

13. Cel planowanej inwestycji - rezultaty:

bezpośredni wpływ zrealizowanego produktu na otoczenie społeczno – ekonomiczne uzyskany natychmiast po zakończeniu Projektu – zaleca się podanie wskaźników proponowanych w Generatorze Wniosków dostępnym na stronie internetowej www.zporr.gov.pl

14. Cel planowanej inwestycji – oddziaływanie: nie definiuje się

długofalowe konsekwencje zrealizowanego produktu, wykraczające poza natychmiastowe efekty dla bezpośrednich beneficjentów – zaleca się podanie wskaźników proponowanych w Generatorze Wniosków dostępnym na stronie internetowej www.zporr.gov.pl

15. Uzasadnienie projektu

Wypełnienie tego punktu w dużej mierze warunkować będzie o jego umieszczeniu w LPR, może mieć również znaczenie w trakcie oceny przez Panel Ekspertów oraz ewentualnego wyboru przez Komitet Sterując. Uzasadnieni musi być w maksymalnym stopniu oparte na posiadanych studiach i dokumentach. Uzasadnienie powinno wykazać w telegraficznym skrócie jakie rzeczywiste korzyści zarówno materialne jak i nie materialne odniesie społeczność lokalna jeśli projekt ten zostanie zrealizowany

Działania o charakterze przestrzennym:

Działania o charakterze gospodarczym :

Działania o charakterze społecznym:

5. JAK PRZYGOTOWAĆ PROJEKT I WYPEŁNIĆ WNIOSEK

Niniejszy rozdział jest jednym z ważniejszych w tym poradniku. Warto przestudiować go bardzo uważnie. Powstał na podstawie doświadczeń wielu beneficjentów, którzy ubiegali się już o dofinansowanie na projekty rewitalizacyjne w ramach ZPORR. Dokładne zapoznanie się z przedstawionym materiałem pomoże przygotować dobry projekt, który przyczyni się do ożywienia zdegradowanego fragmentu miasta.

Poniżej przedstawiono pewien sposób myślenia o projekcie i planowania go we wstępnej fazie przygotowań. Intencją autorów poradnika jest przekazanie pewnych ogólnych wytycznych, które nie stanowią zwartego systemu metodologicznego. Stanowią raczej swoisty rodzaj „podejścia" do realizacji projektów z zakresu rewitalizacji.

Opracowując projekt można zastosować wiele sposobów postępowania, aby przejść niełatwą drogę od sformułowania pomysłu do przygotowania dobrego projektu rewitalizacyjnego**.**

Warto przy tym przestrzegać trzech następujących zasad:

Zasada pierwsza: Przygotowanie projektu powinno być wynikiem wcześniejszego badania i określenia rzeczywistych potrzeb społeczności lokalnej, której będzie on dotyczył. Potrzeby te należy udokumentować, szczegółowo opisać sposób i metodę badań. Najlepiej oprzeć uzasadnienie realizacji projektu na potwierdzonych danych liczbowych, które powinny być wiarygodne i weryfikowalne. Dane liczbowe, obrazujące niekorzystną sytuację danego obszaru, można uzyskać na podstawie badań własnych lub otrzymać od odpowiednich instytucji. Bardzo korzystne jest konsultowanie projektu z mieszkańcami podczas spotkań połączone z badaniami np. ankietowymi, Uzyskane w ten sposób udokumentowane informacje powinny się znaleźć w raporcie z konsultacji społecznych.

Zasada druga: Efektem projektu powinna być rzeczywista poprawa sytuacji w obszarze zdegradowanym. Poprawa ta musi być odczuwalna nie tylko w zakresie materialnym i estetycznym zabudowy, infrastruktury technicznej i zabytków, ale przede wszystkim w sferze społeczno – gospodarczej:

- poprzez pojawienie się nowych miejsc pracy, nowych szans na znalezienie zatrudnienia,
- poprzez stworzenie dogodnych warunków dla potencjalnych inwestorów,
- poprzez zwiększenie dostępu mieszkańców do wszelkiego rodzaju usług społecznych, takich jak: sport, rekreacja, kultura.

Efekty projektu muszą być zobrazowane za pomocą wskaźników. Zakładając określone wartości wskaźników, powinniśmy dysponować dokumentacją potwierdzającą wykonalność danego wskaźnika (np. nowe miejsca pracy – umowy, porozumienia, deklaracje lub analiza rynku pracy potwierdzające przyszłe zatrudnienie osób).

Zasada trzecia: Przygotowywany projekt powinien być skierowany na likwidację przyczyn a nie skutków degradacji. Konstrukcja projektu powinna wynikać z potrzeb a nie możliwości uzyskania dofinansowania na projekt, dzięki któremu przez jakiś czas będzie jedynie „ładniej" [zobacz: Logika projektu].

Opracowując wniosek o dofinansowanie należy pamiętać, że jest on zawsze pochodną dobrego pomysłu na projekt. Można jednak, nawet dysponując świetnym pomysłem na projekt, nie potrafić „sprzedać go" w formule wymaganej przez wniosek aplikacyjny. Dlatego przy wypełniania wniosku niezbędna jest umiejętność konstruowania zwięzłej i maksymalnie rzeczowej wypowiedzi.

Niezmiernie ważne jest zapoznanie się ze wszystkimi wytycznymi programu, z którego chcemy uzyskać dofinansowanie.
Ważne jest zebranie wymaganych załączników. Brak choćby jednego z nich przez zwykłe zapomnienie, może zniweczyć wielomiesięczny trud wielu przygotowujących projekt ludzi a tym samym zaprzepaścić środki wydatkowane na ich pracę.

Konieczne jest dokładne i wielokrotne czytanie dokumentów programu oraz wszelkich dostępnych wytycznych i interpretacji, wskazane jest utrzymywanie stałego kontaktu z instytucjami wdrażającymi projekt! Warto przyjąć zasadę, że lepiej zadać o jedno pytanie za dużo, niż o jedno za mało! Niezmiernie ważne jest zadawanie pytań i uzyskiwanie odpowiedzi według zasady: wszystko na piśmie! Nie musi to być korespondencja listowna, ale przynajmniej faksowa lub mailowa.

Dużą pomocą i zarazem ułatwieniem przy przygotowywaniu założeń do projektu i przy jego konstruowaniu może być prześledzenie logicznych powiązań pomiędzy poszczególnymi elementami projektu.

Na końcu rozdziału w formie załącznika zamieszczono strukturę i sposób przygotowania Matrycy Logicznej Projektu

---

Uzupełnienie

Skoro wspomniano o kompletności dokumentów, warto wiedzieć, że istnieją możliwości uzupełnienia tych rzeczywiście „zapomnianych" dokumentów. Nie należy więc wpadać w panikę jeżeli czegoś zapomnimy lub coś przeoczymy. Należy jak najszybciej uzupełnić braki. Dobrze jest w trakcie oceny formalnej wniosku być przygotowanym do jego uzupełnienia lub wprowadzenia poprawek. Osoby odpowiedzialne za przygotowanie projektu powinny mieć możliwość w ciągu bardzo krótkiego czasu przesłać brakujący, wymagany materiał jednostce wdrażającej. Niemniej nierealne jest wytworzenie dokumentu, którego konieczność przygotowania przeoczyliśmy w trakcie wielomiesięcznych przygotowań.

5.1. Jak przygotować dobry i interesujący projekt rewitalizacyjny

Dla jasnego sformułowania zagadnienia, autorzy poradnika zdecydowali się na przedstawienie propozycji w następującym porządku: duży projekt „kluczowy" realizowany przez samorządy, mały projekt realizowany przez podmioty inne niż samorząd. Taka formuła umożliwi też wskazanie tych kwestii, które są wspólne dla przygotowywania projektu rewitalizacji, niezależnie od jego skali.

5.1.1. Projekty duże realizowane przez samorządy – projekty „kluczowe"

Możemy wyróżnić trzy generalne zasady, które mają zasadnicze znaczenie na etapie wstępnych prac przygotowawczych, czyli wtedy, kiedy Beneficjent formułuje najbardziej podstawowe założenia projektu. Zasady te należy odczytywać raczej jako postulaty, gdyż ich przestrzeganie jest bardzo trudne. Jednak zastosowanie wymienionych postulatów spowoduje, że projekt będzie dobry i interesujący.

Po pierwsze: cele projektu powinny wychodzić naprzeciw zidentyfikowanym potrzebom mieszkańców, które zostały przez nich samych wyartykułowane.

W studium wykonalności – wg wytycznych ministerstwa – powinien znaleźć się rozdział: „Identyfikacja problemów", w którym należy wskazać problemy, których rozwiązanie zapowiada realizacja projektu, w kontekście wszystkich zidentyfikowanych problemów [Patrz: Wytyczne dotyczące przygotowywania studiów wykonalności projektów kubaturowych, Wytyczne dotyczące przygotowywania studiów wykonalności w zakresie infrastruktury kulturowej, Wytyczne dotyczące przygotowywania studiów wykonalności w zakresie infrastruktury drogowej]. Rozdział poprzedzać powinna analiza otoczenia społeczno – gospodarczego projektu. Tu mają zostać wskazane kwestie, które później identyfikowane są jako problemy.

Zazwyczaj do sporządzenia analizy otoczenia społeczno – gospodarczego, wykonawcy studium posługują się danymi statystycznymi, dostępnymi w Urzędach Statystycznych lub innymi dostępnymi informacjami o charakterze danych statystycznych. W ten sposób udowadniają, że na danym terenie występuje szereg problemów, np. bezrobocie, brak bezpieczeństwa czy degradacja stanu technicznego substancji materialnej. Wykonawcy studium wykonalności stają się ekspertami z zakresu problematyki danego obszaru – i z tej pozycji rozpatrują możliwości poprawy sytuacji.

Generalnie rzecz biorąc jest to podejście zasadne, jednak w przypadku rewitalizacji pożądane jest maksymalne tzw. „uspołecznienie" procesów podejmowania decyzji i realizacji działań – pożądane jest wprowadzenie w życie tzw. partycypacji społecznej.

Uspołecznienie procesu formułowania planów inwestycyjnych nie może pozbawić roli decydentów odpowiednio do tego przygotowanych osób. Dlatego zadanie ostatecznego sformułowania założeń projektu powinno należeć do obowiązków ekspertów [nie rozstrzyga się tu jaka miałaby być ich profesja i jaki podmiot mieliby reprezentować – wskazuje się jedynie na ich wysokie kwalifikacje merytoryczne]. Jednak, szczególnie w przypadku rewitalizacji, standardem powinno się stać, że wśród informacji, które stosunkowo łatwo jest zdobyć, na przykład z Urzędów Statystycznych, znajdą się i te, które będą pochodziły wprost od mieszkańców, które będą głosem tzw. „cichej większości". Wówczas osoby podejmujące

decyzje – eksperci, będą mogły brać pod uwagę obiektywne uwarunkowania i subiektywne opinie osób, które w pierwszej kolejności mają skorzystać z projektowanej poprawy sytuacji.

Najlepsza metodologia postępowania w zakresie identyfikacji problemów wskazuje na konieczność objęcia analizą wszystkich uwarunkowań – wśród nich nie sposób pominąć głosu społeczności lokalnej.

Ponadto należy pamiętać, że przekonanie Beneficjenta o celowości projektowanego działania, nawet poparte wieloletnim doświadczeniem, wiedzą, wyczuciem i szczerą intencją, może nie być wystarczającym argumentem, żeby przekonać osoby oceniające projekt. Jeżeli konkurencyjne projekty będą miały na celu zaspokojenie potrzeb zidentyfikowanych podczas konsultacji społecznych i udokumentowanych w sposób niebudzący wątpliwości – wówczas z pewnością projekt będzie „mocniejszy". Dlatego raport z konsultacji społecznych – szczególnie w przypadku projektów rewitalizacyjnych – powinien stanowić standardowy załącznik, obok studium wykonalności, wyciągu z dokumentacji technicznej i LPR-u.

W studium wykonalności zatem powinny się znaleźć, obok np. danych statystycznych, wnioski raportu z konsultacji, czyli odpowiedź na pytania: Jakie potrzeby artykułują sami mieszkańcy? Co wymaga poprawy? Wskazanie odpowiedzi na te pytania posłuży sformułowaniu celów projektu. Następny rozdział studium wykonalności – Logika projektu, będzie wówczas zawierał cele projektu sformułowane w konsekwencji:

a) dokonania analizy otoczenia społeczno – gospodarczego, uwzględniającej wyniki konsultacji społecznych,
b) identyfikacji problemów – również tych, które zostały wyartykułowane przez samych mieszkańców.

W sposób ogólny metodologię postępowania przedstawia następujący schemat:

- Dostępne dane statystyczne - Analizy techniczne - Analizy branżowe – np. dotyczące kultury, turystyki lub ruchu pojazdów - Inne analizy - Wnioski z raportu z konsultacji społecznych	Analiza otoczenia społeczno – gospodarczego projektu	→	Zidentyfikowane problemy – między nimi: te, które zostały wyartykułowane przez samych mieszkańców	→ Cele projektu – stanowią wynik pracy ekspertów, którzy dysponowali wiedzą na temat opinii mieszkańców

Po drugie: Po zidentyfikowaniu celów projektu przychodzi czas na dobór środków – tak, by nastąpiła **rzeczywista poprawa** sytuacji na danym obszarze – o tym, że się tak stanie mają zaświadczyć dobrane **wskaźniki**.

Dopiero na tym etapie podejmuje się decyzję, czy należy budować basen, czy modernizować dom kultury, czy zakładać park, czy remontować kamienice, drogi chodniki. Oczywistym jest, że pomysły na takie czy inne działania Projektodawca ma znacznie wcześniej, jednak ostateczne decyzje powinny zapadać dopiero w momencie, kiedy dostępna jest jasna informacja dotycząca celu projektu.

Poniżej, na szarym tle, przywołany został przykład, który obrazuje sposób, w jaki Beneficjent – w tym przypadku duża organizacja, np. samorząd, powinien planować

działania w stosunku do zidentyfikowanych problemów. Jest to działanie, które należy realizować w najbardziej wstępnej fazie projektu – powinno ono przynosić skutki w postaci pomysłu na projekt – pomysłu, który stanowi rozwiązanie jak największej ilości problemów najbardziej istotnych dla dzielnicy.

PRZYKŁAD 1 – projekt przygotowywany przez dużą organizację

Poniżej znajduje się przykład projektu, którego Beneficjentem jest jednostka samorządu terytorialnego. Sytuację społeczno – gospodarczą na terenie, na którym realizowany jest projekt, można określić jako typową sytuację śródmiejskiej dzielnicy zdegradowanej:

Zidentyfikowane problemy na obszarze, gdzie ma być realizowany przykładowy projekt:

[Należy pamiętać, że konsultacje społeczne są niezwykle ważne dla identyfikacji problemów – trzeba znać postulaty najczęściej artykułowane przez mieszkańców podczas przeprowadzonych na danym obszarze konsultacji społecznych]

1. zły stan techniczny zabudowy,
2. zły stan techniczny przestrzeni publicznych,
3. brak terenów zielonych,
4. brak instytucji i imprez mających na celu zagospodarowanie czasu wolnego młodzieży,

[Analiza ekspercka jest równie ważnym narzędziem dla identyfikacji problemów - ponadto stwierdza się na przykładowym obszarze]

5. wizerunek dzielnicy jest bardzo zły – jest uznana za jedno z najbardziej niebezpiecznych miejsc w mieście,
6. dane statystyczne wskazują na znaczący udział bezrobotnych wśród mieszkańców i znaczący udział osób korzystających z pomocy społecznej.

Pozostałe uwarunkowania [zewnętrzne] przykładowego obszaru:

1. Eksperci wskazują na to, że dany teren w niedalekiej przyszłości będzie znajdował się w bezpośredniej bliskości międzynarodowych ciągów komunikacyjnych i znaczących atrakcji turystycznych.
2. Ponadto zauważa się zainteresowanie deweloperów chcących budować mieszkania w bezpośredniej bliskości przedmiotowego obszaru.

Na podstawie zidentyfikowanych problemów i pozostałych uwarunkowań sformułowano postulaty, które powinny stać się celami działań rewitalizacyjnych w przywoływanym przykładzie:

1. Poprawa stanu technicznego zabudowy oraz przestrzeni publicznych.
2. Zwiększenie ilości terenów zielonych.
3. Realizacja działań aktywizujących młodzież.
4. Zwiększenie ruchu turystycznego.
5. Spowodowanie popytu na niezagospodarowane działki w samej dzielnicy lub w jej bezpośredniej bliskości.

Osoby podejmujące decyzje dotyczące planów inwestycyjnych – przygotowujące projekt – muszą w tym momencie zadecydować – co konkretnie zaplanować w ramach projektu rewitalizacyjnego? Niestety – możliwość wyboru jest ograniczona – w podanym przykładzie realne są następujące rozwiązania: budowa basenu, modernizacja domu kultury, remonty

kamienic, remonty dróg i chodników, założenie parku.
Natomiast dla projektu, który ma być dofinansowywany z funduszy strukturalnych, w ramach np. Poddziałania 3.3.1 ZPORR realne pozostają już tylko: modernizacja domu kultury, remonty dróg i przestrzeni publicznych, założenie parku. Basen nie może być budowany w ramach Poddziałania 3.3.1 [Patrz: Rodzaje kwalifikujących się projektów – Roz. 3.1.1], natomiast sytuacja własnościowa kamienic [prywatne, wspólnoty mieszkaniowe, TBS] nie pozwala na włączenie ich do „samorządowego" projektu - aplikacji do ZPORR[33].

W niniejszym, przykładowym, projekcie sporządzono analizę, w wyniku której, powstało zestawienie wskazujące, które możliwe do realizacji działania rozwiążą zidentyfikowane problemy – i w jakim stopniu.

Zidentyfikowane problemy [por. wyżej].	Modernizacja domu kultury	Remonty dróg i przestrzeni publicznych	Założenie parku
czasu wolnego młodzieży	dotychczasowy, programu działań ukierunkowanych na pracę z młodzieżą w dzielnicy WPŁYW BEZPOŚREDNI	dzielnicy w zakresie działań aktywizacyjnych dla młodzieży	wiąże się z realizacja programu działań w tym zakresie WPŁYW BEZPOŚREDNI

wskazują na znaczący udział bezrobotnych wśród mieszkańców i znaczący udział osób korzystających z pomocy społecznej	domu kultury obejmuje również cykl imprez o znaczeniu ponad lokalnym, zakłada się udział gości – turystów, do obsługi których będą zatrudniani mieszkańcy dzielnicy WPŁYW BEZPOŚREDNI	dróg i przestrzeni publicznych nie wpłyną na poprawę sytuacji w dzielnicy w zakresie aktywizacji zawodowej	konieczność zatrudnienia osób [mieszkańców] do jego utrzymania, ponadto realizacja programu działań sportowych, rekreacyjnych stworzy możliwość zatrudnienia mieszkańców do obsługi imprez WPŁYW BEZPOŚREDNI

Powyższe zestawienie pozwala na wskazanie jaki wpływ będzie miała realizacja poszczególnych, przykładowych, zadań inwestycyjnych na sytuację w dzielnicy – w kontekście zidentyfikowanych problemów.

Poniżej wskazuje się wpływ, jaki będzie miała realizacja poszczególnych, przykładowych, zadań inwestycyjnych na sytuację w dzielnicy – w kontekście zidentyfikowanych uwarunkowań zewnętrznych.

Uwarunkowania zewnętrzne [por. wyżej]	Modernizacja domu kultury	Remonty dróg i przestrzeni publicznych	Założenie parku
Eksperci wskazują na to, że dany teren w niedalekiej przyszłości będzie znajdował się w bezpośredniej bliskości międzynarodowych ciągów komunikacyjnych i znaczących atrakcji turystycznych	*Nowy program działań domu kultury obejmuje również cykl imprez o znaczeniu ponadlokalnym, zakłada się udział gości – turystów, do obsługi których będą zatrudniani mieszkańcy dzielnicy* *WPŁYW BEZPOŚREDNI*	*Działalność domu kultury w połączeniu z działalnością w lokalizowaną parku i w połączeniu ze znaczącą poprawą estetyk dzielnicy i pozwala na realizację promocji całej dzielnicy jako swoistej atrakcji turystycznej – wówczas przestrzenie publiczne same w sobie staną się przedmiotem zainteresowania turystów* *WPŁYW POŚREDNI*	*Działalność lokalizowana w parku w połączeniu z działalnością domu kultury i w połączeniu ze znaczącą poprawą estetyki dzielnicy pozwala na realizację promocji całej dzielnicy jako swoistej atrakcji turystycznej – wówczas przestrzenie publiczne same w sobie staną się przedmiotem zainteresowania turystów* *WPŁYW POŚREDNI*
Ponadto zauważa się zainteresowanie deweloperów chcących budować mieszkania w bezpośredniej bliskości przedmiotowego obszaru	*modernizacja domu kultury i realizacja programu działań skierowanych do mieszkańców spowoduje wzrost atrakcyjności przedmiotowego obszaru dla deweloperów*	*wyremontowane przestrzenie publiczne spowodują wzrost atrakcyjności przedmiotowego obszaru dla deweloperów*	*założenie parku spowoduje wzrost atrakcyjności przedmiotowego obszaru dla deweloperów*

Decydenci stają więc przed dylematem, którą z możliwości wybrać – w powyższym przykładzie jest to: modernizacja domu kultury, remonty dróg i przestrzeni publicznych, założenie parku. Rzecz jasna na ich wybór złoży się wiele czynników, a decydujące znaczenie zapewne będą miały [niestety] ograniczenia finansowe. Rzecz oczywista –

najlepszy z punktu widzenia rewitalizacji dzielnicy byłby projekt kompleksowy, obejmujący wszystkie trzy wymienione przedsięwzięcia.

Jednak zanim decydenci podejmą decyzję, powinni dysponować informacją dotyczącą konkretnych wartości - wyliczonych i prezentowanych liczbowo korzyści. Dlatego następnym etapem działań przygotowawczych powinna być analiza wskazująca konkretne wartości liczbowe – zweryfikuje ona powyższe twierdzenia dotyczące takich kwestii, jak np. nowe miejsca pracy, realizacja programu kulturalnego, napływ turystów... itd. [Patrz: Roz. 5.2]
Rzetelne wskazanie liczbowych wskaźników będzie stanowić właściwą podstawę do podjęcia decyzji o realizacji projektu.

Po trzecie: „Wędka a nie ryba", czyli ukierunkowanie na przyczyny a nie skutki.
W wyniku realizacji projektu powinny być likwidowane przyczyny degradacji obszaru, nie zaś skutki tego stanu rzeczy. Należy więc zadać sobie pytanie: dlaczego jest jak jest?
W większości miejskich obszarów zdegradowanych w Polsce przyczyny złego stanu rzeczy są bardzo podobne.

Pierwszym czynnikiem, który wskazuje na przyczyny degradacji, jest brak funduszy na realizację niezbędnych inwestycji.
Należy odpowiedzieć sobie na pytanie: Dlaczego tak jest, że nie ma środków finansowych?
Nasuwają się różnorodne odpowiedzi: niewłaściwa polityka władz miasta, brak inwestorów, brak promocji, brak inicjatyw lokalnych, marazm, stagnacja. Wszystko naraz składa się na obraz współzależnych od siebie uwarunkowań. Należy określić wpływ projektowanych działań na rozwiązanie wymienionych powyżej problemów.

- **Dotychczasowa niewłaściwa polityka władz miasta** – wraz z podjęciem decyzji o realizacji projektu, jednocześnie zmienia się ona wobec danego obszaru. Świadczy o tym sam fakt aplikowania o fundusze UE, a w przypadku ich otrzymania – rozpoczęcie konkretnych inwestycji. Zainteresowanie władz miasta danym obszarem jest „wymuszone" koniecznością rozliczenia się ze zobowiązań, które ujęte są w dokumentacji projektu. Miasto jako Beneficjent musi dopilnować, aby powstały wskazane w aplikacji nowe miejsca pracy, aby roboty budowlane realizowane były zgodnie z harmonogramem itd.

- **Brak inwestorów** – tu sprawa nie jest tak oczywista. Należy wskazać, że w wyniku interwencji funduszy strukturalnych powstaną warunki do inwestowania, w wyniku czego realnym jest założenie, że pojawią się inwestorzy. Należy pamiętać, że miasto nigdy nie będzie w stanie ponieść kosztów odnowy całej dzielnicy – i nie jest to jego zadaniem. Jeżeli nie stworzymy warunków do dalszych, poza miejskich inwestycji, wówczas nasz pomysł na rewitalizację jest raczej słaby. Można założyć, że zainteresowanie deweloperów terenami znajdującymi się bezpośrednio przy obszarze zdegradowanym będzie zwiększać się wraz z postępami realizacji projektu. Napływ zamożniejszych mieszkańców oraz turystów spowoduje ożywienie gospodarcze – np. w sferze handlu i usług. Zadaniem miasta jednak jest przygotowanie terenów inwestycyjnych w obszarze rewitalizowanej dzielnicy [kwestie formalno – prawne, promocja], by pojawiająca się szansa została wykorzystana. Niezbędne jest uruchomienie podstawowych mechanizmów. Do takich należy zaliczyć mechanizm dźwigni finansowej i efekt synergii.

Mechanizm dźwigni finansowej.

Jedna złotówka wydana na poprawę sytuacji w dzielnicy powinna spowodować inwestycje na danym terenie warte 1 x n złotych – w określonym czasie. Na przykład: przewiduje się, że projekt o wartości 100 000 złoty w ciągu pięciu lat po oddaniu projektu do użytku spowoduje zaangażowanie kolejnych 500 000 w działania rewitalizacyjne na określonym obszarze.

Efekt synergii

Projektowanie inwestycji, które powinny wzajemnie na siebie oddziaływać, wzmacniając pozytywne i wielokrotne efekty całego procesu inwestycyjnego (rewitalizacji) [Patrz: Roz. 3.2 Komplementarność poddziałań].

Zastosowanie obydwu mechanizmów powinno spowodować aktywizację społeczności lokalnej, inwestycje prywatne, np. mieszkaniowe, zwiększenie ruchu turystycznego i wzbogacenie życia kulturalnego jako podstawy dla rozwoju handlu i usług. Dla realizacji powyższych zamierzeń konieczne jest jednak partnerstwo różnych podmiotów w realizacji działań rewitalizacyjnych – partnerstwo wdrażane już od samego początku, od momentu formułowania podstawowych założeń przyszłego projektu – partnerstwo obejmujące zarówno małego, średniego i dużego przedsiębiorcę, pozarządowca i „zwykłego" mieszkańca, który wykazuje inicjatywę i chęć wsparcia rewitalizacji. Rolę inicjatora takich procesów przypisuje się zwykle JST, choć należy pamiętać, że równie dobrze mogłaby to być np. organizacja pozarządowa.

- **Brak inicjatyw lokalnych** – możemy próbować „obdarować" społeczność lokalną swoim pomysłem, który uważamy za „jedynie słuszny", ale możemy też od samego początku rozpocząć dialog ze społecznością lokalną. Tak się stało podczas przygotowywania projektu „samorządowego". W momencie oddawania wybudowanej infrastruktury do użytku, czyli po kilku latach pracy ze społecznością lokalną, można sobie wyobrazić, że np. Stowarzyszenie Animacji Kultury i Sportu w Dzielnicy, będzie realizowało programy: kulturowe w Domu Kultury i sportowo – rekreacyjne – w parku. Weźmie czynny udział w promocji dzielnicy i opiniować będzie dalsze zamierzenia. Wyda własne publikacje. Zrealizuje projekty doradcze i szkoleniowe dla mieszkańców. Takie stowarzyszenie może „wypłynąć na fali" realizowanych działań rewitalizacyjnych – począwszy od pierwszych spotkań konsultacyjnych, skończywszy na podjęciu współpracy w ramach realizacji części projektu. Należy jednak pamiętać, że brak aktywności jest zazwyczaj pochodną ubóstwa, wzrastania w kulturze biedy, jest sprzężony ze zjawiskiem wykluczenia społecznego i tzw. „wyuczonej bezradności". Nie ma się co łudzić – trudno będzie nam aktywizować osoby, których potrzeby są bardziej pierwotne i „przyziemne". Niemniej jednak warto próbować tworzyć i wdrażać projekty dobre i interesujące. Nawet, jeśli mamy mieszkańców obdarować „wędką", to powinniśmy zadbać, aby chcieli oni z niej korzystać i potrafili to robić.

Przez pojęcie „kluczowego projektu" rozumieć należy takie przedsięwzięcia, które uruchomią kolejne inicjatywy i działania. „Kluczowe" projekty najczęściej realizowane są przez samorządy – to one dysponują zasobami – ludzkimi i materialnymi, które umożliwiają im realizowanie działań najszerszych i najważniejszych z punktu widzenia strategii postępowania na danym obszarze.

Projekty małe, realizowane przez podmioty inne niż samorządy, np. organizacje pozarządowe, parafie, wspólnoty mieszkaniowe.

Na wstępie należy zaznaczyć, że w okresie programowania 2004 – 2006, wśród Beneficjentów ZPORR, w zakresie realizacji projektów rewitalizacyjnych w ramach Działania 3.3, małe organizacje stanowiły zdecydowana mniejszość – rzadko kiedy uzyskiwały dofinansowanie dla realizacji projektów.

Działo się tak głównie ze względu na:

- brak odpowiednich zasobów materialnych – możliwości finansowych pokrycia kosztów wymaganego wkładu własnego, kosztów sporządzenia dokumentacji technicznych, studiów wykonalności,
- brak odpowiednich zasobów ludzkich – kadry zdolnej przygotować projekt,
- brak odpowiednich zapisów w Uzupełnieniu ZPORR, które uwzględniałyby specyfikę działania niewielkich organizacji, między innymi: brak ułatwień dla małych organizacji w aplikowaniu o środki finansowe na rewitalizację.

Biorąc pod uwagę istniejące zapisy ZPORR można wskazać dwa sposoby postępowania przy realizacji projektów rewitalizacyjnych – jeden wiąże się ze ścisłą współpracą z samorządem, drugi polega na samodzielnym inicjowaniu i realizacji działań.
Zdaniem autorów niniejszego poradnika, to zadaniem samorządu jest nawiązywanie współpracy w zakresie rewitalizacji z jak najszerszym gronem podmiotów zainteresowanych realizacją różnych przedsięwzięć na terenach zdegradowanych.

Jednak nie wszystkie samorządy realizują w sposób systematyczny plany rewitalizacyjne, nie we wszystkich miastach zostały uchwalone LPR-y. Nie zawsze proces ich sporządzania i wdrażania jest realizowany z udziałem społeczności lokalnej i różnych podmiotów ją reprezentujących.

Dlatego poniżej zdecydowano się na wskazanie roli małej organizacji w działaniach strategicznych inicjowanych przez samorząd oraz wskazanie sposobu realizacji działań rewitalizacyjnych w sytuacji, kiedy nie jest możliwa współpraca z samorządem w tym zakresie.

<u>Realizacja małych projektów we współpracy z samorządem</u>

Jeżeli samorząd inicjuje i realizuje konsultacje społeczne, to tym samym zaprasza do współpracy w działaniach rewitalizacyjnych.. Wówczas mniejsze podmioty włączane są do współtworzenia planu działań mających na celu rewitalizację dzielnicy.

Oddziaływanie organizacji staje się często częścią wspólnego, szerokiego oddziaływania całego, dużego projektu.

Należy jednak przyznać, że w Polsce bardzo niechętnie samorządy podejmują się instytucjonalizowania współpracy z organizacjami w celu realizacji projektów dofinansowywanych z funduszy strukturalnych.

Brak jest przede wszystkim modelu prawnego, który by umożliwiał jasny podział odpowiedzialności w ramach współpracy. Krokiem we właściwą stronę wydaje się być ustawa o partnerstwie publiczno – prywatnym (PPP). Ze względu na ograniczenia, które wiążą się z jej stosowaniem, nie jest ona jednak najlepszym narzędziem do realizowania zamierzonych zadań. Szczególnie, gdy zadania te na etapie formułowania umowy o współpracy trudno jest określić w harmonogramie czasowym i finansowym.

Stosowanie ustawy o partnerstwie publiczno-prywatnym wydaje się być najwłaściwsze w przypadku realizacji dużych inwestycji, budowy dróg, mostów, autostrad, osiedli. Wysiłki związane z zawiązaniem PPP mogą być niewspółmierne do przewidywanych korzyści i efektów w przypadku małych szkoleniowych, doradczych przedsięwzięć, czy też „drobnych" inwestycji.

Obecnie brakuje dobrych praktyk współpracy organizacji pozarządowych z samorządem w realizacji zadań związanych z rewitalizacją.

Warto wspomnieć, że mała organizacja może być doskonałym pomysłodawcą projektów na etapie sporządzania i wdrażania LPR. Małe organizacje NGO można i należy zachęcać do tego, aby żądały od samorządów pomocy merytorycznej, technicznej, prawnej, itp. przy np. sporządzaniu wniosków. Zazwyczaj w LPR-ach samorząd podejmuje pewne zobowiązania – małe organizacje powinny rozliczać samorządy z tych zobowiązań [np. w trakcie aktualizacji LPR-u].

Samodzielna realizacja małych projektów

W szczególnie trudnej sytuacji znajdzie się organizacja, która zamierza realizować projekt nie objęty żadnym szerszym „kontekstem", mierzonym w skali całej dzielnicy. Trudno sobie wyobrazić, żeby niewielka organizacja pozarządowa, która dysponuje niewielkim lokalem na obszarze zdegradowanym mogła podjąć się trudu tworzenia warunków do ożywienia kilku czy kilkunastotysięcznej dzielnicy.
Wówczas organizacja może wskazać kontekst „węższy", taki, który odpowiada jej możliwościom i zasobom.
Realne są projekty skierowane do mieszkańców kamienicy, kilku sąsiadujących kamienic, kwartału zabudowy, czy innego najbliższego otoczenia. Planując takie działania nie należy jednak rezygnować z kompleksowości i komplementarności poszczególnych przedsięwzięć w ramach projektu. Z poprawą stanu technicznego muszą wiązać się nowe miejsca pracy, powinny być realizowane działania szkoleniowe lub doradcze.

Zasady przygotowywania dobrego projektu są takie same jak powyżej, z tą jednak różnicą, że bezpośredni wpływ projektu ogranicza się do np. kilkunastu osób [a nie kilkuset czy kilku tysięcy].

Poniżej przywołany został przykład dotyczący Beneficjenta - małej organizacji, np. organizacji pozarządowej lub wspólnoty mieszkaniowej. Wskazuje on jak należy planować działania interwencyjne w stosunku do zidentyfikowanych problemów. Są to działania, które

należy realizować w najbardziej wstępnej fazie projektu – powinny one przynosić skutki w postaci pomysłu na projekt, którego realizacja rozwiąże najbardziej istotne problemy dzielnicy i ich mieszkańców.

PRZYKŁAD 2 – projekty przygotowywane przez małe podmioty

Poniżej znajduje się przywołanie projektu, którego Beneficjentem jest organizacja pozarządowa (w jednym przypadku) oraz wspólnota mieszkaniowa (w drugim przypadku). Przykładową sytuację społeczno – gospodarczą obszaru zdegradowanego, na którym mieszczą się i działają wymienione podmioty, można określić jako typową sytuację śródmiejskiej dzielnicy zdegradowanej:

Zidentyfikowane problemy na obszarze problemowym, gdzie ma być realizowany przykładowy projekt:

(Należy pamiętać, że konsultacje społeczne są niezwykle ważne dla identyfikacji problemów – trzeba poznać postulaty najczęściej artykułowane przez mieszkańców podczas przeprowadzanych na przykładowym obszarze konsultacji społecznych)

1. zły stan techniczny zabudowy,
2. zły stan techniczny przestrzeni publicznych,
3. brak terenów zielonych,
4. brak instytucji i imprez mających na celu zagospodarowanie czasu wolnego młodzieży,

(Analiza ekspercka jest równie ważna dla identyfikacji problemów - ponadto stwierdza się na przykładowym obszarze)

5. wizerunek dzielnicy jest bardzo zły – jest uznana za jedno z najbardziej niebezpiecznych miejsc w mieście,
6. dane statystyczne wskazują na znaczący udział bezrobotnych wśród mieszkańców i znaczący udział osób korzystających z pomocy społecznej.

Pozostałe uwarunkowania [zewnętrzne] przykładowego obszaru:

1. Eksperci wskazują na to, że dany teren w niedalekiej przyszłości będzie znajdował się w bezpośredniej bliskości międzynarodowych ciągów komunikacyjnych i znaczących atrakcji turystycznych.
2. Ponadto zauważa się zainteresowanie deweloperów chcących budować mieszkania w bezpośredniej bliskości przedmiotowego obszaru.

Przypadek A: projekt realizowany przez organizację pozarządową dysponującą budynkiem zabytkowego dworu

W przywoływanym przykładzie celem statutowym organizacji pozarządowej jest m.in. działalność w zakresie kultury. W obiekcie, który pozostaje w dyspozycji organizacji znajduje się sala, która może pomieścić do trzystu osób. Osoby przygotowujące projekt, po analizie potrzeb i uwarunkowań rozwoju dzielnicy rozpatrują pomysł stworzenia ośrodka edukacji filmowej. Przykładowy projekt obejmuje również dostosowanie otoczenia zabytkowego dworu – przylegającego do niego niewielkiego parku do prezentacji filmów poza salą kinową.

W kontekście zidentyfikowanych problemów projekt przedstawia się następująco:

Zidentyfikowane problemy [por. wyżej]	Stworzenie ośrodka edukacji filmowej
Zły stan techniczny zabudowy	Realizacja projektu poprawi stan techniczny budynku zabytkowego dworu. WPŁYW BEZPOŚREDNI
Zły stan techniczny przestrzeni publicznych.	Otoczenie zabytkowego dworu stanowi ogólnodostępna przestrzeń publiczna, zawierająca drogi dojazdowe, miejsca parkingowe, tereny zielone i rekreacyjne – projekt zagospodarowania tej przestrzeni będzie wpływał pozytywnie na ogólny stan techniczny przestrzeni publicznych. WPŁYW BEZPOŚREDNI
Brak terenów zielonych.	Zagospodarowanie terenu parku w otoczeniu zabytkowego dworu wpłynie pozytywnie na ogólny stan terenów zielonych w dzielnicy. WPŁYW BEZPOŚREDNI
Brak instytucji i imprez mających na celu zagospodarowanie czasu wolnego młodzieży.	Realizacja przedmiotowego projektu przewiduje organizacje zajęć dla młodzieży: dyskusyjnego klubu filmowego, warsztatów filmowych, koła miłośników filmu... itd. WPŁYW BEZPOŚREDNI
Wizerunek dzielnicy jest bardzo zły – jest uznana za jedno z najbardziej niebezpiecznych miejsc w mieście.	Promocja projektu będzie stanowić jednocześnie promocję dzielnicy i mieszkańców i przyczyni się do zmiany niekorzystnego wizerunku obszaru WPŁYW BEZPOŚREDNI
Dane statystyczne wskazują na znaczący udział bezrobotnych wśród mieszkańców i znaczący udział osób korzystających z pomocy społecznej .	Planuje się zatrudnienie określonej ilości osób do obsługi imprez związanych z realizacją programu działań. WPŁYW BEZPOŚREDNI

W kontekście uwarunkowań zewnętrznych przykładowego obszaru realizacja projektu przedstawia się następująco:

Uwarunkowania zewnętrzne [por. wyżej]	Stworzenie ośrodka edukacji filmowej
Eksperci wskazują na to, że dany teren w niedalekiej przyszłości będzie znajdował się w bezpośredniej bliskości międzynarodowych ciągów komunikacyjnych i znaczących atrakcji turystycznych.	Wdrożenie projektu przewiduje realizację festiwalu filmów amatorskich, który będzie miał zasięg ponadloklalny – impreza będzie sama w sobie atrakcją turystyczną.
Ponadto zauważa się zainteresowanie deweloperów chcących budować mieszkania w bezpośredniej bliskości przedmiotowego obszaru.	Istnienie infrastruktury kulturowej i rekreacyjnej wpłynie pozytywnie na zainteresowanie deweloperów – podniesie walory obszaru jako miejsca do mieszkania.

Przypadek B: projekt realizowany przez wspólnotę mieszkaniową dysponującą strychem, sutereną i przestrzenią wokół budynku

Mieszkańcy – członkowie wspólnoty wyrażają chęć stworzenia innym możliwości korzystania ze strychu i sutereny oraz przestrzeni wokół budynku. Cel przykładowej,

projektowanej działalności został sformułowany jako:

- w części na potrzeby własne i aktywizacji społeczności sąsiedzkiej: stworzenie klubu wyposażonego w komputery, projektor filmowy, pracownie multimedialne... itd., jest to działalność lokalizowana na strychu, oraz w przygotowanych miejscach rekreacji na zewnątrz - z ławkami, altaną i grillem, jak również z miejscem ekspozycji efektów działań pracowni w miejscu widocznym z ulicy, odwiedzanym przez przechodniów,
- w części dla celów komercyjnych – wynajem pomieszczeń przystosowanych do celów szkoleniowych – działalność lokalizowana w suterenie.

Rozpatrując zasadność powyższych działań w kontekście potrzeb dzielnicy, członkowie wspólnoty sporządzili analizę:

Zidentyfikowane problemy [por. wyżej]	Stworzenie klubu sąsiedzkiego i sali szkoleniowej na wynajem

mieszkania w bezpośredniej bliskości przedmiotowego obszaru.	

Obydwa powyższe przykłady wskazują na to, że nawet małe projekty mogą charakteryzować się tymi samymi cechami, co „kluczowe", duże projekty realizowane przez samorząd. Małe projekty są tak samo dobre, interesujące i ważne jak duże. Właściwa rewitalizacja obszaru zdegradowanego powinna być definiowana jako suma wzajemnie powiązanych projektów – dużych, średnich i tych najmniejszych.
Wszystkie projekty powinny być kompleksowe – to znaczy wpływać zarówno na aspekty techniczno - przestrzenne, jak i społeczno – gospodarcze.

Mały projekt wcale nie jest gorszy [pod względem merytorycznym] od dużego, który został wskazany jako modelowy dla samorządu. Jego oddziaływanie jest zawężone tylko pod względem ilościowym – pod względem jakościowym jest równie szerokie.

Małe organizacje, chcąc realizować działania rewitalizacyjne, powinny przystosować powyżej wskazany sposób myślenia o projektach rewitalizacyjnych do możliwości i ambicji swoich organizacji. Wówczas będą mogły pozyskiwać środki równie skutecznie jak dysponujące znacznymi zasobami samorządy.

5.2. Zasady obowiązujące przy przygotowaniu projektu. Wskaźniki realizacji projektu

Wskaźniki opisują wymierne korzyści, wynikające z realizacji projektu. Beneficjent zobowiązany jest wskazać liczbowe wartości zakładanych efektów: np. liczbę miejsc pracy powstałych w wyniku realizacji projektu. Co więcej, Beneficjent zostanie później z realizacji założeń rozliczony.

Weryfikacja zasadności przyjmowanych założeń projektu następuje podczas przyjmowania konkretnych wartości dla poszczególnych wskaźników. Jeżeli Beneficjent był przekonany, że jego projekt spowoduje powstanie nowych miejsc pracy – teraz musi wskazać ich liczbę. Dobrze przygotowane projekty wskazują również źródło szacunku oraz sposób monitoringu osiągniętych rezultatów. W Studium wykonalności w rozdziale „Logika projektu" powinny znaleźć się informacje – jak została oszacowana wartość danego wskaźnika, oraz jak Beneficjent udowodni, że wskazana wartość wskaźnika została osiągnięta poprzez realizację projektu.

Wskaźniki produktu powinny być osiągnięte w momencie oddania projektu do użytku.

Wskaźniki rezultatu powinny być osiągnięte w ciągu roku, w którym projekt został oddany do użytku. Podczas okresu programowania 2004 – 2006 niektóre Urzędy Marszałkowskie dopuszczały możliwość realizacji rezultatu projektu nie w ciągu roku, w którym projekt został oddany do użytku a w ciągu roku od momentu, w którym projekt został oddany do użytku. Powyższa różnica ma bardzo duże znaczenie – do osiągnięcia wskaźnika rezultatu Beneficjent miał tylko miesiąc, jeżeli oddawał projekt do użytku w grudniu. W przypadku np. wskaźnika 3.3.51 [Patrz: poniżej] szacowanie jakiejkolwiek ilości mogłoby

być w wielu przypadkach pozbawione sensu. Dlatego należy przyjmować, że właściwym jest szacowanie wskaźnika rezultatu w perspektywie roku od oddania projektu do użytku.

ZPORR proponował następujące wskaźniki dla Poddziałania 3.3.1.

Wskaźniki rezultatu

3.3.35	Liczba przestępstw w mieście	szt.
3.3.36	Wskaźnik wykrywalności przestępstw	%
3.3.37	Liczba przedsiębiorstw zlokalizowanych na terenie zrewitalizowanym	szt.
3.3.38	Liczba nowych ofert programowych w zakresie kultury i turystyki	szt.
3.3.39	Liczba obiektów zabezpieczonych przed zagrożeniami	szt.
3.3.40	Liczba nowych miejsc pracy powstała w wyniku realizacji projektów turystycznych i kulturalnych	szt.
3.3.41	Liczba osób korzystających z nowej lokalnej bazy kulturalnej i turystycznej	osoby
3.3.42	Powierzchnia usługowa faktycznie wykorzystywana	m2
3.3.43	Liczba nowych przedsiębiorstw	szt.
3.3.44	Liczba nowych punktów usługowych na terenach zrewitalizowanych	szt.
3.3.45	Liczba budynków podłączonych do wybudowanej/zmodernizowanej sieci wodociągowej	szt.
3.3.46	Liczba budynków podłączonych do wybudowanej/zmodernizowanej sieci kanalizacyjnej	szt.
3.3.47	Powierzchnia zabudowanych/zrehabilitowanych pustych przestrzeni publicznych	m2
3.3.48	Powierzchnia terenów, które stały się dostępne w wyniku realizacji projektów	ha
3.3.49	Nośność wybudowanego/zmodernizowanego obiektu (drogi/mostu)	kN/oś
3.3.50	Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury społeczno-edukacyjnej	osoby
3.3.51	Liczba turystów krajowych i zagranicznych	osoby

Pojawia się pytanie jak monitorować rezultaty – jak udowodnić, że została osiągnięta pożądana wartość wskaźnika?

Należy pamiętać, że oprócz dokumentów dostępnych w różnych instytucjach, takich jak Policja, Urzędy Statystyczne, Urzędy Miast... itd., niejednokrotnie pojawia się konieczność samodzielnego sporządzania dokumentacji. Może to być dokumentacja dotycząca ilości sprzedanych biletów, dokumentacja fotograficzna imprez masowych, dokumentacja zawierająca badania ankietowe lub wpisy do np. księgi pamiątkowej. Beneficjent powinien również gromadzić dokumentacje kadrowe – np. kopie umów o pracę lub księgowe – np. dokumentujące ilość przychodów z tytułu sprzedaży biletów.

Sposoby dokumentowania wartości osiąganych wskaźników muszą być określone i wskazane na etapie składania wniosku aplikacyjnego.

Wskaźniki produktu

3.3.1	Długość wybudowanych dróg na obszarach objętych rewitalizacją	km
3.3.2	Długość zmodernizowanych dróg na obszarach objętych rewitalizacją	km

3.3.3	Liczba wybudowanych obiektów infrastruktury drogowej	szt.
3.3.4	Liczba zmodernizowanych obiektów infrastruktury drogowej	szt.
3.3.5	Powierzchnia wybudowanych obiektów infrastruktury drogowej	m2
3.3.6	Powierzchnia zmodernizowanych obiektów infrastruktury drogowej	m2
3.3.7	Powierzchnia wybudowanych „plomb” w zabudowie	m2
3.3.8	Liczba budynków poddanych renowacji	szt.
3.3.9	Powierzchnia budynków poddanych renowacji	m2
3.3.10	Liczba budynków poddanych termo-renowacji	szt.
3.3.11	Powierzchnia budynków poddanych termo-renowacji	m2
3.3.12	Liczba budynków poddanych remontowi/przebudowie infrastruktury technicznej	szt.
3.3.13	Powierzchnia budynków poddanych remontowi/przebudowie infrastruktury technicznej	m2
3.3.14	Długość wybudowanej infrastruktury komunalnej w zakresie ochrony środowiska	km
3.3.15	Długość przebudowanej/wyremontowanej infrastruktury komunalnej w zakresie ochrony środowiska	km
3.3.16	Powierzchnia zdegradowanych dzielnic i obszarów miast poddanych rehabilitacji	m2
3.3.17	Liczba projektów walki z przestępczością i poprawy bezpieczeństwa mieszkańców	szt.
3.3.18	Powierzchnia usługowa w wybudowanych „plombach”	m2
3.3.19	Powierzchnia usługowa w budynkach poddanych renowacji	m2
3.3.20	Liczba budynków przebudowanych/wyremontowanych na cele edukacyjno/społeczne	szt.
3.3.21	Powierzchnia budynków zmodernizowanych na cele edukacyjno/społeczne	m2
3.3.22	Liczba budynków zmodernizowanych na inkubatory przedsiębiorczości	szt.
3.3.23	Powierzchnia budynków zmodernizowanych na inkubatory przedsiębiorczości	m2
3.3.24	Powierzchnia zmodernizowanej lokalnej bazy kulturalnej i turystycznej	m2
3.3.25	Liczba wybudowanych lokalnych punktów informacji kulturalnej i turystycznej	szt.
3.3.26	Liczba zmodernizowanych lokalnych punktów informacji kulturalnej i turystycznej	szt.
3.3.27	Powierzchnia terenów rewitalizowanych przeznaczonych na małą infrastrukturę	m2
3.3.28	Liczba obiektów zmodernizowanych na cele kulturalne i turystyczne	szt.
3.3.29	Powierzchnia obiektów zmodernizowanych na cele kulturalne i turystyczne	m2
3.3.30	Liczba systemów zabezpieczeń w obiektach dziedzictwa kulturowego	szt.
3.3.31	Liczba nowych miejsc noclegowych	szt.
3.3.32	Powierzchnia zmodernizowanych obiektów dziedzictwa kulturowego	m2
3.3.33	Powierzchnia usługowa na zrewitalizowanych terenach po-przemysłowych i po-wojskowych	m2
3.3.34	Powierzchnia wyremontowanej i przebudowanej infrastruktury publicznej na terenie zrewitalizowanym	m2

Osiąganie wskaźników produktu monitoruje się najczęściej za pomocą dokumentacji technicznych, protokołów odbioru robót, dokumentów księgowych dotyczących zakupów.

Można również zaproponować samodzielne sporządzanie protokołów i dokumentacji – w przypadkach, kiedy niemożliwe jest zastosowanie innych, wyżej wymienionych sposobów.

Oprócz wskaźników produktu i rezultatu są stosowane również wskaźniki oddziaływania. Obrazują one efekty projektu w perspektywie długoterminowej, wieloletniej. Nie podlegają monitoringowi, tzn. Beneficjent nie jest rozliczany z ich realizacji. Są one przydatne do sporządzania analizy finansowo-ekonomicznej, którą sporządza się również w perspektywie długoterminowej. W zasadzie nie istnieje zamknięta lista wskaźników oddziaływania. Do przykładowych możemy zaliczyć, np.: ilość osób, które w wyniku realizacji projektu podjęły naukę w szkołach wyższych, ilość osób, które w wyniku realizacji projektu uniknęły znaczącego pogorszenia stanu zdrowia... itd.

5.3. Możliwe drogi postępowania przy projektach inwestycyjnych i program funkcjonalno-użytkowy.

Przygotowanie części inwestycyjnej projektu rewitalizacyjnego powinno polegać na przygotowaniu koncepcji, zweryfikowaniu jej założeń z częścią nie inwestycyjną, a następnie na przygotowaniu projektu budowlanego, uzyskaniu wszystkich wymaganych prawem uzgodnień, w tym pozwolenia na budowę.

Brzmi to stosunkowo prosto, jest jednak nader czasochłonne a przy tym również bardzo kosztowne. Przykładowo: w zależności od stopnia komplikacji projektu budowlanego, koszt przygotowania dokumentacji projektowej może się wahać w przedziale od 2,5 do 7 % kosztu całego przedsięwzięcia. Jeśli projekt jest stosunkowo prosty w zakresie konstrukcji i technologii, jego cena będzie zbliżona do niższej wartości. Jeśli jednak projekt obejmuje skomplikowane zagadnienia, związane z przebudowami już istniejących obiektów, cena dokumentacji projektowej wzrasta. Jeżeli projekt obejmie jeszcze dodatkowo skomplikowane problemy konserwatorsko – adaptacyjne, koszt sporządzenia dokumentacji wzrasta w dużym stopniu (w okolicach górnej wartości przedziału).

Pewnego rodzaju wyjściem z sytuacji jest możliwość odsunięcia w czasie konieczności przygotowania dokumentacji projektowej, w tym konieczności wydania stosunkowo dużych pieniędzy aż do czasu uzyskania 100% pewności na dofinansowanie projektu - czyli podpisania umowy.

Zamiast projektu budowlanego, wystarczy przygotować program funkcjonalno - użytkowy, którego koszt przygotowania, w zależności od rodzaju projektu, może być dziesięciokrotnie niższy od kosztu dokumentacji projektowej.

Strukturę Programu Funkcjonalno - Użytkowego wg rozporządzenia z dnia 3 lipca 2003 r. w sprawie szczegółowego zakresu i formy projektu budowlanego (Dz. U. z dn. 10 lipca 2003 r.) zamieszczono w tabeli opisującej wszystkie jego elementy

Tab. Możliwe sposoby postępowania w zakresie konieczności przygotowania dokumentacji technicznej

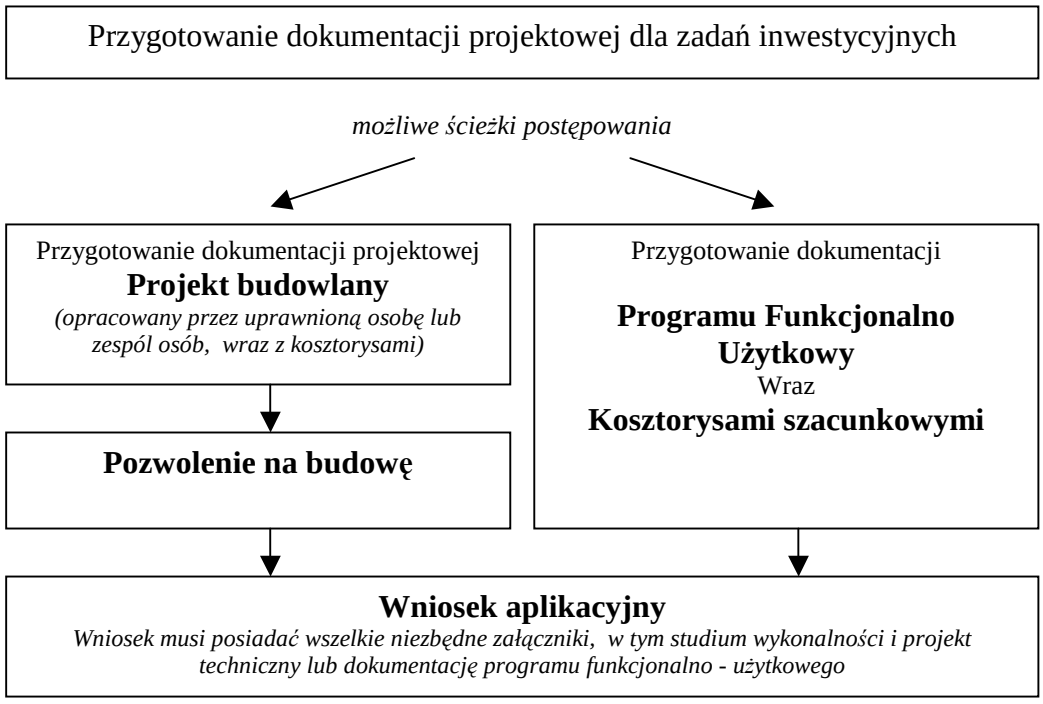

Zakres i forma programu funkcjonalno - użytkowego zostały przedstawione w tabeli poniżej:

Tab. Zakres i forma programu funkcjonalno-użytkowego.

1. Program funkcjonalno-użytkowy służy do ustalenia planowanych kosztów prac projektowych i robót budowlanych, przygotowania oferty, szczególnie w zakresie obliczenia ceny oferty oraz wykonania prac projektowych.

2. Program funkcjonalno-użytkowy powinien zawierać:
1) stronę tytułową;
2) cześć opisową;
3) część informacyjną.

3. Strona tytułowa programu funkcjonalno-użytkowego obejmuje:
1) nazwę nadaną zamówieniu przez zamawiającego;
2) adres obiektu budowlanego, którego dotyczy program funkcjonalno-użytkowy;
3) w zależności od zakresu robót budowlanych objętych przedmiotem zamówienia - nazwy i kody:
   a) grup robót,
   b) klas robót,
   c) kategorii robót;
4) imię i nazwisko lub nazwę zamawiającego oraz jego adres;
5) imiona i nazwiska osób opracowujących program funkcjonalno-użytkowy;
6) spis zawartości programu funkcjonalno-użytkowego.

4. Cześć opisowa programu funkcjonalno-użytkowego obejmuje:
1) opis ogólny przedmiotu zamówienia;
2) opis wymagań zamawiającego w stosunku do przedmiotu zamówienia.

5. Opis ogólny przedmiotu zamówienia obejmuje:
1) charakterystyczne parametry określające wielkość obiektu lub zakres robót budowlanych;
2) aktualne uwarunkowania wykonania przedmiotu zamówienia;
3) ogólne właściwości funkcjonalno-użytkowe;
4) szczegółowe właściwości funkcjonalno-użytkowe wyrażone we wskaźnikach powierzchniowo-kubaturowych ustalone zgodnie z Polską Normą PN-ISO 9836:1997 "Właściwości użytkowe w budownictwie. Określenie wskaźników powierzchniowych i kubaturowych", jeśli wymaga tego specyfika obiektu budowlanego, w szczególności:
   a) powierzchnie użytkowe poszczególnych pomieszczeń wraz z określeniem ich funkcji,
   b) wskaźniki powierzchniowo-kubaturowe, w tym wskaźnik określający udział powierzchni ruchu w powierzchni netto,
   c) inne powierzchnie, jeśli nie są pochodną powierzchni użytkowej opisanych wcześniej wskaźników,
   d) określenie wielkości możliwych przekroczeń lub pomniejszenia przyjętych parametrów powierzchni i kubatur lub wskaźników.

6. Wymagania zamawiającego w stosunku do przedmiotu zamówienia należy określić, podając, odpowiednio w zależności od specyfiki obiektu budowlanego, wymagania dotyczące:
1) przygotowania terenu budowy;
2) architektury;
3) konstrukcji;
4) instalacji;
5) wykończenia;
6) zagospodarowania terenu.

7. Opis wymagań, o których mowa w pkt. 3, obejmuje:
1) cechy obiektu dotyczące rozwiązań budowlano-konstrukcyjnych i wskaźników ekonomicznych;
2) warunki wykonania i odbioru robót budowlanych odpowiadających zawartości specyfikacji technicznych wykonania i odbioru robót budowlanych, o których mowa w rozdziale 3.

8. Część informacyjna programu funkcjonalno-użytkowego obejmuje:
1) dokumenty potwierdzające zgodność zamierzenia budowlanego z wymaganiami wynikającymi z

odrębnych przepisów;
2) oświadczenie zamawiającego stwierdzające jego prawo do dysponowania nieruchomością na cele budowlane;
3) przepisy prawne i normy związane z projektowaniem i wykonaniem zamierzenia budowlanego;
4) inne posiadane informacje i dokumenty niezbędne do zaprojektowania robót budowlanych, w szczególności:
   a) kopię mapy zasadniczej,
   b) wyniki badań gruntowo-wodnych na terenie budowy dla potrzeb posadowienia obiektów,
   c) zalecenia konserwatorskie konserwatora zabytków,
   d) inwentaryzację zieleni,
   e) dane dotyczące zanieczyszczeń atmosfery do analizy ochrony powietrza oraz posiadane raporty, opinie lub ekspertyzy z zakresu ochrony środowiska,
   f) pomiary ruchu drogowego, hałasu i innych uciążliwości,
   g) inwentaryzację lub dokumentację obiektów budowlanych, jeżeli podlegają one przebudowie, odbudowie, rozbudowie, nadbudowie, rozbiórkom lub remontom w zakresie architektury, konstrukcji, instalacji i urządzeń technologicznych, a także wskazania zamawiającego dotyczące zachowania urządzeń naziemnych i podziemnych oraz obiektów przewidzianych do rozbiórki i ewentualne uwarunkowania tych rozbiórek,
   h) porozumienia, zgody lub pozwolenia oraz warunki techniczne i realizacyjne związane z przyłączeniem obiektu do istniejących sieci wodociągowych, kanalizacyjnych, cieplnych, gazowych, energetycznych i teletechnicznych oraz dróg samochodowych, kolejowych lub wodnych,
   i) dodatkowe wytyczne inwestorskie i uwarunkowania związane z budową i jej przeprowadzeniem.

Zapisów *pkt 7.pkt 1) i 2) nie stosuje się do zamówień publicznych na roboty budowlane, dotyczące obiektów liniowych finansowanych z Funduszu Spójności, dla których wnioski o dofinansowanie zostały przekazane do Komisji Europejskiej przed dniem 30 września 2004 r.*

Przygotowanie programu funkcjonalno - użytkowego nie zwalnia z konieczności przygotowania projektu budowlanego, jednak pozwala wydać te pieniądze dopiero po uzyskaniu dofinansowania. Warto zauważyć, że przygotowanie kompletnego projektu w przypadku nieuzyskania dofinansowania, w niektórych sytuacjach (np. gdy beneficjent nie znajdzie innego źródła finansowania), może oznaczać stratę środków już zainwestowanych w projekt. Trzeba też pamiętać, że projekt nie jest wieczny, rozwiązania projektowe i przyjęte technologie bardzo szybko się starzeją a uzyskane pozwolenie na budowę traci ważność, jeżeli nie rozpoczniemy prac budowlanych w ciągu 2 lat od jego uzyskania.

<u>Uzupełnienie:</u>
Różnice pomiędzy obiema ścieżkami postępowania są następujące: koszt opracowania programu funkcjonalno - użytkowego(PFU) to ok. 10% kosztu wykonania pełnej dokumentacji projektowej. Oczywiście nie zwalnia to z konieczności jej przygotowania, ale nastąpi to juz na etapie wdrażania i obowiązek ten spoczywać będzie na wykonawcy, który najpierw będzie musiał przygotować projekt a dopiero później może przystąpić do wykonania zadania. Należy zatem pamiętać, że PFU to bardzo interesująca alternatywa, pozwalająca przygotować wniosek o dofinansowanie najniższym możliwym kosztem, jednak niesie też z sobą pewne niebezpieczeństwa. Jednym z nich może być niedoszacowanie kosztów na podstawie zasadniczo niepełnych danych i pomimo wygrania konkursu o dofinansowanie, beneficjent może nie znaleźć wykonawcy, który podejmie się realizacji zadania za określoną kwotę. Trzeba się wtedy liczyć z koniecznością podniesienia wkładu własnego, w celu pokrycia różnicy. Ma to znaczenie, zwłaszcza że czas od złożenia dokumentacji do podpisania umowy o dofinansowanie może wynosić nawet rok, a czasami i dłużej. Przeszacowanie kosztów jest również niebezpieczne, gdyż wtedy może być zakwestionowana jakość złożonej dokumentacji. Skrupulatność przygotowania dokument PFU jest zagadnieniem kluczowym. Należy pamiętać, że zwycięzca konkursu będzie chciał wykonać swoje zadanie najmniejszym możliwym kosztem, gdyż jego celem jest zysk. Tego, czego zapomnimy umieścić w dokumencie PFU, na pewno nie uzyskamy. Dlatego należy bardzo dokładnie sprawdzić, czy wszelkie oczekiwani, wymagania, ograniczenia jakościowe, przestrzenne i użytkowe zostały tam umieszczone.

5.4. Dokumenty wymagane do przygotowania studium wykonalności i wypełnienia wniosku aplikacyjnego

Dokumenty wymagane jako załączniki do wniosku aplikacyjnego świadczą o gotowości formalnej Beneficjenta do realizacji projektu. Załączniki stanowią dowód, że zostały zrealizowane prace przygotowawcze.
Poniżej przedstawiono listę podstawowych załączników do wniosku aplikacyjnego, które były wymagane podczas aplikowania do ZPORR w ramach Poddziałania 3.3.1.
Poniższe zestawienie dokumentów zawarte jest w Generatorze Wniosków; w jednej z zakładek znajduje się lista załączników. Przy każdym z załączników znajduje się odniesienie do instrukcji oznaczone znakiem „?".
Umieszczony w dalszej części rozdziału komentarz w żadnej mierze nie może zastąpić tej instrukcji. Stanowi uzupełnienie jej, ze szczególnym uwzględnieniem kwestii, które mogą dotyczyć projektów rewitalizacyjnych.

Załączniki do wniosku aplikacyjnego:

Poniższe uwagi zostały przygotowane w oparciu o instrukcje wypełniania wniosku dostępne w Generatorze Wniosków. Dla właściwego sformułowania wniosku aplikacyjnego i uzupełnienia go o załączniki niezbędne jest przyswojenie informacji zawartych w instrukcji.

1. Studium wykonalności

Wśród wytycznych, dotyczących sporządzania studiów wykonalności, nie wskazano na kategorię, jaką mogłyby być „projekty rewitalizacyjne". Dostępne są wytyczne dla projektów z zakresu infrastruktury drogowej, kulturowej, obiektów kubaturowych i in. [Patrz: Wytyczne dotyczące przygotowywania studiów wykonalności projektów kubaturowych, Wytyczne dotyczące przygotowywania studiów wykonalności w zakresie infrastruktury kulturowej, Wytyczne dotyczące przygotowywania studiów wykonalności w zakresie infrastruktury drogowej]. W zasadzie projekty „rewitalizacyjne" są bardzo często przedsięwzięciami łączącymi różne dziedziny, np. obejmują równocześnie modernizację drogi dojazdowej, modernizację budynku na cele kulturalne oraz społeczne, założenie parku. Wówczas należy kierować się więcej niż jednymi wytycznymi, np. dla części projektu, który obejmuje modernizację drogi, należy sporządzić analizę ruchu pojazdów, a w części studium, w której rozpatruje się wykonalność wprowadzenia funkcji kulturalnej, należy sporządzić np. analizę rynku podobnych usług kulturalnych i prognozę sprzedaży biletów. Wykonawca studium wykonalności musi wziąć pod uwagę interdyscyplinarność przedsięwzięcia, jakim jest rewitalizacja. Biorąc pod uwagę złożoność i specyfikę danego projektu rewitalizacyjnego, musi korzystać z różnych wytycznych.

2. Ocena oddziaływania na środowisko – raport oddziaływania na środowisko

Procedura oceny oddziaływania na środowisko dla przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko, została określona stosownymi przepisami prawa polskiego, przywołanymi w instrukcji do wypełniania wniosku aplikacyjnego w Generatorze Wniosków. W przypadku, kiedy projekt nie przewiduje realizacji przedsięwzięcia mogącego znacząco oddziaływać na środowisko, wówczas należy w studium wykonalności, w rozdziale poświęconym ochronie środowiska, umieścić stosowny opis. Ponadto w punkcie 17 niniejszego zestawienia należy umieścić dokument świadczący o braku znaczącego wpływu. Dostępne są wytyczne, które mogą okazać się przydatne w tej mierze [Patrz: Wytyczne

odnośnie postępowania w zakresie oceny oddziaływania na środowisko dla przedsięwzięć współfinansowanych z Funduszu Spójności, Poradnik Metodyczny dotyczący oceny wpływu na środowisko w ramach ZPORR].

3. Dokumenty dotyczące zagospodarowania przestrzennego:

Należy wybrać odpowiedni podpunkt i przedstawić dostępne dokumenty.

Dla projektów infrastrukturalnych, które w momencie przygotowywania wniosku o przyznanie dofinansowania na projekt realizowany w ramach ZPORR posiadały pozwolenia na budowę, nie ma konieczności przedstawiania dokumentów dotyczących zagospodarowania przestrzennego.

Zgodnie z ustawą z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, uchwalone przez gminy po 1 stycznia 1995r., zachowują moc. Jeżeli gmina posiada taki dokument, wystarczającym jest załączenie jedynie wypisu i wyrysu z miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w ramach niniejszego załącznika.

a) kopia decyzji o warunkach zabudowy,

Dokument ten sporządzany jest w przypadku braku miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, jedynie dla projektów infrastrukturalnych i tylko tych, dla których jest on wymagany przepisami ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Jednocześnie należy pamiętać, że zgodnie z zapisami ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, roboty budowlane niewymagające pozwolenia na budowę, nie wymagają decyzji o warunkach zabudowy.

b) kopia decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego,

Dokument ten sporządzany jest w przypadku braku miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, jedynie dla projektów dotyczących inwestycji celu publicznego i tylko tych, dla których jest on wymagany przepisami ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym,

c) wypis i wyrys z miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego

Należy załączyć aktualny wypis i wyrys z miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, uchwalonego po 1 stycznia 1995 r., określający przeznaczenie terenu, na którym będzie realizowany projekt. W przypadku projektów realizowanych na zasadach zgłoszenia budowy zgodnie z przepisami prawa budowlanego, jeśli samorząd nie posiada aktualnego miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, nie jest ten dokument wymagany

4. Kopia pozwolenia na budowę lub zgłoszenie budowy

Dla projektów infrastrukturalnych, pozwolenie na budowę lub zgłoszenie budowy są dokumentami zalecanymi, ale nie bezwzględnie wymaganymi na etapie złożenia wniosku. Jednakże przedstawienie tych dokumentów dla projektów infrastrukturalnych jest niezbędne do czasu podpisania umowy o dofinansowanie realizacji projektu ze środków EFRR pomiędzy beneficjentem końcowym, a Instytucją Pośredniczącą (Wojewodą). Załączone dokumenty powinny być aktualne (np. pozwolenie na budowę nie starsze niż dwa lata, chyba, że prace budowlane zostały już rozpoczęte. W takim przypadku należy dołączyć kopię pierwszej strony stosownego dziennika budowy oraz kopię strony z pierwszym wpisem w dzienniku budowy. Warto też pamiętać, że nie wszystkie projekty dotyczące robót budowlanych wymagają pozwolenia na budowę. Szczegółowo wyjaśniają to zagadnienie artykuły 29, 30, 31 ustawy z 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (tekst jednolity Dz. U. z 2003 r. Nr 207, poz. 2016 z późniejszymi zmianami).

5. Wyciąg z dokumentacji technicznej [projekt i opis techniczny]

W przypadku projektów, których realizacja przewiduje korzystanie z usług, a w przypadku projektów rewitalizacyjnych, zawierających „miękkie" komponenty, sytuacja taka będzie bardzo częsta, należy w tym miejscu wskazać charakter usług i ich ceny. Może to przysporzyć sporo kłopotu w sytuacji, w której wystąpi konieczność stosowania procedury określonej ustawą Prawo Zamówień Publicznych – będzie trzeba wskazać cenę za usługę (np. szkoleniową) w momencie, kiedy jeszcze nie jest znany wykonawca tej usługi. W przypadku usług szkoleniowych niezbędne będzie porozumiewanie się z potencjalnymi wykonawcami w celu ustalenia ewentualnej ceny usługi. Jeżeli to możliwe, należy sporządzić stosowną analizę zawierającą ceny podobnych usług. Działania takie w wielu przypadkach stanowią problem, gdyż niejednokrotnie specyfika samych projektowanych szkoleń czy doradztwa, jest dość skomplikowana – często nie ma „rynkowych" cen za takie usługi. Nie zwalnia to jednak Beneficjenta od obowiązku wskazania źródła szacunku ceny. Beneficjenci Końcowi, jako wymagany załącznik muszą przedstawić wypis z projektu budowlanego, zawierający: numery tomów, tytuły i autorów opracowań wraz z numerami uprawnień oraz opisem technicznym. Ponadto, na żądanie Urzędu Marszałkowskiego, Instytucji Pośredniczącej lub Instytucji Zarządzającej, beneficjent końcowy jest zobowiązany do dostarczenia pełnej dokumentacji technicznej projektu. Załącznik ten może okazać się istotnym w procesie oceny wniosku przy weryfikacji rzeczowego zakresu robót.

W przypadku projektów „Zaprojektuj i wybuduj", obowiązkowym załącznikiem jest program funkcjonalno-użytkowy, sporządzony zgodnie z wzorem określonym w Rozporządzeniu Ministra Infrastruktury z dnia 3 listopada 2004 r., zmieniającym rozporządzenie w sprawie wzorów: wniosków na budowę, oświadczenia o posiadanym prawie do dysponowania nieruchomością na cele budowlane i decyzji o pozwoleniu na budowę.

6. Mapy, szkice lokalizacyjne sytuujące projekt

Dla wszystkich rodzajów projektów do wniosku o dofinansowanie realizacji projektu ze środków EFRR w ramach Priorytetu 3 ZPORR, poddziałań 3.3.1 i 3.3.2 należy dołączyć minimum dwie mapy:

1) sytuującą projekt w województwie,

2) szczegółowo lokalizującą projekt w najbliższym otoczeniu (mieście, gminie, powiecie).

Skala map dołączonych do wniosku musi być dobrana do potrzeb projektu tak, aby można było zlokalizować projekt w skali lokalnej oraz w regionie. Jeżeli beneficjent końcowy uzna to za wskazane, może załączyć dodatkowe mapy lub szkice opisujące projekt. Powyższe nie dotyczy projektów typu „Zaprojektuj i wybuduj", przy których wymagane jest wykonanie Programu Funkcjonalno - Użytkowego.

7. Oświadczenie o prawie do dysponowania nieruchomością na cele budowlane

Najlepsze projekty rewitalizacyjne przewidują współpracę między różnymi podmiotami, np.: samorządem i organizacjami pozarządowymi. Należy pamiętać, że jeśli np. samorząd zamierza realizować projekt, w ramach którego działania będą się odbywać w obiekcie, który nie jest jego własnością, wówczas musi dysponować umową dzierżawy tego obiektu, przynajmniej na pięć lat. Rozwiązania takie stosuje się w przypadkach działań inwestycyjnych. W przypadku działań „miękkich", Beneficjent powinien dysponować nieruchomością na cele projektu. Gdyby na przykład przedmiotem projektu było szkolenie odbywające się w siedzibie organizacji pozarządowej, wówczas Beneficjent [inny niż dana organizacja] – np. samorząd, powinien podpisać stosowne umowy z organizacją – właścicielem lokalu - dotyczące udostępniania danego obiektu na cele określone w projekcie.

Będzie to podstawą do twierdzenia o „dysponowaniu nieruchomością na cele projektu" przez Beneficjenta [w tym przypadku: samorządu].

8. Oświadczenie Beneficjenta o zabezpieczeniu środków niezbędnych do zrealizowania Projektu; w przypadku instytucji społecznych – statut i odpowiednia uchwała organu stanowiącego**.**

Beneficjent końcowy jest zobowiązany dołączyć do wniosku o przyznanie dofinansowania na projekt realizowany w ramach ZPORR oświadczenia, że posiada środki finansowe, niezbędne do realizacji projektu, podpisane przez osoby upoważnione do jego reprezentowania. Oświadczenie to powinno zawierać tytuł projektu, nazwę beneficjenta końcowego oraz kwoty środków finansowych przeznaczonych na wkład własny w poszczególnych latach realizacji projektu. Wraz z oświadczeniem, Beneficjent końcowy powinien przedstawić również dokument potwierdzający, że posiada wkład własny w wysokości zgodnej z montażem finansowym projektu (co najmniej 15% dla projektów w ramach Priorytetu 3 w poddziałaniach 3.3.1. i 3.3.2.), jeśli wkład ten jest w wysokości nie mniejszej niż kwota potrzebna do finansowania projektu w pierwszym kwartale jego realizacji rzeczowej. W przypadku, gdy kwota niezbędna do finansowania projektu w pierwszym kwartale jego realizacji rzeczowej przekracza wysokość wymaganego wkładu własnego, wówczas Beneficjent końcowy powinien przedstawić zapewnienie, że posiada środki na realizację rzeczową projektu w pierwszym kwartale. W pewnych przypadkach, np. projektów polegających na jednorazowym zakupie sprzętu, może to oznaczać, że Beneficjent końcowy będzie musiał przedstawić zapewnienie posiadania środków niezbędnych do zrealizowania całej inwestycji. Beneficjent końcowy, w ramach wkładu własnego pokrywa wszystkie wydatki niekwalifikowalne w ramach projektu i powinno to być uwzględnione w dokumencie, potwierdzającym posiadanie przez Beneficjenta końcowego środków niezbędnych do zrealizowania projektu.
Rodzaj dokumentu potwierdzającego posiadanie środków jest uzależniony od kategorii Beneficjentów końcowych. Jednostka samorządu terytorialnego załącza poświadczoną kopię podjętej uchwały budżetowej na dany rok, w przypadku projektów realizowanych w danym roku. Jeśli zamierza realizować projekt przez okres dłuższy niż jeden rok, załącza kopię podjętej uchwały budżetowej na dany rok, wraz z limitami wydatków na wieloletnie programy inwestycyjne, ujęte w wykazie stanowiącym załącznik do uchwały budżetowej. W uchwałach tych powinny być wymienione dokładne nazwy zadania współfinansowanego ze środków strukturalnych i podana kwota przeznaczona na współfinansowanie w poszczególnych latach. Można również przedstawić promesę uzyskaną z innego resortu (np. Ministerstwa Kultury, Edukacji Narodowej i Sportu, itp.).

W przypadku państwowych jednostek budżetowych, na podstawie art. 18 ust. 6. Ustawy z dnia 26 listopada 1998 r. o finansach publicznych (Dz. U. 1998 Nr 155 poz. 1014 z późn. zm.), dokumentem potwierdzającym posiadanie środków na realizację projektu powinien być plan dochodów i wydatków danej jednostki budżetowej, który przewiduje odpowiednie środki na realizację projektu. W przypadku projektów realizowanych przez okres dłuższy niż jeden rok, zabezpieczanie środków finansowych przez państwowe jednostki budżetowe zgodnie z zapisami art. 78 ustawy o finansach publicznych, możliwe jest za pomocą programów wieloletnich, stanowiących załącznik do ustawy budżetowej.
W przypadku kościelnej osoby prawnej, określenie dokumentu, który może stanowić „ekwiwalent" uchwały organu kolegialnego np. rady gminy jest zależne od przepisów regulujących funkcjonowanie danego kościoła. Kościelne osoby prawne i organy uprawnione do działania w imieniu tych osób, określają właściwe przepisy prawa polskiego i prawa

wewnętrznego kościołów. W przypadku kościołów i związków wyznaniowych organy te wymienione są w ustawach regulujących stosunek Państwa do kościołów i związków wyznaniowych. W przypadku, gdy z przepisów regulujących funkcjonowanie danego kościoła lub związku wyznaniowego wynika, że w imieniu kościelnej osoby prawnej występuje organ jednoosobowy (np. biskup diecezji katolickiej, proboszcz parafii katolickiej), wówczas wymaganym dokumentem będzie oświadczenie (deklaracja) danego organu. Natomiast, gdy z przepisów regulujących funkcjonowanie danego kościoła lub związku wyznaniowego wynika, że organem właściwym do postępowania w imieniu kościelnej osoby prawnej jest organ kolegialny (np. rada parafialna, synod), wówczas właściwą formą działania takiego organu będzie uchwała.
W przypadku innych kategorii Beneficjenta końcowego, do wniosku aplikacyjnego należy załączyć uchwałę, (lub oświadczenie w przypadku organu jednoosobowego), właściwego organu określającą zadanie, na które przeznaczone są środki finansowe, a także wysokość wkładu własnego na realizację danego zadania w kolejnych latach lub promesę kredytową uzyskaną z banku, zapewniającą, iż w przypadku uzyskania dofinansowania ze ZPORR, projekt otrzyma środki na współfinansowanie inwestycji. Środki objęte promesą powinny zostać uruchomione w terminie umożliwiającym finansowanie projektu w I kwartale jego rzeczowej realizacji.

9. Poświadczenia o współfinansowaniu Projektu przez instytucje partycypujące finansowo w kosztach

W przypadku finansowania projektu z innych źródeł niż EFRR i środki własne, należy załączyć oświadczenia wszystkich innych instytucji partycypujących finansowo w kosztach projektu. Oświadczenia powyższe powinny zawierać minimum nazwę instytucji finansującej nazwę projektu i kwotę, którą zamierza ona przeznaczyć na współfinansowanie projektu. Jeżeli są to środki przyznane warunkowo, informacja na temat warunków musi znaleźć się w oświadczeniu.
Dodatkowo należy przedstawić dokumenty poświadczające zabezpieczenie wkładu wszystkich instytucji partycypujących finansowo w kosztach realizacji projektu, analogicznie jak w załączniku 8.
Powyższe wymogi nie dotyczą środków budżetowych (budżet państwa). W przypadku współfinansowania projektu z takich środków, należy załączyć jedynie kopię dokumentów, w oparciu o które środki te zostały przyznane.
W przypadku projektów realizowanych w ramach Priorytetu 3 ZPORR „Rozwój lokalny", 3.3.1 i 3.3.2, nie ma konieczności przedstawiania dokumentów poświadczających przyznanie dotacji z rezerwy celowej Ministerstwa Gospodarki i Pracy.

10. Kopia zawartej umowy [porozumienia lub innego dokumentu], określająca rolę w realizacji projektu, wzajemne zobowiązania stron, odpowiedzialność wobec dysponenta środków unijnych

Projekty finansowane ze środków ZPORR, mogą być realizowane przez kilka podmiotów w ramach tzw. umowy wspólnego przedsięwzięcia (porozumienia administracyjnego lub innego dokumentu), wszystkich podmiotów uczestniczących w realizacji projektu (mogą to być np.: samorządy terytorialne, szkoły wyższe, organizacje pozarządowe, stowarzyszenia, fundacje, kościoły i związki wyznaniowe, itp.).
Pamiętać należy, że wyłącznie podmioty wymienione w katalogu Beneficjentów końcowych danego działania/poddziałania Uzupełnienia ZPORR mogą być stronami takiej umowy.
Przed złożeniem wniosku o dofinansowanie realizacji projektu, wszystkie podmioty zaangażowane w realizację projektu powinny zawrzeć jedną umowę cywilno-prawną, (przykładowa struktura i elementy takiej umowy znajdują się w podręczniku procedur

wdrażania ZPORR), lub porozumienie administracyjne. Beneficjentem końcowym projektu (projektodawcą) w takim przypadku jest Lider przedsięwzięcia, (wskazany w umowie lub porozumieniu), który składa wniosek i jest podmiotem wszelkich praw i obowiązków. Liderem przedsięwzięcia powinien być podmiot o odpowiednim potencjale, umożliwiającym koordynację całego przedsięwzięcia. Lider reprezentuje wszystkie umawiające się strony, odpowiada za sprawozdawczość i rozliczenia, jak również odpowiada, sam lub poprzez nadzór, nad wyłonionym w drodze przetargu wyspecjalizowanym podmiotem, za zarządzanie projektem. W umowie lub porozumieniu powinny zostać określone między innymi: sposób odbioru poszczególnych elementów robót, sposób zapłaty za wystawiane faktury (np. określenie czy każda z nich będzie płacona proporcjonalnie, czy każdy płaci za „swoją" część), wielkość i czas zaangażowania środków własnych stron, sposób zapłaty bądź zwrotu podatku VAT i inne sprawy ważne dla sprawnej realizacji inwestycji.
Inne podmioty, zaangażowane w realizację projektu, występują jedynie w charakterze partnerów. Jednakże wszystkie zaangażowane w realizację projektu podmioty, powinny załączyć dokumenty, dotyczące zabezpieczenia finansowego swojego wkładu, możliwości zwrotu podatku VAT oraz pozostałe dokumenty, konieczne w przypadku konkretnych rodzajów podmiotów.
Ponadto umowa musi szczegółowo sprecyzować zasady, na jakich będzie odbywała się współpraca pomiędzy podmiotami zaangażowanymi w realizację projektu.
Dodatkowo, w przypadku realizacji projektu przez spółkę prawa handlowego, której właścicielem (w ponad 50%) jest podmiot publiczny, konieczne jest przedstawienie przez dany podmiot publiczny oświadczenia na piśmie, że przez co najmniej 5 lat od daty decyzji o wyborze projektu do realizacji ze środków Funduszy Strukturalnych, (podpisaniu umowy z wojewodą), pozostanie własnością publiczną. W przypadku „zbycia" udziałów w spółce prawa handlowego przez podmiot publiczny, majątek wytworzony dzięki interwencji Funduszy Strukturalnych, musi zostać wydzielony i przekazany jednostce wymienionej w katalogu beneficjentów końcowych ZPORR.
W przypadku, kiedy projekt jest zarządzany za pomocą wspólnego przedsięwzięcia, możliwe jest utworzenie jednego wydzielonego konta bankowego, obsługującego płatności wyłącznie tego projektu.. Konto bankowe powinien założyć tzw. Lider przedsięwzięcia. Koszt utworzenia i obsługi takiego konta (do czasu zakończenia realizacji projektu), może stanowić wydatek kwalifikowalny w ramach projektu.
Możliwe jest również rozliczanie płatności w ramach projektu z zastosowaniem kilku kont bankowych. Należy wówczas w umowie o dofinansowanie realizacji projektu podać numery tych kont.

<u>11. Bilans za ostatni rok (potwierdzony przez głównego księgowego lub biegłego rewidenta), zgodnie z przepisami o rachunkowości; w przypadku jednostek samorządu terytorialnego – opinia składu orzekającego RIO o sprawozdaniu z wykonana budżetu za rok poprzedni</u>

W przypadku podmiotów nie zobowiązanych do sporządzania bilansu, należy podać informacje określające obroty, zysk oraz zobowiązania i należności ogółem. Pozostali Beneficjenci Końcowi są zobowiązani załączyć do wniosku bilans za ostatni rok. Jeżeli projekt będzie realizowany przez więcej niż jeden podmiot, każdy z nich, (z zastrzeżeniem przypisu jw.), obowiązany jest załączyć bilans oraz rachunek zysków i strat. Jednostki samorządu terytorialnego powinny załączyć bilans za rok poprzedni. Konieczne jest również przedstawienie opinii składu orzekającego RIO o sprawozdaniu z wykonania budżetu za rok poprzedni lub oświadczenie RIO.
Jeśli beneficjent końcowy (jednostka samorządu terytorialnego), nie dysponuje jeszcze bilansem za rok poprzedni, oraz nie posiada opinii składu orzekającego RIO o sprawozdaniu z wykonania budżetu za rok poprzedni, lub oświadczenia RIO sporządzonego na podstawie

opinii składu orzekającego RIO, (wzór dostępny jest na stronie internetowej www.zporr.gov.pl), powinien złożyć oświadczenie o ich dostarczeniu niezwłocznie po ich opracowaniu, ale nie później niż przed podpisaniem umowy o dofinansowanie, oraz dołączyć bilans, wraz z opinią składu orzekającego RIO, o sprawozdaniu z wykonania budżetu za rok przedostatni, lub oświadczeniem RIO, sporządzonym na podstawie opinii składu orzekającego RIO za rok przedostatni.

12. Rachunek zysków i strat przynajmniej za ostatni rok (potwierdzony j.w.)

Niniejszy załącznik nie dotyczy jednostek samorządu terytorialnego. W przypadku podmiotów nie zobowiązanych do sporządzania rachunku zysków i strat, nie jest on wymagany.

13. Oświadczenie Beneficjenta lub instytucji odpowiedzialnej za funkcjonowanie Projektu po jego zakończeniu, o zachowaniu celów Projektu, zgodnych z wnioskiem aplikacyjnym w ciągu 5 lat od daty decyzji w sprawie dofinansowana ze środków UE

Niniejsze oświadczenie jest wymagane dla każdego typu realizowanych projektów. Beneficjent końcowy, oraz instytucja odpowiedzialna za funkcjonowanie projektu, po jego zakończeniu muszą oświadczyć, że posiadają środki finansowe na funkcjonowanie projektu i zachowają cele zrealizowanego projektu przez okres 5 lat od daty decyzji w sprawie dofinansowania ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, czyli od momentu podpisania umowy z wojewodą.
Wzór oświadczania dostępny jest na stronie internetowej www.zporr.gov.pl

14. Wypis z Krajowego Rejestru Sądowego, Ewidencji Działalności Gospodarczej

Niniejszy załącznik dotyczy podmiotów, które są wpisane do Krajowego Rejestru Sądowego, prowadzą działalność gospodarczą.

15.Oświadczenie Beneficjenta o możliwości zwrotu podatku VAT

Wszystkie podmioty, które będą dokonywały płatności w ramach projektu (tj. na które będą wystawiane faktury), są zobowiązane do przedstawienia oświadczenia czy mają możliwości zwrotu podatku VAT. Jeśli beneficjent końcowy nie ma możliwości odzyskania podatku VAT, oraz złożył oświadczenie, iż nie jest płatnikiem podatku VAT, koszty tego podatku będą mogły być traktowane jako koszty kwalifikowalne. Przy wypełnianiu oświadczenia należy kierować się również przepisami, zawartymi w Wytycznych p.t. „Kwalifikowalność wydatków w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR)", wydanymi przez Ministerstwo Gospodarki i Pracy. Wzór oświadczenia dla podmiotów, które nie są płatnikami podatku VAT, znajduje się na stronie internetowej www.zporr.gov.pl
W przypadku, kiedy beneficjent końcowy jest płatnikiem VAT (będzie miał możliwość zwrotu podatku VAT), koszty tego podatku będą traktowane jako koszty niekwalifikowalne. Możliwe jest wówczas przedstawienie oświadczenia o niekwalifikowalności VAT (przykładowy wzór oświadczenia o niekwalifikowalności VAT znajduje się na stronie internetowej www.zporr.gov.pl). Jeżeli przedstawienie takiego oświadczenia będzie konieczne, powinno to zostać określone w ogłoszeniu o naborze wniosków.

16. Poświadczona kopia dokumentu rejestrowego, świadcząca, iż Beneficjent nie działa w celu osiągnięcia zysku

Niniejszy załącznik nie dotyczy m. in. jednostek samorządu terytorialnego, kościołów i związków wyznaniowych oraz zakładów opieki zdrowotnej, które nie są w stanie przedstawić niniejszego załącznika. Załącznik ten jest wymagany w stosunku do m.in.: organizacji

pozarządowych, agencji, fundacji oraz stowarzyszeń, w celu uzasadnienia, że realizując projekt, nie działają w celu osiągnięcia zysku, lub że zysk jest reinwestowany na cele statutowe zgodne z projektem (działalność non profit).

17. Inne niezbędne dokumenty, wymagane prawem polskim lub kategorią projektu. W dodatkowej, osobnej tabeli należy wyszczególnić dołączone dokumenty

Beneficjent końcowy powinien dołączyć wszelkie inne załączniki, mogące pomóc w należytej ocenie przedstawionego wniosku. W szczególności powinny to być dokumenty uzasadniające przyjęcie rozwiązań odmiennych niż typowe, korzystanie ze zwolnień lub innej ścieżki legislacyjnej niż typowa. Dokumentami takimi mogą być także wszelkiego rodzaju dodatkowe ekspertyzy, badania, na skutek których przyjęto szczególne rozwiązania projektu. Należy jednak pamiętać, że znaczna część uzgodnień, opinii, ekspertyz powinna zostać zebrana na etapie przygotowywania inwestycji, (np. analiza rynku w celu określenia popytu na powierzchnię w projektowanym inkubatorze przedsiębiorczości i analiza cen powierzchni usługowych w mieście), wobec tego powinny one zostać dołączone do studium wykonalności. Nie należy ich wówczas załączać w tym miejscu.

W przypadku inwestycji nie wymagających sporządzenia raportu oceny oddziaływania na środowisko, konieczne jest przedstawienie dokumentu potwierdzającego, że dla danej inwestycji raport oddziaływania na środowisko nie musi być sporządzony, zgodnie z Rozporządzeniem Rady Ministrów z 9 listopada 2004 r. w sprawie określenia przedsięwzięć, mogących znacząco oddziaływać na środowisko, oraz szczegółowych uwarunkowań, związanych z kwalifikowaniem przedsięwzięcia do sporządzenia raportu o oddziaływaniu na środowisko (Dz. U. nr 257, poz. 2573 wraz z późniejszymi zmianami).

Ze względu na obecny stan prawny, do czasu wejścia w życie ostatecznej, uzgodnionej z KE listy obszarów sieci Natura 2000, w stosunku do każdego projektu infrastrukturalnego należy przeprowadzić postępowanie ws. wpływu projektu na obszary Natura 2000. W przypadku, kiedy projekt nie wymaga opracowania raportu z oceny oddziaływania na środowisko, wymagane jest przeprowadzenie oddzielnej oceny wpływu projektu na obszary objęte siecią Natura 2000 i załączenie jej w ramach niniejszego załącznika. Wzór załącznika, wraz z wzorem oświadczenia organu odpowiedzialnego za monitorowanie obszarów sieci Natura 2000, oraz instrukcją wypełnienia, znajduje się na stronie internetowej www.zporr.gov.pl.

W przypadku niektórych działań, zgodnie z Uzupełnieniem programu oraz Podręcznikiem procedur wdrażania ZPORR, beneficjent końcowy jest zobowiązany dołączyć takie dokumenty jak: umowa pomiędzy jednostką samorządu terytorialnego, a przedsiębiorstwem świadczącym usługi publiczne, zintegrowany program rozwoju transportu publicznego, plan rozwoju lokalnego, program rewitalizacji obszarów miejskich, poprzemysłowych lub powojskowych, w przypadku podmiotów z zakresu ochrony zdrowia - wyciąg z księgi rejestrowej zakładów opieki zdrowotnej, oraz aktualny kontrakt z Narodowym Funduszem Zdrowia na usługi zgodne z przedmiotem projektu.

Tab. Zestawienie: Inne niezbędne załączone dokumenty

Lp.	Dołączone dokumenty
1.	Lokalny Program Rewitalizacji
2.	Raport oceny oddziaływania na środowisko, lub dokument stwierdzający brak znaczącego oddziaływania na środowisko
3.	Ocena wpływu projektu na obszary objęte siecią Natura 2000.
4.	Raport z konsultacji społecznych

Nie jest to lista zamknięta i ostateczna. Można ją uzupełniać, o czym świadczy punkt 17 poniższego zestawienia.

Poza tym oprócz załączników wyszczególnionych w poniższym zestawieniu [powyżej: punkty 1 – 17], należy również przewidzieć „załączniki do załączników” - do studium wykonalności [powyżej: punkt 1], raportu oddziaływania na środowisko [powyżej: punkt 2], Lokalnego Programu Rewitalizacji [powyżej: punkt 17], raportu z konsultacji społecznych [powyżej: punkt 17]. Jeszcze przed sporządzaniem studium wykonalności i wniosku, należy odpowiedzieć sobie na pytanie, jakie dokumenty będą potrzebne do właściwego przygotowania projektu, co obrazuje schemat:

I. Wniosek aplikacyjny
Załączniki:

1. Studium wykonalności
   Załączniki do studium wykonalności:
   a)....
   b).... itd. ...
2. Raport oddziaływania na środowisko
   Załączniki do raportu oddziaływania na środowisko:
   a)....
   b).... itd. ...
3. ...do 16. [raczej bez załączników]

17.1 Lokalny Program Rewitalizacji
Załączniki do Lokalnego Programu Rewitalizacji:
a)....
b).... itd. ...

17.2 Raport z konsultacji społecznych
Załączniki do raportu z konsultacji społecznych
a)....
b).... itd. ...

W przypadku większej ilości załączanych dokumentów – niektórych z własnymi załącznikami, warto sporządzić swoisty “przewodnik”, który ułatwi poruszanie się po kilkusetstronicowej dokumentacji aplikacyjnej.
Można go sporządzić w sposób następujący:

Tab. Zestawienie: Inne niezbędne załączone dokumenty

Nazwa dokumentu	Jeżeli stanowi załącznik - nazwa dokumentu macierzystego	Numeracja w dokumencie macierzystym
Przykład 1: Lista eksponatów pozyskanych przez Muzeum X w 2005 roku	Studium Wykonalności	Załącznik nr 4
Przykład 2: Lista postulatów zgłaszanych przez mieszkańców podczas spotkania konsultacyjnego	Raport z konsultacji społecznych	Załącznik nr 2

Takie zestawienie umożliwi szybkie dotarcie do potrzebnego dokumentu osobom oceniającym projekt.

Wykonawcy studium wykonalności z pewnością zwrócą się do swoich zleceniodawców – osób odpowiedzialnych za przygotowanie projektu w danej organizacji, z prośbą o dostarczenie określonych dokumentów. Powinni to uczynić na początku właściwej pracy związanej z przygotowaniem studium. Beneficjent może spodziewać się prośby o udostępnienie następujących informacji lub dokumentów, [nie wymienionych powyżej w punktach 1 – 17], takich jak:

- kosztorys lub program funkcjonalno – użytkowy ([ewentualnie inne źródło, na podstawie którego oszacowano koszty przedsięwzięcia),
- statuty organizacji uczestniczących w projekcie,
- regulaminy organizacyjne, stosowne zarządzenia – dokumenty, określające obowiązki poszczególnych jednostek w ramach struktury organizacyjnej Beneficjenta, w szczególności tych jednostek, które będą odpowiedzialne za wdrażanie projektu – strukturę zarządzania projektem,
- program działań „miękkich" – ujęty w postaci harmonogramu rzeczowego lub rzeczowo – finansowego,
- szacunki dotyczące ewentualnych przychodów,
- szacunki kosztów eksploatacyjnych,
- postanowienia dotyczące realizacji procedur, określonych ustawą Prawo zamówień publicznych; Specyfikacje Istotnych Warunków Zamówienia, lub podstawowe założenia, które w przyszłości posłużą do sporządzenia SIWZ [program funkcjonalno – użytkowy spełnia ta rolę],
- postanowienia dotyczące przyszłych rekrutacji na stanowiska związane z realizacja projektu.

Dokumenty i informacje, które będą niezbędne do sporządzenia studium wykonalności, różnią się swoim zakresem, w zależności od specyfiki projektu. W wielu przypadkach ich opracowanie jest obowiązkiem wykonawców studium.

5.5. Wdrażanie, monitoring i promocja projektu.

Wdrażanie, monitoring i promocja projektu to bardzo ważne elementy projektu które po otrzymaniu dofinansowania należy wykonać. Warto już w trakcie przygotowania zdawać sobie z tego sprawę i podczas prac przygotowujących projekt należy zadać sobie następujące pytania:

- Jak w praktyce będzie wyglądała codzienna praca przy realizacji przedsięwzięcia?
- Kiedy i co konkretnie ma być zrealizowane?
- Kto i w jakim czasie będzie pracował przy projekcie?
- Kto i za co będzie odpowiedzialny?
- Jak będą monitorowane postępy w projekcie?
- W przypadku ewentualnych problemów – czy możliwa będzie stosowna reakcja w odpowiednim czasie – tak by nie było za późno?

Ponadto należy sporządzić plan promocji projektu.

Generalnie rzecz biorąc, zarządzanie projektem nie jest niczym innym niż zarządzanie organizacją [np. przedsiębiorstwem lub określonym procesem w ramach określonej

działalności], na co składa się zarządzanie zasobami ludzkimi, finansami, informacją, jakością. Nie jest zadaniem niniejszego poradnika przekazanie całości wiedzy na ten temat. Na rynku wydawniczym i w internecie dostępne są specjalnie poświęcone tym zagadnieniom poradniki. W całej Polsce organizowane są w tym zakresie szkolenia i kursy. Obecnie w Polsce powstaje zasób kadrowy osób specjalnie do tego przygotowanych, dysponujących stosowną wiedzą, umiejętnościami – i co najważniejsze – doświadczeniem w tym zakresie.

W dalszej części rozdziału przedstawiono:

- podstawowe narzędzie służące do zarządzania projektem w fazie wdrażania – harmonogram realizacji projektu w postaci wykresu Gantt'a,
- podstawowe pojęcia związane z tematyką monitoringu realizacji projektów,
- podstawowe zasady formułowania planu promocji.

5.6. Wdrażanie

5.6.1. Plan zarządzania projektem

Już na etapie przygotowywania projektu należy zaplanować plan wdrażania projektu. Formuła Generatora Wniosków, dla projektów w ramach ZPORR, wskazuje na konieczność zaplanowania działań wdrożeniowych w postaci m.in. harmonogramu realizacji projektu [punkt E1 Wniosku].

Realizacja projektu – osiąganie poszczególnych celów - odbywa się głównie według harmonogramu realizacji projektu, przy czym może to być harmonogram rzeczowy lub rzeczowo – finansowy. Dla projektów realizowanych w ramach ZPORR, wymaga się posługiwania się harmonogramem rzeczowo – finansowym – wynika to z wytycznych, dotyczących sporządzania studiów wykonalności Np. w wytycznych dotyczących przygotowywania studiów wykonalności obiektów kubaturowych, w Roz. 3.7.1 *Wykonalność instytucjonalna projektu. Status prawny Beneficjenta*, znajduje się zapis wskazujący, że należy sporządzić *harmonogram prac przygotowawczych, projektowych oraz otrzymywania odpowiednich zatwierdzeń i zezwoleń, oraz harmonogram procesu przetargowego i realizacji projektu*. W Roz. 6.1 *Nakłady inwestycyjne na realizację projektu*, wymaga się przedstawienia *szczegółowego harmonogramu rzeczowo – finansowego nakładów na budowę*.

Praktycznym rozwiązaniem jest przygotowanie jednego wspólnego harmonogramu dla wszystkich działań, swoistego kalendarza działań, który staje się w ten sposób podstawowym narzędziem pracy przy wdrażaniu projektu. Ma on charakter dość ogólny, można jednak go modyfikować w zależności od potrzeb – wskazywać w nim na terminy np. uzyskiwania zezwoleń, wskazywać osoby odpowiedzialne za realizację poszczególnych zadań lub określać planowane nakłady finansowe na realizację zadań.

Służy on głównie osobom pracującym przy wdrażaniu. Poniżej przedstawiono jeden „główny" - ogólny harmonogram dla wszystkich działań w projekcie – w najczęściej spotykanej formie wykresu Gantt'a. Pod wykresem umieszczono komentarz objaśniający oznaczenia umieszczone na wykresie.

					OKRES KWALIFIKOWALNOŚCI KOSZTÓW																													
Główne etapy realizacji projektu					OKRES WDRAŻANIA CZĘŚCI INWESTYCYJNEJ PROJEKTU – MONITORING PRODUKTÓW																				OKRES WDRAŻANIA CZĘŚCI NIEINWESTYCYJNEJ PROJEKTU – MONITORING REZULTATÓW											
	Nazwa działania	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
	Złożenie wniosku o dofinansowanie																																		
	Podpisanie umowy z wojewodą																																		
DZIAŁANIA PRZYGOTOWAWCZE DO REALIZACJI CZĘŚCI INWESTYCYJNEJ	Ogłoszenie przetargu i wyłonienie inżyniera kontraktu																																		
	Realizacja zadań Inżyniera Kontraktu																																		
	Ogłoszenie przetargu i wyłonienie wykonawcy prac budowlanych																																		
ROBOTY BUDOWLANE	Rozpoczęcie i zakończenie prac budowlanych																																		

					OKRES KWALIFIKOWALNOŚCI KOSZTÓW																													
Główne etapy realizacji projektu	Nazwa działania				OKRES WDRAŻANIA CZĘŚCI INWESTYCYJNEJ PROJEKTU – MONITORING PRODUKTÓW																				OKRES WDRAŻANIA CZĘŚCI NIEINWESTYCYJNEJ PROJEKTU – MONITORING REZULTATÓW											
	miesiące	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
DZIAŁANIA PRZYGOTOWAWCZE DO REALIZACJI CZĘŚCI NIEINWESTYCYJNEJ	Rozpoczęcie i zakończenie procedury wyłonienia podmiotu realizującego „komponent miękki”																			KOSZTY NIEKWALIFIKOWALNE														
DZIAŁANIA NIEINWESTYCJNE - MIĘKKIE	Rozpoczęcie i zakończenie monitoringu realizacji „komponentu miękkiego” [1]																																	
	Rozpoczęcie i zakończenie monitoringu realizacji „komponentu miękkiego” [2]																																	
	Promocja projektu																																	
	Sporządzanie sprawozdań																																	
	Pomiary ewaluacyjne																																	
	Rzeczowe zakończenie projektu																																	
	Końcowe rozliczenie projektu																																	

Objaśnienia do powyższego wykresu Gantt'a:

Powyższy harmonogram sporządzono dla projektu, którego realizacja jest przewidziana na okres 31 miesięcy, począwszy od kwietnia pierwszego roku realizacji projektu, skończywszy na październiku trzeciego roku realizacji projektu.

Legenda oznaczeń kolorowych użytych tabeli:

1. Zaznaczenie komórek szarym kolorem oznacza wskazanie czasu realizacji danego działania.

2. W kolumnie „Nazwa działania" kolorem czarnym zaznaczono działania przygotowawcze, realizowane w okresie przed wdrażaniem projektu.

3. W kolumnie „Nazwa działania", kolorem zielonym zaznaczono działania przygotowawcze do robót budowlanych oraz roboty budowlane, realizowane w okresie wdrażania projektu.

4. W kolumnie „Nazwa działania" kolorem czerwonym zaznaczono działania przygotowawcze do realizacji części nie inwestycyjnej, „miękkiej", oraz realizację części nie inwestycyjnej, „miękkiej" projektu, realizowane w okresie wdrażania projektu.

5. W kolumnie „Nazwa działania" kolorem niebieskim zaznaczono działania promocyjne w projekcie.

6. W kolumnie „Nazwa działania" kolorem różowym zaznaczono działania związane z ewaluacją projektu.

7. W kolumnie „Nazwa działania" kolorem pomarańczowym zaznaczono działania związane z rozliczeniem projektu.

8. W wierszu: „Główne etapy realizacji projektu" kolorem zielonym zaznaczono okres trwania części inwestycyjnej projektu.

9. W wierszu: „Główne etapy realizacji projektu", kolorem czerwonym zaznaczono okres trwania części nie inwestycyjnej projektu.

10. Nazewnictwo przyjęte w ZPORR wskazuje, że w trakcie realizacji części inwestycyjnej ma miejsce monitoring przebiegu realizacji projektu – w zakresie wskaźników produktu, natomiast w trakcie realizacji części nie inwestycyjnej ma miejsce monitoring przebiegu realizacji projektu – w zakresie wskaźników rezultatu [po oddaniu inwestycji do użytku].

11. W pierwszym wierszu wskazano okres kwalifikowalności kosztów – kwalifikowalność przyjęto na zasadach obowiązujących w ZPORR dla projektów realizowanych w ramach Działania 3.3, gdzie nie były kwalifikowalne koszty realizacji części nie inwestycyjnej. Dlatego koszty przygotowania realizacji działań

„miękkich", choć znajdują się w okresie kwalifikowalności kosztów, zaznaczono jako „koszty niekwalifikowalne".

Należy zaznaczyć, że okres kwalifikowalności kosztów w tym przypadku nie jest tożsamy z okresem realizacji projektu. Po części inwestycyjnej [np. modernizacji obiektów budowlanych], następuje okres wdrażania części tzw. „miękkiej", np. działań szkoleniowych, doradczych, kulturalnych. W ZPORR Beneficjent był zobowiązany do monitoringu wskaźników rezultatu w okresie po oddaniu projektu do użytku. Przyjęto, że najwłaściwsze jest monitorowanie wskaźników rezultatu w okresie roku od oddania projektu do użytku [Patrz: Roz. 5.2].

Uwaga!
W terminologii, która obowiązuje w ZPORR, np. w Generatorze Wniosków, termin: realizacja projektu oznacza działania, które są finansowane z dotacji, dlatego wskazywany termin realizacji projektu nie obejmuje działań, które w powyższym przykładzie są planowane po październiku drugiego roku realizacji projektu. Należy pamiętać, że podejście takie może być zasadne z punktu widzenia instytucji dotującej, jednak nie z punktu widzenia Beneficjenta – realizacja projektu trwa nadal, aż do zakończenia okresu monitoringu i ostatniego pomiaru ewaluacyjnego. Dlatego na powyższym wykresie pokazano okres realizacji projektu, włączając do niego również działania nie stanowiące przedmiotu dotacji – niekwalifikowalne (działania „miękkie").

Rzeczowe zakończenie projektu jest tożsame z formalnym oddaniem projektu do użytku. Końcowe rozliczenie projektu jest tożsame z rozliczeniem się z dotacji za pomocą ostatniego sprawozdania końcowego. Prace w zakresie realizacji projektu będą jednak trwały nadal – co obrazuje powyższy wykres.

Promocję projektu zaplanowano na okres kwalifikowalności kosztów projektu.

Sprawozdania końcowe zaplanowano co kwartał – dostosowano do tego częstotliwość realizacji pomiarów ewaluacyjnych.

Powyższy wykres służy jako bardzo praktyczne narzędzie do planowania działań w projekcie. W zależności od potrzeb można z niego wydzielać i uszczegóławiać poszczególne sekwencje działań – w zależności od charakteru samych działań lub od okresu ich realizacji. W poszczególne komórki wykresu można wpisywać kwoty, które będą wydatkowane na określone zadanie w określonym czasie – wówczas mamy do czynienia z harmonogramem rzeczowo – finansowym.

Dla przykładu poniżej zamieszczono przykładowy harmonogram rzeczowo – finansowy dla działań inwestycyjnych. Podane cyfry oznaczają ceny w złotych – podane ceny są przykładowe, nie wskazują rzeczywistej wartości rynkowej robot budowlanych.

		OKRES KWALIFIKOWALNOŚCI KOSZTÓW – CZAS TRWANIA PROJEKTU																		
		OKRES WDRAŻANIA CZĘŚCI INWESTYCYJNEJ PROJEKTU – MONITORING PRODUKTÓW																		
	Nazwa działania	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
	Złożenie wniosku o dofinansowanie																			
	Podpisanie umowy z wojewodą																			
DZIAŁANIA PRZYGOTOWAWCZE DO REALIZACJI CZĘŚCI INWESTYCYJNEJ	Sporządzenie Specyfikacji Istotnych Warunków Zamówienia: Inżynier Kontraktu																			
	Ogłoszenie przetargu i wyłonienie inżyniera kontraktu																			
	Realizacja zadań Inżyniera Kontraktu				**3 000**	**3 000**	**3 000**	**3 000**	**3 000**	**3 000**	**3 000**	**3 000**	**3 000**	**3 000**	**3 000**	**3 000**	**3 000**	**3 000**	**3 000**	**3 000**
	Sporządzenie Specyfikacji Istotnych Warunków Zamówienia: Prace budowlane																			
	Ogłoszenie przetargu i wyłonienie wykonawcy prac budowlanych																			
ROBOTY BUDOWLANE	**Rozpoczęcie i zakończenie prac budowlanych, w tym:**							**10 000**	**10 000**	**10 000**	**10 000**	**10 000**	**10 000**	**10 000**	**40 000**	**40 000**	**40 000**	**40 000**	**15 000**	**15 000**
	Rozpoczęcie i zakończenie prac ziemnych							10 000	10 000	10 000	10 000	10 000	10 000	10 000	10 000	10 000	10 000	10 000		
	Rozpoczęcie i zakończenie prac instalacyjnych														15 000	15 000	15 000	15 000		
	Rozpoczęcie i zakończenie prac termomodernizacyjnych														15 000	15 000	15 000	15 000		
	Rozpoczęcie i zakończenie prac wykończeniowych																		15 000	15 000

Jak wynika z powyższego harmonogramu, część inwestycyjna projektu będzie kosztować 308 000 zł. Koszty te zostaną poniesione w okresie od kwietnia pierwszego roku realizacji projektu do października drugiego roku realizacji projektu.

5.6.2. Monitoring

Monitoring należy zdefiniować jako uzyskiwanie i gromadzenie informacji na temat przebiegu projektu. Konieczność realizacji monitoringu wynika z następujących uwarunkowań:

- Uwarunkowania wewnętrzne wynikające z potrzeb samego projektu – poszczególne osoby muszą dysponować określonymi informacjami „wewnętrznymi", np. Ekspert ds. Zasobów Ludzkich musi dysponować wiedzą na temat zadowolenia uczestników projektu, Ekspert ds. Technicznych musi dysponować wiedzą na temat poszczególnych rozwiązań technicznych, stosowanych przez wykonawcę... itd. Oprócz bieżącej kontroli służy to „wczesnemu ostrzeganiu". W tym celu projektuje się cykliczne spotkania Zespołu Zarządzającego Projektem, podczas których omawia się postępy projektu i wskazuje ewentualne zagrożenia dla dalszej jego realizacji.

  Najczęściej wskazywane zasady właściwego monitoringu:

  1. Nie należy monitorować „wszystkiego" – tylko te kwestie, które są istotne z punktu widzenia celów projektu – jeśli celem jest poprawa sytuacji materialnej mieszkańców, to nie jest zasadne monitorowanie poziomu ich uczestnictwa w przedsięwzięciach obywatelskich.
  2. Działania monitorujące należy realizować w sposób systematyczny – za pomocą planu monitoringu. Plan taki określa, co, kiedy i w jaki sposób podlega monitoringowi. Zawiera kryteria monitoringu i punkt odniesienia - wskazuje jakie wartości pomiarów pozwalają na stwierdzenie sukcesu lub jego braku, np. jeśli w wyniku realizacji projektu mają powstać nowe przedsiębiorstwa, wówczas plan monitoringu określa: kiedy i w jaki sposób Beneficjent sprawdzi [i udokumentuje], powstanie nowych przedsiębiorstw. Ponadto plan monitoringu wskaże, ile nowych przedsiębiorstw będzie świadczyć o zrealizowaniu celów projektu. Dla przyjęcia założeń do planu monitoringu, podstawę stanowią wskaźniki, których wskazanie w dokumentacji aplikacyjnej jest obowiązkowe [Patrz: Roz.5.2].

- Uwarunkowania wynikające z konieczności realizacji zobowiązań rozliczeń z instytucjami kontrolującymi wdrażanie projektów współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej. Na Beneficjencie spoczywa obowiązek sporządzania sprawozdań – najczęściej kwartalnych lub półrocznych. W sprawozdaniach należy umieścić wyniki pomiaru postępów projektu – tak zwane wyniki pomiarów ewaluacyjnych. Ewaluacja to pomiar efektów realizacji projektu w określonym punkcie czasowym. Wskazuje przebytą tzw. „drogę projektu". Zwykle pomiary takie stosuje się na potrzeby realizacji sprawozdań okresowych. Można jednak stosować je częściej. Na przykład: wśród wskaźników realizacji projektu znajduje się liczba godzin

szkoleniowych, po drugim kwartale realizacji projektu, zrealizowano część szkoleń – pomiar ewaluacyjny wskazuje jaka to część – i tym samym wskazuje, ile jeszcze godzin szkoleniowych pozostało do zrealizowania. Te informacje są niezbędne do właściwego sporządzenia sprawozdania z realizacji projektu. Podobnie jak monitoring, również ewaluacja powinna być realizowana według określonego wcześniej planu, który zdefiniuje przedmiot pomiaru, moment w czasie, w którym będzie realizowany pomiar oraz cel takiego pomiaru.

5.6.3. Promocja projektu

Szereg dokumentów i opracowań wskazuje na zasady promocji projektów realizowanych przy wsparciu Unii Europejskiej, w tym ZPORR. [Patrz: Rozporządzenie Komisji nr 1159/2000 w sprawie środków informacyjnych i promocyjnych stosowanych przez Państwa Członkowskie odnośnie pomocy z funduszy strukturalnych, Poradnik wdrażania procedur ZPORR, Plan promocji ZPORR].

W planie promocji projektu należy określić sposoby przekazywania informacji o źródle finansowania projektu. Zwykle promocja projektu stanowi również promocję samego Beneficjenta – jest więc to okazja do wypromowania własnych osiągnięć. Najczęściej w planie promocji przewidywane są następujące działania:

- konferencja prasowa w momencie rozpoczęcia robót budowlanych,
- tablice informacyjne w okresie trwania robót budowlanych,
- konferencja prasowa w momencie oddania projektu do użytku [ew. w momencie zakończenia realizacji poszczególnych etapów projektu],
- plakaty,
- banery,
- ulotki,
- naklejki, długopisy, materiały biurowe,
- wizytówki,
- artykuły sponsorowane w prasie,
- filmy promocyjne,
- tablice informacyjne trwale zamontowane na oddanym do użytku obiekcie.

Plan promocji powinien zawierać również charakterystykę grupy docelowej, do której kierujemy działania promocyjne.

Uzupełnienie

Biorąc pod uwagę, że niniejszy poradnik stanowi dla wielu grup beneficjentów zaledwie wprowadzenie do trudnej materii przygotowywania projektów europejskich, w tym również studiów wykonalności, w tym krótkim akapicie jedynie sygnalizujemy konieczność przygotowania również takich elementów jak analiza finansowa i ekonomiczna. Więcej na ten temat można dowiedzieć się z dokumentów programowych i innych pozycji, opisujących często tylko ten jeden element studium wykonalności.

Analiza finansowa i ekonomiczna

Studium wykonalności powinno również zawierać rozdziały poświęcone analizie finansowej i ekonomicznej projektu, który będzie realizowany przez beneficjenta. Przygotowanie tej części materiału wymaga sporządzenia serii obliczeń, które pozwolą na sformułowanie sprawozdań o charakterze finansowym i ekonomicznym. Postać tych obliczeń jest określona w odpowiednich dokumentach i wytycznych programowych.

Analiza finansowa

W przypadku ZPORR, powinna zawierać wysokość nakładów inwestycyjnych, z uwzględnieniem skorelowanych w czasie harmonogramów realizacji przedsięwzięcia, określenie źródeł finansowania projektu a także prognozę przychodów ze sprzedaży. Oprócz wymienionych analiza finansowa powinna zawierać: prognozę kosztów, prognozę rachunku przepływów pieniężnych a także finansowa ocena efektywności projektu.

Analiza ekonomiczna

Analiza finansowa odzwierciedla jedynie korzyści finansowe beneficjenta, nie uwzględniając korzyści społeczności lokalnej, regionalnej czy krajowej. Gdyby projekty były oceniane tylko z punktu widzenia inwestora, większość z nich nigdy nie doczekałaby się realizacji. W przypadku projektów unijnych i związanej z nimi pomocy, można jednak wskazać bardzo wiele projektów, które zostały zrealizowane, mimo że są, z punktu widzenia opłacalności, nieopłacalne. Warto przy tym zauważyć, że projekty rewitalizacyjne w większości przypadków są nieopłacalne. Ale przecież zakładamy park lub budujemy ośrodek terapeutyczny nie tylko po to, by przenosiły one zyski.

Analiza ekonomiczna powinna pokazywać społeczne efekty realizacji projektu i powinna zawierać: wskaźnik efektywności kosztowej, ekonomiczną ocenę projektu inwestycyjnego wraz z analizą wrażliwości a także analizę wskaźnikową.

Powyższe informacje pochodzą z pracy zbiorowej pod red. Jerzego Skrzypka pt.: „Projekty współfinansowane ze środków UE”, wyd. Twigger, Warszawa 2005. Tam również można znaleźć bardziej wyczerpujące informacje na temat wymienionych elementów.

Załącznik

Uwaga : Niniejszy załącznik opracowano na podstawie Bartosz Ziółkowski, „Zarządzanie cyklem projektu", UKIE 2003

Matryca logiczna projektu

1.1. Struktura projektu

PROBLEM
Decyzja o realizacji projektu wynika z chęci (potrzeby) reakcji na występujące w naszym środowisku bariery, problemy lub wyzwania. Zdefiniowanie tego obszaru jest punktem wyjścia do określenia przedmiotu zadania, które chcemy wykonać. Źle postawiona diagnoza na tym etapie planowania skutkować będzie wyborem takich działań lub metod, które nie przyniosą trwałych rezultatów projektu. **Jakość diagnozy problemu świadczy o naszej wiarygodności lokalnej/regionalnej i wskazuje na motywacje związane z realizacją projektu.**

CELE
Cele to pożądany kierunek działania, który obieramy ze względu na zdiagnozowane przyczyny problemu. Cele to odpowiedź na problemy. Sformułowane cele projektu wyznaczają sposób jego realizacji. Jednocześnie przyjęte cele zadecydują o tym, czy rezultaty będą ukierunkowane na trwałe efekty. **Cele projektu to element, który powinien w pełni pokrywać się z oczekiwaniami donatora (UE), określonymi w Programie Operacyjnym w danym priorytecie, a szczególnie w konkretnym działaniu.**

REZULTATY
Rezultaty to efekty, które chcemy osiągnąć, realizując cele projektu. Planowanie rezultatów wymaga szczegółowości, gdyż są one podstawą do oceny w okresie porealizacyjnym. Jednocześnie rezultaty powinny być „odporne" na wpływ czynników zewnętrznych. **Rezultaty wnoszą aspekt negocjacyjny do projektu. Jest to czynnik sprawczy, który wpływać może na decyzje innych podmiotów w zakresie ich współudziału w realizacji projektu.**

DZIAŁANIA
Działania (zadania) realizacji projektu to kroki, które mają spowodować osiągnięcie zaplanowanych rezultatów projektu. Istotna jest umiejętność wyodrębnienia jednolitych pod względem charakteru zadań, co pozwala podzielić projekt na etapy. Realizacja staje się wówczas łatwa do zaplanowania i skoordynowania. **Charakter działań wskazuje na innowacyjność projektu pod względem alternatywnych rozwiązań. W warunkach konkurowania o środki, może to zwiększać szanse uzyskania dotacji.**

MONITORING I EWALUACJA
Monitoring to systematyczne obserwowanie zjawiska w celu poznania jego dynamiki i zbierania danych do analiz. **Ewaluacja** to proces, który polega na badaniu przyczyn i rozbieżności między zaplanowanymi rezultatami a rzeczywistymi. **Dzięki tym narzędziom można zapewnić wysoką jakość realizacji oraz możliwość kontynuacji nowych działań w przyszłości, uwzględniających doświadczenia zdobyte w trakcie realizacji projektu.**

PROMOCJA
Program promocji powinien być kierowany do beneficjentów ostatecznych projektu, jak również do ogółu społeczeństwa czy grup nie biorących bezpośrednio udziału w realizacji projektu, lub które nie partycypują w efektach realizacji, oraz do instytucji zewnętrznych. **Wskazywania na podejmowane działania legitymują realizatorów, zapewniają lepszą ocenę efektów pracy, a w przyszłości umożliwiają łatwiejszą akceptację nowych inicjatyw.**

HARMONOGRAM
Harmonogram – plan pracy zawierający takie informacje jak: nazwa zadania do realizacji, termin rozpoczęcia i zakończenia zadania, osoba odpowiedzialna za realizację. **Harmonogram wskazuje na umiejętności organizacyjne i zarządcze.**

BUDŻET
Budżet jest finansową prezentacja projektu. Odpowiada nie tylko na pytanie „ile nas będzie kosztował projekt", ale również pokazuje nasze umiejętności zarządzania posiadanymi zasobami, oraz wskazuje na źródła finansowania niezbędnych nakładów. Umiejętność zarządzania zasobami to sztuka tworzenia montażu

finansowego i generowania lokalnych zasobów, które można alternatywnie wykorzystać w odniesieniu do środków zewnętrznych przy wdrażaniu projektu.

1.2. Cykl projektu

Naturalny dla pomocy publicznej sposób planowania i realizacji projektów podlega cyklowi. Ze względu na powtarzalność problemów i sposób ich rozwiązywania, forma cyklu pozwala nie tylko na efektywne zarządzanie konkretnym projektem, ale umożliwia gromadzenie doświadczeń i danych, które są czynnikami wspomagającymi podejmowanie decyzji dotyczących przyszłych działań. Cykl rozpoczyna się od uzgodnienia strategii. W jej wyniku powstaje pomysł na działania, które pomogą zmienić aktualną, zastana, negatywną sytuację. Pomysł ten jest w dalszej kolejności rozwijany, wdrażany i ewaluowany. Wyróżniono 6 faz cyklu projektu.

Rys. Cykl projektu.

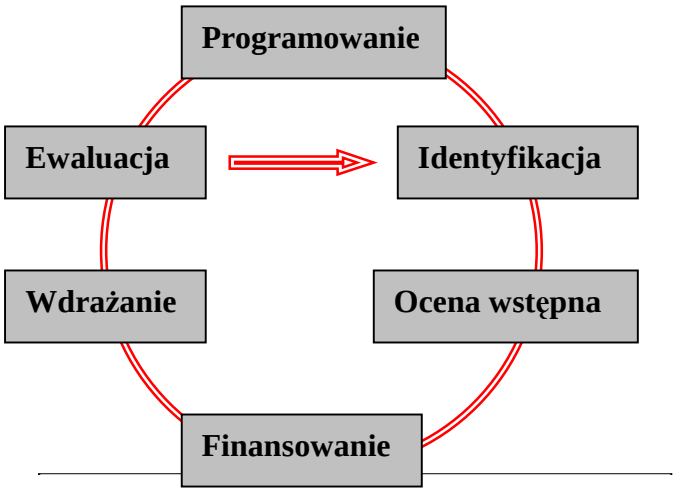

Programowanie – ustanowienie ogólnych wytycznych i zasad współpracy UE z krajem beneficjentem. Ustalony zostaje obszar (tematycznie, geograficznie itp.), objęty wsparciem UE. W tej fazie zapadają decyzje, w jakich dziedzinach konieczna jest interwencja państwa i środków pomocowych UE. Jako interwencję w tym przypadku rozumie się wspomożenie określonych, społecznie i ekonomicznie pożądanych działań, które bez wsparcia byłyby nie podjęte, lub podjęte w niepełnym zakresie lub w znacznie późniejszym terminie.

Identyfikacja – analiza problemów i potrzeb możliwych partnerów/beneficjentów zgodnie z wytycznymi i określonymi w fazie programowania zasadami. Pomysły te są wstępnie badane pod kątem ich wykonalności i opłacalności.

Ocena wstępna – przestudiowanie wszystkich znaczących aspektów pomysłu, związanego z potencjalnym przedsięwzięciem. Badana jest planowana logika działań, szczegółowo określana jest idea projektu. Podstawowymi warunkami są zgodność z wyznaczonymi obszarami interwencji oraz opłacalność projektu – finansowa i ekonomiczna. Na tym etapie przeprowadzane są różne analizy zarówno finansowe jak i społeczno – środowiskowe. **Powstaje matryca logiczna.** Istotnym elementem prac analitycznych jest szczegółowe opracowanie harmonogramu wdrażania, ściśle powiązane z matrycą logiczną i określonymi w ramach tego narzędzia wskaźnikami oczekiwanych wyników, oddziaływań oraz zasobów niezbędnych do realizacji zaplanowanych działań. W wyniku przeprowadzenia oceny wstępnej, podejmowana jest decyzja o dofinansowaniu projektu.

Finansowanie – przygotowanie propozycji finansowej, (karta projektu, wniosek, formularz aplikacyjny), na której podstawie rozważane jest finansowanie przedsięwzięcia ze środków krajowych i zagranicznych. Podjęta zostaje decyzja, czy projekt będzie sfinansowany i w jakiej wysokości. Na podstawie decyzji podpisywana jest umowa określająca warunki finansowania: poziomu, sposobów i terminów płatności, zakresów odpowiedzialności itp.

Wdrażanie – zawarcie (zgodnie z Ustawą Prawo Zamówień Publicznych), kontraktów na usługi, dostawy, roboty budowlane, które są wykonywane w ramach zaplanowanych działań. Równolegle prowadzone jest

monitorowanie. W ramach monitoringu oceniane są postępy realizacji projektu, w tym zgodność z przyjętymi założeniami, co umożliwia dostosowanie projektu do zmieniających się okoliczności.

Ewaluacja – szacowanie trwającego lub zakończonego projektu – konstrukcji, wdrażania i rezultatów. Celem jest ustalenie czy prowadzone są, lub przeprowadzone zostały, odpowiednie działania i czy cele zostały osiągnięte, jaka jest ich wydajność i efektywność oceniane pod kątem wkładu do rozwoju, jaka jest trwałość projektu i wpływ rezultatów na sytuację grupy docelowej/ beneficjentów ostatecznych projektu.

Podstawowe zasady zarządzania cyklem projektu:

2. **Użycie matrycy logicznej** do analizowania problemów i wypracowania odpowiedniego rozwiązania. Konstrukcja matrycy logicznej została tak zaprojektowana, aby skłonić autorów projektu do przedstawienia logicznego związku między działaniami a celami, których realizacji one służą. Matryca logiczna nie tylko umożliwia syntetyczne przedstawienie projektu, ale jest także narzędziem podnoszenia jakości projektu. Wypełniając matrycę, przyszli beneficjenci/projektodawcy zmuszeni są do powtórnej analizy swojego pomysłu i do zaplanowania działań tak, aby związek przyczynowo-skutkowy między działaniami a ich efektami był jak najbardziej oczywisty i prawdopodobny.
3. **Staranne przygotowanie dobrej jakości dokumentów** w każdej fazie cyklu projektu. W znacznej mierze umożliwi to podejmowanie spójnych decyzji przez dobrze poinformowanych decydentów. Standaryzacja dokumentów nie tylko ma za zadanie ułatwienie pracy urzędnikom oceniającym projekt i rozważających zasadność jego finansowania, narzucone formaty i dyscyplina formalna zmuszają opracowujących projekt do przygotowania i przedstawienia informacji, które im samym pozwolą na lepsze zrozumienie projektu. Wiele dokumentów jest także niezwykle pomocnym narzędziem w zarządzaniu projektem - takie jak budżet, harmonogram itp.
4. **Konsultowanie się z kluczowymi partnerami** w tak dużym stopniu , jak to tylko jest możliwe. Dla sukcesu projektu, decydujące znaczenie ma zdobycie poparcia ze strony beneficjentów pośrednich, oraz przede wszystkim bezpośrednich, czyli tych, którzy korzystać będą z projektu. Dopiero gdy projekt zostanie przez grupy docelowe uznany za „własny", możliwe będzie jego funkcjonowanie. Odpowiednie wczesne i częste konsultacje pozwalają uniknąć wielu problemów i barier w realizacji zaplanowanych przedsięwzięć.
5. **Jasne formułowanie i skupienie się na celu projektu,** widzianych w kategoriach trwałych korzyści dla planowanych grup docelowych. Ważne jest, aby projekt nie ograniczał się do chwilowego rozwiązania negatywnej sytuacji. Powinien mieć na celu stworzenie mechanizmu, który będzie działał w długim okresie i który utrzyma się po zakończeniu zewnętrznego finansowania.
6. **Włączenie podstawowych czynników jakości** od samego początku przygotowywania projektu. Krytyczna analiza czynników jakości pozwala na korektę celów projektu, rezultatów działań, założeń i wskaźników czyli elementów matrycy logicznej.

1.3. Co jest matryca logiczna projektu

Matryca logiczna jest metodą prezentacji rezultatów analizy w taki sposób, iż możliwe staje syntetyczne i logiczne przedstawienie celów projektu. Taka prezentacja powinna odzwierciedlać związek przyczynowo-skutkowy między różnymi poziomami celów, wskazywać sposoby weryfikowania czy cele zostały osiągnięte, oraz określić, jakie założenia poza obszarem kontrolowanym przez projekt mogą wpłynąć na jego udane zakończenie. Poza analizą i przygotowaniem projektu, struktura logiczna zawarta w matrycy jest także pomocna podczas wdrażania projektu, a także do jego oceny. Odgrywa zatem istotną rolę w każdej fazie cyklu projektu. Struktura logiczna staje się więc narzędziem zarządzania każdą fazą cyklu projektu i „narzędziem wzorcowym" do tworzenia innych narzędzi, takich jak szczegółowy budżet, zakresy odpowiedzialności, analiza ryzyka i wrażliwości, harmonogram wdrażania i plan monitorowania. Matryce należy jednak postrzegać jako narzędzie dynamiczne, które podczas realizacji projektu będzie wielokrotnie analizowane i ewentualnie modyfikowane, zgodnie ze zmieniającymi się uwarunkowaniami i sytuacją związaną z projektem. Warto zaznaczyć, że bardzo często między okresem przygotowania projektu a potwierdzeniem finansowania oraz rozpoczęciem realizacji projektu, zachodzą zasadnicze zmiany np. dot. harmonogramu, uwarunkowań prawnych – zmieniające się przepisy krajowe itp. Część projektu może być już wykonana, gdy pojawi się możliwość zdobycia dodatkowych środków i w konsekwencji rozszerzenia projektu. To, że projekt żyje, zmienia się, jest dobrym znakiem. Oznacza, iż nie powstał tylko na papierze na potrzeby aplikacji o środki pomocowe. Nie zmienia to faktu, że zmodyfikowany zakres projektu musi zostać zaaprobowany.

Matryca Logiczna Projektu dostarcza jednostronicowego podsumowania w odpowiedzi na kluczowe pytania związane z realizacja projektu:

DLACZEGO	projekt jest przeprowadzany
CO	ma być osiągnięte dzięki realizacji projektu
JAK	można to osiągnąć
JAKIE	czynniki zewnętrzne są decydujące dla projektu
JAK	możemy oszacować / zmierzyć sukces projektu
GDZIE	znajdziemy dane potrzebne do oszacowania sukcesu projektu
ILE	projekt będzie kosztował

IV. Jak przygotować matrycę logiczną projektu

Przygotowanie matrycy składa się z dwóch etapów, które są przeprowadzane podczas faz **identyfikacji** i **oceny wstępnej** cyklu projektu:

1. **Etap analizy –** badana jest istniejąca sytuacja, w celu rozwinięcia wizji „przyszłej pożądanej sytuacji" i wyselekcjonowania strategii, które zostaną zastosowane do jej osiągnięcia. Podstawowa idea przygotowania matrycy polega na tym, że projekty są konstruowane w celu rozwiązania problemów grup docelowych/ beneficjentów ostatecznych, jak również w celu zaspokojenia ich potrzeb i interesów. Istnieją cztery podstawowe kroki w fazie analizy:

d) **analiza partnerów/beneficjentów –** identyfikacja, charakterystyka, interesy i oczekiwania, potencjał i słabe strony oraz znaczenie dla projektu. Należy określić kto będzie beneficjentem projektu i kto będzie uczestniczył w jego realizacji, jakie są cechy szczególne tej grupy osób lub podmiotu, potrzeby, problemy, w jakim stopniu mogą uczestniczyć w realizacji projektu, jakie są ich wartości, umiejętności i zasoby, które mogą wnieść do projektu,

e) **analiza problemu** (istniejącej rzeczywistości) – identyfikacja negatywnych aspektów bieżącej sytuacji oraz ustalenie związków przyczynowo-skutkowych pomiędzy istniejącymi problemami. Dobrze przeprowadzona analiza problemu pokaże szereg kwestii, które wymagają interwencji. Zadaniem analizy jest usystematyzowanie tych kwestii, ustalenie ich współzależności i hierarchii. Narzędziem używanym do analizy i usystematyzowanej prezentacji problemów jest ***drzewo problemowe,***

f) analiza celów – obraz poprawionej sytuacji w przyszłości. Problemy zmienia się na rozwiązania, które maja być osiągnięte. Jest to zabieg, w wyniku którego pojawiają się konkretne zadania do wykonania. Spośród nich zostaną wybrane te, które będą realizowane w ramach projektu ubiegającego się dofinansowanie. Narzędziem używanym do analizy i usystematyzowanej prezentacji celów jest ***drzewo celów,***

g) **analiza strategii –** porównanie różnych opcji rozwiązania obecnej, negatywnej sytuacji. W wyników wcześniejszych analiz i badań powstaje kilka możliwych ścieżek rozwiązania zidentyfikowanych problemów. Różne działania mogą przyczynić się do polepszenia sytuacji w badanej dziedzinie. Na tym etapie analizy podejmowana jest decyzja, które z możliwych celów powinny być uwzględnione w projekcie. Analiza strategii prowadzi **do określenia rezultatów projektu, metod, działań.**

Rezultaty odpowiadają za realizację celów projektu w przyszłości. Rezultaty są odbiciem trwałości projektu. Określenie rezultatów wymaga szczegółowości, jednocześnie należy pamiętać, że muszą bezpośrednio wynikać z realizacji projektu, zaś wpływ czynników zewnętrznych ograniczony powinien być do minimum, przy uwzględnieniu zdolności organizacyjnych i finansowych wnioskodawcy do wdrażania rezultatów w przyszłości. Za pomocą rezultatów mierzymy skalę naszego sukcesu lub porażki. Ponadto rezultaty (wyniki) pełnią inne funkcje w projekcie, istotne parametry to:

- obiektywność oceny – to co mierzalne, może podlegać ocenie,
- kontrolne – to co mierzalne, może być porównywalne,
- motywacyjne – wiemy, do czego zmierzamy,
- promocyjne – dzięki nim łatwiej rozmawiać i przedstawiać konkretne dane liczbowe,

- negocjacyjne – efekty określone liczbowo dają możliwość dyskusji nad „atrakcyjnością" projektu.

Metody i formy działań to element w ramach którego można zaprezentować sposoby rozwiązywania problemów. Prezentacja powinna odnosić się do naszych doświadczeń, wiedzy, zdolności do wdrażania innowacyjnych działań oraz podjęcia się wyzwań i ryzyka. Metody i działania powinny być właściwe pod względem:

- postawionych celów,
- posiadanych zasobów i umiejętności,
- możliwości i oczekiwań adresatów projektu/beneficjentów ostatecznych.

Dobrze rozpracowane działania i metody pomagają lepiej zrozumieć projekt, dobrze zaplanować budżet, precyzyjnie przygotować harmonogram działań. Efektem będzie prawidłowa realizacja, przynosząca efekty zgodne z zaplanowanymi.

2. **Etap planowania –** pomysł na projekt rozwijany jest w praktyczny plan działania, gotowy do wdrożenia. Na tym etapie powstaje matryca logiczna oraz definiuje się i umieszcza w harmonogramie działania i zasoby.

Tab. Matryca logiczna

	1 kolumna	2 kolumna	3 kolumna	4 kolumna
	Logika interwencji	**Obiektywnie weryfikowalne wskaźniki**	**Źródło weryfikacji**	**Założenia**
Cele ogólne				
Cele bezpośrednie				
Rezultaty				
Działania		**Środki**	**Koszty**	
				Warunki wstępne

Matryca składa się z czterech kolumn i czterech wierszy, w których przedstawione są:

1. **Logika pionowa** – przedstawia jakie są zamierzenia projektu, w jaki sposób działania mają wpłynąć na polepszenie panującej sytuacji. Wyjaśnia związek przyczynowo- skutkowy elementów zawartych w projekcie i precyzuje ważne założenia a także sfery niepewności leżące poza obszarem kontroli prowadzonej w ramach projektu **(kolumny 1 i 4).**
2. **Logika pozioma –** przedstawia w jaki sposób będą mierzone efekty projektu oraz niezbędne zasoby poprzez określenie kluczowych wskaźników i źródeł, gdzie mogą one być zweryfikowane **(kolumny 2i 3).**

Pierwsza kolumna – zawiera streszczenie projektu, jego cele oraz czynności, które muszą być wykonane w celu osiągnięcia zamierzonych rezultatów:

- Cel ogólny – odpowiada na pytanie dlaczego projekt jest wprowadzany,
- Cel projektu/cel bezpośredni – opisuje oczekiwane skutki projektu,
- Rezultaty – jeżeli zostaną osiągnięte jako całość i w skutecznej kombinacji przewidziany cel projektu zostanie osiągnięty;
- Działania – czynności, które zespół projektowy musi wykonać, aby osiągnąć konkretne rezultaty, a przez to także cel projektu.

Planowanie projektu rozpoczynamy od celu ogólnego, następnie definiujemy cel bezpośredni projektu, rezultaty i działania. Jeśli chodzi o wprowadzanie projektu w życie, oraz sprawdzenie jego wewnętrznej logiki i spójności, rozpoczynamy od działań, które prowadzą do określonych rezultatów, oraz – jeśli zostaną one w pełni osiągnięte – do celu projektu – celu bezpośredniego. W tym momencie można określić, że projekt przyczynia się do celu ogólnego.

Logika interwencji wyznacza podstawową strategię leżącą u podstaw projektu:

1 Działania, które zostaną wykonane w ramach projektu oraz środki np. zasoby ludzkie, sprzęt, zaplecze administracyjne itp., które potrzebne są do ich realizacji, (środki przedstawione są w drugiej kolumnie czwartego rzędu);
2 Poprzez wykonanie tych działań osiągane są rezultaty, tj. warunki zmiany sytuacji, które przyczynią się do realizacji założonych celów;
3 Suma rezultatów prowadzi do osiągnięcia celu bezpośredniego, który na tym poziomie powinien przynosić korzyści bezpośrednim beneficjentom projektu;
4 Cel projektu przyczynia się do osiągnięcia celów ogólnych, które oprócz korzyści na poziomie lokalnym, powinny odzwierciedlać oddziaływanie sytuacji w szerszy kontekście np. regionalnym, krajowym, UE.

Tab. Poziomy celów.

Lista pytań sprawdzających do ceny 1 kolumny – ocena streszczenia celów/czynności

1. Czy cel ogólny, do którego projekt ma się przyczynić, jest jasno określony?
2. Hipotetyczna zależność: „jeśli cel bezpośredni projektu jest osiągnięty, to przyczynia się do realizacji celu ogólnego", wytycza, bezpośrednie, logiczne przejście w hierarchii celów. Czy jakieś pośrednie kroki zostały pominięte?
3. Czy projekt ma tylko jeden cel zdefiniowany jako cel bezpośredni projektu?
4. Czy cel bezpośredni został jasno sprecyzowany?
5. Czy cel bezpośredni projektu jest tylko parafrazą rezultatów? (Cel bezpośredni powinien opisywać wpływ osiągnięcia rezultatów na grupy docelowe/beneficjentów ostatecznych projektu)
6. Czy rezultaty zostały opisane jako zaistniałe wydarzenia?
7. Czy rezultaty jako całość oraz odpowiednio powiązane są konieczne do osiągnięcia celu bezpośredniego?
8. Czy zależność: „ jeśli rezultaty zostaną uzyskane, to cel projektu zostanie osiągnięty" jest wiarygodna?
9. Czy hipotetyczna zależność pomiędzy zaplanowanymi czynnościami a osiągnięciem rezultatów jest wiarygodna?

Druga kolumna – (obiektywnie weryfikowalne wskaźniki – OWW) - operacyjny opis celów ogólnych, celów bezpośrednich oraz rezultatów. Obiektywnie weryfikowalne wskaźniki opisują cele projektu przy użyciu mierzalnych pojęć, (ilość, jakość, grupy docelowe, czas, miejsce). Wybór wskaźników działa jako sprawdzian wykonalności celów i tworzy podstawę systemu monitorowania projektu. Wskaźniki powinny być mierzalne w spójny sposób i po umiarkowanych kosztach. Nie należy przeceniać możliwych skutków projektu podczas ustalania poziomu wskaźników. Wyznaczenie poziomu wskaźników na realistycznym poziomie zabezpiecza

przed koniecznością wyjaśniania dlaczego projekt nie zakończył się pełnym sukcesem. Zbyt ambitne ustalenie zakładanych efektów przedsięwzięcia grozi tym, że całkiem udany projekt formalnie zakończy się porażką.

Dobry wskaźnik powinien być:

1. **Precyzyjny** – mierzyć to, co powinien, tj odpowiadać wskaźnikowi, którego dotyczy.
2. **Mierzalny.**
3. **Dostępny** za umiarkowaną cenę – o ile to możliwe należy proponować te wskaźniki, które są dostępne bez przeprowadzania specjalistycznych i skomplikowanych badań.
4. **Odpowiedni** w odniesieniu do określonego celu.
5. **Określony czasowo** – możliwy do zmierzenia i wykazania w określonym czasie, np. w ramach raportu miesięcznego, kwartalnego, rocznego.

Materialne i niematerialne środki konieczne do przeprowadzenia działań, umiejscowione są w najniższym szeregu drugiej kolumny, co oznacza, że matryca nie zawiera wskaźników w stosunku do działań. W tym polu umieszcza się szacowane zasoby i konieczne do realizacji proponowanego działania koszty.

Wskaźniki/mierniki celów:

- **Wkładu** – określają nakłady niezbędne do realizacji celów projektu, takie jak np. kadra, zasoby finansowe i rzeczowe angażowane w realizację projektu,
- **Produktu (w matrycy logicznej poziom rezultatu)** – materialne efekty powstałe w wyniku realizacji projektu – w jaki sposób zmierzymy uzyskane rezultaty,
- **Rezultatu (w matrycy logicznej poziom celu bezpośredniego)** – to co nastąpi bezpośrednio po realizacji projektu, ze wskazaniem korzyści dla beneficjentów ostatecznych - w jaki sposób zmierzymy, że cel bezpośredni/szczegółowy projektu został osiągnięty.
- **Wpływu/oddziaływania (w matrycy logicznej poziom celu szerszego strategicznego)** – jakie będzie szersze oddziaływanie projektu, w jaki sposób projekt przyczyni się do rozwoju np. regionalnego, poziom korzyści wykraczający poza grupy bezpośrednich beneficjentów – w jaki sposób można zmierzyć, że projekt przyczynia się do osiągnięcia celu szerszego strategicznego.

Warto pamiętać

1. Opracowując projekt miejmy świadomość, że nie może on „załatwić" wszystkich nurtujących określone epołeczeństwo problemów. Dlatego należy dążyć do wskazywania jak najmniejszej liczby celów bezpośrednich;
2. Zdefiniowane cele muszą „dać się zmierzyć" za pomocą dostępnych wskaźników. Gdy wskaźniki wypracowujemy na potrzeby projektu, pamiętajmy żeby nie były nadto skomplikowane a ich mierzenie kosztowne. Warto skoncentrować się na tych najważniejszych, których takich których mierzalność będzie nastręczała najmniej kłopotów.
3. Gdy myślimy o finansowaniu zewnętrznym projektów, słownictwo i terminy użyte do opisywania celów, powinny być dostosowane do wymogów i specyfiki danego programu finansowego – operacyjnego.

Trzecia kolumna (źródła weryfikacji) wskazuje, gdzie i w jakiej formie można znaleźć informacje, (opisane przez weryfikowalne wskaźniki), dotyczące celów ogólnych, celów bezpośrednich projektu i rezultatów. Źródłami weryfikacji są dokumenty, raporty i inne źródła zapewniające informacje, która pozwalają na pomiar wskaźników.

Lista pytań sprawdzajacych do oceny 2 i 3 kolumny – ocena wskaźników

Aspekty formalne

1. Czy wskaźnik jest ponumerowany i przypisany do odpowiedniego poziomu matrycy – cel ogólny, cel bezpośredni, rezultat?
2. Czy wskaźnik określa zasadniczą treść celu w sposób precyzyjny? (Szczegóły dotyczące okresu, grupy docelowej, regionu itp.)
3. Czy wskaźnik opisuje pożądane wyniki? (Konkretne dane dotyczące pożądanych ilości, jakości, czasu, etapów oraz rozmieszczenia)
4. Czy wskaźnik zawiera zalecenia co do procesu pomiaru? (Np. wskazówki odnośnie systemu pomiaru, jaki trzeba zastosować)
5. Czy wskaźnik jest obiektywnie sprawdzalny? (Czy wszyscy, którzy zastosują taką samą metodę pomiaru, osiągną takie same wyniki, niezależnie od siebie)

Ocena wskaźników

1. Czy wskaźnik odzwierciedla **zasadniczą** treść celu w sposób precyzyjny? (Czynniki, z którymi projekt może się identyfikować, a nie nieistotne lub niepożądane aspekty celu)
2. Czy wskaźnik jest **wiarygodny**? (Czy rejestruje on zmiany, które mogą być bezpośrednio wprowadzone do projektu, a nie mogą być wprowadzone przez inne czynniki)
3. Czy wskaźnik jest **nakierowany na cele**? (Wkład ilościowy i czasowy musi być tak wyliczony, by wystarczył do osiągnięcia kolejnego wyższego poziomu celów – wliczając wydatki i straty)
4. Czy wskaźnik jest **niezależny** tj. czy różni się pod względem treści od tego, który znajduje się o poziom niżej na matrycy? (Wskaźnik musi pokazywać, w jakim stopniu dany cel został osiągnięty, a nie opisywać, co zostało zrobione, aby osiągnąć ten cel)
5. Czy wskaźnik może posłużyć do określenia, w jakim stopniu już osiągnięto cel w każdym momencie?
6. Czy wskaźnik może być zweryfikowany bez większego wysiłku?

Czwarta kolumna (założenia) zawiera opis czynników zewnętrznych, mających wpływ na wdrażanie i trwałość projektu w dłuższym okresie, ale pozostających poza jego kontrolą. Te warunki muszą zostać spełnione, jeżeli projekt ma zakończyć się sukcesem i zostają włączone jako założenia w czwartej kolumnie matrycy. Założenia są odpowiedzią na pytanie: „Jakie zewnętrzne czynniki nie są objęte wpływem projektu, a mogą oddziaływać na jego wdrażanie i trwałość w długim okresie?”. W przypadku istnienia warunku, od którego zależy powodzenie projektu, a którego zaistnienie jest mało prawdopodobne, należy ponownie przeanalizować budowę projektu i tak go zmodyfikować, aby uwzględniał ten warunek w swych działaniach. Jeśli jednak nie można takiego warunku objąć działaniem projektu, oznacza to, ze proponowany projekt obarczony jest zbyt dużym ryzykiem i nie należy go realizować.

Rys. Schemat oceny założeń

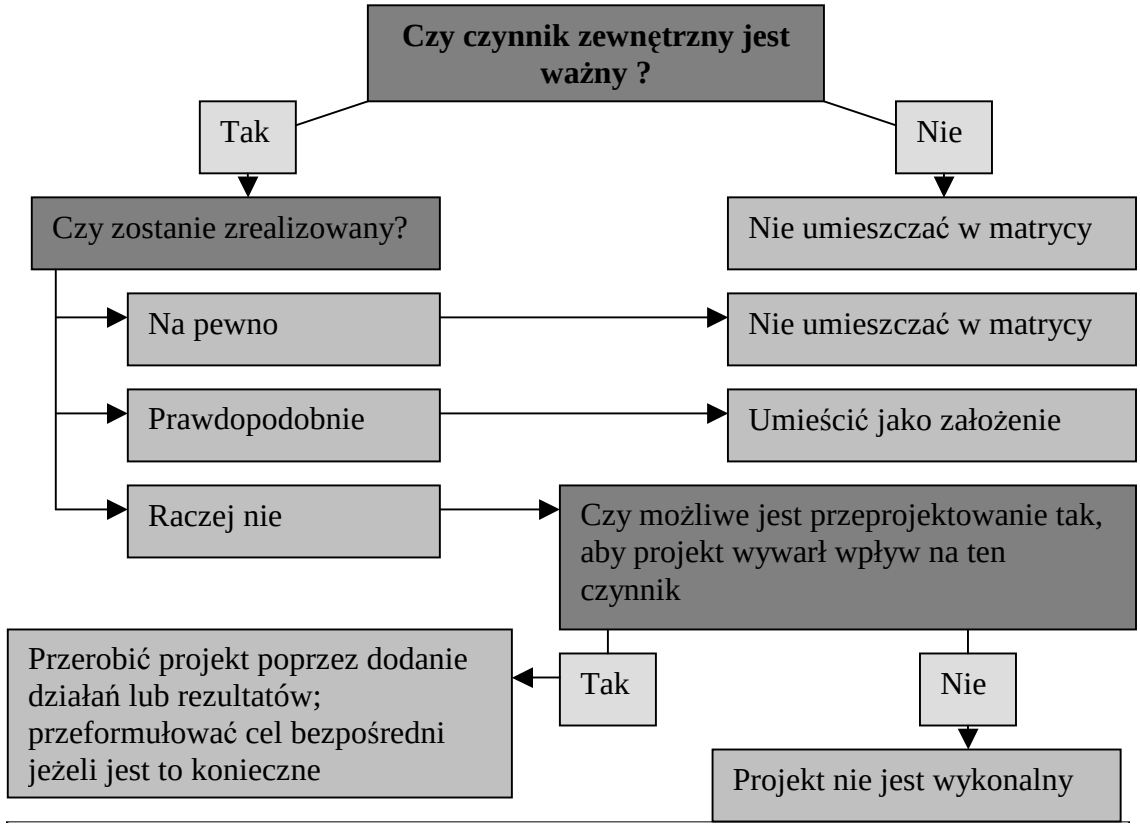

Rys. Logika pionowa

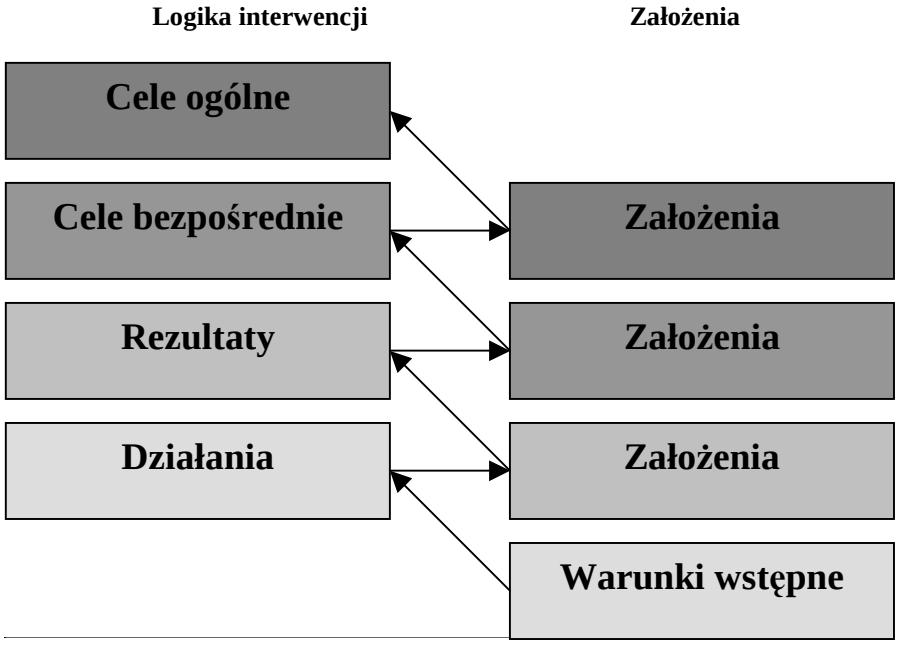

„Lista pytań sprawdzających do oceny 4 kolumny - ocena założeń

Aspekty formalne

1. Czy założenie jest właściwie sformułowane? (założenie musi być sformułowane jako pozytywny warunek, który razem z czynnościami projektu zaowocuje przejściem do wyższego poziomu celów : wykonana czynności + urzeczywistnione założenie + osiągnięty cel).
2. Czy sformułowane jest wystarczająco konkretne i ścisłe, by można było je kontrolować? Czy są jakieś wskaźniki lub dane empiryczne umożliwiające ocenę założeń?
3. Czy założenie jest umieszczone na właściwym poziomie?
4. Czy założenie jest rzeczywiste (zewnętrzny czynnik pozostający poza kontrola projektu), czy raczej wchodzi w zakres oddziaływania projektu?

Ocena założeń

1. Czy założenie jest istotne dla sukcesu projektu tzn. czy musi być wzięte pod uwagę?
2. Jakie jest prawdopodobieństwo jego urzeczywistnienia, czy prawdopodobieństwo może być policzone?
3. Czy jest to „zabójcze" założenie? (np. założenie jest ważne, ale mało prawdopodobne i projekt nie ma na nie wpływu).

Ocena całościowa

1. Czy założenie jest kompletne? Czy wykonanie czynności przewidzianych przez projekt i zaistnienie odpowiednich założeń zapewni osiągniecie wyższego poziomu celów określonych w matrycy logicznej?
2. Jakie wnioski można wyciągnąć z analizy biorąc pod uwagę monitoring założeń?

III. Czynniki warunkujące trwałość projektu

Komisja Europejska zaleca, podczas opracowania projektu, wzięcie pod uwagę tzw. czynników jakości bezpośrednio wpływających na trwałość projektu:

1. Udział beneficjentów - zakres, w jakim grupy docelowe, beneficjenci projektu uczestniczyli w jego tworzeniu i są włączeni w jego działanie, dzięki czemu ma on ich akceptację, wsparcie i może zachować trwałość po zakończeniu finansowania z funduszy UE. Udział beneficjentów nie tylko pozwala zapewnić, że projekt zaspakaja rzeczywiste potrzeby i rozwiązuje problemy społeczności lokalnej, ale także kreuje grupę, które współuczestnicząc w podejmowaniu decyzji dotyczących konstrukcji projektu, czuje się współodpowiedzialna za jego powodzenie.
2. Wsparcie polityczne – jakość odpowiedniej polityki sektorowej oraz zakres wsparcia ze strony decydentów na poziomie krajowym dla kontynuacji podjętych w ramach projektu działań po zakończeniu współfinansowania przez UE. Zbieżność celów, w tym spójność strategii zawartych w

dokumentach programowych na poziomie centralnym i regionalnym, zapewnia rzeczywiste zaangażowanie władz krajowych w efektywną realizację projektu, który przyniesie trwałe efekty dla beneficjentów.

3. Odpowiednia technologia – czy rozwiązania technologiczne przyjęte w projekcie mogą być stosowane w dłuższej perspektywie czasowej (np. dostateczne umiejętności obsługi i utrzymania w odniesieniu od potrzeb grup docelowych).
4. Zagadnienia społeczno-kulturowe – w jaki sposób projekt będzie uwzględniał lokalną specyfikę – normy, nastawienia, oraz jakie środki zostały podjęte, by zapewnić wszystkim grupom beneficjentów odpowiedni dostęp do korzyści powstałych w wyniku realizacji projektu.
5. Równouprawnienie płci – w jaki sposób projekt będzie brał pod uwagę specyficzne potrzeby i interesy kobiet i mężczyzn, oraz jak będzie prowadził do zrównoważonego i sprawiedliwego dostępu przez kobiety i mężczyzn do usług i infrastruktury.
6. Ochrona środowiska – zakres, w jakim projekt wpłynie na środowisko naturalne. Wpływ projektu na środowisko naturalne musi być opisany w każdym projekcie. Jeżeli projekt pociąga za sobą negatywny wpływ na środowisko, muszą w nim zostać przewidziane działania minimalizujące taki wpływ. Intensywność oddziaływań na środowisko musi też zostać wzięta pod uwagę podczas wyboru wariantu realizacji projektu.
7. Potencjał instytucjonalny i zarządczy – zdolność i zaangażowanie instytucji wdrażających projekt do zapewnienia obsługi poza okres wsparcia. Planując działania lub ich zespół, należy uwzględnić możliwości instytucji, które będą realizowały projekt.
8. Opłacalność ekonomiczna i finansowa – czy korzyści z projektu po stronie przychodów przeważają nad kosztami, oraz czy projekt przedstawia opłacalną inwestycją długoterminową.

HARMONOGRAM

Po sporządzeniu matrycy, rozpoczyna się planowanie, mające na celu dodanie do istniejącego planu szczegółów operacyjnych. Ogólny harmonogram działań jest aktualizowany podczas pierwszych miesięcy wdrażania projektu (faza wstępna). Wtedy też przygotowywane są szczegółowe harmonogramy działań i zasobów. Całość informacji w harmonogramie działania może być streszczona w formie graficznej przy użyciu typowego wykresu Gantta. To narzędzie pozwala na planowanie zarówno długich działań, jak i ich szczegółowych części, w ujęciu np. kwartalnym, miesięcznym lub tygodniowym.

Tab. Wykres Gantta

Działanie	Miesiąc 1	Miesiąc 2	Miesiąc 3	Miesiąc 4	Miesiąc 5
1. Opracowanie i wdrożenie programu szkoleniowego					
1.1 Diagnoza potrzeb szkoleniowych					
1.2 Projektowanie modułów szkoleniowych					
1.3 Opracowanie materiałów szkoleniowych					

Zalety opracowania szczegółowych harmonogramów:

- możliwość uzgodnienia terminów realizacji,
- kompatybilność z innymi działaniami,
- ustalenie okresu realizacji projektu,
- aspekt mobilizacyjny.

Praktyczne uwagi:

- Warto opracować harmonogram, który zmieści się na jednej stronie A4 (A3).
- Na pierwszym spotkaniu zespołu zatwierdzany jest harmonogram.
- Terminy spotkań powinny być zaplanowane w tym samy dniu tygodnia/ miesiąca.
- Należy pamiętać o konieczność uwzględnienia lokalnych uwarunkowań np. lokalne cykliczne imprezy, godziny pracy, plany urlopowe itp..
- Harmonogram ma informować o podstawowych danych (kto, co, kiedy i ile dni).
- Planowanie musi być robione z kalendarzem w ręku (święta itp.).

BUDŻET

Budżet to nie tylko zestawienie liczb, to podsumowanie całego projektu. Czytając go widzimy, jak projekt angażuje społeczność lokalną, jakie są oczekiwania względem wsparcia finansowego, kto realizować będzie zadania, (sami uczestnicy czy eksperci, podmioty zewnętrzne), czy jesteśmy słowni np. zaplanowaliśmy środki na wszystkie wcześniej opisane działania.

Warto pamiętać, że budżet konstruujemy:

1. Po określeniu działań ukierunkowanych na cele projektu (wiemy co będziemy robić).
2. Po określeniu harmonogramu (niektóre te same zadania kosztują drożej lub taniej w zależności od pory roku).
3. Po ustaleniu niezbędnych nakładów na realizację działań (ile co nas będzie kosztować).
4. Po określeniu zasobów, które wykorzystamy do realizacji projektu (np. które elementy działań nie wymagają budżetu).
5. Po porównaniu posiadanych i niezbędnych zasobów (poszukiwaniu alternatywnych rozwiązań, które zmniejszą konieczność zakupów towarów lub usług).

W budżecie ujmujemy koszty:

- Osobowe (koordynator, eksperci itp.).
- Programowe (zakupy towarów, usług).
- Administracyjne (czynsz, telefony, materiały biurowe).

Każda kategoria budżetowa powinna zawierać informacje o:

- jednostce kalkulacji (szt., godz., osobodzień, miesiąc, kilometr),
- liczbie jednostek niezbędnych dla zrealizowania zadania (np. 200 szt., 30 osobodni),
- koszcie jednostkowym (np. 50 PLN),
- źródłach finansowania (własne, partnera, UE, kredyt itp.).

Przy konstruowaniu budżetu należy zwrócić uwagę na następujące zagadnienia:

- wielkość wkładu własnego (rzeczowego i finansowego) i sposób jego dokumentowania,
- dopuszczalne w ramach danego programu koszty kwalifikowane, czyli takie, które mogą być refundowane zgodnie z obowiązującym prawodawstwem,
- terminy płatności,
- zwrot podatku VAT,
- maksymalne pułapy kosztów np. administracyjnych, osobowych itp.,
- maksymalne pułapy kosztów jednostkowych.

Praktyczne wskazówki:

- Warto budować budżet samodzielnie (we współpracy z osobą od finansów).
- Zawsze należy tworzyć rezerwy.
- Powinno się prowadzić własną ewidencję rachunków, związanych z realizacją projektu.
- Nie kumulować niewydatkowanych środków.
- Budżet jest „krwioobiegiem” projektu i tak jest traktowany przez decydentów i donatorów.

6. POMOC

6.1. Problemy

Jak już to zostało wielokrotnie podkreślone, dobry wniosek o dofinansowanie jest pochodną dobrego pomysłu na projekt. Można jednak, nawet dysponując świetnym pomysłem na projekt, nie potrafić „sprzedać go" w formule narzuconej we wniosku aplikacyjnym. Dlatego do wypełniania wniosku niezbędna jest umiejętność konstruowania zwięzłej i maksymalnie rzeczowej wypowiedzi. Niezmiernie ważne jest zapoznanie się ze wszystkimi wytycznymi programu, z którego chcemy uzyskać dofinansowanie. Pomimo dokładnego zapoznania się z dostępnymi materiałami, pojawianie się problemów jest nierozerwalnie związane z przygotowaniem projektu rewitalizacyjnego, co jest pochodną jego kompleksowości i wielokrotności problemów występujących w obszarach zdegradowanych.

Niezmiernie ważne jest zebranie wszystkich wymaganych załączników. Opuszczenie choćby jednego z nich przez zwykłe zapomnienie, może zniweczyć wielomiesięczny trud wielu przygotowujących projekt ludzi, a tym samym zaprzepaścić środki wydatkowane na ich pracę.

Warto wiedzieć, że istnieją możliwości uzupełnienia rzeczywiście „zapomnianych" dokumentów. Jest jednak niemożliwe wytworzenie dokumentu, którego konieczność przygotowania wymaga wielomiesięcznych przygotowań.

6.2. Gdzie szukać pomocy w trakcie przygotowania wniosku?

W trakcie opracowywania dokumentów, pomocy należy szukać przede wszystkim w punktach konsultacyjnych i na stronach internetowych jednostek, wdrażających program. Z o wiele mniejszym zaufaniem należy podchodzić do informacji udzielanych przez inne źródła informacji, zwłaszcza „prywatne" strony internetowe lub zamieszczane w poradnikach nie autoryzowanych przez jednostki wdrażające określony program. Podobnie należy podchodzić do informacji udzielanych przez innych, nawet zaprzyjaźnionych beneficjentów. Niezmiernie ważne jest dokładne i wielokrotne czytanie dokumentów programowych oraz wszelkich dostępnych wytycznych i interpretacji, a także bardzo wskazane jest utrzymywanie stałego kontaktu z instytucjami wdrażającymi projekt, które istnieją właśnie po to, by pomagać beneficjentom, odpowiadać na ich pytania i wątpliwości. Warto przyjąć zasadę, że lepiej zadać o jedno pytanie za dużo niż o jedno za mało!

Warto pamiętać, że dobrze jest stosować zasadę zadawania pytań i uzyskiwania na nie odpowiedzi, w sposób potwierdzony dokumentami, a więc za pomocą oficjalnych pism lub faksów!

6.3. Z jakich materiałów należy korzystać przygotowując projekt

Informacji należy szukać w poradnikach i dokumentach programowych, opracowanych przez daną jednostkę wdrażającą (w przypadku ZPORR były to: Urzędy Marszałkowskie i Ministerstwo Rozwoju Regionalnego) Często dokumenty te mają formę ustaw lub rozporządzeń. Bardzo ważne jest również zapoznanie się z udostępnianymi dokumentami uzupełniającymi, poradnikami, przykładami i interpretacjami

opracowywanymi przez jednostki wdrażające. Wskazany jest kontakt z przedstawicielami jednostek wdrażających, którzy zobowiązani są udzielać wszelkiej pomocy w zakresie rozumienia i interpretacji zapisów programowych oraz związanych z nimi dokumentów. Warto też korzystać z bezpłatnych szkoleń, organizowanych dla potencjalnych beneficjentów.

Jedynym i ostatecznym punktem odniesienia powinny być oficjalnie potwierdzone dokumenty i konsultacje z przedstawicielami jednostek wdrażających

[zobacz: Zestawienie dostępnych publikacji dotyczących rewitalizacji i pozyskiwania dotacji z funduszy strukturalnych].

6.4. Najważniejsze kontakty

Najważniejszy kontakt dotyczący dokumentów Zintegrowanego Programu Rozwoju Regionalnego oraz wszelkiej pomocy to:

www.zporr.gov.pl

Wszelkie informacje na temat funduszy strukturalnych w województwach, można uzyskiwać w odpowiednich Urzędach Marszałkowskich. Wszelkie dostępne adresy urzędów oraz zespołów obsługujących ZPORR zamieszczamy poniżej. Należy pamiętać, że adresy siedzib mogą ulegać zmianom.

6.4.1. WOJEWÓDZTWO DOLNOŚLĄSKIE

Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego
www.umwd.pl
50-411 Wrocław, Wybrzeże Słowackiego 12-14,

Wydział Funduszy Europejskich I Polityki Regionalnej
Dyrektor Wydziału: Ireneusz Ratuszniak
Sekretariat - tel. (071) 776 93 35, fax. (0-71) 776 90 03
Punkt informacyjno - kontaktowy ZPORR:
tel.: (0-71) 776 91 42, (0-71) 776 91 20
www.zporr.dolnyslask.pl, zporr@dolnyslask.pl

Anna Janus	tel. (0-71) 776 91 42, 776 91 20	anna.janus@dolnyslask.pl
Justyna Pichowicz	tel. (0-71) 776 91 20, 776 91 42	justyna.pichowicz@dolnyslask.pl
Sylwia Gałan	tel. (0-71) 776 91 42, 776 91 20	sylwia.galan@dolnyslask.pl

6.4.2. WOJEWÓDZTWO KUJAWSKO-POMORSKIE

Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego
Departament Wdrażania Programów Regionalnych
87-100 Toruń, Plac Teatralny 2,
Tel.: (56) 62 18 416, fax.: (56) 62 18 213
www.kujawsko-pomorskie.pl, fundusze@kujawsko-pomorskie.pl
Informacje nt. Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, **Biuro Wyboru Projektów**
aplikacje@kujawsko-pomorskie.pl

6.4.3. WOJEWÓDZTWO LUBUSKIE

Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego
Departament Polityki Regionalnej
www.lubuskie.pl
65-057 Zielona Góra ul. Podgórna 7
tel. (068) 45 65 289, (068) 45 65 546, fax. (068) 32 71 429
region@lubuski.pl

Punkt Informacji i Promocji ZPORR
ARR S.A., 65-001 Zielona Góra, ul. Chopina 14
tel. (068) 329 78 35, 329 78 36
info.zporr@region.zgora.pl, promocja@region.zgora.pl

6.4.4. WOJEWÓDZTWO ŁÓDZKIE

Urząd Marszałkowski Województwa Łódzkiego,
Departament Polityki Regionalnej
www.zporr.lodzkie.pl
90-051 Łódź Al. Piłsudskiego 8
tel. (0 42) 663 31 07
wbwp.lodz@lodzkie.pl

6.4.5. WOJEWÓDZTWO MAŁOPOLSKIE

Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego
www.malopolskie.pl
Departament Funduszy Strukturalnych
31-542 Kraków, ul. Kordylewskiego 11
tel.: (012) 29 90 740fax.: (012) 29 90 741
Punkt informacyjny dla beneficjentów Priorytetu 3 ZPORR
ul. Kordylewskiego 11, 31-542 Kraków
III piętro, pokój 301
tel.: (012) 29 90 736

6.4.6. WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego
Departament Funduszy Strukturalnych i Pomocowych
03-472 Warszawa, ul. Brechta 3
www.mazovia.pl
Punkt kontaktowy piętro II pok. 202, wejście od ul. Skoczylasa 4
Infolinia ZPORR na Mazowszu
tel.: 0 801 101 101, fax: (022) 59 79 347
punkt_kontaktowy@mazovia.pl

6.4.7. WOJEWÓDZTWO OPOLSKIE

Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego
45-082 Opole, ul. Piastowska 12
Punkt Informacyjny i Przyjmowania Wniosków
Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego
45-082 Opole ul. Piastowska 12, parter
tel. (77) 45 24 324, 45 24 423, fax. (77) 45 24 821
www.zporr.umwo.opole.pl, info@umwo.opole.pl

6.4.8. WOJEWÓDZTWO PODKARPACKIE

Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego
35-959 Rzeszów, ul. Grunwaldzka 15
tel. (017) 850 17 00, fax. (017) 850 17 01
www.podkarpackie.pl, urzad@podkarpackie.pl
D**epartament Funduszy Strukturalnych i Programów Przedakcesyjnych**
w zakresie Priorytetu 3 ZPORR
35-002 Rzeszów, ul. Sobieskiego 17
tel. (017) 747-65-00
mailto:fs@podkarpackie.pl

6.4.9. WOJEWÓDZTWO PODLASKIE

Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego
15-888 Białystok, ul. Kard. Stefana Wyszyńskiego 1
www.wrotapodlasia.pl
Informacji udziela:
Punkt Informacji
Tel. (085) 74 97 469
krystyna.tarasiuk@umwp-podlasie.pl

6.4.10. WOJEWÓDZTWO POMORSKIE

Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego
Departament Programów Regionalnych
www.woj-pomorskie.pl
ul. Augustyńskiego 2
80-819 Gdańsk
tel. (58) 32 68 133, fax. (58) 32 68 134
Regionalny Punkt Informacyjny
Departament Programów Regionalnych
Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego
Magdalena Lesiewicz, tel. (58) 32 68 146
zporr@woj-pomorskie.pl
www.dpr.woj-pomorskie.pl

6.4.11. WOJEWÓDZTWO ŚLĄSKIE

Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego
Wydział Programowania Rozwoju i Funduszy Europejskich
40-037 Katowice, ul. Ligonia 46
Punkt konsultacyjny ZPORR - pokój nr 366, 367, 368
tel.: (32) 20 78 197, 20 78 366, 20 78 368
www.silesia-region.pl/zporr, zporr@silesia-region.pl

6.4.12. WOJEWÓDZTWO ŚWIĘTOKRZYSKIE

Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego
25-516 Kielce Al. IX Wieków Kielc 3
www.sejmik.kielce.pl
Informacji udzielają:
Irena Sochacka - Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
tel. (0-41) 342 19 90, 344 57 23, fax 362 55 99
Irena.Sochacka@sejmik.kielce.pl
Monika Jas - Europejski Funduszu Rozwoju Regionalnego
tel. (0-41) 342 14 98, 342 12 13, 342 14 55
jas@sejmik.kielce.pl

6.4.13. WOJEWÓDZTWO WARMIŃSKO-MAZURSKIE

Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko - Mazurskiego
Biuro Wrażania Funduszy Strukturalnych
10-575 Olsztyn al. Piłsudskiego 7/9
www.wm.24.pl
tel. (089) 523-23-25, fax: (089) 523-25-23
bwfs@warmia.mazury.pl

6.4.14. WOJEWÓDZTWO WIELKOPOLSKIE

Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego
Departament Rozwoju Regionalnego
Oddział Informacji i Współpracy
Poznań, ul. Piekary 17,
tel. 061/64 75 305
www.wielkopolska.mw.gov.pl, rop@wielkopolska.mw.gov.pl
Informacje dla beneficjentów przygotowujących projekty do Priorytetu 3:
Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego
Departament Rozwoju Regionalnego
Oddział Zarządzania Projektami
Poznań ul. Kościuszki 95,
tel. 061/8541489, 061/8541485, 061/8541884
rop@wielkopolska.mw.gov.pl

6.4.15. WOJEWÓDZTWO ZACHODNIOPOMORSKIE

Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego
Departament Integracji Europejskiej, Wydział Selekcji
www.um-zachodniopomorskie.pl

6.4.16. WOJEWÓDZTWO LUBELSKIE

Departament Rozwoju Regionalnego Urzędu Marszałkowskiego
Województwa Lubelskiego w Lublinie,
Lublin, ul. Lubomelska 1-3, 6 piętro pok. **620**
(adres do korespondencji ul. Spokojna 4, 20-074 Lublin)
Rewitalizacja obszarów miejskich, powojskowych i poprzemysłowych
Włodzimierz Litewka, Katarzyna Włodarczyk-Tomczyk, tel.**74 24 409,**
w.litewka@lubelskie.pl, k.wlodarczyk@lubelskie.pl

7. PRZYKŁADY DOBRYCH PRAKTYK - Analiza i komentarz

W niniejszym rozdziale zamieszczono opisy i przeprowadzono analizy wybranych projektów rewitalizacyjnych, które zdaniem autorów niniejszego poradnika zasługują na miano dobrych praktyk. W podsumowaniu do projektu podkreślono, dlaczego projekt zasługuje na miano dobrej praktyki,

7.1. Projekt „Rewitalizacja dawnego kompleksu poszpitalnego w Chojnicach"

Punkt wyjścia
Opuszczone, nie użytkowane obiekty poszpitalne, znajdujące się w bezpośrednim sąsiedztwie Starego Rynku, stanowiącego centrum Chojnic. Obszar zajmowany przez zabudowania dawnego szpitala wynosi ok. 2 ha. Budynki zajmują powierzchnię ok.0,3 ha.

Historia miejsca
Historia miejsca jest dość interesująca. Obiekty powstawały w latach 1867-1910 jako zakład Św. Karola Boromeusza. Zespół obejmował 8, kolejno dobudowywanych domów, w których mieścił się m.in. Klasztor Sióstr Franciszkanek, Kaplica p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP, szpital, szkoła gospodarcza, szkoła elementarna, sierociniec, przedszkole i żłobek. Następnie do roku 2002 istniał tu Szpital Miejski oraz Kaplica. Stosunkowo dobrze zachowały się pamiątki przeszłości w północnym skrzydle obiektów, wraz z dawną kaplicą szpitalną, a także zdobnictwo architektoniczne na wszystkich obiektach z płaskorzeźbami i rzeźbą pełną łącznie. Wartość zespołu została usankcjonowania wpisem do ewidencji zabytków.

Nowe inwestycje - przyczyny degradacji
Od września 2002 r. szpital przeniesiono do nowego budynku, natomiast obiekty jak i otoczenie poszpitalne stało się zdewastowanym i pustym obszarem, wymagającym adaptacji na nowe funkcje. Przestrzeń wokół obiektów zajmowały niezagospodarowane obszary zieleni, małe boisko sportowe oraz budynki wymagające wyburzenia. Komunikację wokół budynków byłego szpitala tworzyła ul. Okrężna oraz lokalna ulica dojazdowa od strony ul. Wysokiej.

Problemy
Dużym problemem opuszczonego obszaru były czynniki skutkujące rozwojem patologii. Wśród przesłanek, warunkujących konieczność realizacji projektu rewitalizacji obiektów i otoczenia po byłym szpitalu, wymienić należy te, które szczególnie wpływają na postępujący proces wykluczenia społecznego, ze szczególnym wskazaniem na rosnące bezrobocie. Kolejnym problemem miasta były braki w publicznej infrastrukturze, służącej rozwojowi funkcji kulturalnych, edukacyjnych i rekreacyjnych, w tym lokalowe i infrastrukturalne dla działalności lokalnych bibliotek i organizacji pozarządowych. Obserwowano marginalizację obszaru strefy centrum miasta ze względu na ograniczoną liczbę miejsc parkingowych.

Interwencja
Z uwagi na wieloaspektowość potrzeb społeczności lokalnej, korzystając z możliwości ustawowych, władze Chojnic podjęły decyzję o rewitalizacji obszaru centrum poprzez adaptację ponad 100-u letnich budynków po byłym szpitalu w Chojnicach na nowe funkcje: społeczne, kulturalne, edukacyjne, rekreacyjne i gospodarcze. W ramach Projektu przeprowadzono przebudowę części obiektów poszpitalnych a mianowicie, tzw. części „C'

oraz zmianę zagospodarowania przestrzeni wokół obiektu. Pozostała część obiektu poszpitalnego, która nie była przedmiotem aplikowania Gminy Miejskiej Chojnice, została według właściwości sprzedana (budynek A od strony ul. Gdańskiej na działalność uczelni wyższej - Powszechnej Wyższej Szkoły Humanistycznej „Pomerania"), bądź zagospodarowana (budynek B z przeznaczeniem na Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej i budynek C na Diecezjalny Dom Księdza Seniora oraz istniejącą Kaplicę).

Podjęte działania

Projekt obejmował przebudowę części budynku poszpitalnego z przeznaczeniem na tzw. „Wszechnicę Chojnicką", do której przeniesione zostały dwie biblioteki: Biblioteka Publiczna Główna wraz z filią nr 6, - Filia Biblioteki Pedagogicznej. Oprócz funkcji bibliotecznych, w adaptowanych pomieszczeniach przewidziano pomieszczenia dla lokalnych stowarzyszeń. W projekcie ujęto także zagospodarowanie terenu polegające na przebudowie istniejącej infrastruktury oraz budowie nowej, niezbędnej z punktu widzenia potrzeb publicznych miasta. Zbudowano parking na 100 miejsc, nasadzono zieleń, wybudowano plac zabaw dla dzieci i przebudowano ul. Okrężną. Wykonano także niezbędne elementy infrastrukturalne jak przyłącza wodociągowe, kanalizację sanitarną, kanalizację deszczową, energetyczną, cieplną i teletechniczną. Rozebrano budynki pozostające w złym stanie technicznym. W ramach projektu dokonano zakupu niezbędnego wyposażenia do „Wszechnicy Chojnickiej" jako centrum bibliotecznego i siedziby lokalnych stowarzyszeń.

Rezultaty

Rezultatem przeprowadzonych działań było odrestaurowanie obiektów dziedzictwa kulturowego o powierzchni 2.745,03m^2 i ich adaptacja na nowe funkcje, powstanie 100 nowych miejsc parkingowych w strefie centrum. Oprócz rezultatów inwestycyjnych, powstało 9 nowych miejsc pracy w wyniku realizacji projektów turystycznych i kulturalnych, 8 stowarzyszeń może korzystać z pomieszczeń „Wszechnicy Chojnickiej", a także udostępniono 20 stanowisk publicznego dostępu do internetu.

Cel projektu

Głównym celem projektu było ożywienie społeczne, kulturowe i gospodarcze rewitalizowanego obszaru miasta Chojnice poprzez wprowadzenie nowych funkcji do zdegradowanych obiektów poszpitalnych i ich otoczenia przy zachowaniu historycznych walorów architektonicznych. Realizacja powyższego celu miała nastąpić w wyniku realizacji celów cząstkowych, wśród których wymienić należy: tworzenie warunków lokalowych dla działalności edukacyjnej i kulturalnej bibliotek i organizacji pozarządowych, wzmocnienie rozwoju gospodarczego Chojnic jako centralnego ośrodka południowo-zachodniej części województwa, poprzez stworzenie warunków dla rozwoju przedsiębiorczości w strefie centrum miasta, renowacja budynków poszpitalnych o wartości architektonicznej (wpisanych do ewidencji zabytków) i znaczeniu historycznym dla miasta Chojnice oraz ich adaptacja na cele edukacyjne, społeczne i kulturowe, poprawa funkcjonalności przestrzeni publicznych w mieście poprzez zagospodarowanie otoczenia obiektów poszpitalnych na cele publiczne, rekreacyjne i turystyczne a także przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego mieszkańców terenów rewitalizowanych poprzez stworzenie dogodnych warunków dla rozwoju edukacji na poziomie wyższym, policealnym i ponadgimnazjalnym oraz rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw.

Posumowanie

Na uwagę niewątpliwie zasługuje kompleksowość oferty, będącej następstwem realizacji projektu, jak: pomieszczenia dla stowarzyszeń i bibliotek, gromadzące najistotniejsze zasoby biblioteczne miasta w jednym zintegrowanym miejscu, wprowadzenie nowych funkcji na teren rewitalizowanego obszaru, zaproszenie do współpracy partnerów społecznych przy przygotowaniu i realizacji projektu, współpraca przy przygotowaniu i realizacji projektu z partnerami – samorządem województwa pomorskiego, lokalnym samorządami i uczelniami wyższymi, mającymi siedzibę w Chojnicach. Warto zwrócić uwagę, że Chojnice są dotknięte stosunkowo wysokim stopniem bezrobocia w porównaniu z innymi obszarami Województwa Pomorskiego, ale jednocześnie jest tam kilka fili uczelni wyższych (WSH Pomerania, Politechnika Koszalińska).
Władze miasta bardzo trafnie zidentyfikowały przyczynę zagrożeń bytu społeczności lokalnej - brak wykształcenia i umiejętności przystosowania się do dynamicznie zmieniającej się oferty na rynku pracy i postanowiły o stworzeniu ośrodka o charakterze edukacyjnym, połączonego z aktywizowaniem społeczności lokalnej poprzez umożliwienie korzystania z pomieszczeń 8 stowarzyszeniom. Liczba nowych stałych miejsc pracy nie jest być może olśniewająca, ale za to perspektywy długoletniego oddziaływania nowego kompleksu wydają się nie do przecenienia ze względu na możliwość obniżania i stopniowej likwidacji bezrobocia. Utworzenie Wszechnicy w znakomity sposób powinno odmienić wizerunek Chojnic i predestynować go do roli subregionalnego centrum, południowo-zachodniej części Województwa Pomorskiego. Pozytywnie należy ocenić zaproszenie mieszkańców do partycypacji w procedurze tworzenia Lokalnego Programu Rewitalizacji, choć szkoda, że prawdopodobnie nie konsultowano samego zamierzenia, co mogłoby się przyczynić do jeszcze lepszego i wszechstronnego wykorzystania kubatury i terenu dawnego szpitala. Bardzo ważne jest zabezpieczenie trwałości projektu dzięki współpracy z partnerami projektu tj. Powszechną Wyższą Szkołą Humanistyczną „Pomerania'', Politechniką Koszalińską, Gminą Chojnice, Powiatem Chojnickim, Samorządem Województwa Pomorskiego a także przyjęcie założenia, że organizacje pozarządowe pokrywać będą koszty utrzymania pomieszczeń, w których będą posiadać swoje siedziby

Koszt inwestycji
Koszt całkowity realizacji inwestycji wg. aneksu nr 2 do umowy z Wojewodą Pomorskim z dnia 10 października 2006 r. wyniósł 18 395 925,86 zł.

7.2. Projekt „Warsztaty Terapii Zajęciowej w Wapnie miejscem integracji i aktywacji osób niepełnosprawnych”

Punkt wyjścia
Koncepcja utworzenia w miejscowości Wapno, Warsztatów Terapii Zajęciowej (WZT), była poprzedzona analizą problemu niepełnosprawności w całym powiecie wągrowieckim, a w szczególności niepełnosprawności wśród ludzi młodych. Uwzględniając dotychczasową lokalizację WTZ, „rozkład” potrzeb w tym zakresie oraz względy ekonomiczne, w tym również koszty dowozu uczestników warsztatów, utworzenie nowych warsztatów dla potrzeb trzech gmin powiatu to jest: Wapno, Damasławek i Gołańcz, właśnie w Wapnie okazało się optymalnym rozwiązaniem. Znalazło to potwierdzenie w diagnozie problemów społecznych w powiecie, zawartej w opracowaniu Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Poznaniu z 2002 roku oraz w „Powiatowym programie działań na rzecz osób niepełnosprawnych w zakresie rehabilitacji”

Tło społeczne projektu
Problem niepełnosprawności w przypadku powiatu wągrowieckiego dotyka przede wszystkim obszarów wiejskich, słabo rozwiniętych gospodarczo, nieposiadających wystarczającej infrastruktury służącej rehabilitacji osób niepełnoprawnych lub zupełnie ich pozbawionych. W gminie o najwyższym bezrobociu w powiecie wągrowieckim, czyli Gminie Wapno, ogromne znaczenie miał fakt, iż wraz z powstaniem Warsztatów zostanie utworzonych kilkanaście nowych miejsc pracy. Szczególnie trudną sytuację mieszkańców gminy charakteryzuje wskaźnik bezrobocia – który wynosił 20,2 % oraz wskaźnik migracji, którego saldo wynosiło 25%.

Przyczyny degradacji miasta
Miejscowość Wapno, w 1977 roku uległa niespotykanej w Europie ogromnej katastrofie górniczej, będącej następstwem eksploatacji kopalni soli. Jej skutkiem było zniszczenie ponad 100 budynków mieszkalnych, wysiedlenie około 1200 osób oraz utrata ponad 400 miejsc pracy. Negatywne skutki tego wypadku dotknęły także bardzo głęboko życie społeczne, gospodarcze, kulturalne oraz stan środowiska naturalnego.

Idea interwencji
Dla obszaru objętego szkodami górniczymi, Rada Gminy Wapno w czerwcu 2002 roku przyjęła Program Rewitalizacji Zdegradowanego Terenu Miejscowości Wapno, którego częścią było zagospodarowanie pozostałych po byłej kopalni soli obiektów i nadanie im nowych funkcji. Idea przygotowania wniosku była wypadkową oczekiwań mieszkańców z jednej strony i realną możliwością ich zaspokojenia z drugiej. Oczekiwania mieszkańców oraz deklaracja ich uczestnictwa w proponowanych zmianach potwierdziły wyniki ankiet, które przeprowadzono wśród mieszkańców rewitalizowanego obszaru.
Długotrwałe bezrobocie, zubożenie ludności, nasilające się zjawisko wykluczenia społecznego, przypadki niepełnosprawności ludzi młodych, opuszczone niszczejące obiekty stanowiły przesłanki do podjęcia radykalnych działań. Skromne możliwości gminy, liczącej ok. 3200 mieszkańców, nie pozwalały na realizację oczekiwań potrzebujących pomocy mieszkańców.
Idea utworzenia Warsztatów Terapii Zajęciowej zapoczątkowana wcześniej przez Wielkopolskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób Chorych, Niepełnosprawnych i ich Rodzin „Rehabilitacja”, z siedzibą w Wągrowcu, mogła być wspólnie z gminą Wapno realizowana, dzięki możliwościom, które pojawiały się wraz z Funduszami Unijnymi. Współpartnerami w realizacji projektu było Starostwo Powiatowe w Wągrowcu oraz Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Wniosek przygotowali i aplikowali pracownicy

Urzędu Gminy w oparciu o przygotowany również we własnym zakresie Program Rewitalizacji Zdegradowanego terenu Miejscowości Wapno.

Cele projektu
Celem projektu była poprawa warunków funkcjonowania osób niepełnosprawnych w życiu społecznym, pochodzących z terenu trzech sąsiadujących z sobą gmin oraz objęcie pomocą osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Istotne było również zmniejszenie skali bezrobocia oraz racjonalne zagospodarowanie niszczejących obiektów budowlanych, w tym budynku byłego hotelu robotniczego przynależnego niegdyś do zlikwidowanej kopalni soli.

Podjęte działania
W ramach projektu, Gmina Wapno zakupiła działki zabudowane zdewastowanym budynkiem byłego hotelu robotniczego od Syndyka Masy Upadłości Kopalni Soli w Wapnie. Wielkopolskie Stowarzyszenie na Rzecz Chorych, Niepełnosprawnych i ich Rodzin „Rehabilitacja" im. K. Marcinkowskiego w Wągrowcu, przy wsparciu finansowym środków Urzędu Marszałkowskiego w Poznaniu, oraz wydatnej pomocy gminy, opracowała dokumentację projektowo – kosztorysową adaptacji budynku byłego hotelu robotniczego na Warsztaty Terapii Zajęciowej. Gmina Wapno podjęła decyzję o prowadzeniu Warsztatów Terapii Zajęciowej w Wapnie. Rada Powiatu Wągrowieckiego podjęła uchwałę w sprawie dofinansowania Warsztatów Terapii Zajęciowej w Wapnie. Po podpisaniu umowy o dofinansowanie projektu z Wojewodą Wielkopolskim, przystąpiono do realizacji robót budowlanych oraz wyposażenia obiektu.
Po zakończeniu prac budowlanych i wyposażeniowych, Gmina Wapno przekazała na okres 15 lat nowy obiekt wraz z wyposażeniem Wielkopolskiemu Stowarzyszeniu na Rzecz Chorych, Niepełnosprawnych i ich Rodzin „Rehabilitacja" im. K. Marcinkowskiego w Wągrowcu.

Rezultaty projektu
W wyniku realizacji projektu, 25 osób niepełnosprawnych z trzech gmin: Damasławek, Gołańcz i Wapno, znalazło możliwość nabycia umiejętności samodzielnego funkcjonowania w życiu zawodowym i społecznym. Oprócz tego 13 osób, głównie młodych, z odpowiednim wykształceniem, znalazło zatrudnienie. Warto zauważyć, że wyremontowano i zaadaptowano niszczejący od 6 lat budynek, zagospodarowano 862 m^2 powierzchni użytkowej, przyczyniono się do poprawy wizerunku miejscowości. Dzięki zastosowaniu w WTZ kotłowni opalanej na biomasę - słomę rzepakową, osiągnięto sprawnie funkcjonującą, opalaną ekologicznie pierwszą w tym terenie kotłownię, stanowiącą wzorzec do naśladowania, dającą możliwość pozyskania dochodów ze sprzedaży słomy rzepakowej miejscowym rolnikom, co w znakomity sposób poprawia efekt ekonomiczny funkcjonowania obiektu.

Podsumowanie
Warto zwrócić uwagę, że bardzo mała gmina Wapno, własnymi siłami zrealizowała projekt, którego nieraz nie potrafią zrealizować administracje wielotysięcznych miast. Na uwagę zasługuję kompleksowość projektu, która łączy bardzo wiele jak na taki projekt wątków. Pierwszoplanowym elementem projektu jest wykorzystanie niszczejącej struktury, opuszczonego hotelu, na miejsce przeznaczone dla terapii na potrzeby osób wykluczonych społecznie na skutek niepełnosprawności. Przy okazji stworzono w oparciu o zaledwie jeden projekt, zasadniczo dużą (jak na 3 tyś gminę), liczbę stałych miejsc pracy. Pomysłodawcy nie zapomnieli zarówno o ekonomii, jak i

konieczności ochraniania środowiska, łącząc te dwa wątki w projekcie energooszczędnego systemu ogrzewania za pomocą słomy rzepakowej, która jest produkowana w gospodarstwach okolicznych rolników. Na szczególną uwagę zasługuje też fakt partnerstwa podmiotów uczestniczących w realizacji i wdrażaniu projektu. Najważniejszym partnerem współrealizującym projekt jest Wielkopolskie Stowarzyszenie na rzecz Chorych, Niepełnosprawnych i ich Rodzin „Rehabilitacja" im. K. Marcinkowskiego w Wągrowcu. Pomysł utworzenia Warsztatów Terapii Zajęciowej w Wapnie, zasługuje na bardzo wysoka ocenę nie tylko ze względu na ujęcie w nim tak wielu aspektów przestrzennych, społecznych, ekonomicznych i środowiskowych, ale również ze względu na zawiązanie partnerstwa pomiędzy sektorem publicznym i NGO, co w zasadniczym stopniu wpływa na bardzo wysoką ocenę przedsięwzięcia i warte jest naśladowania.
Oceniając projekt rewitalizacyjny warto zwrócić uwagę, że przygotowanie projektu inwestycyjnego zostało w całości podporządkowane zadaniom z zakresu ożywienia społecznego a przy okazji również gospodarczego.

Koszt inwestycji
Ogólna wartość projektu wyniosła 1.083 tyś zł. W tym ze ZPORR uzyskano 756 tys. zł, z budżetu państwa uzyskano 100.880 zł, budżetu gminy 26,5 tyś zł oraz dotacji ze Starostwa Powiatowego w Wągrowcu (środki PFRON) kwotę 200 tyś zł. Ponadto gmina Wapno na cele projektu, przekazała działkę wraz budynkiem dawnego hotelu robotniczego.

7.3. Projekt „ Przebudowa Parku Miejskiego w Jaśle"

Punkt wyjścia
Zaniedbany Park miał negatywny wpływ na ogólny wizerunek estetyczny przestrzeni miasta. Dominowała w nim duża liczba samosiewów, szybko postępował proces deprecjacji przestrzeni parkowej, zanikały przestrzenie trawiaste w wyniku zarastania i zakrzewiania Parku.

Stan istniejący
Z uwagi na skromną infrastrukturę Parku, oraz uciążliwości wynikające z dotychczasowego zagospodarowania tego obszaru, działania o charakterze kulturalnym odbywają się sporadycznie i nie identyfikują się trwale z miejscem. W parku znajdują się m.in.: zabytkowa glorietka, pomnik Tadeusza Kościuszki i grób Nieznanego Żołnierza. W parku nie ma reprezentacyjnej przestrzeni, która nadawałaby się do organizacji oficjalnych imprez i uroczystości o charakterze patriotycznym lub rozrywkowym.

Diagnoza
Odczuwalny jest brak miejsca do prowadzenia działań artystycznych, które kierowane mogłyby być zarówno do mieszkańców, jak również do przyjezdnych. Stanowiłoby ono element promocji miasta i wzbogaciło tym samym ofertę turystyczną. Brak jest też odpowiedniej oferty kulturowej i artystycznej w mieście ze względu na brak miejsca do ich organizowania.

Idea interwencji

Rewaloryzacja i modernizacja zaniedbanej przestrzeni parku, wprowadzenie nowych elementów uatrakcyjniających przestrzeń parku i odbudowujących jego wizerunek poprzez wzbogacenie oferty parku oraz podkreślenie i uwypuklenie istniejących zaniedbanych walorów oraz wprowadzenie nowej oferty kulturalno - turystycznej.

Podjęte działania
Remont i modernizacja przestrzeni publicznej parku, istniejącej na jego terenie infrastruktury technicznej oraz znajdujących się na terenie parku obiektów. Rewaloryzacja zieleni parkowej, małej architektury oraz infrastruktury rekreacyjnej. Wyeksponowanie istniejących elementów i dominant przestrzennych, składających się na tożsamość miejsca i budujących kompozycję parku.

Rezultaty
Powierzchnia wyremontowanej i przebudowanej infrastruktury publicznej na terenie rewitalizowanego parku wynosi 22 000 m^2. Na cele kulturalne i turystyczne zmodernizowano jeden obiekt. W wyniku realizacji projektów turystycznych i kulturalnych, powstało 7 miejsc pracy, oraz jedno stałe miejsce pracy w obszarze kultury i turystyki. Pojawiły się trzy nowe oferty działań programowych w zakresie kultury i turystyki. Liczba korzystających z nowych ofert programowych w zakresie kultury i turystyki wyniesie 2 850 osób rocznie.

Cele projektu
Zasadniczym celem projektu był wzrost atrakcyjności przestrzeni publicznych miasta, który powinien być odczuwalny zarówno przez osoby przyjezdne, jak i turystów. Cel został osiągnięty poprzez poprawę walorów estetycznych obszaru w centrum miasta, oraz wzbogacenie oferty turystycznej. W efekcie nastąpił wzrost gospodarczy, osiągnięty przez zwiększenie ruchu turystycznego. Celami pobocznymi były m.in. wzrost szans rozwojowych poprzez aktywizację społeczną i gospodarczą, poprawa jakości życia na terenie gminy, spowodowana stworzeniem nowego miejsca prezentacji kulturalnych, poprawa jakości usług edukacyjnych poprzez umożliwienie dzieciom i młodzieży udziału w zajęciach rekreacyjnych i kulturalnych. Duży nacisk położono na wyrównanie szans dzieci i młodzieży z terenów miejsko – wiejskich oraz aktywizację i integrację społeczności lokalnej. Niezmiernie cenne może okazać się zainteresowanie dzieci, młodzieży i dorosłych aktywnymi formami wypoczynku, zajęciami kulturalnymi, rekreacyjnymi, co powinno mieć pozytywny wpływ na zadowolenie mieszkańców z miejsca zamieszkania, wynikający ze wzrostu jakości infrastruktury społecznej – wzrostu atrakcyjności miasta.

Podsumowanie
Warto zauważyć, że projekt powstał jako odpowiedź na istniejące zapotrzebowanie mieszkańców na wzbogacenie oferty kulturowej i artystycznej miasta. Na uwagę zasługuje pomysł, by park obok zwyczajowych rekreacyjnych funkcji parkowych, był miejscem spotkań oraz pełnił funkcję miejsca zdatnego do organizacji masowych imprez plenerowych o charakterze artystycznym. Do realizacji projektu pozyskano inną instytucję, która w przestrzeni parku będzie organizować działania o charakterze artystycznym Projekt jest efektem konsultacji społecznych, przeprowadzonych, w trakcie sporządzania Lokalnego Programu Rewitalizacji Jasła.
Zadbany Park stanowi element przestrzeni pozytywnie wpływający na ogólny wizerunek estetyczny miasta. Likwidacja dużej liczby samosiewów i samorzutnie rosnących skupisk krzewów, oraz odtworzenie na zaniedbanych przestrzeniach kwartałów trawiastych, niewątpliwie przyczyniły się do poprawy jakości obszaru Parku. Dzięki rewaloryzacji parku, uzyskano nowe miejsca prezentacji działań artystycznych, które będą kierowane

zarówno do mieszkańców, jak również do turystów. Mogą one stanowić wartościowy element promocji miasta, wzbogacając tym samym ofertę turystyczną. W parku wyeksponowano zabytkową glorietkę, pomnik Tadeusza. Kościuszki oraz grób Nieznanego Żołnierza, oraz wytworzono reprezentacyjną przestrzeń, która nadaje się do organizacji oficjalnych imprez i uroczystości plenerowych oraz umożliwia zaangażowanie lokalnych zespołów artystycznych do występów.
Realizacja projektu pozwala realizować bardziej „otwarty na zewnątrz" program działań artystycznych. Stwarza doskonałą okazję do ekspozycji i prezentacji działań kulturalnych w przestrzeni miasta. Pozwala na rozwój miasta poprzez działania kulturalne i wzrost ruchu turystycznego. Dzięki realizacji projektu, problemy zostały rozwiązane. Park stał się miejscem spotkań mieszkańców. Co dzień spaceruje tam i odpoczywa wielu mieszkańców i turystów. Park został oddany do użytku w listopadzie 2006 r. Od tamtej pory odbywają się w nim imprezy plenerowe.

8. UWAGI DO KOLEJNEGO OKRESU PROGRAMOWANIA 2007-2013

W tym rozdziale zamieszczono pobieżną analizę dostępnych w trakcie opracowywania poradnika projektów Regionalnych Programów Operacyjnych, pod kątem możliwości ożywiania obszarów zdegradowanych.

Rewitalizacja z funduszy strukturalnych w latach 2007-2013

W okresie 2007-2013 zasady wdrażania funduszy strukturalnych różnią się od zasad panujących w okresie 2000-2006. Uległa zmianie architektura polityki strukturalnej Unii Europejskiej. Stare Cele oraz inicjatywy wspólnotowe (łącznie siedem obszarów), finansowanych przez sześć instrumentów finansowych, zostały zastąpione przez trzy cele, finansowane przez trzy instrumenty finansowe.

- Cel pierwszy (*Konwergencja)*, stanowiący kontynuację dawnego Celu 1 oraz inicjatyw URBAN i LEADER (finansowany przez Fundusz Spójności, EFRR oraz EFS),
- Cel drugi (*Konkurencyjność regionalna i zatrudnienie*) zastępujący dawne Cel 2 i Cel 3 oraz Inicjatywę EQUAL, finansowany głównie przez ES,
- Cel 3 (*Europejska Współpraca Terytorialna)*, stanowiący kontynuację Inicjatywy INTERREG.

Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej - Sekcja Orientacji, Europejski Instrument Rybołówstwa oraz programy przez nich finansowane, zostały przesunięte z polityki spójności (strukturalnej) do Wspólnej Polityki Rolnej i Wspólnej Polityki Rybackiej.

Polska objęta jest Celem 1 oraz Celem 3, którym objęte są wszystkie kraje UE (ma on charakter horyzontalny).

W odróżnieniu od minionego okresu programowania, w którym realizowało się siedem, centralnie zarządzanych programów operacyjnych (w niektórych istnieją struktury regionalne), w latach 2007-2013 realizowanych będzie **szesnaście Regionalnych Programów Operacyjnych,** finansowanych z EFRR, oraz pięć centralnie zarządzanych programów operacyjnych:

- "Infrastruktura i środowisko” (finansowany z Funduszu Spójności i EFRR, dotyczący wielkich inwestycji ponadregionalnych),
- "Kapitał ludzki” (finansowany z EFS, stanowiący kontynuację SPO RZL),
- "Konkurencyjna gospodarka” (finansowany z ESF, stanowiący kontynuację SPO WKP),
- "Rozwój Polski Wschodniej” (finansowany z EFRR)
- wspierający zarządzanie Program Operacyjny "Pomoc techniczna”.

Problem rewitalizacji obszarów miejskich, powojskowych i poprzemysłowych występuje praktycznie we wszystkich Regionalnych Programach Operacyjnych, z wyjątkiem województwa podlaskiego.

8.1. Województwo dolnośląskie

W RPO dla województwa dolnośląskiego poświęcono temu zagadnieniu priorytet 12: *Odnowa zdegradowanych obszarów miejskich na terenie Dolnego Śląska („Miasta”).* Wysokość wkładu Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na wdrożenie poszczególnych LPR będzie ustalona na podstawie liczby mieszkańców wg następujących zasad: w miastach od 10 000 do 20 000 mieszkańców w wysokości 1,5 % całkowitej alokacji EFRR przewidzianej na rewitalizację; w miastach od 20 001 do 40 000 mieszkańców w wysokości 2,5 % całkowitej alokacji EFRR przewidzianej na rewitalizację; w miastach od 40 001 do 80 000 mieszkańców w wysokości 4 % całkowitej alokacji EFRR przewidzianej na rewitalizację; w miastach powyżej 80 000 mieszkańców w wysokości 6 % całkowitej alokacji EFRR przewidzianej na rewitalizację; we Wrocławiu w wysokości 10,5 % całkowitej alokacji EFRR przewidzianej na rewitalizację. Wsparcie uzyskają wyłącznie przedsięwzięcia usytuowane na wytypowanych przez projektodawcę obszarach wsparcia, realizujące cele LPR dla danego obszaru wsparcia, wynikające z diagnozy stanu, wymienione na liście przedsięwzięć planowanych do realizacji w załączniku do LPR. Określenie obszarów wsparcia wskazanych w LPR opierać się będzie na zasadach, iż obszar wsparcia musi znajdować się w granicach jednostki osadniczej posiadającej prawa miejskie, zamieszkanej przez populację nie mniejszą niż 10 000 mieszkańców, obszar wsparcia może obejmować teren zamieszkiwany przez populację mniejszą niż 10 000 mieszkańców. Obszar wsparcia musi charakteryzować się – w porównaniu do innych obszarów miasta – szczególnym nasileniem, co najmniej trzech z pięciu zjawisk, takich jak: niski wskaźnik aktywności ekonomicznej, wysoki stopień zubożenia i wykluczenia społecznego, niski poziom edukacji, wysoki stopień przestępczości i wykroczeń, brak lub wysoki stopień degradacji infrastruktury technicznej oraz niskie walory środowiska.

8.2. Województwo kujawsko-pomorskie

W Regionalnym Programie Operacyjnym województwa kujawsko-pomorskiego projekty rewitalizacyjne będą realizowane w ramach Priorytetu 6. *Wspieranie przemian w miastach i w obszarach wymagających odnowy*. Priorytet realizuje cel szczegółowy programu „**Odnowa i ożywienie społeczno-gospodarcze miast i obszarów zdegradowanych**”. **Celami szczegółowymi,** zamierzonymi w realizacji priorytetu, są: aktywizacja społeczna i gospodarcza społeczności lokalnych, zachowanie walorów historycznych, w tym urbanistycznych i architektonicznych, przywrócenie unikalności i kolorytu lokalnego miast i osiedli, zwiększenie, poprawa atrakcyjności lokalizacyjnej, także turystycznej miast, poprawa stanu środowiska przyrodniczego, nowe formy użytkowania terenów uprzednio przyrodniczo zdegradowanych oraz poprawa warunków życia mieszkańców. Działania realizowane w ramach priorytetu to działanie 6.1. *Rewitalizacja zdegradowanych dzielnic miast*, działanie 6.2. *Odnowa techniczna i społeczna budownictwa wielkopłytowego*, działanie 6.3. *Adaptacja do nowych funkcji społeczno-gospodarczych terenów poprzemysłowych*, działanie 6.4. Adaptacja do nowych funkcji społeczno-gospodarczych terenów powojskowych.

8.3. Województwo lubelskie

W programie dla województwa lubelskiego procesy rewitalizacyjne będą wdrażane w ramach Priorytetu 2: *Infrastruktura ekonomiczna.* Celem działania jest stworzenie przyjaznego otoczenia dla inwestowania i prowadzenia działalności gospodarczej w

regionie. Według opisu tego priorytetu w Programie, specyficznymi obszarami, które można przekształcić i wykorzystać do celów gospodarczych, kulturalnych czy turystycznych są właśnie zdegradowane obszary miejskie i poprzemysłowe. W ramach priorytetu będą wspierane działania dotyczące między innymi rewitalizacji terenów poprzemysłowych z przeznaczeniem na strefy przemysłowo-usługowe i rekreacyjne; kompleksowej rewitalizacji zdegradowanych obszarów miejskich, której celem jest przywrócenie obszarowi jego funkcji gospodarczych, turystycznych i społecznych. Projekty te mogą obejmować zadania z zakresu mieszkalnictwa i muszą wynikać z aktualnych programów rewitalizacji miast i być zgodne z *Programem Rozwoju i Rewitalizacji Miast Województwa Lubelskiego.* Priorytet będzie realizowany przez następujące działania działanie 2.1. *Strefy gospodarcze oraz rewitalizacja obszarów miejskich i poprzemysłowych,* działanie 2.2. *Instytucje otoczenia biznesu i transferu wiedzy*, działanie 2.3. *Społeczeństwo informacyjne,* działanie 2.4. *Marketing gospodarczy*.

8.4. Województwo lubuskie

W województwie lubuskim przedsięwzięcia z zakresu rewitalizacji przewidziane są w priorytecie 5 *Rozwój lokalny i współpraca terytorialna*. Głównym celem priorytetu jest znoszenie dysproporcji między dynamicznymi centrami wzrostu, a terenami marginalizowanymi. Cel ten jest odpowiedzią na strukturalny problem regionu, którym jest przede wszystkim peryferyzacja obszarów upośledzonych oraz terenów wymagających restrukturyzacji i rewitalizacji. Priorytet będzie realizowany poprzez aktywizację obszarów strukturalnie słabych, tworzenie warunków do włączenia obszarów strukturalnie słabych w procesy rozwojowe, ułatwienie dostępu do podstawowej infrastruktury na terenach strukturalnie słabych, budowę pozytywnego wizerunku województwa lubuskiego. Istotą priorytetu jest stworzenie odpowiednich warunków umożliwiających włączenie obszarów słabych strukturalnie w procesy rozwojowe. Realizacja tych założeń odbywać się będzie poprzez rewitalizację obszarów zdegradowanych oraz szeroko rozumianą współpracę międzyregionalną, przyczyniającą się do rozwoju ww. obszarów poprzez wymianę doświadczeń i informacji pomiędzy partnerami regionalnymi i lokalnymi. W ramach tego priorytetu wspierane będą projekty, wynikające ze zintegrowanych programów rewitalizacji społeczno-gospodarczej[34], przestrzennej i funkcjonalnej terenów poprzemysłowych, po-wojskowych i popegeerowskich, oraz dotyczące podniesienia stanu technicznego substancji mieszkaniowej, wpływające na zwiększenie poziomu mobilności przestrzennej mieszkańców regionu. Działania realizowane w ramach priorytetu: 5.1 *Rozwój i modernizacja lokalnej infrastruktury transportowej*, 5.2 *Rozwój i modernizacja lokalnej infrastruktury kulturowej, turystycznej i sportowej,* 5.3 *Rewitalizacja zdegradowanych obszarów miejskich i wiejskich*, 5.4 *Orientacja na współpracę między regionami*.

8.5. Województwo łódzkie

W programie regionalnym dla województwa łódzkiego dla rewitalizacji istotny jest Priorytet 7: *Odnowa obszarów miejskich* W ramach priorytetu realizowane będą przedsięwzięcia polegające na rewitalizacji obszarów problemowych. Projekty realizowane w ramach priorytetu będą polegały na renowacji, modernizacji, przebudowie budynków i obiektów (w szczególności w zdegradowanych dzielnicach miast, osiedlach mieszkaniowych, obszarach poprzemysłowych i powojskowych), oraz adaptacji do nowych funkcji (gospodarczych, społecznych, edukacyjnych, kulturalnych, rekreacyjnych, turystycznych), przyczyniających się do tworzenia nowych miejsc pracy. Dofinansowaniu

podlegać będą także projekty obejmujące rehabilitację przestrzeni publicznej wokół rewitalizowanych obiektów, w tym m.in. budowę lub rehabilitację małej architektury oraz tworzenie lub modernizację miejsc rekreacji i terenów zielonych. Wsparcie udzielane będzie również projektom polegającym na podnoszeniu bezpieczeństwa budynków i obiektów, oraz zapobieganiu przestępczości na obszarach zdegradowanych, podlegających rewitalizacji. Wspierane będą działania z zakresu budowy odpowiednich zabezpieczeń przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych w rewitalizowanych obiektach, oraz systemów monitoringu na rewitalizowanych terenach, służących poprawie bezpieczeństwa publicznego. Ważnym elementem zintegrowanego rozwoju obszarów miejskich będą inwestycje związane bezpośrednio z substancją mieszkaniową na obszarach miejskich, służące poprawie warunków bytowych mieszkańców poprzez podniesienie jakości zasobów mieszkaniowych lub adaptacji budynków na potrzeby mieszkaniowe. Inwestycje obejmą defaworyzowane obszary, na których występują niekorzystne zjawiska o charakterze społecznym (jak wysoka przestępczość, niekorzystne trendy demograficzne, wysoki wskaźnik biedy i wykluczenia społecznego, długotrwałe bezrobocie), oraz związane z degradacją substancji mieszkaniowej (niska wartość zasobów mieszkaniowych, niska efektywność energetyczna budynków). Projekty dotyczyć będą budynków wielorodzinnych i budynków będących własnością władz publicznych, przeznaczonych na potrzeby mieszkaniowe dla ludności o niskich dochodach lub osób o szczególnych potrzebach. Główne typy projektów obejmować będą modernizację głównych elementów konstrukcyjnych budynków, modernizację infrastruktury technicznej budynków, inwestycje służące podniesieniu efektywności energetycznej budynków. W ramach niniejszego priorytetu będą dofinansowywane przedsięwzięcia zaplanowane i prowadzone w postaci zintegrowanych projektów rewitalizacyjnych, których cechą będzie kompleksowość działań technicznych, społecznych i ekonomicznych, służących rozwojowi danego obszaru. Zgłaszane projekty będą dotyczyć obszarów określonych w lokalnych programach rewitalizacji i zintegrowanych programach rozwoju lokalnego, zatwierdzonych przez odpowiednie jednostki samorządu terytorialnego, aby zapewniona była ich kompleksowość i konsensus społeczny przy ich realizacji.

8.6. Województwo małopolskie

W Małopolsce również przyjęto, iż rewitalizacja stanowić powinna element interwencji publicznej, współfinansowanej ze środków EFRR. W Regionalnym Programie Operacyjnym przedsięwzięcia z analizowanego zakresu realizowane będą w Osi Priorytetowej 5 *Spójność wewnątrzregionalna.* W ramach osi priorytetowej prowadzone będą działania wynikające z Planów Rewitalizacji, które mają na celu rewitalizację tego typu terenów na obszarach miejskich a w konsekwencji nadanie im nowych funkcji gospodarczych, kulturalnych i społecznych. Rewitalizacja będzie prowadzona w ramach działania 5.1 *Rozwój miast.* Obszarem objętym interwencją działania będą miasta województwa małopolskiego z wyłączeniem gminy miejskiej Kraków. Wyłączenie to nie ma zastosowania do inwestycji w podstawową infrastrukturę społeczną (w tym wychowawczą) i edukacyjną oraz do inwestycji wynikających z planów rewitalizacji. Projekty w całym regionie mają dotyczyć starej, zabytkowej zabudowy centrów miast, ale również zdegradowanych „blokowisk" i terenów poprzemysłowych.

8.7. Województwo mazowieckie

Ma Mazowszu w RPO rewitalizację będzie można wdrażać w priorytecie V. *Wzmocnienie roli miast w rozwoju regionu.* W regionie występują obszary wymagające rewitalizacji, gdzie w obrębie zdegradowanej przestrzeni publicznej występują zjawiska powodujące wykluczenie społeczne mieszkańców (np. wysoki poziom bezrobocia, niski poziom wykształcenia, patologie społeczne). W celu zapobieżenia dalszej degradacji, planowane są w RPO działania rewitalizacyjne zmierzające do przekształcenia i wykorzystania tych terenów na cele gospodarcze, edukacyjne, kulturalne lub turystyczne. Na terenach, gdzie istotnym problemem jest dekapitalizacja zasobów mieszkaniowych, prowadzona będzie rehabilitacja tkanki miejskiej, włącznie z obiektami zabytkowymi oraz odnową zasobów mieszkaniowych. Przedsięwzięcia kwalifikujące się do wsparcia dotyczą m.in.: renowacji budynków oraz ich adaptacji na cele gospodarcze bądź społeczne, poprawy stanu infrastruktury technicznej oraz porządkowania przestrzeni miejskiej. Wsparcie obejmuje również zdegradowane tereny poprzemysłowe i powojskowe, zlokalizowane na obszarach miast. W ramach priorytetu można realizować projekty zlokalizowane w miastach dotyczące rewitalizacji, konserwacji, renowacji, rewaloryzacji, modernizacji, adaptacji historycznych obiektów i zespołów zabytkowych wraz z ich otoczeniem, w tym obiektów sakralnych, zespołów fortyfikacyjnych, budowli i zespołów obronnych oraz zabytkowych obiektów poprzemysłowych.

8.8. Województwo opolskie

W woj. opolskim zagadnienie rewitalizacji znalazło miejsce w odrębnym priorytecie, szóstym, o nazwie *Rewitalizacja.* Realizacja tego Priorytetu obejmie kompleksowe działania techniczne, społeczne i gospodarcze, mające na celu przywrócenie dawnej świetności, oraz zapewnienie rozwoju obszarów miejskich, poprzemysłowych, popolicyjnych i powojskowych. W ramach działań dotyczących rewitalizacji, realizowane będą projekty na obszarach określonych w **Lokalnych Programach Rewitalizacji** opracowanych przez właściwe lokalne jednostki samorządowe, obejmujących co najmniej okres planowania 2007-2013 (projekty znajdujące się w wyznaczonym wg kryteriów obszarze rewitalizacji). Ważne jest przy tym, jak podkreśla Program Operacyjny, aby programy te kompleksowo wpływały na rozwiązania w sferze przestrzennej, społecznej i gospodarczej oraz były wynikiem szerokich konsultacji i konsensusu społecznego. Preferowane w ramach Priorytetu będą kompleksowe projekty połączone z inicjatywami nieinwestycyjnymi na rzecz społeczności lokalnych, przyczyniające się do rozwiązywania problemów terenów rewitalizowanych na poziomie przestrzennym, gospodarczym i społecznym oraz przyczyniające się do tworzenia nowych, stałych miejsc pracy.

Rolą działań podejmowanych w ramach Priorytetu będzie wdrożenie procesów, które mają przywracać obszarom możliwość sprawnego działania poprzez zmianę struktury terenów i umieszczenie w nich nowych funkcji. Wsparciu podlegać będą przedsięwzięcia generujące wartość dodaną dla gospodarki. Działania rewitalizujące prowadzone będą w trzech, powiązanych ze sobą wymiarach: przestrzennym, społecznym i gospodarczym. Rewitalizacja prowadzona w wymiarze przestrzennym, będzie uwzględniać ochronę zasobów kulturowych i przyrodniczych, rehabilitację przestrzeni publicznej oraz rozdzielenie funkcji przemysłowych od mieszkaniowych i rekreacyjnych. Wsparciem objęte będą centra starych miast, zabytkowe dzielnice mieszkalne, zdegradowane osiedla mieszkaniowe, obiekty dziedzictwa kulturowego (w tym obiekty sakralne), oraz tereny

powojskowe, popolicyjne i poprzemysłowe, które mogą stać się ważnymi ośrodkami dla rozwoju przedsiębiorczości oraz podniosą atrakcyjność inwestycyjną tych obszarów. Ponadto podejmowane będą niezbędne działania w obszarze infrastruktury, w tym komunalnej i energetycznej dotyczące wyłącznie terenów rewitalizowanych.

8.9. Województwo podkarpackie

W województwie podkarpackim rewitalizacja obszarów zdegradowanych znajduje się na liście działań osi priorytetu 2. *Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka.* Działanie **Rewitalizacja obszarów zdegradowanych** koncentrować się będzie przede wszystkim na: rewitalizacji miast i terenów zurbanizowanych (infrastruktury mieszkaniowej i lokalowej, podstawowej infrastruktury technicznej, w tym infrastruktury wodno-ściekowej, gazowej, elektrycznej), poprawie funkcjonalności dróg oraz infrastruktury dla pieszych, prowadzeniu prac renowacyjnych, wzroście estetyki funkcjonalnej przestrzeni publicznej, zagospodarowaniu pustych przestrzeni, rozwijaniu infrastruktury turystycznej i kulturalnej, (mieści się w tym adaptacja budynków zabytkowych i historycznych z przeznaczeniem na działalność gospodarczą oraz publiczną), zakładaniu lub poprawie systemów oświetlenia i monitoringu, zagospodarowaniu terenów śródmiejskich, ciągów wzdłuż głównych tras komunikacyjnych, uzbrojeniu terenów związane z doprowadzeniem podstawowej infrastruktury liniowej oraz dróg wewnętrznych, tworzeniu parków i ogrodów oraz odnowie istniejących terenów zielonych), rewitalizacji, zagospodarowaniu oraz dostosowaniu terenów tudzież publicznych obiektów poprzemysłowych i powojskowych do potrzeb nowych inwestycji, (w tym również wspieranie tworzenia parków przemysłowych na obszarach poprzemysłowych), zachowaniu, ochronie, rewitalizacji oraz zabezpieczeniu przed zagrożeniami obiektów dziedzictwa przyrodniczego, w szczególności parków narodowych, parków krajobrazowych, rezerwatów przyrody, pomników przyrody, obszarów chronionego krajobrazu, obszarów Natura 2000 itp.

8.10. Województwo pomorskie

W RPO woj. pomorskiego zadania rewitalizacyjne ujęte są w Osi Priorytetowej 3 *Funkcje miejskie i metropolitalne.* Jednym z zadań wdrożenia tej osi jest aktywizacja społeczna i gospodarcza zdegradowanych obszarów miejskich oraz podnoszenie atrakcyjności stref rozwojowych w miastach. Wsparcie ukierunkowane będzie na kompleksowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne oraz inwestycje zwiększające potencjał rozwojowy miast. W ramach pierwszego tematu kluczowego wspierane będą przedsięwzięcia wynikające z lokalnych programów rewitalizacji, obejmujące kompleksową rewitalizację zdegradowanych obszarów miejskich, (mieszkaniowych, usługowych, poprzemysłowych, powojskowych, pokolejowych, portowych i przyportowych, w tym zdegradowanych ekologicznie). Wiąże się to m.in. z kreowaniem nowych i modernizacją istniejących stref inwestycyjnych, jak też z tworzeniem wysokiej jakości stref publicznych w miastach. Partnerami w projektach składanych przez samorząd miejski mogą być organizacje pozarządowe, instytucje kultury, kościoły, policja, wspólnoty i spółdzielnie mieszkaniowe oraz inne podmioty, których udział jest istotny dla realizacji przedsięwzięcia. Kompleksowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne będą według programu obejmować renowację, rewaloryzację, modernizację oraz adaptację historycznej zabudowy gospodarczej, przemysłowej oraz powojskowej na cele: edukacyjne, kulturalne, sportowe, rekreacyjne, gospodarcze i inne społeczne oraz towarzyszące (np. mieszkalne); modernizację zespołów historycznej zabudowy mieszkaniowej, z wyłączeniem remontów powierzchni wewnątrzmieszkalnych; przebudowę lub remonty publicznej infrastruktury

związanej z rozwojem funkcji m.in. gospodarczych, społecznych, rekreacyjnych, regenerację, rehabilitację i zagospodarowanie przestrzeni publicznych, w tym w szczególności zakładanie parków i odnowa istniejących terenów zielonych, kompleksowe zagospodarowanie terenów śródmiejskich, frontów wodnych, ciągów wzdłuż głównych tras komunikacyjnych, uwzględniające modernizację i renowację obiektów o szczególnym znaczeniu historycznym, wdrażanie systemów poprawy bezpieczeństwa publicznego oraz programów walki z przestępczością i patologiami społecznymi (w tym tworzenie stref bezpieczeństwa i zapobiegania przestępczości, zakup i instalację zintegrowanych systemów monitoringu w miejscach publicznych), a także, co istotne, przedsięwzięcia promocyjne, doradcze, szkoleniowe, edukacyjne, kulturalne, mające na celu przeciwdziałanie negatywnym zjawiskom społecznym.

8.11. Województwo śląskie

W Regionalnym Programie Operacyjnym woj. śląskiego rewitalizacji w całości został poświęcony Priorytet VI *Zrównoważony rozwój miast.* W ramach priorytetu wspierane będą działania w zakresie wzmacniania regionalnych ośrodków wzrostu i rewitalizacji terenów zdegradowanych. Rewitalizacja zdegradowanych terenów poprzemysłowych, powojskowych i miejskich prowadzona w miastach powyżej 50 tysięcy mieszkańców, kładzie główny nacisk na przywracanie ładu przestrzeni publicznej i podnoszenie wartości substancji miejskiej, nadawanie i przywracanie jej funkcji gospodarczych, edukacyjnych, turystycznych, rekreacyjnych, społecznych i kulturalnych. Uzupełnieniem powyższych działań zmierzających do kompleksowej rewitalizacji obszarów zdegradowanych, będą również inwestycje w zakresie tkanki mieszkaniowej.

8.12. Województwo świętokrzyskie

Na terenie województwa świętokrzyskiego procesy rewitalizacyjne zostały przypisane do Priorytetu 5. *Lokalne inicjatywy mające na celu poprawę warunków rozwoju przedsiębiorczości, tworzenie nowych miejsc pracy oraz wzrost jakości usług publicznych* Regionalnego Programu Operacyjnego. W ramach tego priorytetu skoncentrowane zostały przedsięwzięcia służące włączeniu obszarów wiejskich, małych miasteczek i obszarów marginalizowanych w procesy rozwojowe, wspieraniu tworzenia kompleksowo uzbrojonych terenów inwestycyjnych i osadniczych (również poprzez rewitalizację zmarginalizowanych części miasta), podniesienie jakości i dywersyfikację systemów transportu zbiorowego. W odniesieniu do poszczególnych części regionu część funkcji metropolitalnych pełnić powinny subregionalne ośrodki wzrostu (reprezentowane przez miasta powiatowe).

8.13. Województwo warmińsko - mazurskie

W RPO Warmia i Mazury procesom rewitalizacyjnym poświęcono całą Oś priorytetową 7: *Rozwój, restrukturyzacja i rewitalizacja miast***.** Działania zgrupowane wokół tej osi obejmować będą trzy grupy zagadnień: humanizację blokowisk, rewitalizację centrów miast, rewitalizację i adaptację terenów powojskowych i poprzemysłowych. W obszarze osiedli przewiduje się działania związane z budynkami z wielkiej płyty, otaczającymi je terenami osiedlowymi, budową, modernizacją i adaptacją obiektów na cele kulturalne, sportowe, opiekuńcze, terapeutyczno – poradnicze, informatyczne. W

obszarze centrów miast działania skierowane będą na modernizację i rewitalizację zabudowy, a także otaczających terenów. Działanie 7.1. Humanizacja blokowisk obejmuje modernizację i remonty budynków wielorodzinnych, zwłaszcza zrealizowanych w przestarzałych technologiach przemysłowych, techniczne instalacje budynków, projekty podnoszące efektywność energetyczną, budowę, modernizację i adaptację obiektów na cele kulturalne, sportowe, opiekuńcze, terapeutyczno – poradnicze, informatyczne. W działaniu 7.2. Rewitalizacja centrów miast wspiera się modernizację, remonty i adaptację zabudowy, objętej programami rewitalizacji, zagospodarowanie terenów (tereny zielone, infrastruktura dla pieszych, mała architektura), zaś w przypadku działania 7.3. Rewitalizacja terenów powojskowych i poprzemysłowych beneficjenci będą mogli realizować zadania z zakresu rekultywacji terenów zanieczyszczonych, budowy i modernizacji lokalnej infrastruktury technicznej, warunkującej wprowadzenie nowych funkcji oraz modernizacji i adaptacji zabudowy do nowych funkcji.

8.14. Województwo wielkopolskie

W Wielkopolsce działania rewitalizacyjne koncentrują się w Priorytecie 4 RPO: *Restrukturyzacja i wzmocnienie potencjałów rozwojowych*. Interwencja w zakresie odnowy miast dotyczyć będzie miast - lokalnych i ponadlokalnych ośrodków rozwoju, o liczbie mieszkańców do 50 tys., których rozwój ogranicza degradacja ich znacznych powierzchni, będąca skutkiem przemian ustrojowych i gospodarczych w PRL oraz ostatnich kilkunastu lat, oraz niedostosowanie do współczesnych potrzeb społecznych i gospodarczych. Wspierane będą projekty kompleksowej rewitalizacji wybranych obszarów miast, polegające na unowocześnieniu ich zagospodarowania infrastrukturalnego, podnoszeniu standardu zamieszkiwania ludności, przywracaniu wartości historycznych tych obszarów, wprowadzaniu nowych funkcji społeczno-gospodarczych, charakterystycznych dla współczesnych obszarów miejskich. Projekty obejmować powinny również przedsięwzięcia oddziałujące na struktury społeczne, prowadzące do redukcji wykluczeń społecznych, poprawy poziomu bezpieczeństwa i integracji mieszkańców. W ramach kompleksowych projektów rewitalizacyjnych możliwe będzie także wspieranie poprawy stanu infrastruktury mieszkaniowej (bez prac w indywidualnych mieszkaniach). Projekty będą mogły być realizowane pod warunkiem ujęcia ich w zintegrowanych planach rewitalizacji danego obszaru. Rewitalizacja obszarów poprzemysłowych i powojskowych będzie możliwa zarówno w obszarach miejskich jak i pozamiejskich. W Regionalnym Programie Operacyjnym będą wspierane projekty przywracające walory użytkowe tych obszarów, wprowadzające na nich nowe funkcje społeczno-gospodarcze. Przedsięwzięcia powinny obejmować zarówno działania ściśle techniczne, jak również aktywności w kierunku rozwiązywania problemów społecznych, występujących na danym obszarze. Przewiduje się realizację, w ramach projektów rewitalizacji terenów poprzemysłowych i powojskowych, możliwość adaptacji znajdujących się na tych obszarach budynków na mieszkania przeznaczone dla osób o niskich dochodach.

8.15. Województwo zachodniopomorskie

W województwie zachodniopomorskim w programie operacyjnym dla regionu rewitalizację umieszczono w Osi priorytetowej 6. *Kultura i rewitalizacja.* Rewitalizacja obszarów traktowana będzie jako kompleksowy program remontów, modernizacji zabudowy przestrzeni publicznych, rewaloryzacji i zabezpieczenia zabytków, a także rewitalizacji zabytkowych obiektów poprzemysłowych oraz militarnych, wraz z ich

otoczeniem na wybranym obszarze, w powiązaniu z rozwojem gospodarczym i społecznym. Na obszarach miast niezbędna jest również rewitalizacja obszarów zdegradowanych, umożliwiająca zmiany ukierunkowane na aktywizację społeczną i gospodarczą. Obszary poddawane rewitalizacji muszą zostać wyznaczone przez samorząd gminny w Lokalnym Programie Rewitalizacji, umożliwiającym zmianę funkcji tych terenów na inne, ukierunkowane na aktywizację społeczną i gospodarczą.

Beneficjentami w analizowanych programach są między innymi jednostki samorządu terytorialnego (gminy, powiaty, samorząd województwa), oraz ich związki, porozumienia lub stowarzyszenia, jednostki budżetowe, zakłady budżetowe i gospodarstwa pomocnicze jednostek budżetowych JST, inne osoby prawne, utworzone w szczególnym celu zaspokajania potrzeb o charakterze powszechnym, finansowane przez JST w ponad 50%, lub w których JST posiadają ponad połowę udziałów albo akcji, lub sprawują nadzór nad organem zarządzającym, lub mają prawo do powoływania ponad połowy składu organu nadzorczego lub zarządzającego, podmioty wybrane w wyniku postępowania przeprowadzonego na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych, wykonujące usługi użyteczności publicznej na podstawie umowy z jednostką samorządu terytorialnego, pod warunkiem przestrzegania zasad pomocy publicznej, określonych w odrębnych przepisach, organizacje pozarządowe, w tym fundacje i stowarzyszenia, podmioty działające w oparciu o umowę o partnerstwie publiczno-prywatnym, jednostki organizacyjne Policji działające na terenie regionu, straż gminna/miejska, publiczne i niepubliczne uczelnie, państwowe lub samorządowe instytucje kultury, państwowe lub samorządowe osoby prawne utworzone na podstawie odrębnych ustaw w celu wykonywania zadań publicznych, z wyłączeniem przedsiębiorstw, banków i spółek handlowych, kościoły i związki wyznaniowe, jednostki organizacyjne Lasów Państwowych działające na terenie regionu, parki narodowe zlokalizowane na terenie regionu, a także organy administracji rządowej w województwie, inne jednostki zaliczane do sektora finansów publicznych i spółdzielnie/wspólnoty mieszkaniowe.

9. Zestawienie dokumentów programowych na lata 2004-2006

(Wymienione dokumenty znajdują się w katalogu)

1.Kwalifikowalność wydatków w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) - wytyczne

2.Kwalifikowalność wydatków w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego - wytyczne.

3. Rozporządzenie Komisji (WE) NR 1159/2000 z dnia 30 maja 2000r. w sprawie prowadzenia przez Państwa Członkowskie działań informacyjnych i reklamowych dotyczących pomocy udzielanej z funduszy strukturalnych.

4. Podręcznik procedur wdrażania Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego

5.Plan promocji Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego – wsparcie Rozwoju Regionalnego Polsce ze środków funduszy strukturalnych.

6.Rozporzadzenie (WE) NR 1783/1999 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 12 lipca 1999 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.

7. Rozporządzenie (WE) NR 1784/1999 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 12 lipca 1999 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Społecznego.

8. Wskaźniki monitoringu dla priorytetów.

9. Wytyczne dotyczące przygotowywania Studiów Wykonalności obiektów kubaturowych w ramach Priorytetu III Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego.

10. Wytyczne dotyczące przygotowywania Studiów Wykonalności w zakresie infrastruktury kulturowej.

11. Wytyczne dotyczące przygotowywania Studiów Wykonalności w zakresie infrastruktury drogowej.

12. Wytyczne odnośnie postępowania w zakresie oceny oddziaływania na środowisko dla przedsięwzięć współfinansowanych z funduszu spójności.

13. Poradnik Metodyczny dotyczący oceny wpływu na środowisko w ramach ZPORR.

14.Certyfikat programu funkcjonalno-użytkowego

10. Alfabetyczny spis ważniejszych terminów

A

Adaptacja - jest uznana za działanie o charakterze poza konserwatorskim, ogólnobudowlano-urbanistycznym. Jest rozumiana w szerokim znaczeniu dostosowania do współczesnych potrzeb użytkowych, częstokroć zawiera używane dawniej pojęcia sanacji i modernizacji. Adaptacja dotyczy zarówno architektury, komunikacji i urządzeń rekreacyjnych, jak i całej infrastruktury występującej w danym zespole.

B

Beneficjent – osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna nie posiadająca osobowości prawnej, korzystająca z publicznych środków wspólnotowych i publicznych środków krajowych na podstawie umowy o dofinansowanie projektu albo decyzji, podjętej odpowiednio przez właściwego ministra [Patrz: Roz. 1.3.1].

Beneficjent końcowy - instytucja lub firma publiczna i prywatna odpowiedzialna za zlecanie operacji, jaką jest np. realizacja projektu. W przypadku programów pomocy beneficjentami końcowymi są instytucje, które przyznają pomoc. W przypadku projektów beneficjentami są podmioty, którym przyznano dofinansowanie i które są stroną w umowie o dofinansowanie i wydatkują środki z dotacji. Występują dwa rodzaje beneficjentów końcowych: instytucje wdrażające i ostateczni odbiorcy pomocy.

Beneficjent ostateczny – osoba, instytucja lub środowisko (grupa społeczna) bezpośrednio korzystająca z wdrażanej pomocy, np. mieszkańcy zdegradowanej dzielnicy, dla których w ramach danego projektu organizowane są zajęcia szkoleniowe albo uczniowie szkół, którzy będą korzystać ze zmodernizowanego obiektu sportowego.

D

Dźwignia finansowej - jedna złotówka wydana na poprawę sytuacji w dzielnicy powinna spowodować inwestycje na danym terenie warte 1 x n złotych – w określonym czasie. Na przykład: przewiduje się, że projekt o wartości 100 000 złoty w ciągu pięciu lat po oddaniu go do użytku, spowoduje zaangażowanie kolejnych 500 000 w działania rewitalizacyjne na określonym obszarze.

E

Efekt synergii - projektowanie inwestycji, które powinny wzajemnie na siebie oddziaływać wzmacniając pozytywne i wielokrotne efekty całego procesu inwestycyjnego [np. rewitalizacji]

EFRR - jeden z Funduszy Strukturalnych, którego zadaniem jest zmniejszanie dysproporcji w poziomie rozwoju regionów należących do Unii. EFRR współfinansuje realizację Celów 1 i 2 Polityki Strukturalnej UE. W szczególności fundusz ten udziela wsparcia inwestycjom produkcyjnym, rozwojowi infrastruktury, lokalnym inicjatywom rozwojowym oraz małym i średnim przedsiębiorstwom.

EFS - jeden z Funduszy Strukturalnych, którego zadaniem jest głównie finansowanie działań poprawiających jakość zasobów ludzkich oraz instytucji rynku pracy.

F

Fundusze europejskie – nazwa ogólna obejmująca głównie fundusze strukturalne, Inicjatywy Wspólnoty, mechanizmy finansowe pochodzące spoza Unii Europejskiej [np. NMF MF EOG] oraz Fundusz Spójności.

Fundusze Strukturalne – zasób finansowy UE umożliwiający pomoc w restrukturyzacji i modernizacji gospodarki krajów członkowskich drogą interwencji w kluczowych sektorach i regionach (poprawa struktury). Na fundusze strukturalne składają się: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (EFRR), Europejski Fundusz Społeczny (EFS), Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej (EFOiGR), Finansowy Instrument Wspierania Rybołówstwa (FIWR).

G

Generator Wniosków – aplikacja umożliwiająca tworzenie, edycję i drukowanie wniosków o dofinansowanie realizacji projektów finansowanych z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej

I

Inicjatywy Wspólnoty – programy finansowane z funduszy strukturalnych, mające na celu rozwiązanie problemów występujących na terenie całej Unii Europejskiej. Liczba i charakter Inicjatyw Wspólnotowych ulegają zmianom w zależności od zidentyfikowanych problemów mających wpływ na funkcjonowanie Unii Europejskiej. W latach 2000-2006 były to: EQUAL, INTERREG III, LEADER+, URBAN.

Instytucje wdrażające - instytucje, które przyznają pomoc, np. Urząd Marszałkowski

INTERREG – inicjatywa Wspólnoty Europejskiej w zakresie wspierania współpracy przygranicznej, ponadnarodowej i międzyregionalnej, służąca wzmacnianiu harmonijnego rozwoju całego obszaru Wspólnoty. W ramach tej inicjatywy realizowane są trzy komponenty: komponent A – współpraca przygraniczna, komponent B – współpraca transnarodowa oraz komponent C – współpraca międzyregionalna

L

LEADER – inicjatywa Wspólnoty polegająca na wsparciu dla projektów rozwoju obszarów wiejskich, zwłaszcza lokalnych przedsięwzięć pilotażowych. Inicjatywa ta jest w całości finansowana przez Sekcję Orientacji Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej.

Lokalny Program Rewitalizacji (LPR) - określenie Programu Rewitalizacji używane w dokumentach ZPORR. Oprócz rozszerzenia nazwy, LPR zawierać powinien wszystkie wymienione w definicji PRe elementy a także musi określać granice obszaru, który może zostać poddany rewitalizacji, ma na celu koordynację projektów rewitalizacyjnych, powinien zawierać: opis niezbędnych działań potrzebnych dla rozwoju gospodarczego rewitalizowanych terenów, proponowane sposoby rozwiązywania problemów społecznych, a także kilkuletnie plany finansowe gminy, dotyczące rewitalizacji obszarów miejskich. Musi być przyjęty uchwałą właściwej Rady Gminy.

M

Modernizacja - działania remontowe, uzupełnione wprowadzaniem nowych, lepszych, sprawniejszych lub nawet dodatkowych, podnoszących komfort elementów wyposażenia.

N

NMF MF EOG – Norweski Mechanizm Finansowy, Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego - środki finansowe przyznane m.in. Polsce, w wyniku przystąpienia Polski do Unii Europejskiej i Europejskiego Obszaru Gospodarczego. Darczyńcami środków są trzy państwa członkowskie EFTA [Europejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu] – Norwegia, Islandia i Lichtenstein. W celu uruchomienia środków, Polska podpisała z państwami-darczyńcami umowy w postaci tzw. „Memorandów of Understanding". Oba Mechanizmy zostały objęte jednolitymi zasadami i procedurami oraz podlegają jednemu systemowi zarządzania i wdrażania w Polsce. Warunki, na jakich są przyznawane środki NMF i MF EOG określa Program Operacyjny, który zawiera szczegółowy opis priorytetów, mechanizmów finansowych i działań, jakie będą możliwe do realizacji w ich ramach, wskazuje ogólne kryteria i procedury naboru i wyboru projektów, rodzaje kwalifikujących się kosztów oraz typy beneficjentów.

O

Odbudowa - jest przykładem szczególnym działań w zakresie ochrony dóbr kultury i dotyczy zespołów zniszczonych wskutek kataklizmów lub wojny, gdy wystąpi możliwość odbudowy w danych zarysach kompozycyjnych lub budowy (przebudowy) nowego miasta współczesnego. Może ona przybrać postać rekonstrukcji (mniej lub bardziej wiernej), nie identycznej jednak z pojęciem rekonstrukcji architektury, lub współczesnej kompozycji urbanistyczno-architektonicznej, nawiązującej do dawnego ukształtowania przestrzennego, w sposób mniej lub bardziej rygorystyczny.

Odtworzenie - często niewłaściwie nazywane „rekonstrukcją" jest to odbudowa w skali 1:1, na podstawie ikonografii zabytku – zachowanego szczątkowo lub całkowicie nieistniejącego. Zazwyczaj nie przywraca się w rezultacie odtworzenia ostatniego znanego z inwentaryzacji lub ikonografii wyglądu budynku, lecz jego stan w pewnym, wybranym z historii okresie. W trakcie odtwarzania budowli, dokonuje się wobec pierwowzoru znanego z ikonografii czynności: adaptacji, modernizacji itp. Odtworzenie można uznać za działanie z dziedziny ochrony zabytków, gdy wynika z potrzeby przywrócenia ważnego składnika układu przestrzennego, lub gdy dotyczy miejsca, obiektu lub przedmiotu odgrywającego szczególna rolę w świadomości społecznej.

Okres programowania - wieloletni okres planowania budżetów Wspólnoty Europejskiej. Okres obowiązywania dokumentów programowych, stanowiących podstawę do ubiegania się o wsparcie z funduszy europejskich. W pierwszym okresie programowania, lata 2004 – 2006, który dobiegł końca, dostępne były[35] środki pomocowe, m.in. w ramach ZPORR. Drugi okres programowania będzie trwał od roku 2007 do roku 2013. W drugim okresie programowania ZPORR zostanie zastąpiony Regionalnymi Programami operacyjnymi [RPO].

Ostateczni odbiorcy pomocy – jednostka publiczna lub prywatna przedkładająca wnioski na realizację projektów współfinansowanych z funduszy strukturalnych. W przypadku uzyskania dofinansowania jednostka jest stroną w umowie o dofinansowanie i wydatkuje środki – realizuje dany projekt.

P

Produkt – bezpośredni, materialny efekt realizacji przedsięwzięcia mierzony konkretnymi wielkościami Ponadto wskaźniki produktu powinny odzwierciedlać główne kategorie wydatków w projekcie (wydatki o znacznym udziale procentowym w całym budżecie projektu)

Program operacyjny – dokument realizowany w ramach polityki strukturalnej państwa, przyjęty przez Radę Ministrów i Komisję Europejską, służący wdrażaniu Podstaw Wsparcia Wspólnoty, składający się z zestawienia priorytetów oraz wieloletnich działań, które mogą być wdrażane poprzez jeden lub kilka funduszy strukturalnych, jeden lub kilka innych dostępnych instrumentów finansowych oraz Europejski Bank Inwestycyjny.

Program rewitalizacji (PRe)- dokument strategiczny, określający potrzeby, formułujący założenia procesu ożywiania zdegradowanych obszarów a także wyznaczający konieczne do przeprowadzenia działania lub przynajmniej ich ramy. Mający za zadanie koordynację wielu projektów rewitalizacyjnych, w celu uzyskania jak najlepszego efektu w stosunku do zainwestowanych środków, a także kumulację środków. Powinien obejmować działania zarówno sektora publicznego jak i niepublicznego.

Projekt – przedsięwzięcie mogące być przedmiotem umowy o dofinansowanie projektu zawartej między beneficjentem a instytucją odpowiedzialna za przyznawanie dotacji. Najmniejsza, dająca się wyodrębnić, jednostka stanowiąca przedmiot pomocy.

Projekt rewitalizacyjny – przedsięwzięcie mogące być przedmiotem umowy o dofinansowanie pomiędzy beneficjentem a instytucją odpowiedzialną za przyznawanie dotacji, będące najmniejszą, dająca się wyodrębnić, jednostką, stanowiącą przedmiot pomocy, obejmujące kompleksowe, zmierzające do ożywienia społeczno – gospodarczego, na wybranym fragmencie zdegradowanego obszaru miasta, powiązane z określonymi projektami inwestycyjnymi, działania, łączące zabiegi adaptacyjne z takimi jak: remont, modernizacja lub rewaloryzacja.

R

Rehabilitacja - jest działaniem obejmującym, różnego typu obszary, o różnym stopniu degradacji, podejmowane w celu podtrzymania istniejącej funkcji i substancji budowlanej. Podjęcie procesu rehabilitacji wynikać może ze względów kulturowych, jeśli chodzi o zachowanie zabudowy i funkcji terenu, mimo, że całkowite wyburzenie i wprowadzenie nowej zabudowy byłoby tańsze. W niektórych przypadkach dominującym względem będzie aspekt ekonomiczny - poprawa istniejącej zabudowy i doprowadzenie jej do współczesnych wymagań technicznych i funkcjonalnych (niekiedy z koniecznymi odstępstwami od tych standardów) jest tańsza niż realizacja nowej. Zarówno funkcja, jak i substancja mogą w procesie rehabilitacji ulec pewnym zmianom i modyfikacjom, wzbogaceniu funkcji i uzupełnieniom zabudowy. Proces rehabilitacji dotyczy równocześnie systemów infrastruktury technicznej obsługującej dany teren i może być zróżnicowana w zależności od zachowanych wartości kulturowych zespołu, stanu technicznego a także w dużym stopniu musi uwzględniać aspekty społeczne.

Rekompozycja - polega na przywróceniu zespołowi zabudowy właściwych mu walorów kompozycyjnych, które zostały z czasem zagubione. Dotyczy to przede wszystkim korekty

stanu zabudowy i użytkowania terenów, a polega na uporządkowaniu gabarytów obiektów i ciągów ulicznych (między innymi przez budowę nowych, przebudowę lub wyburzenie istniejących obiektów), odtwarzaniu osi widokowych i akcentów urbanistycznych oraz uczytelnieniu dawnej sieci ulicznej i podziałów parcelacyjnych. W odniesieniu do budynku - polega na przywróceniu budynkowi właściwych mu walorów kompozycyjnych i użytkowych, które zostały z czasem zagubione. Dotyczy to korekty stanu budynku, a polega na uporządkowaniu gabarytów budynku oraz układu elewacji (rozmieszczenie i proporcje otworów, detal architektoniczny, układ i kształt dachu, kolorystyka).

Rekonstrukcja - polega na przywróceniu zabytkowi (także zabytkowemu układowi urbanistycznemu), zniszczonemu w części lub całości, jego pierwotnej postaci i cech architektonicznych, przy wykorzystaniu zachowanych autentycznych fragmentów zabytku, bądź przy użyciu tylko materiałów współczesnych, ale tego samego rodzaju, formy, kształtu itd. Podstawą rekonstrukcji muszą być materiały historyczne, ikonograficzne, inwentaryzacyjne. Rekonstrukcja odnosi się tylko do zabytków zniszczonych wskutek działań niezależnych od woli człowieka (np. wojna, pożar, klęska żywiołowa).

Remont - działania mające na celu przywrócenie budynku do takiego stanu, technicznego, jaki istniał na początku poprzedniego cyklu jego eksploatacji

Renowacja - działania mające na celu utrzymanie lub przywrócenie estetycznego wyglądu zabytku nie wkraczające w zakres utrzymania stanu technicznego budowli i jej instalacji

Rewaloryzacja - przywrócenie wartości, czyli remont lub modernizacja obiektu lub zespołu architektonicznego o szczególnych wartościach zabytkowych, z uwzględnieniem zmian funkcjonalnych. Wymagane jest tu jeszcze przeprowadzenie prac badawczych i realizacyjnych, w celu wyeksponowania wartości zabytkowych lub kulturowych budynku albo zespołów architektonicznych.

Rewaloryzacja *(w ujęciu konserwacji zabytków)* obejmuje działania mające na celu doprowadzenie zabytku nieruchomego, obiektu o wartościach kulturowych do stanu umożliwiającego w pełni odbiór jego wartości zabytkowych. Rewaloryzacji mogą być poddane pojedyncze obiekty, ich zespoły oraz historyczne układy urbanistyczne. W procesie rewaloryzacji mają miejsce takie działania jak: adaptacja, konserwacja, modernizacja, odsłonięcie, odtworzenie, rekonstrukcja, restauracja. Przedsięwzięcie powinno iść w parze z dobraniem funkcji gwarantującej dalsze trwanie zabytku.

Rewitalizacja - obejmuje działania polegające na kompleksowym procesie podejmowanym na wybranym obszarze miasta, w dzielnicach starych, zniszczonych zdegradowanych, uciążliwych, niebezpiecznych, wiążących działania takie jak: remont, modernizacja, rewaloryzacja z działaniami zmierzającymi do ożywienia społeczno – gospodarczego.

Rezultat – bezpośredni wpływ zrealizowanego przedsięwzięcia na otoczenie społeczno – ekonomiczne uzyskany natychmiast po zakończeniu realizacji projektu.. Rezultaty dostarczają informacji o zmianach, jakie nastąpiły w wyniku wdrożenia programu lub projektu u beneficjentów pomocy, bezpośrednio po uzyskaniu przez nich wsparcia. Wybrane przez beneficjenta końcowego wskaźniki mają jak najtrafniej oddawać cele realizacji projektu

S

Sektorowe Programy Operacyjne (SPO) - programy operacyjne przygotowywane i zarządzane przez właściwe organy administracji publicznej, realizujące zadania horyzontalne w odniesieniu do całych sektorów ekonomiczno-społecznych. Składają się ze spójnego zestawienia priorytetów operacyjnych i działań, odnoszących się do sektora gospodarki. Są przygotowywane przez właściwego kompetencyjnie ministra.

Sektorowy Program Operacyjny „Rozwój Zasobów Ludzkich". SPO – RZL - Głównym celem SPO RZL było: „budowa otwartego, opartego na wiedzy społeczeństwa poprzez zapewnienie warunków do rozwoju zasobów ludzkich w drodze kształcenia, szkolenia i pracy". Realizacja niniejszego celu miała przyczynić się do rozwijania konkurencyjnej gospodarki opartej na wiedzy i przedsiębiorczości. Harmonijny rozwój gospodarki miał zapewnić wzrost zatrudnienia i osiągnięcia spójności społecznej, ekonomicznej i przestrzennej z Unią Europejską na poziomie regionalnym i krajowym.

Sektorowy Program Operacyjny „Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw, lata 2004-2006" **SPO – WKP** – znany pod hasłem UNIA DLA PRZEDSIĘBIORCZYCH - „PROGRAM KONKURENCYJNOŚĆ". SPO WKP, wykorzystując zasoby sfery naukowo-badawczej oraz korzyści związane ze stosowaniem nowoczesnych technologii, w tym technologii informacyjnych oraz technologii wspierających ochronę środowiska, określał cele, priorytety i działania dotyczące realizacji polityki w zakresie przedsiębiorczości i innowacyjności, ze szczególnym uwzględnieniem sektora małych i średnich przedsiębiorstw (MSP).

SPOT - Sektorowy Program Operacyjny „Transport" - program ten określa kierunki, priorytety, działania i wysokość środków przeznaczonych na rozwój sfery transportu.

Studium Wykonalności - studium przeprowadzone w fazie przygotowania projektu, weryfikujące, czy dany projekt ma dobre podstawy do realizacji i czy odpowiada potrzebom przewidywanych beneficjentów; studium powinno stanowić plan projektu; muszą w nim zostać określone i krytycznie przeanalizowane wszystkie szczegóły operacyjne jego wdrażania, a więc uwarunkowania handlowe, techniczne, finansowe, ekonomiczne, instytucjonalne, społeczno-kulturowe oraz związane ze środowiskiem naturalnym; studium wykonalności pozwala na określenie rentowności finansowej i ekonomicznej, a w rezultacie jasne uzasadnienie celu realizacji projektu

U

URBAN – inicjatywa Wspólnoty polegająca na udzieleniu wsparcia projektom mającym na celu gospodarczą i społeczną regenerację miast i obszarów miejskich.

Uzupełnienie Programu – dokument odrębny dla każdego programu operacyjnego, wdrażający strategie i priorytety pomocy, zawierający także szczegółowe wymogi dotyczące działań wdrażających poszczególne priorytety programu operacyjnego

W

Wniosek o dofinansowanie projektu – aplikacja, wniosek aplikacyjny – dokument przedkładany przez potencjalnego beneficjenta instytucji wdrażającej, w celu uzyskania środków finansowych na realizację projektu w ramach odpowiedniego programu operacyjnego. Zakres informacji zawartych we wniosku obejmuje: informacje o instytucji zgłaszającej wniosek, informacje na temat projektu, charakterystykę działań podejmowanych podczas realizacji projektu, planowane rezultaty i wydatki, wymagane dokumenty w formie załączników. W ZPORR wnioski aplikacyjne należało wypełniać za pomocą Generatora Wniosków

Z

ZPORR - Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego - Program Operacyjny, którego celem jest tworzenie warunków wzrostu konkurencyjności regionów oraz przeciwdziałanie marginalizacji niektórych obszarów w taki sposób, aby sprzyjać długofalowemu rozwojowi gospodarczemu kraju, jego spójności ekonomicznej, społecznej i terytorialnej oraz integracji z Unią Europejską. Osiągnięcie wyżej wymienionego celu odbywało się poprzez realizację poszczególnych priorytetów i działań programu. Program jest „zintegrowany" – tzn. finansowany z więcej niż jednego funduszu – z EFRR i EFS.

11. PODSUMOWANIE

Autorzy Poradnika mają nadzieję, że w jakimś stopniu przybliżył on i pomógł zrozumieć trudną i skomplikowaną materię funduszy strukturalnych, wyjaśnił zagadnienia z zakresu rewitalizacji zdegradowanych obszarów miejskich.

Być może lektura Poradnika skłoni niektórych z Państwa do przygotowania projektu i złożenia wniosku o dofinansowanie z funduszy strukturalnych. Jeżeli taki projekt powstanie i uzyska dofinansowanie, jesteśmy głęboko przekonani, że zrealizujecie w ten sposób swoje marzenia. Przyczyni się to do zaspokojenia potrzeb innych mieszkańców miasta, zwłaszcza z rejonów najbardziej zaniedbanych.

Warto pamiętać, że rewitalizacja jest procesem kompleksowym. Jego zasadniczym celem jest ożywienie życia w zdegradowanym obszarze poprzez działania społeczne i gospodarcze wsparte działaniami o charakterze inwestycyjnym.

Przy opracowywaniu projektu rewitalizacyjnego warto pamiętać, że najważniejszym celem rewitalizacji jest przystosowanie do nowych warunków życia i poprawy jego jakości, dla tych, którzy są niesamodzielni w warunkach gospodarki rynkowej. Nie jest tu ważne czy nastąpiło to z przyczyn zależnych jak i niezależnych od nich. Realizacja tego celu powinna być prowadzona w oparciu o działania zarówno w sferze przestrzennej, gospodarczej jak i społecznej.

Inwestycje realizowane w ramach projektów rewitalizacyjnych służyć powinny przede wszystkim realizacji określonych celów społecznych i gospodarczych. Pamiętajmy, że projekty nie mogą się ograniczać jedynie do podtrzymania zdegradowanej tkanki materialnej budynku, jego walorów estetycznych czy kulturowych. Przewidywane efekty realizacji projektu nie muszą być oszałamiające, ważne jest, aby tworzyły trwałe warunki, które pomogą ludziom godniej i lepiej żyć. Projekt powinien dobrze funkcjonować i służyć przez wiele lat.

Należy jednak pamiętać, że przygotowanie projektu to nie tylko dobry pomysł lecz także konieczność stałego czytania dokumentów i wytycznych, szkolenia, śledzenia pojawiających się aktualizacji i zmian w dokumentach programowych.

Mamy nadzieję, że dzięki tej lekturze, jak największej liczbie beneficjentów niepublicznych uda się przygotować dobre projekty rewitalizacyjne, które pomogą ożywić zdegradowane dzielnice i osiedla.

Życzymy powodzenia

Autorzy